

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
КОМЕНТАР ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»**

Київ
Юрінком Інтер
2020

УДК 343.85:343.35](477)(094.58)
Н 34

Н 34 Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції»
Київ: Юрінком Інтер, 2020. 348 с.

ISBN 978-966-667-758-0

У даній книзі чинний Закон України «Про запобігання корупції» підданий системному юридичному коментуванню. Всім його нормам, заборонам, обмеженням і умовам застосування надано робочого стану, який є зручним для розуміння та застосування. Коментар розрахований на широке коло осіб, зацікавлених у протидії корупції.

УДК 343.85:343.35](477)(094.58)

ISBN 978-966-667-758-0

© Юрінком Інтер, 2020
© Колектив авторів, 2020

Авторський колектив:

Андрейко Ю.О. — аспірант Національної академії внутрішніх справ (ст.55)

Басс В.О. — к.ю.н., доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ,, доцент (ст . 35)

Боровик А.В.— к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і правосуддя Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (ст. 1).

Бичкова С.С. — д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права та процесу Національної академії внутрішніх справ, професор (ст. 65, 67)

Братель С.Г. — к.ю.н., професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, доцент (ст. 2)

Бурак М.В. — к.ю.н., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 (ст. 42)

Варивода В.І. — к.ю.н., професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ,, доцент (ст. 18-19)

Василевич В.В. — к.ю.н., учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ, професор (ст. 21)

Василинчук В.І. — д.ю.н., професор кафедри оперативно-розшукової діяльності, професор (ст. 28, 31, 36)

Васільєв А.С. — старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ (ст. 27)

Вознюк А.А. — д.ю.н., доцент, завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ (ст. 65, 69)

Грига М.А. — к.ю.н., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проб (ст. 40)

Білянська Н.В. — к.ю.н., професор кафедри цивільного права та процесу Національної академії внутрішніх справ, доцент (ст. 66, 68)

Дрозд О.Ю. — д.ю.н., завідувач відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ (ст. 53)

Камінська Н.В.— д.ю.н., професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, професор (ст. 73)

Клименко О. І. — кандидат юридичних наук, доцент. (ст. 3)

Копан О.В.— д.ю.н., провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1, професор (ст. 72)

Колб О.Г.— доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права і процесу Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» (ст. 1).

Корж С.М. — к.ю.н., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ №3, старший науковий співробітник (ст. 22-25)

Кравець В.М. — к.ю.н., завідувач кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доцент (40)

Либаш М.К. — доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ (23).

Лупало — к.ю.н., професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, доцент (Розділ II)

Луговий І.О. — к.ю.н., доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, доцент (55)

Мотлях О.І. — д.ю.н., завідувач наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ, професор (ст. 63-64)

Павлишин В.О. — к.ю.н., професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доцент (ст. 40)

Пастух І.Д. — к.ю.н., завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, доцент (Розділ II, ст. 29-30, 32-33)

Пашковська М.В. — к.ю.н., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ №3, старший науковий співробітник (ст. 21, 23 -25)

Савченко А.В. — д.ю.н., завідувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, професор (ст. 1, 65)

Стрільців О.М. — к.ю.н., головний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1, старший науковий співробітник (ст. 56-58)

Титко А.В. — к.ю.н., провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ (ст. 1, 2, 20, 36, 38, 39, 41, Розділ VII, 54, 69, 71, 73)

Федоровська Н.В. — старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ №3 (ст. 21, 23, 24, 25)

Черняк А.М. — (ст. 61-62) невідома інформація про його посаду

Чорноус Ю.М. — д.ю.н., професор кафедри криміналістики та судової медицини, професор (ст. 70, 72)

Чурпіга Г.В. — д.ю.н., професор кафедри цивільного права та процесу Національної академії внутрішніх справ, доцент (ст. 65)

Школьніков В.І. — викладач кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ (ст. 59-60)

Юсупов В.В. — д.ю.н., провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ №2, старший науковий співробітник (ст. 55)

ЗМІСТ

Авторський колектив:	3
Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	8
Стаття 1. Визначення термінів	8
Стаття 2. Законодавство у сфері запобігання корупції.....	30
Стаття 3. Суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону.....	39
Стаття 4. Статус Національного агентства з питань запобігання корупції.....	46
Стаття 5. Керівництво Національного агентства	51
Стаття 6. Порядок проведення конкурсного відбору та призначення Голови Національного агентства	58
Стаття 7. Повноваження Голови Національного агентства, його заступників	65
Стаття 8. Організація діяльності Національного агентства	68
Стаття 9. Гарантії незалежності Національного агентства	71
Стаття 10. Правовий статус працівників апарату та територіальних органів Національного агентства.....	75
Стаття 11. Повноваження Національного агентства	77
Стаття 12. Права Національного агентства	84
Стаття 13. Уповноважені особи Національного агентства.....	92
Стаття 13-1. Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції	94
Стаття 14. Контроль за діяльністю Національного агентства	97
Стаття 16. Оплата праці Голови, заступника Голови Національного агентства та працівників апарату Національного агентства.....	107
Стаття 17. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення Національного агентства.....	109
Стаття 17-1. Підрозділ внутрішнього контролю, підрозділ з питань запобігання корупції Національного агентства.....	111
Розділ III. ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	114
Стаття 18. Антикорупційна політика.....	114
Стаття 19. Антикорупційні програми	115
Стаття 20. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики	120
Стаття 21. Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції	123
Розділ IV. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВООРУШЕННЯМ	128
Стаття 22. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища	128
Стаття 23. Обмеження щодо одержання подарунків	130
Стаття 24. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поведіння з ними ...	137
Стаття 25. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності	140
Стаття 26. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування	143
Стаття 27. Обмеження спільної роботи близьких осіб.....	146
Розділ V. ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ	150
Стаття 28. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів	150

Стаття 29.	Заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів	154
Стаття 30.	Усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті.....	156
Стаття 31.	Обмеження доступу до інформації.....	156
Стаття 32.	Перегляд обсягу службових повноважень	158
Стаття 33.	Здійснення повноважень під зовнішнім контролем	158
Стаття 35.	Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.....	161
Стаття 36.	Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав	169
Розділ VI.	ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ	174
Стаття 37.	Вимоги до поведінки осіб	174
Стаття 38.	Додержання вимог закону та етичних норм поведінки.....	178
Стаття 39.	Пріоритет інтересів.....	180
Стаття 40.	Політична нейтральність.....	181
Стаття 41.	Неупередженість.....	184
Стаття 42.	Компетентність і ефективність	186
Стаття 43.	Нерозголошення інформації	190
Стаття 44.	Утримання від виконання незаконних рішень чи доручень	191
Розділ VII.	ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ.....	194
Стаття 45.	Подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.....	194
Стаття 46.	Інформація, що зазначається в декларації.....	205
Стаття 47.	Облік та оприлюднення декларацій.....	230
Стаття 48.	Контроль та перевірка декларацій	234
Стаття 49.	Встановлення своєчасності подання декларацій	237
Стаття 50.	Повна перевірка декларацій	240
Стаття 51.	Моніторинг способу життя суб'єктів декларування	243
Стаття 52.	Додаткові заходи здійснення фінансового контролю	245
Стаття 52-1.	Особливості здійснення заходів фінансового контролю стосовно окремих категорій осіб	247
Розділ VIII.	ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ.....	250
Стаття 53.	Державний захист викривачів	250
Стаття 53-1.	Забезпечення умов для повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону	256
Стаття 53-2.	Порядок здійснення перевірки за повідомленням викривача	256
Стаття 53-3.	Права та гарантії захисту викривача	258
Стаття 53-4.	Захист трудових прав викривача	259
Стаття 53-5.	Право викривача на конфіденційність та анонімність	260
Стаття 53-6.	Право викривача на отримання інформації	260
Стаття 53-7.	Винагорода викривачу.....	260
Стаття 53-8.	Юридична відповідальність викривача.....	260
Стаття 53-9.	Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері захисту викривачів	261

Розділ IX. ІНШІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	262
Стаття 54. Заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування	262
Стаття 55. Антикоруptionна експертиза	263
Стаття 56. Спеціальна перевірка	270
Стаття 57. Порядок проведення спеціальної перевірки	274
Стаття 58. Результати проведення спеціальної перевірки	281
Стаття 59. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення	284
Стаття 60. Вимоги щодо прозорості та доступу до інформації	286
Розділ X. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	290
Стаття 61. Загальні засади запобігання корупції у діяльності юридичної особи	290
Стаття 62. Антикоруptionна програма юридичної особи	294
Стаття 63. Вимоги до антикорупційної програми юридичної особи	296
Стаття 64. Правовий статус Уповноваженого	304
Розділ XI. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ АБО ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА УСУНЕННЯ ЇХ НАСЛІДКІВ	309
Стаття 65. Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення	309
Стаття 66. Відшкодування збитків, шкоди, завданих державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення	317
Стаття 67. Незаконні акти та правочини	318
Стаття 68. Відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення	321
Стаття 69. Вилучення незаконно одержаного майна	323
Розділ XII. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО	327
Стаття 70. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції	327
Стаття 71. Міжнародні договори України у сфері запобігання і протидії корупції	330
Стаття 73. Заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпорядження вилученими коштами та іншим майном, одержаними внаслідок корупційних правопорушень	334
Розділ XIII. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ	336

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні: антикорупційна експертиза — діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією;

пряме підпорядкування — відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням;

близькі особи — члени сім'ї суб'єкта, зазначеного у частині першій статті 3 цього Закону, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта;

{Абзац четвертий частини першої статті 1 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

державний орган — орган державної влади, в тому числі колегіальний державний орган, інший суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю;

{Частину першу статті 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017}

корупційне правопорушення — діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

корупція — використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей;

неправомірна вигода — грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав;

потенційний конфлікт інтересів — наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

подарунок — грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової;

правопорушення, пов'язане з корупцією — діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

приватний інтерес — будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях;

реальний конфлікт інтересів — суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції — органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції;

{Частина першу статті 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015; із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

суб'єкти декларування — особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 4 частини першої статті 3 цього Закону, інші особи, які зобов'язані подавати декларацію відповідно до цього Закону;

{Абзац п'ятнадцятий частини першої статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017, № 140-IX від 02.10.2019}

члени сім'ї:

{Абзац шістнадцятий частини першої статті 1 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

а) особа, яка перебуває у шлюбі із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону, та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття — незалежно від спільного проживання із суб'єктом;

{Абзац частини першої статті 1 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

б) будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі;

{Абзац частини першої статті 1 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

виборні особи — Президент України, народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови.

«викривач — фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання;

проживають, але не перебувають у шлюбі;

{Абзац вісімнадцятий частини першої статті 1 в редакції Закону № 198-IX від 17 жовтня 2019 року}

внутрішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону — способи захищеного та анонімного повідомлення інформації, яка повідомляється викривачем керівнику або уповноваженому підрозділу (особі) органу або юридичної особи, у яких викривач працює, проходить службу чи навчання або на замовлення яких виконує роботу;

{Абзац дев'ятнадцятий частини першої статті 1 в редакції Закону № 198-IX від 17 жовтня 2019 року}

зовнішні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону — шляхи повідомлення інформації викривачем через фізичних чи юридичних осіб, у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки тощо;

{Абзац двадцятий частини першої статті 1 в редакції Закону № 198-IX від 17 жовтня 2019 року}

регулярні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону — шляхи захищеного та анонімного повідомлення інформації викривачем Національному агентству з питань запобігання корупції, іншому суб'єкту владних повноважень, до компетенції якого належить розгляд та прийняття рішень з питань, щодо яких розкривається відповідна інформація. Регулярні канали обов'язково створюються спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, органами досудового розслідування, органами, відповідальними за здійснення контролю за дотриманням законів у відповідних сферах, іншими державними органами, установами, організаціями.

{Абзац двадцять перший частини першої статті 1 в редакції Закону № 198-IX від 17 жовтня 2019 року}

Коментована стаття містить основний термінарій, що визначає явище корупції в широкому та у вузькому розумінні, умови протиправності діянь, які є корупційно ризикованими та супутні поняття, якими підкреслюється суспільна небезпечність проявів корупції.

1. Антикорупційна експертиза — діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією. Завданнями антикорупційної експертизи є виявлення корупціогенних факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, а також надання пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення¹ (більше інформації можна знайти у ст.55).

2. Пряме підпорядкування — відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням.

Усунення прямого підпорядкування більш швидко розкрило у ст. 27 цього закону, що свідчить про обов'язкову необхідність усунення таких відносин у п'ятнадцятиденний строк. Саме наявність відносин прямого підпорядкування ведуть до виникнення потенційного конфлікту інтересів, що в подальшому породжує реальний конфлікт інтересів (ст. 172-7 КУпАП). Заборона прямого підпорядкування не поширюється на такі категорії осіб: народні засідателі і при-

¹ Порядок проведення антикорупційної експертизи : Наказ Мін'юста 18.03.2015 № 383/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0303-15>

сяжні; близькі особи, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи (Президент України, народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови); особи, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

3. Близькі особи — члени сім'ї суб'єкта, зазначеного у частині першій статті 3 цього Закону, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта;

4. Членами сім'ї суб'єкта декларування слід вважати: 1) осіб, які перебувають у шлюбі із суб'єктом, зазначеним у ч. 1 ст. 3 цього Закону; 2) дітей зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття — незалежно від спільного проживання із суб'єктом; 3) будь-яких осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у ч. 1 ст. 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у т.ч. особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Крім того, у значенні ст. 43 цього Закону членами сім'ї слід вважати осіб, які не є подружжям або дітьми, що спільно проживали із суб'єктом декларування станом на останній день звітного періоду або сукупно протягом не менше 183 днів протягом року, що передує року подання декларації. в цьому випадку виникає питання такими особами слід вважати будь-яких осіб, проживаючих спільно, та підпадають під ці часові рамки чи осіб, які, крім спільного проживання протягом цього часу також пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, що, в свою чергу, може породжувати чимало запитань під час правозастосування.

Зміни внесені законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» розширили коло близьких осіб, додавши до цього переліку племінника і племінницю, а також батька та матері дружини (чоловіка) сина (дочки). Розширення кола близьких осіб має значення для встановлення факту наявності юридичного складу правопорушення, передбаченого ст. 172-5 КУпАП та правильного застосування ч. 2 ст. 23 цього закону щодо встановлених вартісних обмежень одержання подарунків, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність.

5. Державний орган — орган державної влади, в тому числі колегіальний державний орган, інший суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю. Ознаками органу державної влади є: 1) формується державою або безпосередньо народом (наприклад, парламент) відповідно до закону і функціонує на його основі; 2) має передбачені конституцією або іншими законами спеціальні функції, які він здійснює від імені держави; 3) має державно-владні повноваження, що дозволяють йому здійснювати юридично обов'язкові дії: а) видає нормативні та індивідуальні акти; б) здійснює контроль за точним і неухильним виконанням вимог, передбачених цими актами; 4) функціонально взаємодіє із іншими органами в процесі реалізації своїх повноважень; 5) порушення законодавства з боку органу чи його службовців передбачає юридичну відповідальність; службовці перебувають в особливих службових відносинах з органом державної влади²

² Юридична енциклопедія: в 6 т. /Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. К. Укр. енциклоп., 1998. т. 4. с. 288-289.

6. Поняття «корупція» («corruptio») сформувалося на основі двох латинських слів: «correi» (кілька учасників зобов'язальних відносин з приводу одного предмета) та «gimpege» (ламати, пошкоджувати, порушувати, скасовувати)³. За іншими версіями поняття «корупція» походить від лат. «corimpege» – розтління, та «corruptio» – розкладання, підкуп, продажність, псуван-ня⁴. Загальновідомо, що корупція існувала у будь-якому суспільстві будь-якої доби.

За сучасних умов розрізняють два основні підходи до формування поняття «корупція»: перший – доктринальний (ґрунтується на дослідженнях учених і фахівців у певних галузях); другий – офіційний або легальний (базується на нормативно-правових актах, міжнародних документах та інших джерелах, які мають юридичну силу).

У низці міжнародно-правових актів поняття «корупція» тлумачиться по-різному, що дає підстави стверджувати про відсутність єдиного, універсального, несуперечливого визначення аналізованого поняття дотепер. Зокрема, воно відсутнє у Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р., що ратифікована Україною із заявами 18 жовтня 2006 р.⁵ та у Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173), що прийнята 27 січня 1999 р. у Страсбурзі та ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року⁶.

Інші міжнародно-правові акти визначають корупцію досить специфічно. Так, у ст. 7 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятому на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 р., зазначено, що корупція «... охоплює вчинення або невчинення будь-якої дії під час виконання обов'язків або через ці обов'язки внаслідок подарунків, які вимагають або приймають, обіцянок або стимулів, або їх незаконне отримання шоразу, коли наявна така дія або бездіяльність». Водночас зазначено, що «... поняття корупції повинно визначатися відповідно до національного права», а вираз «акт корупції» слід розуміти як «те, що охоплює спробу підкупу»⁷.

У резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», поширеній на VIII Конгресі ООН із запобігання злочинності (Гавана, 1990 р.), корупцію визначено як «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що виявляється в протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності»⁸.

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 174), що прийнята 4 листопада 1999 р. у Страсбурзі та ратифікована Україною 16 березня 2005 р. у ст. 2 дає досить абстрактне визначення корупції: «прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи»⁹. Звідси, наприклад, не зрозуміло, що є «опосередкованим вимаганням», як «хабар» поєднується з «неправомірною уговорю», про яку особу йдеться (який її статус), та як можна «отримувати поведінку такої

³ Ваньчик Ю. А. Загальнотеоретичні підходи до визначення корупції, корупційних діянь і корупційних відносин. Філософські та методологічні проблеми права. № 1. 2014. С. 175.

⁴ Корупція / Termin.in.ua. URL: <https://termin.in.ua/koruptsiia/> (дата звернення: 30.03.2019).

⁵ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: прийнята 31 жовтня 2003 року; ратифікована Україною із заявами 18 жовтня 2006 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 12.04.2019).

⁶ Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): прийнята 27 січня 1999 року у Страсбурзі; ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101/print1433920238957200 (дата звернення: 12.04.2019).

⁷ Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: прийнятий 34-ю сесією Генеральної асамблеї ООН 17 грудня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282 (дата звернення: 12.04.2019).

⁸ Коррупция в сфере государственного управления [Электронный ресурс]: Резолюция A/CONF.144/28/Rev.1 VIII Конгресса ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями (г. Гавана, 27 августа – 7 сентября 1990 г.). URL: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/uncs/uncs_ph_r.pdf (дата звернення: 11.04.2019).

⁹ Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 174): прийнята 4 листопада 1999 року у Страсбурзі; ратифікована Україною 16 березня 2005 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_102 (дата звернення: 11.04.2019).

особи», тощо? Ускладнює окреслену ситуацію й не зовсім вдалий переклад тексту цієї Конвенції українською мовою.

У Рамковому рішенні Ради Європейського Союзу про боротьбу з корупцією в приватному секторі № 2003/568/ПВД від 22 липня 2003 р. не міститься дефініції корупції, проте у ст. 2 цього документа розкриті поняття «активної» та «пасивної» корупції. Зокрема, активну корупцію визначено як діяння, що полягає в обіцянці, пропозиції або наданні, безпосередньо або через третіх осіб, особі, яка здійснює на будь-якій підставі керівну функцію або роботу на користь організації, що належить до приватного сектора, неналежної вигоди будь-якого характеру, призначеної йому самому або третій особі, для того, щоб ця особа, порушивши свої обов'язки, учинила дію або утрималася від цього, а пасивну – як діяння, коли під час здійснення на будь-якій підставі керівної функції або роботи на користь організації, що належить до приватного сектора, особа пропонує або отримує, безпосередньо або через третіх осіб, неналежну вигоду будь-якого характеру, призначену їй або третій особі, або приймає обіцянку такої вигоди для того, щоб, порушивши свої обов'язки, вона вчинила певні дії або утриматися від них¹⁰.

Ймовірно, що існування у міжнародно-правових актах комплексного поняття «корупція» може бути навіть і небажаним кроком, оскільки чітке встановлення його меж, обсягу та формату може значно ускладнити вироблення такого поняття національними законодавцями різних країн.

7. У національному законодавстві поняття «корупція» вперше було нормативно закріплено в Законі України «Про боротьбу з корупцією» 1995 року. Під корупцією у цьому Законі України розумілася діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямовану на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг¹¹. Згаданий Закон розмежував поняття «корупція» та «корупційні діяння».

У наступних законах України («Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 р. № 1506-VI та «Про засади запобігання та протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI, які втратили чинність) наводяться дуже схожі визначення корупції, які коригуються із поняттям корупції, що діє на даний момент (ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII): корупція – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Можна говорити про нормативне визначення форм корупції, щостосуються особливостей самого корупційного діяння, отриманої неправомірної вигоди та суб'єкта, який вчиняє таке діяння:

по-перше: діяння полягає у використанні наданих службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей;

по-друге: діяння полягає у прийнятті неправомірної вигоди чи прийнятті обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб;

¹⁰ Рамкове рішення Ради Європейського Союзу про боротьбу з корупцією в приватному секторі № 2003/568/ПВД від 22 липня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_945(дата звернення: 15.04.2019).

¹¹ Про боротьбу з корупцією : Закон України № 356/95-ВР від 5 жовтня 1995 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80>

по-третє: діяння полягає в обіцянці/пропозиції чи наданні неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 коментованого Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам; неправомірна вигода є предметом корупційного діяння або засобом схилення до протиправного використання наданих службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей; суб'єкт такого діяння – загальний, ним може будь-хто (деліктоздатна/осудна фізична особа).

Використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 коментованого Закону, наданих службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей – це вчинення чи не вчинення нею будь-яких дій під час виконання своїх службових обов'язків. Службові повноваження та пов'язані з ними можливості зумовлені тим, що особа може, зокрема, бути представником влади, обіймати певну посаду чи здійснювати певну службову діяльність. При цьому задіюються владна компетенція службової особи, її службовий авторитет, експлуатується престиж державного органу, державного чи комунального підприємства, установи, організації, де така особа здійснює свою службову діяльність, «підключаються» необхідні службові зв'язки та можливості, що виникають завдяки займаній посаді, здійснюється вплив на діяльність інших осіб тощо.

8. Визначення понять «пропозиція» та «обіцянка» дається законодавцем у КК України. Так, відповідно до п. 3 примітки до ст. 354 КК України під пропозицією у ст. ст. 354, 368, 368-3–370 цього Кодексу слід розуміти висловлення працівнику підприємства, установи чи організації, особі, яка надає публічні послуги, або службовій особі наміру про надання неправомірної вигоди, а під обіцянкою – висловлення такого наміру з повідомленням про час, місце, спосіб надання неправомірної вигоди. в обох випадках фактично йдеться про криміналізацію кримінально протиправного наміру винної особи, який може бути реалізовано усно, письмово, за допомогою електронної пошти, мобільного зв'язку тощо. Загалом, пропонуючи чи обіцяючи неправомірну вигоду, винний прагне переконатися, що в майбутньому така вигода буде безперешкодно прийнята особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 коментованого Закону, що така особа її не відхилить, не вчинить провокацію підкупу тощо. При цьому не виключається й учинення інших подібних дій (зокрема, уточнення чи коригування розміру неправомірної вигоди, її виду чи форми, строків та адресатів її майбутнього одержання).

Надання неправомірної вигоди – це її передавання особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 коментованого Закону (способи можуть бути різними – безпосередньо, через посередника, поштою, переказом грошей на банківський рахунок тощо).

Прийняття пропозиції неправомірної вигодипередбачає виявлення згоди (погодження) особи, зазначеної у ч. 1 ст. 3 коментованого Закону, з висловленням її наміру надати таку вигоду, схвалення нею цих дій, її готовність до безпосереднього прийняття зазначеної вигоди.

Прийняття неправомірної вигоди – це її безпосереднє отримання (одержання, набуття, приймання) особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 коментованого Закону, для себе чи третьої особи. Для наявності цієї форми може бути прийняття неправомірної вигоди у цілому або тільки її частки.

9. Поняття «корупція» набуло певного кримінально-правового змісту. Це впливає хоча б з того, що фактично всі ключові терміни, які визначають корупцію (зокрема, «використання», «службові повноваження», «неправомірна вигода», «одержання», «прийняття», «пропозиція», «обіцянка», «мета»), одночасно вжиті й у відповідних статтях Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України.

Проте корупція – це не тільки корупційні правопорушення, за вчинення яких настає кримінальна відповідальність. Відповідно до ч. 1 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в ч. 1 ст. 3 цього Закону, притягаються не тільки до кримінальної, але й до адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку. Отже, корупція – це і кримінальне правопорушення, і різного роду інші правопорушення.

Задля кращого розуміння окресленої вище ситуації законодавцю слід обрати будь-який із двох шляхів у частині удосконалення визначення чинного поняття «корупція» у Законі України «Про запобігання корупції»:

- шлях перший (якісний підхід): наповнити чинну дефініцію корупції докладними описовими категоріями, які б розширювали та уточнювали межі її предмета, діянь, наслідків тощо;
- шлях другий (кількісний підхід): чітко перерахувати, порушення яких саме кримінальних, адміністративних або цивільно-правових норм, а також дисциплінарних правил, буде утворювати корупцію.

У свою чергу поняття «корупція» визначає зміст поняття «корупційне правопорушення». Ознаками корупційного правопорушення є те, що воно:

- 1) містить ознаки корупції;
- 2) має бути вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 коментованого Закону;
- 3) за його вчинення законом повинно бути встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність (очевидно, що до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень особа, котра вчинила корупційне правопорушення, не може бути притягнута апріорі).

Специфікою корупційного кримінального правопорушення є те, що воно у положеннях КК України розуміється більш широко, ніж поняття «корупційне правопорушення» у Законі України «Про запобігання корупції» з огляду на предмети, форми (види) діянь, їх суб'єктів тощо. Так, поняття «корупційні кримінальні правопорушення» у формі переліку наведено в примітці до ст. 45 КК України на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII¹². Воно з 1 січня 2020 р. замінить собою поняття «корупційні злочини», яке було запроваджено до КК України на підставі Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року¹³.

Специфікою КК України є те, що він не розглядає відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення в межах якогось окремого розділу його Особливої частини. Відтак серед двадцяти розділів Особливої частини цього Кодексу не існує розділу, який би мав назву «Корупційні кримінальні правопорушення». Натомість законодавець застосував неординарний підхід – визначення корупційних кримінальних правопорушень, як вже зазначалося, дається у примітці до ст. 45 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям». Зумовлено це тим, що саме у цій статті вперше згадується про термін «корупційне кримінальне правопорушення» (у зв'язку з вирішенням питань про звільнення особи від кримінальної відповідальності), а отже з позиції законодавчої техніки існує потреба в його визначенні в межах зазначеної кримінально-правової норми.

Наразі корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до КК України вважаються кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368–369-2 цього Кодексу¹⁴. Зважаючи на положення ст. 12 «Класифікація кримінальних правопорушень», з 1 січ-

¹² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19> (дата звернення: 17.05.2019).

¹³ Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII (В ред. від 28 серпня 2018 року). URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 18.05.2019).

¹⁴ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>(дата звернення: 19.05.2019).

ня 2010 р. корупційні кримінальні правопорушення, передбачені частинами 1 і 3 ст. 357, ч. 1 ст. 210, ч. 1 ст. 364-1, вважатимуться кримінальними проступками, а решта – злочинами.

До кола корупційних законодавць відносить такі конкретні види кримінальних правопорушень, про які йдеться у примітці до ст. 45 КК України (при цьому нижче буде наведено їх послідовний перелік, в якому слід розмежовувати ті посягання, які є корупційними тільки у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, та ті, для яких такої специфічної умови законодавцем не передбачено):

1) Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України).

2) Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України).

3) Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України).

4) Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308 КК України).

5) Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312 КК України).

6) Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313 КК України).

7) Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320 КК України).

8) Підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України).

9) Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України).

10) Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України).

11) Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1 КК України).

12) Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 КК України).

13) Декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України). Це кримінальне правопорушення було визнано корупційним на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 2 жовтня 2019 року № 140-IX¹⁵.

14) Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України).

15) Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК України).

16) Підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України).

¹⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 2 жовтня 2019 року № 140-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#n23> (дата звернення: 28.11.2019).

17) Незаконне збагачення (ст. 368-5 КК України), яка була запроваджена до КК України на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31 жовтня 2019 року № 263-IX¹⁶. При цьому раніше, 26 лютого 2019 р., Конституційний Суд України ухвалив рішення № 1-р/2019 про визнання неконституційною ст. 368-2 «Незаконне збагачення» КК України¹⁷.

18) Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України).

19) Зловживання впливом (ст. 369-2 КК України).

20) Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України).

Очевидно, що законодавче визначення корупційних кримінальні правопорушень дається не в контексті їх широкого опису з розкриттям специфічних ознак, а шляхом перерахування конкретних статей КК України, де встановлена відповідальність за вчинення таких суспільно небезпечних посягань.

Уявляється, що до корупційних кримінальні правопорушень могли б також належати:

а) легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України) та використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306 КК України), оскільки ст. 23 «Відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом» Конвенції ООН проти корупції безпосередньо спрямовує на це;

б) протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань (ст. 369-3 КК України), оскільки назва Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 3 листопада 2015 р. № 743-VIII¹⁸, на підставі якого це діяння було криміналізовано, прямо на це орієнтує;

в) постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, якщо це кримінальне правопорушення вчиняється з корисливих мотивів (ч. 2 ст. 375 КК України), оскільки такі дії мають явну корупційну спрямованість, та деякі інші.

Якщо говорити про класифікацію корупційних кримінальних правопорушень (їх види), то залежно від послідовності групування таких правопорушень у примітці до ст. 45 КК України та вчинення чи невчинення їх шляхом зловживання службовим становищем усі корупційні кримінальні правопорушення можна поділити на два види:

а) корупційні кримінальні правопорушення, вчинені шляхом зловживання службовим становищем (ст. ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України);

б) окремі корупційні кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань гро-

¹⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 31 жовтня 2019 року № 263-IX. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T190263.html (дата звернення: 29.11.2019).

¹⁷ Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі про конституційне подання 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) ст. 368-2 Кримінального кодексу України (Справа № 1-135/2018(5846/17). К., 2019. 18 с.

¹⁸ Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 3 листопада 2015 року № 743-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/743-19/paran141#n141> (дата звернення: 20.05.2019).

мадян, а також у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст. ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368–369-2 КК України)¹⁹.

Фактично ця класифікація корупційних кримінальних правопорушень є нічим іншим, як класифікацією, що передбачає безумовно корупційну (ст. ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368–369-2 КК України), та умовно корупційну (ст. ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України) групи.

Розмежувати корупційні кримінальні правопорушення можливо за іншим критерієм – за родовим об'єктом посягання: 1) корупційне кримінальне правопорушення проти власності (ст. 191 КК України); 2) корупційне кримінальне правопорушення у сфері господарської діяльності (ст. 210 КК України); 3) корупційне кримінальне правопорушення проти громадської безпеки (ч. 2 ст. 262 КК України); 4) корупційні кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. ст. 308, 312, 313, 320 КК України); 5) корупційні кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (ст. ст. 354 і 357 КК України); 6) корупційні кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст. ст. 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368–369-2 КК України); 7) корупційне кримінальне правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби/корупційне військове кримінальне правопорушення (ст. 410 КК України).

За суб'єктами корупційні кримінальні правопорушення можна поділити на ті, що вчиняються: а) службовими особами юридичних осіб публічного права (наприклад, ст. 364 КК України); б) службовими особами юридичних осіб приватного права (наприклад, ст. 364-1 КК України); в) особами, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (наприклад, ст. 365-2 КК України); г) працівниками підприємства, установи чи організації, які не є службовими особами, або особами, які працюють на користь підприємства, установи чи організації (наприклад, частини 3 і 4 ст. 354 КК України); г) загальними суб'єктами (наприклад, частини 1 і 2 ст. 354 або ст. 369 КК України); д) особами, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (наприклад, ст. 368-5 КК України); е) військовою службовою особою (наприклад, ст. 410 КК України) тощо.

Також розмежувати корупційні кримінальні правопорушення можливо й за іншими критеріями, зокрема: за предметом корупційного кримінального правопорушення (предметні та безпредметні); за метою корупційного кримінального правопорушення (наприклад, ті, що передбачають мету одержання будь-якої неправомірної вигоди, та ті, що її не передбачають), а також за якими-небудь іншими ознаками складів корупційних кримінальних правопорушень чи іншими критеріями²⁰.

За критерієм підслідності, про яку йдеться у ст. 216 КПК України, можна виділяти такі види корупційних кримінальних правопорушень: ті, досудове розслідування по яким здійснюють слідчі органів Національної поліції; ті, досудове розслідування по яким здійснюють слідчі органів безпеки; ті, досудове розслідування по яким здійснюють слідчі Державного бюро розслідувань; ті, досудове розслідування по яким здійснюють детективи Національного антикорупційного бюро України.

¹⁹ Savchenko Andrii. Issues of the classification of corruption crimes in Ukraine. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: «Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»: зб. наук. пр. К.: НАУ, 2015. № 4 (37). С. 162.

²⁰ Савченко А.В. Класифікація правопорушень корупційного спрямування. Державна служба в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За заг. ред. проф.-ів Ю. В. Ковбасюка і В. Л. Федоренка; матер. Всеукраїнської науково-практ. конфер. (м. Київ, 24 червня 2015 р.). К: Вид-во Ліра-К, 2015. С. 162–167.

Відповідно до КК України вчинення особою будь-якого корупційного кримінального правопорушення тягне за собою низку негативних кримінально-правових наслідків, зокрема:

- іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, підлягатимуть в Україні відповідальності згідно з цим Кодексом, якщо вони за межами України вчинили у співучасті із службовими особами, які є громадянами України, окремі корупційні кримінальні правопорушення (ч. 2 ст. 8);

- особа не може бути звільнена від кримінальної відповідальності на підставі положень Загальної частини цього Кодексу, якщо вона вчинила корупційне кримінальне правопорушення (ст. ст. 45–48);

- особі не може бути призначено більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, якщо вона вчинила корупційне кримінальне правопорушення (ст. 69);

- особа не може бути звільнена від покарання у разі вчинення нею корупційного кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 74, ч. 1 ст. 75, ч. 1 ст. 79);

- до особи не може бути застосоване умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, якщо вона вчинила корупційне кримінальне правопорушення (ч. 3 ст. 81, ч. 4 ст. 82);

- особи, визнані винними у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, вироки стосовно яких не набрали законної сили, не можуть бути звільнені від відбування покарання, а особи, вироки стосовно яких набрали законної сили, – не можуть бути повністю звільнені законом про амністію від відбування покарання (ч. 4 ст. 86);

- особи, засуджені за вчинення корупційних кримінальних правопорушень, можуть бути звільнені від відбування покарання в порядку помилування після фактичного відбуття ними певних строків, встановлених цим Кодексом (ч. 3 ст. 87);

- зняття судимості до закінчення строків, зазначених у ст. 89 цього Кодексу, не допускається у випадках засудження особи за умисні тяжкі та особливо тяжкі, а також корупційні кримінальні правопорушення (ч. 2 ст. 91);

- за умови вчинення особою умисного кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченого, з-поміж іншого, ч. 1 ст. 210, ч. 1 ст. 313, ч. 1 ст. ст. 364-1, 365-2 цього Кодексу, до неї застосовується спеціальна конфіскація як інший захід кримінально-правового характеру (ч. 1 ст. 96-1 КК);

- вчинення уповноваженою особою юридичної особи від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених, з-поміж іншого, у частинах 1 і 2 ст. 368-3, частинах 1 і 2 ст. 368-4, ст. ст. 369 і 369-2 цього Кодексу, або незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення одного із таких кримінальних правопорушень, вважатиметься підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (ст. 96-3)²¹.

Вчинення корупційного кримінального правопорушення має особливі (більш тяжкі) наслідки не тільки кримінально-правового, а й загальноправового характеру (наприклад, позбавлення права на одержання спеціальних пенсій, заборона зайняття певних державних посад або зайняття відповідною діяльністю тощо)²².

10. Від корупційного правопорушення слід відрізнити правопорушення, пов'язане з корупцією. Ознаками правопорушення, пов'язаного з корупцією, є те, що воно:

²¹ SavchenkoAndrii. Corruption Crimes in Ukraine: Problems of Criminal Legal Understanding. Scientific Journal of National Academy of Internal Affairs. № 3. 2015. P. 281–282.

²² МельникМ. І. Корупційнізлочини. Вісник Асоціації кримінального права України.2015. № 2(5). С. 357.

- 1) становить собою діяння, що не містить ознак корупції;
- 2) порушує встановлені коментованим Законом вимоги, заборони та обмеження;
- 3) вчиняється особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 коментованого Закону;
- 4) передбачає встановлення за законом чотири види відповідальності – кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову.

Визначення термінам «вимоги», «заборони» та «обмеження» коментований Закон України не дає, однак з аналізу його положень можна скласти приблизний їх перелік, зокрема:

- заборона втручання в діяльність Національного агентства з виконання покладених на нього обов'язків та заборона діяльності політичних партій в Національному агентстві (ст. 9);
- заборона Голові та членам Національного агентства, посадовим і службовим особам його апарату розголошувати інформацію з обмеженим доступом, отриману у зв'язку із виконанням ними службових обов'язків, крім випадків, встановлених законом (ст. 13);
- заборона фінансувати Національне агентство за рахунок будь-яких інших джерел (ст. 17);
- вимоги щодо прийняття антикорупційної програми та її погодження Національним агентством (ст. 19);
- обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22);
- обмеження щодо одержання подарунків (ст. ст. 23, 24);
- обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25);
- обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26);
- обмеження спільної роботи близьких осіб (ст. 27);
- вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. ст. 28–36);
- вимоги до поведінки осіб, додержання вимог закону та етичних норм поведінки (ст. ст. 37, 38);
- вимоги щодо пріоритету інтересів (ст. 39);
- вимоги щодо політичної нейтральності (ст. 40);
- вимоги щодо неупередженості (ст. 41);
- вимоги щодо компетентності і ефективності (ст. 42);
- вимоги щодо нерозголошення інформації (ст. 43);
- вимоги щодо утримання від виконання незаконних рішень чи доручень (ст. 44);
- вимоги щодо подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 45);
- вимоги щодо своєчасності подання декларацій (ст. 49);
- вимоги щодо додаткових заходів здійснення фінансового контролю (ст. 52);
- вимоги щодо нерозголошення інформації про викривача; забезпечення умов для повідомлень про порушення вимог цього Закону іншою особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку; розгляду анонімного повідомлення; вжиття заходів щодо припинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення; негайного письмового повідомлення про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції (ст. 53);
- заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування (ст. 54);
- вимоги щодо проведення спеціальної перевірки (ст. 56);
- вимоги щодо організації проведення спеціальної перевірки (ст. ст. 57, 58);
- вимоги щодо прозорості та доступу до інформації (ст. 60);
- вимоги щодо запобігання корупції у діяльності юридичної особи (ст. 61)
- вимоги щодо обов'язкового затвердження антикорупційної програми юридичної особи (ст. 62);

– вимоги щодо проведення службового розслідування стосовно особи, яка вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення (ст. 65);

– вимоги щодо незаконних актів та правочинів (ст. 67).

КК України безпосередньо не визначає, що є кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, тим більше, взагалі не встановлює за їх вчинення відповідних кримінально-правових наслідків. За логікою речей до цієї групи кримінальних правопорушень:

а) не повинні безпосередньо належати корупційні кримінальні правопорушення, визначення (перелік) яких дається у примітці до ст. 45 КК України;

б) можуть належати кримінальні правопорушення, вчинені відповідними службовими або іншими особами, якщо в їх діянні наявне порушення встановлених Законом України «Про запобігання корупції» вимог, заборон та обмежень.

В юридичній літературі наголошується, що важливо розрізняти:

1) зв'язок, про який йдеться у коментованому Законі України, який полягає в порушенні діянням встановлених цим Законом вимог, заборон та обмежень;

2) інший зв'язок, який виявляється при аналізі корупції як соціального явища, наприклад, зв'язок між отриманням корупціонером неправомірної вигоди у вигляді грошей і легалізацією останніх, що має значення для настання тих правових наслідків, які передбачені зазначеним Законом і які пов'язані лише з першим видом зв'язку (при цьому Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI не передбачав визначення правопорушень, пов'язаних з корупцією)²³.

У теорії кримінального права зазначається, що до кримінальних правопорушень (злочинів), пов'язаних з корупцією, можуть належати:

а) квазі-корупційні діяння (наприклад, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом – ст. 209 КК України);

б) інші злочини, зокрема, підслідні Національному антикорупційному бюро України («за зв'язком проваджень» (наприклад, умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму – ст. 209-1 КК України; введення в оману суду або іншого уповноваженого органу – ст. 384 КК України; відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків – ст. 385 КК України; перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку – ст. 386 КК України; розголошення даних оперативного-розшукової діяльності, досудового розслідування – ст. 387 КК України; незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації – ст. 388 КК України; приховування злочину – ст. 396 КК України);

в) суміжні з корупційними злочини у сфері службової діяльності, підслідні підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України (наприклад, перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу – ст. 365 КК України; службове підроблення – ст. 366 КК України; службова недбалість – ст. 367 КК України; провокація підкупу – ст. 370 КК України);

г) окремі пов'язані з корупцією злочини, підслідні органам Державного бюро розслідувань або Національній поліції (порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації – ст. ст. 159-1 і 160 КК України; контрабанда, вчинена службовою особою з використанням службового становища – ч. 2 ст. 201 КК України; сприяння учасникам

²³ Проблеми кваліфікації корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів: навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять для студентів 4-го курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції першого (бакалаврського) рівня галузь знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / авт.: В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. М. Киричко та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. С. 20.

злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності, вчинені службовою особою – ч. 2 ст. 256 КК України; злочини службових осіб, пов'язані з незаконним переправленням осіб через державний кордон України – ч. 2 ст. 332 КК України; злочини службових осіб, пов'язані з порушенням порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї – ч. 2 ст. 332-1 КК України; постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови – ст. 375 КК України; незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду – ст. 376-1 КК України)²⁴.

Фактично кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією, можуть вчинятися службовою особою шляхом «використання службового становища» та без цього, але за умови, що кримінально протиправним діянням порушуються встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та/або обмеження, а також загальними або спеціальними суб'єктами (не службовими особами), та якщо між цими та корупційними кримінальними правопорушеннями є зв'язок, що взаємозумовляє їх співвідношення. За таких умов не виключається наявність сукупності відповідних кримінальних правопорушень, що може бути типовою ситуацією у правозастосовній практиці.

11. Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, не мають чіткого законодавчого визначення, проте поєднання тлумачення норми ст. 1 ЗУ «Про запобігання корупції» та положень КУпАП можна вивести на основі комплексного симбіозу двох понять зазначене визначення.

Адміністративне правопорушення, пов'язані з корупцією – це протиправне діяння (умисна або необережна дія чи бездіяльність), що не має ознак корупції, та посягає на порядок державного управління та встановлені антикорупційним законодавством вимоги, заборони та обмеження, що пов'язані з використанням уповноваженими особами, наданих їм службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, за яке встановлено адміністративну відповідальність²⁵.

Розділ 13-А КУпАП визначає перелік юридичних складів правопорушень, які належать до адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Стаття 172-4. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

Стаття 172-5. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Стаття 172-6. Порушення вимог фінансового контролю

Стаття 172-7. Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

Стаття 172-8. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень

Стаття 172-9. Невжиття заходів щодо протидії корупції

Стаття 172-9-1. Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням

Стаття 172-9-2. Порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля

Зважаючи на те, що до дисциплінарної відповідальності притягуються суб'єкти визначені ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції», варто зауважити, що підставою притягнення до будь-якого виду юридичної відповідальності є наявність чітко визначеного юридичного складу правопорушення. Оскільки відсутність уніфікованих норм призводить до порушення принципу правової визначеності.

²⁴ Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / За ред. М. І. Хавронюка. К.: Москаленко О. М., 2019. С. 4–6.

²⁵ Адміністративна відповідальність поліцейських за порушення вимог фінансового контролю в Україні: монографія / Титко А.В.; за заг. наук. ред. д-р юрид. наук, доц. О.Ю. Дрозд. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2019. – 197 с.

Справи «Пухк проти Естонії», «Новік проти України», «Слоєв проти України» чітко демонструють, що норми закону повинні чітко визначати юридичний склад правопорушення з метою належного правозастосування, дотримання вимог «якості закону» та однозначного тлумачення норм права. Відсутність чітких законодавчих дефініцій призводить до порушення принципу правової визначеності та неправильного правозастосування.

Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки.

(абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини) *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України „Про міліцію“ від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010*²⁶

В свою чергу, у ч. 1 ст. 65 ЗУ «Про державну службу» визначено, що підставами для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку.

12. Дисциплінарними проступками є: 1) порушення Присяги державного службовця; 2) порушення правил етичної поведінки державних службовців; 3) вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; 4) дії, що шкодять авторитету державної служби; 5) невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень; 6) недотримання правил внутрішнього службового розпорядку; 7) перевищення службових повноважень, якщо воно не містить складу злочину або адміністративного правопорушення; 8) невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця; 9) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб; 10) подання під час вступу на державну службу недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на державну службу, а також неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби; 11) неповідомлення керівнику державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між державним службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення; 12) прогул державного службовця (у тому числі відсутність на службі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин; 13) поява державного службовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; 14) прийняття державним службовцем необґрунтованого рішення, що спричинило порушення цілісності державного або комунального майна, незаконне їх використання або інше заподіяння шкоди державному чи комунальному майну, якщо такі дії не містять складу злочину або адміністративного правопорушення; 15) прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановках Верховного Суду, щодо якого судом винесено окрему ухвалу.

Водночас перелік правпорушень, пов'язаних з корупцією, за вчинення яких може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності не є вичерпним²⁷.

²⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України „Про міліцію“ від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10>

²⁷ Методичні рекомендації щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами, затверджених рішенням від 06.07.2017 № 286 (рішенням НАЗКвід 10.08.2018 № 1651)

Перелік правопорушень, пов'язаних з корупцією, за вчинення яких може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності (не є виключним):

- 1) Неприйняття антикорупційної програми, неподання на погодження антикорупційної програми Національному агентству (стаття 19).
- 2) Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (стаття 22 Закону).
- 3) Обмеження щодо одержання подарунків (стаття 23 Закону).
- 4) Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 25 Закону).
- 5) Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (стаття 26 Закону).
- 6) Обмеження спільної роботи близьких осіб (стаття 27 Закону).
- 7) Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 28 Закону).
- 8) Порушення правил етичної поведінки (статті 38-44).
- 9) Недотримання вимог статті 53.
- 10) Недотримання вимог щодо організації проведення спеціальної перевірки (статті 56-58).
- 11) Непроведення службового розслідування стосовно особи, яка вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення (стаття 65).
- 12) Недотримання вимог щодо незаконних актів та правочинів (стаття 67).

13. Особливістю поняття «неправомірна вигода» у коментованому Законі є те, що:

- 1) зазначена вигода – будь-яке поліпшення становища особи у чому б воно не виражалось, – є метою корупційного діяння або його предметом, або засобом схилення до протиправного використання наданих службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей;
- 2) її конкретизованими формами можуть бути лише: а) грошові кошти; б) інше майно; в) переваги; г) пільги; ґ) послуги; д) нематеріальні активи; е) будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру;
- 3) щодо вказаних вище форм неправомірної вигоди можливі такі дії, як пропозиція, обіцянка, надання або одержання;
- 4) перелічені дії є незаконними – вчиняються без законних на те підстав. Крім цього, слід мати на увазі, що неправомірна вигода може мати як відкриту, так і приховану форму (безпідставні нарахування й виплати заробітної плати чи премій, нееквівалентна оплата послуг різного характеру – консультацій, експертиз тощо).

Грошові кошти (гроші) – особливий товар, що є загальною еквівалентною формою вартості інших товарів. Грошові кошти виконують функції мірила вартості та засобу обігу. Крім того, вони є засобами нагромадження та платежу. До грошових коштів (грошей) належить: а) національна валюта України – грошові знаки у вигляді випущених Національним банком України паперових грошових знаків (банкнот) і розмінної металевої монети, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України; б) іноземна валюта – іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, металевої монети, що перебувають в обігу та виступають законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави (іноземних держав). Гроші можуть перебувати як у готівковій, так і в безготівковій формах у вигляді коштів на рахунках в установах банку, в акредитивах, у підзвітних осіб та депозитах.

Майно взагалі – це окрема річ або сукупність речей, які виступають об'єктом права власності та можуть бути предметом різних цивільно-правових (зокрема, купівлі-продажу, дарування, найму, оренди, підряду, страхування, управління майном, факторингу) та господарсько-правових (зокрема, поставки, контракції сільськогосподарської продукції, енергопостачання, комерційної концесії) договорів. Цивільне право відносить до майна як особливого об'єкта також майнові права та обов'язки, а господарське – інші цінності, включаючи нематеріальні активи, які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються

у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. До особливих видів майна належать тварини, підприємство як єдиний майновий комплекс, гроші (грошові кошти), валютні цінності, цінні папери, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага. Поняття «майно» може охоплювати будь-які активи, матеріальні чи нематеріальні, рухомі чи нерухомі, виражені в речах або у правах, а також юридичні документи чи активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них (п. «д» ст. 2 Конвенції ООН проти корупції).

Отже, у широкому розумінні майно – це відповідні матеріальні цінності, майнові права та обов'язки, матеріальні та нематеріальні блага, юридичні документи тощо. Якщо майно виступає у формі предметів, які вилучені з обігу або обіг яких обмежений (наприклад, вогнепальна зброя чи наркотичні засоби), то вчинене щодо нього корупційне кримінальне правопорушення кваліфікується з урахуванням правил сукупності кримінальних правопорушень. Щодо людини, то, вона не є і ніколи не може бути майном.

14. Перевагами визнаються додаткові матеріальні чи інші вигоди, можливості, привілеї, які суб'єкт має порівняно з іншими, що ставлять його в неоднакове становище з іншими особами. Переваги можуть виявитися у позачерговому або першочерговому одержанні матеріальних благ, послуг або пільг, які належать особі за законом (зокрема, отримання квартири від держави особою, яка хоча й перебувала на обліку як така, що має право на першочергове одержання житла, але не була першою у відповідному списку, тобто фактично одержала житло поза чергою).

Пільги – це встановлені законодавством для відповідних категорій осіб блага (соціальні, професійні, податкові тощо), змістом яких є звільнення від виконання певних обов'язків або надання додаткових можливостей майнового чи немайнового характеру. Майновими є пільги, що полягають у здійсненні додаткових виплат, повному чи частковому звільненні окремих категорій громадян від сплати обов'язкових платежів, а немайновими – пільги у виді надання конкретним особам чергової чи додаткової відпустки, скорочення їм робочого часу на підприємстві, в установі чи організації, тощо. Предмет неправомірної вигоди становлять обидва вказані види пільг, адже закон не містить жодних винятків чи уточнень із цього приводу. За категоріями осіб, яким встановлюються пільги, останні можна поділити на: трудові, пенсійні, житлові, у галузі охорони здоров'я, фінансово-кредитні тощо.

Відповідно до чинного законодавства певні категорії громадян України мають право на такі пільги, які фінансуються з бюджетів усіх рівнів: надання бюджетних кредитів та позик; звільнення від плати за житло, комунальні послуги, електроенергію, газ, паливо або її зменшення; безкоштовний проїзд усіма видами пасажирського міського (комунального) та приміського транспорту, а також капітальний ремонт житлових приміщень громадян; безоплатні або за зниженою платою встановлення телефону і користування ним, забезпечення автомобілем, санаторно-курортне лікування тощо. Крім пенсіонерів за віком, право на пільги за соціальною ознакою мають певні категорії осіб, перелік яких визначено національним законодавством.

З метою визначення фізичних осіб, які мають право на пільги за соціальною ознакою згідно із законами України, слід звертатися до Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 січня 2003 р. № 117, із змінами та доповненнями). При цьому специфікою національного законодавства є те, що воно не встановлює чіткі та науково обґрунтовані критерії визначення системи пільг, а також містить як загальні норми про ті чи інші пільги, так і норми, які є похідними, деталізують певні пільги. До того ж, у рішенні Конституційного Суду України у справі щодо пільг, компенсацій і гарантій від 20 березня 2002 р. № 5-рп/2002 зазначено, що «багато таких «пільг», установлених ЗУ «Про міліцію», «Про прокуратуру» тощо, є не пільга-

ми, а гарантіями та іншими засобами забезпечення професійної діяльності окремих категорій громадян, ефективного функціонування відповідних органів».

Поряд із зазначеними вище пільгами існують також інші, зокрема, податкові – передбачені законодавством України звільнення платників податків від обов'язків щодо нарахування та сплати податків і зборів, сплата їх у меншому розмірі за наявності підстав, визначених відповідними положеннями Податкового кодексу України.

15. Послуга – діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб (п. 17 ст. 1 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 р. № 1023-XII, ч. 2 ст. 1 Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» від 2 грудня 2010 р. № 2736-VI), або результат економічної діяльності, яка не створює товар, але продається та купується під час торговельних операцій (ст. 1 Закону України «Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 1 грудня 2005 р. № 3164-IV).

Загалом послуги є результатом різномірної діяльності, що здійснюється виконавцем на замовлення потреб будь-яких споживачів (окремих громадян, підприємств, організацій, підприємств). Фактично послуги охоплюють будь-яку діяльність (крім виробництва товарів і виконання робіт). Особливістю послуг як продукції є те, що вони не накопичуються (за винятком окремих видів), не транспортуються, не існують окремо від виробників, а здебільшого споживаються в момент їх надання. Найбільш поширені такі види послуг: житлово-комунальні; з перевезення пасажирів та вантажів; з технічного сервісу; із працевлаштування; з організації відпочинку; у галузі охорони здоров'я; у сфері громадського харчування; освітні; поштового зв'язку; мобільного зв'язку та доступу до мережі Інтернет; із розроблення, документації та запровадження системи управління; ритуальні; фінансові; соціальні та ін.

16. Нематеріальні активи – це право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку, в установленому законодавством порядку, у т. ч. набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами (п.п. 14.1.120 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України).

Найчастіше під нематеріальними активами як видом неправомірної вигоди розуміються майнові права на певні об'єкти права інтелектуальної власності. Такими правами стосовно зазначених об'єктів є: 1) право на їх використання; 2) виключне право дозволяти їх використання; 3) виключне право перешкоджати їх неправомірному використанню, у тому числі забороняти таке використання; 4) інші права, встановлені законом (ст. ст. 420 і 424 Цивільного кодексу України). Нематеріальні активи можуть бути виражені у грошовій формі, тобто вони мають вартість. Задля визначення вартості нематеріальних активів як однієї з груп основних засобів та інших необоротних активів – об'єктів податку на прибуток підприємств – слід керуватися ст. 145 «Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів. Методи нарахування амортизації» Податкового кодексу України, а також Положенням (стандартами) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» та Національним положенням (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи» (накази Мініфіну від 18 жовтня 1999 р. № 242, від 12 жовтня 2010 р. № 1202, від 17 грудня 2012 № 1343).

У пп. 145.1.1 п. 145.1 ст. 145 «Класифікація груп основних засобів та інших необоротних активів. Методи нарахування амортизації» Податкового кодексу України перелічено шість груп нематеріальних активів: права користування природними ресурсами (надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище); права користування майном (земельною ділянкою, крім права постійного користування нею,

право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо); права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті; права на об'єкти промислової власності (на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті; авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), фонограми, відеограми, передачі (програми) організації мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті; інші нематеріальні активи (право на ведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

У пп. 14.1.40 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України названо ще один вид нематеріального активу – гудвіл (вартість ділової репутації) — і зазначено, що його вартість визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо.

17. Будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру – це такі вигоди, які не мають матеріальної форми чи їх неможливо виміряти (оцінити) у грошовому еквіваленті, але які можуть бути формою неправомірної вигоди (зокрема, отримання службовою особою будь-яких відомостей та/або даних, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді; нагородження її почесними званнями, що не мають державного значення, або медалями чи орденами, що засновані певними відомствами чи громадськими організаціями; задоволення сексуальних потреб службової особи; реалізація нею певних корпоративних прав; організація масових акцій на підтримку рейтингу певної службової особи або лобювання її інтересів у відповідних інстанціях; «красномовні», виправдовувальні або похвальні виступи у засобах масової інформації на адресу службової особи).

Неправомірність (незаконність, безпідставність) вигоди полягає в тому, що відповідні блага чи інші вигоди пропонуються, обіцяються, надаються або одержуються в розмірі, який не відповідає обсягу виконаної роботи, або з порушенням порядку її правомірної оплати, або з порушенням порядку виконання таких дій, або з порушенням заборони щодо них, або з їх незаконністю тощо. Іншими словами – в усіх випадках відсутні необхідні юридичні підстави. Отже, конструкція «без законних на те підстав» означає, що в особи, яка пропонує, обіцяє, надає зазначені вигоди, так само, як і в особи, яка приймає пропозицію, обіцянку їх надати чи одержує їх, немає визначених безпосередньо в законі підстав для цього у формі прямого дозволу.

18. Потенційний конфлікт інтересів — наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту вказують на те, що службові повноваження визначається в посадових інструкціях, трудових договорах, іноді – в дорученнях тощо. Крім того, законом або іншим нормативно-правовим актом може додатково визначатися коло як безпосередніх, так і загальнослужбових повноважень, які повинні братися до уваги при розгляді питання про наявність чи відсутність конфлікту інтересів. Водночас, перелік представницьких повноважень розкривається у відповідних законах, що визначають правовий статус наділених ними осіб²⁸. Наявність приватного інтересу повинна

²⁸ Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів: Рішення НАЗК від 29.09.2017 №839
URL: <https://nazk.gov.ua/uk/departament-monitoryngu-dotrymannya-zakonodavstva-pro-konflikt-interesiv-ta-inshyih-obmezhen-shhodo-zapobigannya-koruptsiyi/metodychni-rekomendatsiyi/>

супроводжуватися обов'язково причинно-наслідковим зв'язком з можливістю вплинути на об'єктивність чи неупередженість особи під час прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

В адміністративному та антикорупційному законодавстві термін «подарунок» вживається в значенні грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Грошові кошти – готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання²⁹.

Відповідно до ст. 192 ЦК грошами вважається гривня й іноземна валюта.

Іноземна валюта – це 1) валюта готівкою, грошові знаки (банкноти, білети державної скарбниці, монети), що знаходяться в обігу і є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені або ті, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, які знаходяться в обігу, 2) платіжні документи у грошових одиницях іноземних держав та міжнародних розрахункових одиницях, 3) кошти у грошових одиницях іноземних держав, міжнародних розрахункових одиницях та у діючій на території України валюті з вільною конверсією, які знаходяться на рахунках та вкладах у банківсько-кредитних установах на території України та за її межами³⁰

На законодавчому рівні відсутнє тлумачення понять «пільга», «перевага» та «привілей». Академічний тлумачний словник української мови під пільгою пропонує розуміти переважне право, полегшення, що надається кому-небудь як виключення із загального правила. Привілей пропонується розглядати як певну перевагу кого-небудь, право на виняткове ставлення до себе порівняно з іншими

Слово «перевага» має два значення: 1) вигода, перевага порівняно з ким-небудь іншим; 2) виключне право на що-небудь, привілей. Не дивлячись на зовнішню схожість, ці слова за своїм змістом розрізняються між собою³¹.

У Постанові ПВСУ «Про судову практику у справах хабарництва» йдеться про те, що послуги, пільги і переваги, не мають майнового характеру (похвальні характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо) та не можуть визнаватися предметом хабара³².

Закон України «Про захист прав споживачів»³³ визначає послугу як діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб. Як правило, довести факт надання переваг, пільг та привілеїв в якості подарунку на практиці дуже складно, оскільки правова невизначеність цих термінів породжує чимало колізійних аспектів у правозастосовчій практиці.

Нематеріальний актив – це в першу чергу немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований

Нематеріальний актив повинен мати такі властивості: 1) підлягати ідентифікації (може бути виділений чи відокремлений від інших активів), 2) давати економічні вигоди, пов'язані з його використанням, 3) мати потенціал корисності, 4) вартість може бути достовірно визначена³⁴

²⁹ Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» (Форма N 3) : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0336-13/sp.max100>

³⁰ Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/ed20130811/find?text=%B2%ED%E7%E5%EC%ED%E0+%E2%E0%EB%FE%F2%E0>

³¹ Академічний тлумачний словник української мови URL: <http://sum.in.ua/s/pryvillej>

³² Про судову практику у справах про хабарництво [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02>

³³ Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>

³⁴ Національне положення (СТАНДАРТ) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи

Нематеріальними активами може бути авторське та суміжні з ним права, права на знаки для товарів і послуг, права на знаки для товарів і послуг, право користування майном; право користування майном; права на об'єкти промислової власності тощо

Надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Безоплатність свідчить про те, що подарунко був одержаний за ціну 0 грошових одиниць, а ціна нижче мінімальної ринкової застосовуються в значенні одержання подарунку за ціною нижче від тієї, яка склалася на ринку ідентичних (а за їх відсутності — однорідних) товарів (робіт, послуг) у порівняних економічних (комерційних) умовах.

Ринкова ціна в Податковому кодексі визначена як ціна, за якою товари (роботи, послуги) передаються іншому власнику за умови, що продавець бажає передати такі товари (роботи, послуги), а покупець бажає їх отримати на добровільній основі, обидві сторони є взаємно незалежними юридично та фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги), а також ціни, які склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності — однорідних) товарів (робіт, послуг) у порівняних економічних (комерційних) умовах³⁵.

Приватний інтерес застосовується при встановленні порушення антикорупційних вимог, заборон та обмежень (обмеження щодо одержання подарунків, встановлення конфлікту інтересів, дотримання етичних правил тощо). Цей інтерес може бути як майновим, так і немайновим. Важче встановити немайновий інтерес, оскільки в цьому випадку слід доводити наявність корисливого мотиву та спеціальної мети – отриманні підвищення заробітної плати, лобіювання інтересів третіх осіб, протекціонізм близьких осіб, надання переваги певній юридичній особі під час проведення тендерних процедур тощо. Саме наявність приватного інтересу лежить в основі потенційного та реального конфлікту інтересів.

Якщо потенційний конфлікт інтересів визначається як наявність приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень, то реальний конфлікт інтересів як суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Згідно з методичними рекомендаціями наявність протиріччя встановлюється в кожному окремому випадку виконання доручення, розгляду листа, здійснення контрольного заходу тощо, шляхом порівняння повноважень та існуючого у особи приватного інтересу із подальшим визначенням можливості (неможливості) такого інтересу вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішення, вчинення діяння службовою особою.

В даному випадку реальний конфлікт інтересів розкривається через надання переваги на користь власному приватному інтересу чи інтересу третіх осіб, що має наслідком прийняття неправомірних рішень чи вчинення дій (ст. 67 Закону). За неповідомлення особою про наявність у неї реального конфлікту інтересів настає адміністративна відповідальність (ст. 172-7 КУпАП)

19. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції здійснюють заходи щодо запобігання корупції, безпосередньо виявляють, припиняють або розслідують корупційні правопорушення чи правопорушення, пов'язані з корупцією: 1) органи прокуратури, 2) Національної поліції, 3) Національне антикорупційне бюро України, 4) Національне агентство з питань запобігання корупції. Також суб'єктом у сфері протидії корупції є Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА), яке виконує допоміжну функцію із формування та реалі-

³⁵ Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI// Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Ст. 3248.

заці державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані у кримінальному провадженні, а також управління активами, які арештовані у кримінальному провадженні.

Стаття 2. Законодавство у сфері запобігання корупції

1. Відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цим та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами.

1. Чинне антикорупційне законодавство України залежно від його спрямування і предмета регулювання умовно можна поділити на три групи: 1) нормативно-правові акти, які передбачають положення щодо загально соціального та спеціально-кримінологічного запобігання корупції; 2) нормативно-правові акти, які визначають ознаки корупційних правопорушень і встановлюють за них відповідальність; 3) нормативно-правові акти, які регулюють діяльність державних органів та їх окремих підрозділів щодо безпосередньої правоохоронної діяльності у сфері протидії корупції, її координації, здійснення контролю та нагляду за нею.

Якщо характеризувати першу групу такого роду законодавчих актів, то слід зазначити, що положення запобіжного антикорупційного спрямування зосереджені у багатьох нормативно-правових актах, як базових для всіх сфер соціального життя, так і тих, предметом регулювання яких є окрема галузь національної економіки, чи певна сфера суспільних відносин.

Конституція України. Основний Закон нашої держави містить цілу низку положень, які можна віднести до антикорупційних. Ключовим із них є положення, зафіксоване у ст. 19, де сказано: «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Ця стаття в принциповому плані визначає рамки правомірної поведінки посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Вона фіксує кілька важливих в антикорупційному плані моментів: 1) визначає, що зазначені особи можуть діяти не інакше, як лише визначеним для них чином; 2) підстави, спосіб їх дій, а також їх повноваження визначаються законом, а не будь-яким іншим нормативно-правовим актом. По суті ст. 19 Конституції України можна визначити як фундаментальну антикорупційну правову норму нашої держави, оскільки вона не допускає будь-яких відхилень в діяльності посадових осіб зазначених органів від визначеної законом їх поведінки.

Ряд інших статей Конституції України встановлює обмеження щодо певних категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямовані на недопущення конфлікту інтересів (статтях 42, 78, 103, 120, 127), чи вимоги до їх поведінки (це, зокрема, стосується декларування доходів та майна (ст. 67), порядку використання коштів з державного бюджету України (ст. 95). Конституція України містить низку інших положень, які можуть бути розцінені як антикорупційні.

2. Відповідні положення антикорупційного характеру, які стосуються певних вимог та обмежень, пов'язаних зі статусом особи (положення щодо несумісності), уповноваженої на виконання функцій держави, містять, зокрема, *закопи України*:

«Про статус народного депутата України» «Про Вищу раду юстиції» «Про Національний банк України» «Про Конституційний Суд України» «Про судоустрій та статус суддів» «Про прокуратуру» «Про Національну поліцію» «Про місцеві державні адміністрації» «Про службу в органах місцевого самоврядування» «Про дипломатичну службу» «Про державну податкову службу в Україні» «Про підприємництво» «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» «Про аудиторську діяльність» «Про Центральну виборчу комісію» «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» «Про місцеві державні

адміністрації» Закон України «Про державну службу» Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» Закон України «Про доступ до публічної інформації» Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

ЗАКОНИ УКРАЇНИ:

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014.

Закон України «Про Рахункову палату» від 02.07.2015.

Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015.

Закон України «Про місцеві вибори» від 14.07.2015.

Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 03.11.2015.

Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015.

Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015.

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015.

Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015.

Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015.

Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016.

Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016.

Закон України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016.

Закон України «Про Український культурний фонд» від 23.03.2017.

Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017.

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017.

Закон України «Про Фонд енергоефективності» від 08.06.2017.

Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017.

Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19.10.2017.

Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15.03.2018.

Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07.06.2018. Закон України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018.

УКАЗИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ:

Про утворення Національного антикорупційного бюро України від 16 квітня 2015 р. № 217

Про Національну раду з питань антикорупційної політики від 14 жовтня 2014 р. № 808

Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки від 21 жовтня 2011 р. № 1001

Про Стратегію сталого розвитку “Україна 2020” від 12 січня 2015 р. № 5/2015

РОЗПОРЯДЖЕННЯ ТА ПОСТАНОВИ КМУ:

Про підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань запобігання і протидії корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування від 6 липня 2011 р. № 642-р;

Про затвердження плану першочергових заходів з подолання корупції від 2 липня 2014 р. № 647-р;

Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки від 29 квітня 2015 р. № 265;

Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування від 13 червня 2000 р. № 950;

Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з антикорупційної політики від 4 грудня 2013 р. № 949;

Про затвердження плану проведення перевірок відповідно до Закону України “Про очищення влади” від 16 жовтня 2014 р. № 1025-р;

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про очищення влади» від 16.10.2014 № 563;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації та проведення конкурсу з формування Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції» від 25.03.2015 № 140;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 25.03.2015 № 171;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань забезпечення функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції» від 27.05.2015 № 376;

Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 171;

Деякі питання реалізації Закону України “Про очищення влади” від 16 жовтня 2014 р. № 563;

Деякі питання відбору кандидатів на посади членів Національного агентства з питань запобігання корупції від 25 березня 2015 р. № 170;

Про затвердження Порядку організації та проведення конкурсу з формування Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції від 25 березня 2015 р. № 140;

Про затвердження Правил етичної поведінки державних службовців від 11 лютого 2016 р. № 65;

Про утворення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів від 24 лютого 2016 р. № 104;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування Національним агентством з питань державної служби або його територіальними органами стосовно керівника державної служби в державному органі чи державного службовця вищого органу» від 24.06.2016 № 393;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типових вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А» від 22.07.2016 № 448;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань» від 11.05.2017 № 449;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації антикорупційної реформи» від 21.06.2017 № 448;

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля» від 13.12.2017 № 989.

КОДЕКСИ УКРАЇНИ:

Кодекс законів про працю України від 10.12.1971.

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984.

Кримінальний кодекс України від 05.04.2001.

Господарський кодекс України від 16.01.2003.

Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004.

Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005.

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012.

НАКАЗИ МІНІСТЕРСТВ:

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національного антикорупційного бюро України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів» від 20.10.2017 № 115/197-о/297/586/869/857.

Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України» від 13.11.2017 № 920.

МІНІСТЕРСТВО ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Положення про Комісію Міністерства інфраструктури України з питань застосування санкцій за порушення вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 11.08.2015 № 307.

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про порядок організації та проведення опитування персоналу з використанням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України» від 14.04.2015 № 164.

Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції з надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, військові адміністративні правопорушення та адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, порушення військової дисципліни та їх облік у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту» від 29.11.2018 № 604.

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку надання Державною фіскальною службою України інформації з Державного реєстру фізичних осіб — платників податків про доходи фізичних осіб на запити Національного агентства з питань запобігання корупції» від 28.10.2016 № 911.

Наказ Міністерства фінансів України, Національного антикорупційного бюро України «Про затвердження Порядку взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України та Національного антикорупційного бюро України» від 07.12.2016 № 1062/353.

Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку погодження Міністром фінансів України призначення на посади та звільнення з посад керівників і заступників керівників самостійних структурних підрозділів апаратів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України» від 04.05.2018 № 467.

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Наказ Міністерства юстиції України «Деякі питання проведення антикорупційної експертизи» від 18.03.2015 № 383/5.

Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи» від 24.04.2017 № 1395/5.

Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил етичної поведінки працівників апарату Міністерства юстиції України та його територіальних органів» від 21.09.2017 № 2952/5.

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Наказ Національного агентства України з питань державної служби «Про затвердження Порядку визначення спеціальних вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорій «Б» і «В» від 06.04.2016 № 72.

Наказ Національного агентства України з питань державної служби «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» від 05.08.2016 № 158.

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ, ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ

Наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів «Про затвердження Інструкції про порядок розгляду звернень та організації особистого прийому громадян в Національному агентстві України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 22.11.2017 № 140.

ЦЕНТРАЛЬНА ВИБОРЧА КОМІСІЯ

Постанова Центральної виборчої комісії «Про затвердження Антикорупційної програми Центральної виборчої комісії на 2018-2020 роки» від 23.07.2018 № 101.

Постанова Центральної виборчої комісії «Про забезпечення доступу Національного агентства з питань запобігання корупції до бази даних Державного реєстру виборців» від 19.12.2018 № 246.

ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 26.06.2015 № 417.

Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення небанківськими фінансовими установами фінансового моніторингу в частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів» від 15.09.2016 № 388.

Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок проведення перевірки відомостей стосовно осіб, які претендують на зайняття посад працівників Національного банку України» від 15.11.2016 № 400.

Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок проведення перевірок юридичних осіб, які отримали ліцензію Національного банку України на надання банкам послуг з інкасації» від 05.07.2017 № 60.

Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про ліцензування банків» від 22.12.2018 № 149.

ГЕНЕРАЛЬНА ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

Наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» від 06.04.2016 № 139.

Наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження Порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України» від 16.06.2016 № 205.

Наказ Генеральної прокуратури України «Порядок проведення чотирирівневого відкритого конкурсу на зайняття посад керівників місцевих прокуратур, їх перших заступників та заступників» від 26.07.2016 № 265.

Наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження Порядку організації роботи з питань внутрішньої безпеки в органах прокуратури України» від 13.04.2017 № 111.

Наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфа в діяльності органів прокуратури України» від 12.06.2017 № 180.

Наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службових розслідувань в органах прокуратури» від 06.12.2017 № 343.

Наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження Положення про організацію кадрової роботи в органах прокуратури» від 18.12.2017 № 351.

Наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження Інструкції про порядок розгляду звернень і запитів та особистого прийому громадян в органах прокуратури України» від 20.12.2017 № 357.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Наказ Служби безпеки України «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службових розслідувань та службових перевірок стосовно військовослужбовців Служби безпеки України» від 04.02.2016 № 45.

Наказ Служби безпеки України «Про затвердження Інструкції про порядок розгляду в Службі безпеки України звернень громадян» від 10.04.2018 № 532.

ДЕРЖАВНА АУДИТОРСЬКА СЛУЖБА УКРАЇНИ

Наказ Державної аудиторської служби України «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній аудиторській службі України та її міжрегіональних територіальних органах» від 24.11.2016 № 149.

ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

Наказ Державного бюро розслідувань «Про затвердження Порядку проведення конкурсу для призначення на посади у Державному бюро розслідувань» від 14.02.2018 № 13.

МІЖНАРОДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

Конвенцію ООН проти корупції від 11 грудня 2003 р. (Закон №251-V від 18.10.2006 р.)

Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, ратифікована згідно із Законом України від 18.10.06 № 252-V

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 04.11.99 в м. Страсбурзі та ратифікована згідно із Законом України від 16.03.05 2476-IV

Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15 травня 2003 р. № ETS 191 (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 жовтня 2006 р. № 253-V)

Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (Закон №2698-VI від 17.11.2010 р.),

Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. (Закон №1433-IV від 04.02.2004 р.)

Конвенцію Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями від 18 вересня 2014 р. (Закон №1752-VIII від 16.11.2016 р.).

Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO)

Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO)

Модельний кодекс поведінки державних службовців країн Ради Європи (схвалено Рекомендацією Кабінету Міністрів Ради Європи Європейським країнам «Про кодекси поведінки для державних службовців», травень 2000 року, № R (2000/10)

Конвенція про боротьбу з корупцією серед посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав – членів Європейського Союзу від 25 червня 1997 року

Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (Додаток до Резолюції 51/59 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 12 грудня 1996 року)

Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16 грудня 1996 року

Про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією (Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи від 6 листопада 1997 року)

Попередження злочинності та кримінальне правосуддя в контексті розвитку: реалізація та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією (Резолюція VIII Конгресу Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності, Гавана, 7 вересня 1990 року)

Стамбульський план дій боротьби з корупцією для Азербайджану, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизької Республіки, Російської Федерації, Таджикистану й України.

Дохійська декларація про внесення питань запобігання злочинності та кримінального правосуддя в ширший порядок денний Організації Об'єднаних Націй з метою розв'язання соціальних й економічних проблем і сприяння забезпеченню верховенства права на національному та міжнародному рівнях, а також участі громадянськості.

НОРМАТИВНІ АКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження форми Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» від 09.06.2016 № 3.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку оформлення протоколів про адміністративні правопорушення та внесення приписів Національним агентством з питань запобігання корупції» від 09.06.2016 № 5.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10.06.2016 № 3.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Форма декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10.06.2016 № 3.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Форма повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування» від 10.06.2016 № 3.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10.06.2016 № 2.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків» від 17.06.2016 № 2.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про реалізацію Національним агентством з питань запобігання корупції повноважень щодо проведення антикорупційної експертизи» від 28.07.2016 № 1.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Положення про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» від 28.07.2016 № 2.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку проведення перевірок Національним агентством з питань запобігання корупції» від 11.08.2016 № 2.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про визначення термінів, що вживаються у Законі України «Про політичні партії в Україні» та законодавстві України про вибори» від 11.08.2016 № 11.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента та внесення зміни до Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 06.09.2016 № 20.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій» від 06.09.2016 № 19.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Положення про аналіз Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» від 08.09.2016 № 26.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про відшкодування фактичних витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію, розпорядником якої є Національне агентство з питань запобігання корупції» від 22.09.2016 № 44.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку особистого прийому громадян у Національному агентстві з питань запобігання корупції» від 30.09.2016 № 50.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми» від 07.10.2016 № 74.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади» від 02.12.2016 № 126.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 10.02.2017 № 56.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи» від 02.03.2017 № 75.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку обробки повідомлень про корупцію та повідомлень про порушення вимог Закону України «Про політичні партії в Україні», що надходять до Національного агентства з питань запобігання корупції» від 27.10.2017 № 1024.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку підготовки, подання антикорупційних програм на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження» від 08.12.2017 № 1379.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» від 09.02.2018 № 166.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку надання Міністерством внутрішніх справ України інформації з Єдиного державного реєстру про зареєстровані транспортні засоби та їх власників Національному агентству з питань запобігання корупції» від 21.08.2018 № 1843.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Порядку стажування громадян з числа молоді, які не перебувають на посадах державної служби, в апараті Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.10.2018 № 2283.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Методології визначення розміру (суми) внеску на підтримку політичної партії у формі робіт, товарів або послуг» від 16.11.2018 № 2596.

Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Методики оцінювання роботи із забезпечення прав осіб з інвалідністю в Національному агентстві з питань запобігання корупції» від 01.02.2019 № 293.

Звіт політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру. Затв. Рішенням НАЗК від 09.06.2016 р. №3;

Порядок оформлення протоколів про адміністративні правопорушення та внесення приписів Національним агентством з питань запобігання корупції. Затв. Рішенням НАЗК від 09.06.2016 р. №5;

Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Рішення НАЗК від 10.06.2016 р. №2;

Форма повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування. Затв. Рішенням НАЗК від 10.06.2016 р. №3;

Форма декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Затв. Рішенням НАЗК від 10.06.2016 р. №3;

Порядок формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Затв. Рішенням НАЗК від 10.06.2016 р. №3;

Перелік посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків. Затв. Рішенням НАЗК від 17.06.2016 р. №2;

Методичні рекомендації з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб. Затв. Рішенням НАЗК від 14.07.2016 р. №2;

Порядок проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів Національним агентством з питань запобігання корупції. Затв. Рішенням НАЗК від 28.07.2016 р. №1;

Положення про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру. Затв. Рішенням НАЗК від 28.07.2016 р. №2;

Порядок проведення перевірок Національним агентством з питань запобігання корупції. Затв. Рішенням НАЗК від 11.08.2016 р. №2; – 79 –

Методичні рекомендації щодо передачі в управління підприємств та/або корпоративних прав з метою запобігання конфлікту інтересів. Затв. Рішенням НАЗК від 11.08.2016 р. №10;

Визначення термінів, що вживаються у Законі України «Про політичні партії в Україні» та законодавстві України про вибори. Додаток до рішення НАЗК від 11.08.2016 р. №11;

Порядок інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента. Затв. Рішенням НАЗК від 06.09.2016 р. №20;

Порядок перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвочасного подання таких декларацій. Затв. Рішенням НАЗК від 06.09.2016 р. №19;

Положення про аналіз Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру. Затв. Рішенням НАЗК від 08.09.2016 р. №26;

Порядок надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми. Затв. Рішенням НАЗК від 07.10.2016 р. №74;

Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади. Затв. Рішенням НАЗК від 02.12.2016 р. №126;

Пріоритети діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції на 2017-2020 роки. Схвалені Рішенням НАЗК від 15.12.2016 р. №144;

Методичні рекомендації щодо підготовки антикорупційних програм органів влади. Затв. Рішенням НАЗК від 19.01.2017 р. №31;

Порядок проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Затв. Рішенням НАЗК від 10.02.2017 р. №56;

Типова антикорупційна програма юридичної особи. Затв. Рішенням НАЗК від 02.03.2017 р. №75;

Методичні рекомендації щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами. Затв. Рішенням НАЗК від 06.07.2017 р. №286.

Стаття 3. Суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону

1. Суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:
а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

{Підпункт «а» пункту 1 частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законами № 576-VIII від 02.07.2015, № 1798-VIII від 21.12.2016, № 2704-VIII від 25.04.2019, № 140-IX від 02.10.2019, № 524-IX від 04.03.2020}

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;

{Підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законами № 198-VIII від 12.02.2015, № 1975-VIII від 23.03.2017}

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

{Підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 3 в редакції Закону № 1798-VIII від 21.12.2016}

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

{Підпункт «д» пункту 1 частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законами № 198-VIII від 12.02.2015, № 597-VIII від 14.07.2015, № 766-VIII від 10.11.2015, № 794-VIII від 12.11.2015}

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику;

{Підпункт «е» пункту 1 частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законами № 794-VIII від 12.11.2015, № 440-IX від 14.01.2020}

є) Голова, заступник Голови Національного агентства з питань запобігання корупції;

{Підпункт «є» пункту 1 частини першої статті 3 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

{Пункт 1 частини першої статті 3 доповнено новим підпунктом «з» згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів;

{Пункт 1 частини першої статті 3 доповнено підпунктом «і» згідно із Законом № 1540-VIII від 22.09.2016}

ї) Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступники, радники, помічники, уповноважені, прес-секретар Президента України, помічники суддів;

{Пункт 1 частини першої статті 3 доповнено підпунктом «ї» згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019; в редакції Закону № 524-IX від 04.03.2020}

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

{Підпункт «а» пункту 2 частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1975-VIII від 23.03.2017, № 140-IX від 02.10.2019, № 524-IX від 04.03.2020}

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

{Підпункт «б» пункту 2 частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1403-VIII від 02.06.2016}

в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті;

{Пункт 2 частини першої статті 3 доповнено підпунктом «в» згідно із Законом № 889-VIII від 10.12.2015; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017; в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, — у випадках, передбачених цим Законом;

{Пункт 3 частини першої статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

4) кандидати у народні депутати України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори народних депутатів України», кандидати на пост Президента України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори Президента України», кандидати в депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидати на посади сільських, селищних, міських голів та старост.

{Частину першу статті 3 доповнено пунктом 4 згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017}

{Пункт 5 частини першої статті 3 виключено на підставі Закону № 140-IX від 02.10.2019}

{Примітку статті 3 виключено на підставі Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Відповідно до першого звіту НАБУ за 1 півріччя 2018 р. за категоріями осіб, зазначених у ч. 1 ст. 3 Закону отримані такі результати роботи із протидії корупції³⁶:

³⁶ Національне антикорупційне бюро України. Звіт. і півріччя 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nabu.gov.ua/report/zvit-pershe-pivrichchya-2018-roku>

№	Суб'єкт	Кількість осіб, яким повідомлено про підозру (всього по кожній категорії)	Кількість осіб, стосовно яких складено обвинувальний акт (всього по кожній категорії)
1.	Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:		
	а) вищі посадові особи держави (Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник, Прем'єр-міністр, Перший віце-прем'єр, віце-прем'єр-міністри, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Голова Національного банку України, Генеральний прокурор, Голова та інші члени Рахункової палати тощо)	3	1
	б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови	7	4
	в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування	16	1
	г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України й інших утворених відповідно до законів військових формувань	11	0
	г) судді	14	10
	д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного бюро	0	0
	е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи	2	3
	е) члени Національного агентства з питань запобігання корупції	0	0
	ж) члени Центральної виборчої комісії	1	0
	з) поліцейські	0	0
	и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим	1	2
	і) члени державних колегіальних органів	0	0
2.	Особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:		
	а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку	17	15
	б) особи, які не є держслужбовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі та інші), а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, третейські судді тощо	3	0

в) представники громадських об'єднань, навчальних закладів, які входять до складу конкурсних комісій, утворених відповідно до законів «Про державну службу», «Про судоустрій і статус суддів», при цьому не є особами, зазначеними в п. 1, підпункті «а» ч. 2	0	0
Особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, які не є службовими особами	35	10
Кандидати у народні депутати України, на пост Президента України, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидати на посади сільських, селищних, міських голів та старост	0	0
Фізичні особи, які: отримують кошти, майно в рамках реалізації в Україні програм технічної або іншої допомоги у сфері запобігання, протидії корупції; систематично впродовж року надають роботи/послуги щодо імплементації стандартів у сфері антикорупційної політики; є керівниками або входять до складу вищого органу управління, інших органів управління громадських організацій, інших невідприємницьких товариств, що здійснюють діяльність, пов'язану з реалізацією антикорупційної політики	0	0
Інші	53	16

2. Серед корупційно ризикованих суб'єктів у перших рядках бачимо тих, що постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права, незалежно від організаційно-правової форми, які не є службовими особами (45 реагувань); на другому місці посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у п. 1 ч. цієї статті, особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку (32 реагування), і на третьому місці судді (24 реагування).

3. в коментованій статті зазначено близько шістдесят категорій осіб, які є суб'єктами застосування норм зазначеного Закону. Вперше в українському законодавстві за ознакою корупційної небезпеки йдеться про визначення корупційного ризикованого суб'єкта³⁷. Комплексними ознаками такого суб'єкта є, по-перше, належність до певного кола державних службовців з наявними владними повноваженнями і суб'єктів, що мають доступ до бюджетних фінансів; по-друге, це коло службовців, що прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; по-третє, це не обов'язкова належність до службових осіб, але постійне або тимчасове перебування на посаді, пов'язаній з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права, незалежно від організаційно-правової форми; по-четверте, це коло осіб, що також не будучи службовцями, надають публічні послуги (які здійснюються в управлінському секторі органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями або уповноваженими особами в інтересах розвитку державної, комунальної або приватної форм власності, як правило, за рахунок державного або і місцевих бюджетів чи за кошти заявника); по-п'яте, це фізичні особи, які за рахунок отриманих коштів або майна беруть участь у реалізації в Україні програм технічної або іншої допомоги у сфері запобігання, протидії корупції чи є керівниками або входять до складу вищого органу управління, інших органів управління громадських організацій, інших

³⁷ Рішення НАЗК визначено Перелік посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nazk.gov.ua/perelik-posad-z-vysokym-ta-pidvyschenim-rivnem-korupciynnyh-ryzykiv>. Ознаки цих посад не є чіткими; сам Перелік безумовно потребує перегляду та доповнення.

непідприємницьких товариств, що здійснюють діяльність, пов'язану з реалізацією антикорупційної політики, а також якщо вони входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку.

4. Особи, що підпадають під ознаки суб'єкта, що є в стані корупційного ризику у визначених Законом випадках зазнають обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22 Закону), щодо одержання подарунків (ст. 23 Закону), одержання неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними (ст. 24 Закону), певні особи зазнають обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25 Закону) або обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (ст. 26 Закону), обмеження спільної роботи близьких осіб (ст. 27 Закону).

5. Щодо суб'єкту, що є в стані корупційного ризику, за певних умов можуть бути застосовані заходи, передбачені в Розділі V «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів», Розділі VI «Правила етичної поведінки», Розділі VII «Фінансовий контроль», Розділі IX «Інші механізми запобігання і притидії корупції».

6. Суб'єкт, що є в стані корупційного ризику у разі притягнення до кримінальної відповідальності може бути спеціальним суб'єктом злочину, тобто як службова особа, що постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснює функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймає в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконує такі функції за спеціальним повноваженням, яким ця особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом (ст. 18 КК).

7. Суб'єктом, що є в стані корупційного ризику, може бути посадова особа уповноважена на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування або особа прирівняна до них може бути відсторонена від посади, як що вона підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину — щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу. Таке відсторонення здійснюється на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження на строк не більше двох місяців. Строк відсторонення від посади може бути продовжено. клопотання про відсторонення від посади здійснює прокурор, слідчий за погодженням з прокурором (ст. 154 КПК).

8. Визначення належного суб'єкта відповідальності за порушення антикорупційного законодавства на даний час полягає також у розширенні кола осіб, які зобов'язані подавати декларацію (див. коментар до ст. 45 Закону). Слід звернути увагу на те, що висновки постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. не збігаються з сучасною позицією законодавця³⁸. Так, відповідно до положень Постанови особа вважається службовою не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, а й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою. Втім, відповідно до чинного законодавства така особа не є суб'єктом декларування (за критерієм тимчасовості виконання функцій) тобто поняття «посадової особи юридичної особи публічного права», не можна застосовувати до всіх посадових осіб юридичних осіб публічного права (керівників підприємств, установ, організацій). Джерелами критеріїв віднесення таких суб'єктів до корупційно ризикованих мають бути, в тому числі положення суміжних

³⁸ Про судову практику у справах про хабарництво : Постанова ВСУ від 26.04.2002 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02>

з антикорупційним законодавством нормативними актами, а також статутними документами товариств (ст. 65 ГК та Закони «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», статутні документи, які приймаються на базі зазначених Законів).

9. Предметом неправомірної вигоди можуть бути не тільки матеріальні блага, а також пільги, послуги та переваги. Положення законодавства, що регулює певні сфери діяльності, відповідні напрями чи сектори господарювання і наближує суб'єктів, що користуються пільгами, послугами та переваги до поняття «посадова особа юридичної особи публічного права» вносять правову визначеність поняття неправомірної вигоди. Розширення суб'єктного складу відповідальності за порушення антикорупційного законодавства завдяки статутним документам господарюючих товариств, в яких ідеться про застосування пільг, послуг та переваг, в цілому відповідає європейським стандартам антикорупційної політики.

Розділ II

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Стаття 4. Статус Національного агентства з питань запобігання корупції

1. Національне агентство з питань запобігання корупції (далі — Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

2. Національне агентство, у межах, визначених цим та іншими законами, є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України.

3. Національне агентство утворюється Кабінетом Міністрів України відповідно до Конституції України, цього та інших законів України.

Питання діяльності Національного агентства у Кабінеті Міністрів України пред'являє Голова Національного агентства.

4. Правову основу діяльності Національного агентства становлять Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цей та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти.

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, а також Закон України «Про державну службу» застосовуються до Національного агентства, службовців та працівників його апарату, а також до його повноважень стосовно уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в частині, що не суперечить цьому Закону.

{Абзац другий частини четвертої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

{Частину п'яту статті 4 виключено на підставі Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Коментована стаття визначає, що серед спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції утворено Національне агентство з питань запобігання корупції (далі — Національне агентство), якому надано статус центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом та на який покладено повноваження забезпечення формування та реалізація державної антикорупційної політики.

Національне агентство — це перший центральний орган виконавчої влади в Україні на який безпосередньо покладено відповідальність за формування та реалізацію антикорупційної політики. Як зазначається у звіті про діяльність Національного агентства за 2017 р., з огляду на правову природу й обсяг його компетенції в системі державних органів України, Національному агентству відведено роль превентивної антикорупційної інституції, відповідальної за формування та моніторинг реалізації антикорупційної політики в державі, запобігання й урегулювання конфлікту інтересів, здійснення фінансового контролю за майновим станом публічних службовців і моніторингу їхнього способу життя, державне фінансування політич-

них партій і реалізацію інших, визначених Законом України «Про запобігання корупції» та міжнародними зобов'язаннями України, превентивних антикорупційних механізмів, у тому числі забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Створення такого органу було однією з політико-правових вимог надання Україні безвізового режиму з Європейським Союзом. Створення Національного агентства, як про це зазначено в пояснювальній записці до проекту Закону України «Про запобігання корупції», дасть змогу забезпечити виконання рекомендації I Групи держав проти корупції (GRECO), наданої за результатами Спільних Першого та Другого раундів оцінювання, а також відповідних рекомендацій експертів Європейської Комісії в рамках реалізації Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стане інструментом імплементації в національне законодавство положень ст. 6 Конвенції ООН проти корупції щодо забезпечення створення й функціонування органу з питань антикорупційної політики.

Законодавець визначив статус Національного агентства як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом. в адміністративно-правовій науковій доктрині панує розуміння того, що центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом — це орган, що має визначені Конституцією та законодавством України особливі завдання й повноваження, а також спеціальний порядок утворення, реорганізації, ліквідації, підконтрольності, підзвітності, призначення і звільнення керівників і вирішення інших питань. Питання діяльності центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом у Кабінеті Міністрів України представляє Прем'єр-міністр України. Сьогодні в Україні діють такі центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом:

- Антимонопольний комітет України;
- Фонд державного майна України;
- Державний комітет телебачення і радіомовлення України;
- Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації;
- Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;
- Національне агентство з питань запобігання корупції.

Відповідно до Ст. 4 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-УІ, міністерства й інші центральні органи виконавчої влади мають статус юридичної особи публічного права. Вони набувають його з дати внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців запису про їх державну реєстрацію як юридичної особи. І, відповідно, припиняються як юридичні особи з дати внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців запису про державну реєстрацію їх припинення.

Ст. ст. 16 і 17 вищевказаного Закону свідчать, що центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції. Національному агентству надано статус агентства.

2. Національне агентство, у межах, визначених цим та іншими законами, є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України. Таким чином, Законом України «Про запобігання корупції» визначено, що Національне агентство є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України. у зв'язку з цим, на виконання коментованого положення Рішенням Національного агентства «Про затвердження Регламенту Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 квітня 2016 р. № 1, для забезпечення взаємодії з Верховною Радою України НАЗК в межах компетенції:

— бере участь у парламентських слуханнях під час розгляду національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, представляє позицію НАЗК на засіданнях комітетів або на пленарних засіданнях Верховної Ради України, бере участь у засіданнях постійних, тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України;

— здійснює антикорупційну експертизу проектів законів, унесених на розгляд Верховної Ради України. НАЗК інформує відповідний комітет Верховної Ради України про проведення антикорупційної експертизи відповідного проекту нормативно-правового акта, що є підставою для зупинення процедури його розгляду або прийняття, але на строк не більше ніж десять днів;

— готує висновки до законопроектів з питань запобігання і протидії корупції, внесених на розгляд Верховної Ради України суб'єктами законодавчої ініціативи;

— розглядає депутатські звернення й запити, рекомендації парламентських слухань, звернення комітетів Верховної Ради України.

Підзвітність Національного агентства Кабінету Міністрів України передбачено тим, що саме Кабінетом Міністрів України утворюється Національне агентство відповідно до Конституції України, цього та інших законів України.

Так, відповідно до ст.20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» до основних повноважень Кабінету Міністрів України у сфері вдосконалення державного управління та державної служби передбачено, що він: «утворює, реорганізовує і ліквідує міністерства та інші центральні органи виконавчої влади відповідно до закону в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на утримання органів виконавчої влади, затверджує положення про зазначені органи». На підставі цього Постановою Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. №118 «Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції» утворено зазначене Національне агентство як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Питання діяльності Національного агентства у Кабінеті Міністрів України представляє Голова Національного агентства. Проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики подається до Кабінету Міністрів України. Кабінет Міністрів України розглядає та схвалює проект національної доповіді та направляє до Верховної Ради України.

Водночас коментована стаття Закону України «Про запобігання корупції» чітко зазначає й правові параметри взаємодії Національного агентства та Кабінету Міністрів України. Тут мова йде про підзвітність. Згідно з п. 9.3 Рішення Національного агентства «Про затвердження Регламенту Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 квітня 2016 р. № 1, Національне агентство взаємодіє з Кабінетом Міністрів України шляхом участі в засіданнях Кабінету Міністрів України, підготовки проектів актів законодавства, які подаються до Кабінету Міністрів України або до Верховної Ради України Кабінетом Міністрів України, здійснення антикорупційної експертизи проектів актів, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України.

Національне агентство інформує Кабінет Міністрів України про проведення антикорупційної експертизи відповідного проекту нормативно-правового акта, що є підставою для зупинення процедури його розгляду або прийняття, але на строк не більше ніж десять днів.

Голова Національного агентства може брати участь у засіданнях Кабінету Міністрів України, на яких розглядаються питання формування або реалізації антикорупційної політики, з правом дорадчого голосу.

Апарат Національного агентства взаємодіє із Секретаріатом Кабінету Міністрів України з питань, що виникають у відносинах із Кабінетом Міністрів України, проводить консультації

стосовно процедури підготовки проектів актів законодавства та інших документів, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, а також з інших питань, що належать до компетенції Національного агентства.

3. Національне агентство утворюється Кабінетом Міністрів України відповідно до Конституції України, цього та інших законів України.

Відповідно до ст.20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» до основних повноважень Кабінету Міністрів України у сфері вдосконалення державного управління та державної служби передбачено, що він: «утворює, реорганізовує і ліквідує міністерства та інші центральні органи виконавчої влади відповідно до закону в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на утримання органів виконавчої влади, затверджує положення про зазначені органи». На підставі цього Постановою Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. №118 «Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції» утворено зазначене Національне агентство як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до ст. ст. 1 і 21 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. № 794-VII, Кабінет Міністрів України (Уряд України) є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади. Раду міністрів Автономної Республіки Крим і місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує й контролює діяльність цих органів.

Питання діяльності Національного агентства в Кабінеті Міністрів України представляє його Голова. Відповідно до § 12 «Забезпечення діяльності Кабінету Міністрів» Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950, організаційне, експертно-аналітичне, правове, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Кабінету Міністрів здійснює Секретаріат Кабінету Міністрів. Для забезпечення здійснення Прем'єр-міністром своїх повноважень у складі Секретаріату Кабінету Міністрів утворюється Апарат Прем'єр-міністра.

Секретаріат Кабінету Міністрів, зокрема, забезпечує: 1) підготовку проведення засідань Кабінету Міністрів; 2) діяльність Прем'єр-міністра, Першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів, міністра, який не очолює міністерство; 3) доведення до центральних органів виконавчої влади. Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих держадміністрацій актів Кабінету Міністрів, протокольних рішень Кабінету Міністрів і доручень Прем'єр-міністра. Своєю чергою, § 18 «Учасники засідання» Регламенту Кабінету Міністрів України містить положення, відповідно до яких у засіданні Кабінету Міністрів відповідно до закону можуть брати участь народні депутати України, Уповноважений Верховної Ради з прав людини, Голова Національного банку або його заступник, Голова Антимонопольного комітету та уповноважений Президентом України представник, а також Генеральний прокурор України або його заступник. Кабінет Міністрів за пропозиціями членів Кабінету Міністрів визначає інших осіб, які беруть участь у його засіданнях з правом дорадчого голосу (постійні учасники). На засідання Кабінету Міністрів можуть запрошуватися у разі необхідності посадові особи, яких стосується обговорюване питання. Список таких осіб складає Державний секретар Кабінету Міністрів з урахуванням пропозицій членів Кабінету Міністрів. у засіданні Кабінету Міністрів під час розгляду питань, що стосуються формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин, можуть брати участь уповноважений представник всеукраїнських профспілок, їх об'єднань та уповноважений представник всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців. На засідання Кабінету Міністрів, на якому розглядається питання щодо призначення керівника територіального органу міністерства, іншого центрального органу вико-

навчої влади, призначення керівника підприємства, установи, організації, запрошується голова відповідної облдержадміністрації, якому надається можливість вносити пропозиції з обговорюваного питання, робити застереження, давати пояснення. у засіданні Кабінету Міністрів під час розгляду питань, що стосуються функціонування місцевого самоврядування, прав та інтересів територіальних громад, місцевого та регіонального розвитку, може брати участь уповноважений представник всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування з правом дорадчого голосу. Відповідно, з огляду на положення коментованої статті Закону України «Про запобігання корупції», у разі розгляду питань антикорупційної спрямованості запрошеною особою від НАЗК повинен бути очільник відомства.

4. Правову основу діяльності Національного агентства становлять Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цей та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти.

Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, а також Закон України «Про державну службу» застосовуються до Національного агентства, службовців та працівників його апарату, а також до його повноважень стосовно уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в частині, що не суперечить цьому Закону.

Таким чином правове регулювання діяльності Національного агентства унормовується законами України «Про центральні органи виконавчої влади», «Про державну службу», «Про Рахункову палату», «Про доступ до публічної інформації», «Про національну поліцію» тощо. Відповідно до Закону «Про центральні органи виконавчої влади» Національне агентство є юридичною особою публічного права.

НАЗК є органом державної влади без повноважень у сфері кримінального права та процесу. НАЗК має достатньо широкі права, що зазначені в ст. 12 коментованого Закону.

4.1. Закон України «Про запобігання корупції» було введено в дію 26 квітня 2015 року, але лише у березні 2015 року Уряд прийняв рішення щодо створення НАЗК, а у квітні 2016 року розпочався набір його персоналу. Незважаючи на це, Національне агентство офіційно розпочало свою діяльність 15 серпня 2016 року після відбору і призначення мінімального числа членів НАЗК і працівників апарату, виділення приміщення, прийняття необхідних підзаконних актів тощо.

Водночас, недоліки в організації роботи, неефективна структура Національного агентства, відсутність належного контролю змусили Верховну Раду України у Прикінцевих та перехідних положеннях Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02.10.2019 р. встановили, що з дня набрання чинності цього Закону повноваження членів Національного агентства з питань запобігання корупції, керівника апарату, заступників керівника апарату Національного агентства з питань запобігання корупції або осіб, які виконують їхні обов'язки, членів Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції припинити достроково.

Кабінету Міністрів України упродовж п'яти робочих днів з дня набрання чинності цим Законом призначити особу, яка тимчасово здійснює такі обов'язки Голови Національного агентства з питань запобігання корупції:

- 1) організовує та контролює роботу Національного агентства з питань запобігання корупції;
- 2) призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного агентства з питань запобігання корупції, у тому числі керівника апарату Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступників;
- 3) вирішує питання, пов'язані з проходженням державної служби в апараті Національного агентства з питань запобігання корупції, зокрема щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності;

4) приймає в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Національне агентство з питань запобігання корупції;

5) затверджує штатний розпис та кошторис Національного агентства з питань запобігання корупції;

6) затверджує положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції і його структуру, а також положення про самостійні структурні підрозділи апарату;

7) представляє Національне агентство з питань запобігання корупції у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями, а також органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями тощо;

8) вживає заходів із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Національне агентство з питань запобігання корупції, та захист персональних даних, володільцем яких є Національне агентство з питань запобігання корупції;

9) вживає заходів із забезпечення безперебійного функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, інших баз даних, інформаційно-телекомунікаційних систем, що функціонують у Національному агентстві з питань запобігання корупції;

10) підписує інформацію про результати спеціальної перевірки, що проводиться Національним агентством з питань запобігання корупції;

11) видає у межах обов'язків, визначених у цьому пункті, накази та доручення;

12) звітує про виконання покладених на неї обов'язків перед Кабінетом Міністрів України.

У процесі підготовки зазначеного Коментаря стало відомо, що розпорядження Кабінетом Міністрів України від 20.10.2019 № 966-р було призначено тимчасово виконуючою обов'язки Голови Національного агентства з питань запобігання корупції Новак Н.В.

Важливість положень Закону України «Про державну службу» у справі врегулювання діяльності й статусу НАЗК пояснюється, що працівники апарату НАЗК є державними службовцями. Зокрема, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів» (із змінами та доповненнями) від 5 квітня 2014 р. № 85, гранична кількість працівників апарату НАЗК визначена в кількості 408 чол., із яких усі 408 чол. є посадами державних службовців.

Стаття 5. Керівництво Національного агентства

1. Керівництво діяльністю Національного агентства здійснює його Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України в порядку, визначеному цим Законом.

2. Головою Національного агентства може бути громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який має вищу освіту, володіє державною мовою, є доброчесним і компетентним, здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки.

Для цілей цього Закону вищою освітою вважається освіта, здобута в Україні (або на території колишнього СРСР до 1 грудня 1991 року) за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища освіта за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобута в іноземних державах.

3. На посаду Голови Національного агентства, його заступника не може бути призначена особа, яка:

1) за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена;
2) має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи);

3) притягалася на підставі обвинувального вироку, який набрав законної сили, до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного злочину або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;

4) позбавлена права відповідно до вироку суду, що набрав законної сили, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати певні посади;

5) протягом двох років до подання заяви на участь у конкурсі на зайняття цієї посади входила до складу керівних органів політичної партії або перебувала у трудових чи інших договірних відносинах з політичною партією;

6) не подала відповідно до цього Закону декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік;

7) не пройшла спеціальну перевірку або не надала згоди на її проведення.

4. Голова Національного агентства призначається строком на чотири роки. Одна і та сама особа не може обіймати посаду Голови Національного агентства два строки підряд.

5. Повноваження Голови Національного агентства припиняються Кабінетом Міністрів України достроково у разі:

1) призначення чи обрання на іншу посаду за його згодою;

2) досягнення шістдесяти п'яти років;

3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що утворюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання безвісно відсутнім чи оголошення померлим;

5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;

6) припинення ним громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України;

7) подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням, відставки;

8) його смерті;

9) наявності висновку комісії з проведення незалежної оцінки ефективності діяльності Національного агентства про неефективність такої діяльності;

10) набрання законної сили рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави.

{Частина п'яту статті 5 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 263-IX від 31.10.2019}

Повноваження Голови Національного агентства припиняються у зв'язку із закінченням строку його повноважень.

Припинення повноважень Голови Національного агентства з будь-яких інших підстав забороняється.

6. Голова Національного агентства може мати трьох заступників, яких він призначає на посаду та звільняє з посади.

{Стаття 5 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Керівництво діяльністю Національного агентства здійснює його Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України в порядку, визначеному цим Законом.

В коментованій статті Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02.10.2019 р. принципово змінено порядок організації діяльності Національного агентства, а саме: управління Національним агентством визнано не колегіальним, до складу якого входило п'ять членів, а державним органом з єдиноначальним підпорядкуванням. Керівництво діяльністю Національного агентства здійснює його Голова, який приймає рішення одноособово. Положенням зазначеної статті закріплено, що голова Національного агентства призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України в порядку, визначеному коментованим Законом.

На Голову Національного агентства відповідно до ст. 3 Закону України «Про державну службу» не поширюються вимоги цього Закону.

2. Вимоги зазначеної норми чітко визначають професійні, соціальні та особистісні критерії призначення на посаду Голови Національного агентства. Головою Національного агентства може бути громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який має вищу освіту, володіє державною мовою, є добросовісним і компетентним, здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки.

Для цілей цього Закону вищою освітою вважається освіта, здобута в Україні (або на території колишнього СРСР до 1 грудня 1991 року) за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища освіта за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, здобута в іноземних державах.

Законодавцем встановлено, що Головою Національного агентства, його заступники повинні бути громадяни України. Громадянами України, відповідно до вимог ст. 3 Закону України «Про громадянство України» від 8 січня 2001 р. № 2235-III, є:

- усі громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) постійно проживали на території України;
- особи, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, які на момент набрання чинності Законом України «Про громадянство України» (13 листопада 1991 р.) проживали в Україні й не були громадянами інших держав;
- особи, які прибули в Україну на постійне проживання після 13 листопада 1991 р. та яким у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 р. органами внутрішніх справ України внесено напис «громадянин України», і діти таких осіб, які прибули разом із батьками в Україну й на момент прибуття в Україну не досягли повноліття, якщо зазначені особи подали заяви про оформлення належності до громадянства України;
- особи, які набули громадянство України відповідно до законів України та міжнародних договорів України;

Законодавець встановив також віковий та освітній цензи, які обумовлені передовсім необхідністю мати певний досвід роботи, який набувається до тридцяти п'яти років. Стосовно вищої освіти, то тут доцільно послатись на формулювання ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII, де зазначається, що вища освіта — сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої

освіти. Отже, вимога щодо наявності такого варіанта освіти мотивується необхідною наявністю вищеперерахованих характеристик для особи, яка має вищу освіту.

Стосовно необхідного володіння Головою Національного агентства українською мовою, така вимога базується на тому, що:

— по-перше, ч. 1 ст. 10 Конституції України чітко зазначає, що державною мовою в Україні є українська мова;

— по-друге, Конституційний Суд України в Рішенні від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99 у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень ст. 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її в навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) чітко зазначив, що положення ч. 1 ст. 10 Конституції України, за яким «державною мовою в Україні є українська мова», треба розуміти так, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України під час здійснення повноважень органами державної влади й органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом;

— по-третє, серед основних обов'язків державного службовця, відповідно до ст. 8 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. № 889-УІІІ, указується про необхідність обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови й протидіяти можливим спробам її дискримінації.

У коментованій частині статті говориться про здатність за станом здоров'я Голови Національного агентства виконувати відповідні службові обов'язки. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 25 березня 2015 р. № 171 у п. 5 визначено, що серед іншого спеціальній перевірці підлягають відомості щодо стану здоров'я (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я). Компетентним державним органом, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я, є Міністерство охорони здоров'я України. Наказами цього Міністерства «Про затвердження Інструкції про проведення обов'язкових попередніх та періодичних психіатричних оглядів» від 17 січня 2002 р. № 12 і «Про вдосконалення системи профілактичних протиалкогольних та протинаркотичних заходів та обов'язкових профілактичних наркологічних оглядів» від 28 листопада 1997 р. № 339 визначено порядок проходження цих оглядів. Отже, особа, яка претендує на зайняття посади Голови Національного агентства, повинна надати медичну довідку про проходження обов'язкових попередніх і періодичних психіатричних оглядів і сертифікат про проходження профілактичного наркологічного огляду.

Відповідно до Закону України від 22 лютого 2000 р. «Про психіатричну допомогу», психічні розлади класифікуються із дотриманням вимог чинної в Україні Міжнародної статистичної класифікації хвороби, травм і причин смерті (МКХ-10). Наприклад, легкий депресивний епізод (P32.0), соціальні фобії (P40.1), розлади адаптації (P43.2) тощо. При цьому психічний розлад як підстава для обмеження цивільної дієздатності фізичної особи повинен бути підтверджений судово-психіатричною експертизою. Діагноз психічного розладу не може базуватися лише на незгоді особи з існуючими у суспільстві політичними, моральними, правовими, релігійними, культурними цінностями або на будь-яких інших підставах, безпосередньо не пов'язаних із станом її психічного здоров'я. Судово-психіатрична експертиза проводиться

відповідно до Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. та наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про порядок проведення судово-психіатричної експертизи» від 8 жовтня 2001 р. № 397. в ухвалі про призначення експертизи на вирішення експертів мають бути поставлені такі питання: 1) чи хворіє дана особа на психічну хворобу; 2) чи розуміє вона значення своїх дій та чи може керувати ними. Однак призначення, експертизи допускається лише за наявності достатніх даних про психічний розлад. Такі дані можуть бути одержані з довідок про стан здоров'я, виписок з історії хвороби лікувальних закладів, матеріалів слідчих органів, які свідчать про дії психічно хворої людини тощо.

3. На посаду Голови Національного агентства, його заступника не може бути призначена особа, яка:

1) за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена. Ст. 39 Цивільного кодексу України визначає, що фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій і (або) керувати ними. Своєю чергою, ст. 36 цього Кодексу містить положення, відповідно до яких суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій і (або) керувати ними. Суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо й тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище;

2) має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи). Ст. 88 Кримінального кодексу України «Правові наслідки судимості» свідчить, що особа визнається такою, що має судимість, із дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості. Судимість має правове значення в разі вчинення нового злочину, а також в інших випадках, передбачених законами України. Особи, засуджені за вироком суду без призначення покарання або зі звільненням від покарання чи такі, що відбули покарання за діяння, злочинність і караність якого усунута законом, визнаються такими, що не мають судимості. Особи, які реабілітовані, визнаються такими, що не мають судимості.

Особи, засуджені за вироком суду без призначення покарання або із звільненням від покарання чи такі, що відбули покарання за діяння, злочинність і караність якого усунута законом, визнаються такими, що не мають судимості.

Підставою виникнення судимості є засудження за вчинення злочину судом України. Водночас, згідно зі ст. 9 КК вирок суду іноземної держави може бути врахований, якщо особа була засуджена за злочин, вчинений за межами України, та знову вчинила злочин на території України. Але судимість, що виникла внаслідок засудження судом іноземної держави, в Україні тягне лише кримінально-правові наслідки, прямо передбачені ч. 2 ст. 9. КК.

Судимість обмежена у часі. у ч. 1 ст. 88 КК визначено, що її початковим моментом є день набрання чинності обвинувальним вироком. Закінчується судимість з моменту її погашення або зняття. При цьому моментом погашення судимості є сплив останнього дня, доки триває судимість, а моментом зняття судимості є момент набрання чинності постанови суду про дострокове зняття судимості чи застосування акта амністії, відповідно до якого особа вважається несудимою. Погашення або зняття судимості означає припинення всіх її негативних правових наслідків. Особи, які були реабілітовані, визнаються такими, що не мають судимості;

3) притягалася на підставі обвинувального вироку, який набрав законної сили, до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язаного з корупцією. На відміну від попереднього обмеження, щоб бути призначеним на посаду Голови Національного

агентства або його заступника (судимість), сам факт притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, на підставі обвинувального вироку, який набрав законної сили, є підставою для неможливості такої особи бути призначеною на посаду Голови Національного агентства або його заступника;

4) позбавлена права відповідно до вироку суду, що набрав законної сили, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати певні посади;

5) протягом двох років до подання заяви на участь у конкурсі на зайняття цієї посади входила до складу керівних органів політичної партії або перебувала у трудових чи інших договірних відносинах з політичною партією. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про політичні партії» від 5 квітня 2001 р. № 2365-III, під політичною партією розуміється зареєстроване згідно із законом добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню й вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах;

6) не подала відповідно до цього Закону декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік;

7) не пройшла спеціальну перевірку або не надала згоди на її проведення.

5) не пройшла спеціальну перевірку або не надала згоди на її проведення. Непроходження спеціальної перевірки засвідчуватиме наявність певних відомостей, що роблять неможливим зайняття особою посади члена НАЗК. натомість ненадання згоди на її проведення унеможливить підтвердження чи спростування відомостей, зазначених в автобіографії кандидата на посаду чи в наданих документах;

6) не подала відповідно до цього Закону декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік (дивись коментар до ст. ст. 45 і 46 коментованого Закону);

4. Голова Національного агентства призначається на посаду КМУ строком на чотири роки за результатами конкурсу. Одна і та сама особа не може обіймати цю посаду понад два строки підряд.

Прем'єр-міністр України вносить для призначення Кабінетом Міністрів України на посади Голови Національного агентства кандидатів, відібраних конкурсною комісією, склад якої затверджує Кабінет Міністрів України та яка здійснює організацію та проведення конкурсу. Вимоги та порядок проведення конкурсу з відбору кандидатів на посаду Голови Національного агентства передбачений ст. 6 коментованого закону.

Відповідно до Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02.10.2019 р Кабінету Міністрів України у двомісячний строк із дня набрання чинності цього Закону повинен:

проведення конкурсу на зайняття посади Голови Національного агентства з питань запобігання корупції у порядку, визначеному цим Законом;

проведення конкурсу з формування складу Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції у порядку, визначеному цим Законом;

прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

У тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом Кабінет Міністрів України повинен внести на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом.

5. Повноваження Голови Національного агентства припиняються Кабінетом Міністрів України достроково у разі:

1) призначення чи обрання на іншу посаду за його згодою. Ст. 43 Конституції визначає, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується;

2) досягнення шістдесяти п'яти років. Відповідно до вимог ст. 83 Закону України «Про державну службу», державна служба припиняється в разі досягнення державним службовцем 65-річного віку, якщо інше не передбачено законом. Це загальне правило для всіх державних службовців. Незважаючи на те, що на Голову Національного агентства та його заступників не розповсюджується норми цього Закону, законодавець також визначив для них такий строк;

3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що створюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я. Цим спеціально уповноваженим органом є Міністерство охорони здоров'я України. А загальна правова підстава міститься в п. 2 ст. 40 Кодексу законів про працю України, де зазначено, що трудові відносини можуть бути припинені за ініціативою роботодавця у випадках виявленої невідповідності працівника займаній посаді або виконуваній роботі внаслідок стану здоров'я, який перешкоджає продовженню цієї роботи;

4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим. Ст. 43 Цивільного кодексу України містить норму, відповідно до якої фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування, у разі неможливості встановити день одержання останніх відомостей про місце перебування особи початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були одержані такі відомості, а в разі неможливості встановити цей місяць — перше січня наступного року. Ст. 46 цього Кодексу встановлює, що фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, — протягом шести місяців, а за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин унаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру — протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою й до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців. Фізична особа оголошується померлою від дня набрання законної сили рішенням суду про це. Фізична особа, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави припустити її загибель від певного нещасного випадку або у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена померлою від дня її вірогідної смерті;

5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України в ст. 373 визначив, що, якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, суд ухвалює обвинувальний вирок і призначає покарання, звільняє від покарання чи від його відбування у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України, або застосовує інші заходи, передбачені законом України про кримінальну відповідальність. Обвинувальний вирок не може гуртуватися на припущеннях та ухвалюється лише за умови доведення в ході судового розгляду винуватості особи в учиненні кримінального правопорушення. Крім того, варто зазначити, що за

нормами кримінального законодавства саме з дня набрання законної сили обвинувальним вироком особа визнається такою, що має судимість;

б) припинення ним громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України. Ст. 17 Закону України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. № 2235-III містить положення, відповідно до яких громадянство України припиняється:

- унаслідок виходу з громадянства України;
- унаслідок втрати громадянства України;
- за підставами, передбаченими міжнародними договорами України;

7) подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням, відставки. Конституційно закріплена свобода вибору праці особою обумовлює можливість для Голови Національного агентства та його заступників подати заяву про звільнення з посади за власним бажанням;

8) його смерті;

9) наявності висновку комісії з проведення незалежної оцінки ефективності діяльності Національного агентства про неефективність такої діяльності.

6. Голова Національного агентства може мати трьох заступників, яких він призначає на посаду та звільняє з посади.

Голова Національного агентства має право призначати на посаду та звільняти з посади трьох заступників. На заступників Голови Національного агентства, відповідно до ст. 3 Закону України «Про державну службу», також не поширюються вимоги цього Закону.

Зазначене положення певною мірою не узгоджується з вимогами Ст. 19. «Керівник та заступники керівника центрального органу виконавчої влади» Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-VI якими передбачено, що «заступники керівника центрального органу виконавчої влади звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України, міністра, який спрямовує та координує діяльність центрального органу виконавчої влади, або керівника центрального органу виконавчої влади».

Голові Національного агентства допомагає апарат; у структурі НАЗК функціонують 12 структурних підрозділів зі штатною чисельністю в 408 одиниць, з яких лише п'ять підрозділів забезпечують виконання Національним агентством повноважень, передбачених законом України «Про запобігання корупції» та «Про політичні партії в Україні», а сім — виконують допоміжні чи організаційні функції.

Стаття 6. Порядок проведення конкурсного відбору та призначення Голови Національного агентства

1. Голова Національного агентства призначається відповідно до результатів відкритого конкурсного відбору.

Організацію та проведення конкурсного відбору здійснює Конкурсна комісія з відбору на посаду Голови Національного агентства (далі — Конкурсна комісія).

2. До складу Конкурсної комісії входять:

1) три особи, визначені Кабінетом Міністрів України;

2) три особи, визначені Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій донорів, які протягом останніх двох років до дня завершення строку повноважень Голови Національного агентства або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики з питань залучення міжнародної технічної допомоги, визначає перелік таких донорів не пізніше ніж за три місяці до завершення строку повноважень

Голови Національного агентства або протягом трьох робочих днів з дня дострокового припинення його повноважень (звільнення) у порядку, встановленому цим Законом.

Кожен такий донор може запропонувати Кабінету Міністрів України будь-яку кількість кандидатів до складу Конкурсної комісії або погодити пропозицію спільного списку кандидатів до складу Конкурсної комісії.

Рішення про визначення членів Конкурсної комісії приймається на відкритому засіданні Кабінету Міністрів України. Таке рішення повинно містити перелік визначених членів Конкурсної комісії, а також перелік кандидатів на заміну членів Конкурсної комісії у разі дострокового припинення їх повноважень (у кількості не менше двох кандидатів, у тому числі не менше одного кандидата, запропонованого донорами, які протягом останніх двох років до дня завершення строку повноважень Голови Національного агентства або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції).

3. Членами Конкурсної комісії можуть бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, а також досвід діяльності у сфері запобігання та/або протидії корупції. Не можуть бути членами Комісії особи, зазначені у пунктах 1-4 частини третьої статті 5 цього Закону, та особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до частини першої статті 3 цього Закону.

4. Конкурсна комісія формується не пізніше ніж за два місяці до завершення строку повноважень Голови Національного агентства або протягом 14 днів з дня дострокового припинення його повноважень (звільнення) у порядку, встановленому цим Законом.

Конкурсна комісія вважається повноважною в разі затвердження в її складі чотирьох осіб, три з яких визначені Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій донорів, які протягом останніх двох років до дня завершення строку повноважень Голови Національного агентства або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції.

Строк повноважень члена Конкурсної комісії становить два роки з дня призначення.

Повноваження члена Конкурсної комісії припиняються достроково у разі:

- 1) подання особистої заяви про припинення повноважень члена Конкурсної комісії;
- 2) внесення Конкурсною комісією пропозиції про дострокове припинення повноважень її члена;
- 3) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;
- 4) визнання його недієздатним або безвісно відсутнім;
- 5) виявлення невідповідності члена Конкурсної комісії вимогам, визначеним цією статтею;
- 6) його смерті.

Рішення про дострокове припинення повноважень члена Конкурсної комісії приймає Кабінет Міністрів України, який при цьому визначає члена Конкурсної комісії на заміну.

5. Рішення Конкурсної комісії вважається прийнятим, якщо за нього на засіданні проголосували чотири члени Конкурсної комісії, серед яких три члени з числа осіб, визначених на підставі пропозицій донорів, які протягом останніх двох років до дня завершення строку повноважень Голови Національного агентства або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції.

Член Конкурсної комісії може брати участь у її засіданні дистанційно за допомогою засобів електронного зв'язку.

Засідання Конкурсної комісії відкриті для представників засобів масової інформації та журналістів. Секретаріат Кабінету Міністрів України забезпечує відео- та аудіофіксацію і трансляцію у режимі реального часу відповідних відео- та аудіоінформації із засідань Конкурсної комісії на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України.

Інформація про час та місце проведення засідання Конкурсної комісії оприлюднюється на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України не пізніше ніж за 48 годин до його початку.

Організаційно-технічне забезпечення діяльності Конкурсної комісії здійснює Секретаріат Кабінету Міністрів України.

Фінансування діяльності Конкурсної комісії та її членів, у тому числі секретаріату, що утворюється для допомоги в їх діяльності, може здійснюватися за рахунок залучення міжнародної технічної допомоги.

6. Конкурсна комісія:

1) визначає та оприлюднює регламент своєї роботи;

2) визначає та оприлюднює критерії та методiku оцінки кандидатів на посаду Голови Національного агентства;

3) визначає умови та строки проведення конкурсу, розміщує відповідне оголошення в загальнодержавних друкованих засобах масової інформації та на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України;

4) розглядає документи, подані особами для участі в конкурсі;

5) проводить оцінювання професійних знань та якостей кандидата, дослідження матеріалів про кандидата;

6) проводить на своєму засіданні співбесіду з відібраними кандидатами;

7) визначає шляхом відкритого голосування з числа кандидатів, які пройшли співбесіду, кандидата, який згідно з обґрунтованим рішенням Конкурсної комісії має найкращі професійний досвід, знання і якості для виконання службових обов'язків Голови Національного агентства, а також відповідає критеріям компетентності та добросовісності; вносить подання Кабінету Міністрів України про призначення кандидата на посаду Голови Національного агентства;

8) оприлюднює на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України інформацію про осіб, які подали заяви на участь у конкурсі, а також інформацію про кандидатів, відібраних для проходження співбесіди, та про кандидата, відібраного Конкурсною комісією для призначення на посаду Голови Національного агентства;

9) проводить повторний конкурс у разі відхилення всіх кандидатів у зв'язку з їх невідповідністю вимогам, встановленим щодо посади Голови Національного агентства.

7. Члени Конкурсної комісії мають право:

1) збирати, перевіряти та аналізувати інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, про кандидатів на посаду Голови Національного агентства;

2) мати безкоштовний доступ до реєстрів, баз даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи;

3) брати участь у засіданнях та інших заходах, що проводяться Конкурсною комісією;

4) звертатися до кандидатів на посаду Голови Національного агентства, а також будь-яких інших фізичних чи юридичних осіб із запитом про надання пояснень, документів чи інформації, необхідних для розгляду кандидатів на посаду Голови Національного агентства;

5) з метою збору, перевірки та аналізу інформації, у тому числі з обмеженим доступом, користуватися допомогою помічників.

Помічники зобов'язані забезпечувати захист і нерозголошення персональних даних, інформації з обмеженим доступом, що стала відома їм у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків.

8. Члени Конкурсної комісії зобов'язані:

1) забезпечувати захист і нерозголошення персональних даних, інформації з обмеженим доступом, що стала відома Конкурсній комісії, її члену у зв'язку із здійсненням повноважень;

2) брати участь у роботі Конкурсної комісії особисто без делегування своїх повноважень іншим особам, у тому числі іншим членам Конкурсної комісії;

3) не використовувати в цілях інших, ніж для виконання своїх обов'язків як членів Конкурсної комісії, персональні дані та іншу інформацію, що стала їм відома у зв'язку з участю в роботі Конкурсної комісії;

4) відмовитися від участі у зборі інформації про кандидата на посаду Голови Національного агентства, розгляді питання про такого кандидата, якщо член Конкурсної комісії перебуває чи перебував в особистих чи ділових стосунках із таким кандидатом та/або в разі наявності іншого конфлікту інтересів або обставин, що можуть вплинути на об'єктивність та безсторонність під час прийняття членом Конкурсної комісії рішення щодо кандидата на посаду Голови Національного агентства.

9. Особа, яка претендує на участь у конкурсі, подає у визначений в оголошенні строк такі документи:

1) заяву про участь у конкурсі з наданням згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до цього Закону та на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;

2) автобіографію, що містить: прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, громадську роботу (у тому числі на виборних посадах), членство у політичних партіях, у тому числі в минулому, наявність трудових або будь-яких інших договірних відносин з політичною партією протягом двох років, що передують дню подання заяви (незалежно від тривалості таких відносин), контактний номер телефону та адресу електронної пошти, відомості про наявність чи відсутність судимості, накладення на особу адміністративного стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;

3) мотиваційний лист, у якому особа викладає свої мотиви обрання на посаду Голови Національного агентства та своє бачення можливої майбутньої діяльності на цій посаді;

4) копію декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за рік, що передує року, в якому було оприлюднено оголошення про конкурс, та посилання на відповідну сторінку Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

5) інші документи, подання яких передбачене цим Законом для проведення спеціальної перевірки.

Відомості з поданих відповідно до цієї статті документів мають бути оприлюднені протягом трьох робочих днів після закінчення строку подання заяв на конкурс на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України, крім відомостей, які відповідно до цього Закону віднесені до інформації з обмеженим доступом, та відомостей про контактний номер телефону, адресу електронної пошти кандидата.

Відомості з поданих відповідно до цієї статті документів мають бути оприлюднені протягом трьох робочих днів після закінчення строку подання заяв на конкурс на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України, крім відомостей, які відповідно до цього Закону віднесені до інформації з обмеженим доступом, та відомостей про контактний номер телефону, адресу електронної пошти кандидата.

{Стаття 6 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Голова Національного агентства призначається відповідно до результатів відкритого конкурсного відбору. Організацію та проведення конкурсного відбору здійснює Конкурсна комісія з відбору на посаду Голови Національного агентства (далі — Конкурсна комісія).

2. До складу Конкурсної комісії входять:

1) три особи, визначені Кабінетом Міністрів України;

2) три особи, визначені Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій донорів, які протягом останніх двох років до дня завершення строку повноважень Голови Національного агентства або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики з питань залучення міжнародної технічної допомоги, визначає перелік таких донорів не пізніше ніж за три місяці до завершення строку повноважень Голови Національного агентства або протягом трьох робочих днів з дня дострокового припинення його повноважень (звільнення) у порядку, встановленому цим Законом.

Кожен такий донор може запропонувати Кабінету Міністрів України будь-яку кількість кандидатів до складу Конкурсної комісії або погодити пропозицію спільного списку кандидатів до складу Конкурсної комісії.

Рішення про визначення членів Конкурсної комісії приймається на відкритому засіданні Кабінету Міністрів України. Таке рішення повинно містити перелік визначених членів Конкурсної комісії, а також перелік кандидатів на заміну членів Конкурсної комісії у разі дострокового припинення їх повноважень (у кількості не менше двох кандидатів, у тому числі не менше одного кандидата, запропонованого донорами, які протягом останніх двох років до дня завершення строку повноважень Голови Національного агентства або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції).

3. Членами Конкурсної комісії можуть бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, а також досвід діяльності у сфері запобігання та/або протидії корупції. Не можуть бути членами Комісії особи, за рішенням суду визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена; має судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку (крім реабілітованої особи); притягалася на підставі обвинувального вироку, який набрав законної сили, до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного злочину або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією; позбавлена права відповідно до вироку суду, що набрав законної сили, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати певні посади; а також особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до частини першої статті 3 цього Закону.

4. Конкурсна комісія формується не пізніше ніж за два місяці до завершення строку повноважень Голови Національного агентства або протягом 14 днів з дня дострокового припинення його повноважень (звільнення) у порядку, встановленому цим Законом.

Конкурсна комісія вважається повноважною в разі затвердження в її складі чотирьох осіб, три з яких визначені Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій донорів, які протягом останніх двох років до дня завершення строку повноважень Голови Національного агентства або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції.

Строк повноважень члена Конкурсної комісії становить два роки з дня призначення.

Повноваження члена Конкурсної комісії припиняються достроково у разі:

1) подання особистої заяви про припинення повноважень члена Конкурсної комісії;

- 2) внесення Конкурсною комісією пропозиції про дострокове припинення повноважень її члена;
- 3) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;
- 4) визнання його недієздатним або безвісно відсутнім;
- 5) виявлення невідповідності члена Конкурсної комісії вимогам, визначеним цією статтею;
- 6) його смерті.

Рішення про дострокове припинення повноважень члена Конкурсної комісії приймає Кабінет Міністрів України, який при цьому визначає члена Конкурсної комісії на заміну.

5. Рішення Конкурсної комісії вважається прийнятим, якщо за нього на засіданні проголосували чотири члени Конкурсної комісії, серед яких три члени з числа осіб, визначених на підставі пропозицій донорів, які протягом останніх двох років до дня завершення строку повноважень Голови Національного агентства або до дня дострокового припинення його повноважень надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції.

Член Конкурсної комісії може брати участь у її засіданні дистанційно за допомогою засобів електронного зв'язку.

Засідання Конкурсної комісії відкриті для представників засобів масової інформації та журналістів. Секретаріат Кабінету Міністрів України забезпечує відео- та аудіофіксацію і трансляцію у режимі реального часу відповідних відео- та аудіоінформації із засідань Конкурсної комісії на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України.

Інформація про час та місце проведення засідання Конкурсної комісії оприлюднюється на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України не пізніше ніж за 48 годин до його початку.

Організаційно-технічне забезпечення діяльності Конкурсної комісії здійснює Секретаріат Кабінету Міністрів України.

Фінансування діяльності Конкурсної комісії та її членів, у тому числі секретаріату, що утворюється для допомоги в їх діяльності, може здійснюватися за рахунок залучення міжнародної технічної допомоги.

6. Конкурсна комісія:

- 1) визначає та оприлюднює регламент своєї роботи;
- 2) визначає та оприлюднює критерії та методику оцінки кандидатів на посаду Голови Національного агентства;
- 3) визначає умови та строки проведення конкурсу, розміщує відповідне оголошення в загальнодержавних друкованих засобах масової інформації та на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України;
- 4) розглядає документи, подані особами для участі в конкурсі;
- 5) проводить оцінювання професійних знань та якостей кандидата, дослідження матеріалів про кандидата;
- 6) проводить на своєму засіданні співбесіду з відібраними кандидатами;
- 7) визначає шляхом відкритого голосування з числа кандидатів, які пройшли співбесіду, кандидата, який згідно з обґрунтованим рішенням Конкурсної комісії має найкращі професійний досвід, знання і якості для виконання службових обов'язків Голови Національного агентства, а також відповідає критеріям компетентності та доброчесності; вносить подання Кабінету Міністрів України про призначення кандидата на посаду Голови Національного агентства;
- 8) оприлюднює на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України інформацію про осіб, які подали заяви на участь у конкурсі, а також інформацію про кандидатів, відібраних для проходження співбесіди, та про кандидата, відібраного Конкурсною комісією для призначення на посаду Голови Національного агентства;

9) проводить повторний конкурс у разі відхилення всіх кандидатів у зв'язку з їх невідповідністю вимогам, встановленим щодо посади Голови Національного агентства.

7. Члени Конкурсної комісії мають право:

1) збирати, перевіряти та аналізувати інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, про кандидатів на посаду Голови Національного агентства;

2) мати безкоштовний доступ до реєстрів, баз даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи;

3) брати участь у засіданнях та інших заходах, що проводяться Конкурсною комісією;

4) звертатися до кандидатів на посаду Голови Національного агентства, а також будь-яких інших фізичних чи юридичних осіб із запитом про надання пояснень, документів чи інформації, необхідних для розгляду кандидатів на посаду Голови Національного агентства;

5) з метою збору, перевірки та аналізу інформації, у тому числі з обмеженим доступом, користуватися допомогою помічників.

Помічники зобов'язані забезпечувати захист і нерозголошення персональних даних, інформації з обмеженим доступом, що стала відома їм у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків.

8. Члени Конкурсної комісії зобов'язані:

1) забезпечувати захист і нерозголошення персональних даних, інформації з обмеженим доступом, що стала відома Конкурсній комісії, її члену у зв'язку із здійсненням повноважень;

2) брати участь у роботі Конкурсної комісії особисто без делегування своїх повноважень іншим особам, у тому числі іншим членам Конкурсної комісії;

3) не використовувати в цілях інших, ніж для виконання своїх обов'язків як членів Конкурсної комісії, персональні дані та іншу інформацію, що стала їм відома у зв'язку з участю в роботі Конкурсної комісії;

4) відмовитися від участі у зборі інформації про кандидата на посаду Голови Національного агентства, розгляді питання про такого кандидата, якщо член Конкурсної комісії перебуває чи перебував в особистих чи ділових стосунках із таким кандидатом та/або в разі наявності іншого конфлікту інтересів або обставин, що можуть вплинути на об'єктивність та безсторонність під час прийняття членом Конкурсної комісії рішення щодо кандидата на посаду Голови Національного агентства.

9. Особа, яка претендує на участь у конкурсі, подає у визначений в оголошенні строк такі документи:

1) заяву про участь у конкурсі з наданням згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до цього Закону та на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;

2) автобіографію, що містить: прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, громадську роботу (у тому числі на виборних посадах), членство у політичних партіях, у тому числі в минулому, наявність трудових або будь-яких інших договірних відносин з політичною партією протягом двох років, що передують дню подання заяви (незалежно від тривалості таких відносин), контактний номер телефону та адресу електронної пошти, відомості про наявність чи відсутність судимості, накладення на особу адміністративного стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією;

3) мотиваційний лист, у якому особа викладає свої мотиви обрання на посаду Голови Національного агентства та своє бачення можливої майбутньої діяльності на цій посаді;

4) копію декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за рік, що передувє року, в якому було оприлюднено оголошення про конкурс, та посилання на відповідну сторінку Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

5) інші документи, подання яких передбачене цим Законом для проведення спеціальної перевірки.

Відомості з поданих відповідно до цієї статті документів мають бути оприлюднені протягом трьох робочих днів після закінчення строку подання заяв на конкурс на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України, крім відомостей, які відповідно до цього Закону віднесені до інформації з обмеженим доступом, та відомостей про контактний номер телефону, адресу електронної пошти кандидата.

Стаття 7. Повноваження Голови Національного агентства, його заступників

1. Голова Національного агентства:

1) організує та контролює роботу Національного агентства, несе персональну відповідальність за законність, прозорість та ефективність діяльності Національного агентства, звітує про роботу Національного агентства;

2) призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного агентства;

3) присвоює службовцям Національного агентства ранги державних службовців, вживає заходів заохочення, а також притягає службовців Національного агентства до дисциплінарної відповідальності згідно з рішенням дисциплінарної комісії Національного агентства;

4) розподіляє обов'язки між заступниками Голови Національного агентства;

5) приймає в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Національне агентство;

6) затверджує штатний розпис та кошторис Національного агентства, положення про територіальні органи Національного агентства;

7) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Національного агентства, визначає показники ефективності діяльності Національного агентства;

8) представляє Національне агентство у відносинах із судами, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями, а також органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями тощо;

9) вживає заходів із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Національне агентство, та захист персональних даних, володільцем яких є Національне агентство;

10) видає у межах повноважень накази та доручення;

11) має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, постійних, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях Кабінету Міністрів України, інших державних органів та органів місцевого самоврядування у разі розгляду питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією антикорупційної політики;

12) здійснює інші повноваження відповідно до цього та інших законів.

2. Заступники Голови Національного агентства здійснюють свої повноваження відповідно до розподілу обов'язків, затвердженого Головою Національного агентства, та у разі відсутності Голови виконують його обов'язки відповідно до наказу Голови Національного агентства.

{Стаття 7 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Коментована стаття цього Закону визначає обсяг повноважень Голови Національного агентства та його заступників.

По-перше, законодавець змінив форму управління, визнавши колегіальну систему управління не ефективною. Колегіальні органи в системі виконавчої влади дискредитували себе ще в радянські часи й у період існування в системі центральних органів державної влади України державних комітетів. Основна причина негативного ставлення до колегіальних державних органів полягала в тому, що, по-перше, під час колегіального прийняття рішення важко потім знайти винну особу й притягнути її до юридичної відповідальності, по-друге, наявність можливості не нести за прийняті рішення юридичної відповідальності породжувала серед членів колегіального державного органу ще більшу безвідповідальність. Тому дивно було слідкувати за намаганнями суб'єктів правотворчості повернути у сферу запобігання корупції державного органу з колегіальним принципом винесення рішень.

Голова Національного агентства:

1) організовує та контролює роботу Національного агентства, несе персональну відповідальність за законність, прозорість та ефективність діяльності Національного агентства, звітує про роботу Національного агентства.

Водночас серед головних повноважень Національного агентства, відповідно до Ст.11 коментованого Закону належить «розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії». Зазначене дозволяє наголосити, що саме Голова Національного агентства несе персональну відповідальність своєчасне розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання. Порядок ознайомлювання з документами, які знаходяться на виконанні у Національному агентстві здійснюється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року №1242 «Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади»;

2) призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного агентства. Вважаємо, що зазначене положення може викликати певні правові колізії. Так, положення Ст. 19. «Керівник та заступники керівника центрального органу виконавчої влади» Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-VI визначають, що керівник центрального органу виконавчої влади «призначає на посади та звільняє з посад у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців апарату центрального органу виконавчої влади (якщо інше не передбачено законом), укладає та розриває з ними контракти про проходження державної служби у порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України». Однак, Ст. 7 Закону України «Про запобігання корупції» не наділила Голову Національного агентства такими повноваженнями. Більш того, положення п. 16 зазначеної Ст.19 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-VI визначають, що керівник ЦОВВ «призначає на посади за погодженням із відповідним міністром та головами відповідних місцевих державних адміністрацій, звільняє з посад керівників територіальних органів центрального органу виконавчої влади». Таким чином законодавець надає важливе значення призначення керівників територіальних органів та вимагає певної процедури погодження перед призначенням. Голова Національного агентства має пряме підпорядкування Кабінету Міністрів України тому не чітко зрозуміло яким чином він повинен узгоджувати кандидатів на посади керівників територіальних органів НАЗК. ;

3) присвоює службовцям Національного агентства ранги державних службовців, вживає заходів заохочення, а також притягає службовців Національного агентства до дисциплінарної відповідальності згідно з рішенням дисциплінарної комісії Національного агентства;

- 4) розподіляє обов'язки між заступниками Голови Національного агентства;
 - 5) приймає в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Національне агентство;
 - 6) затверджує штатний розпис та кошторис Національного агентства, положення про територіальні органи Національного агентства;
 - 7) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Національного агентства, визначає показники ефективності діяльності Національного агентства;
 - 8) представляє Національне агентство у відносинах із судами, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями, а також органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями тощо;
 - 9) вживає заходів із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Національне агентство, та захист персональних даних, володільцем яких є Національне агентство. Вважаємо, що персональна відповідальність Голови Національного агентства повинна більш чітко визначена у зазначеній статті. Так, положення Ст. 19. «Керівник та заступники керівника центрального органу виконавчої влади» Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-VI визначають, що керівник ЦОВВ «забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті центрального органу виконавчої влади»;
 - 10) видає у межах повноважень накази та доручення. Знову виникає не чітке розуміння щодо визначення повноти повноважень Голови Національного агентства, які зазначені положення коментованої статті. Так, положення Ст. 19. «Керівник та заступники керівника центрального органу виконавчої влади» Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-VI визначають, що керівник центрального органу виконавчої влади має право скасовувати «повністю чи в окремій частині акти територіальних органів центрального органу виконавчої влади». Чи наділений такими повноваженнями Голова Національного агентства? ;
 - 11) має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, постійних, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях Кабінету Міністрів України, інших державних органів та органів місцевого самоврядування у разі розгляду питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією антикорупційної політики. При цьому доцільно так розуміти зазначене положення, що для забезпечення взаємодії з Верховною Радою України, Голова Національного агентства може брати участь у парламентських слуханнях під час розгляду національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, представляти позицію Національного агентства на засіданнях комітетів або на пленарних засіданнях Верховної Ради України, брати участь у засіданнях постійних, тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України;
 - 12) здійснює інші повноваження відповідно до цього та інших законів.
- Доцільно звернути увагу на те, що перелік повноважень Голови Національного агентства, передбачений ч.1. ст7. коментованого Закону не є вичерпним. Відповідно до п.12 ч.1.ст.7 зазначається, що Голова Національного агентства може здійснювати й інші повноваження відповідно до цього та інших законів.
- Внутрішньоорганізаційні повноваження — це повноваження, якими наділяються всі керівники державних органів і які він використовує для забезпечення злагодженої роботи колективу, що знаходиться в його підпорядкуванні, і для забезпечення ефективної діяльності загалом державного органу. До таких повноважень Голови Національного агентства на-

лежать: організовує та контролює роботу Національного агентства, несе персональну відповідальність за законність, прозорість та ефективність діяльності Національного агентства, звітує про роботу Національного агентства; 2) призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного агентства; 3) присвоює службовцям Національного агентства ранги державних службовців, вживає заходів заохочення, а також притягає службовців Національного агентства до дисциплінарної відповідальності згідно з рішенням дисциплінарної комісії Національного агентства; 4) розподіляє обов'язки між заступниками Голови Національного агентства; 5) приймає в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Національне агентство; 6) затверджує штатний розпис та кошторис Національного агентства, положення про територіальні органи Національного агентства; 7) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Національного агентства, визначає показники ефективності діяльності Національного агентства тощо.

2. Заступники Голови Національного агентства здійснюють свої повноваження відповідно до розподілу обов'язків, затвердженого Головою Національного агентства, та у разі відсутності Голови виконують його обов'язки відповідно до наказу Голови Національного агентства. Зазначені положення слід розуміти так, що заступники керівника центрального органу виконавчої влади здійснюють повноваження відповідно до затвердженого керівником центрального органу виконавчої влади розподілу обов'язків, якщо інше не передбачено законом.

У разі відсутності керівника центрального органу виконавчої влади чи неможливості здійснювати ним свої повноваження з інших причин його обов'язки виконує один із заступників відповідно до встановленого керівником центрального органу виконавчої влади розподілу обов'язків.

Вважаємо, що Національне агентство не може бути виключення з загальних вимог до органів державної влади щодо запобігання корупції. Тому положення зазначеної статті доцільно доповнити нормою, яка відповідає Закону України «Про запобігання корупції»: «У разі виникнення у керівника центрального органу виконавчої влади реального чи потенційного конфлікту інтересів він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це Кабінет Міністрів України».

Стаття 8. Організація діяльності Національного агентства

{Частина першу статті 8 виключено на підставі Закону № 140-IX від 02.10.2019}

2 Організаційне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Національного агентства здійснює його апарат.

Положення про апарат Національного агентства і його структура, а також положення про самостійні структурні підрозділи апарату затверджуються Головою Національного агентства. Гранична чисельність працівників апарату Національного агентства затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Голови Національного агентства.

{Абзац другий частини другої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

Керівник апарату та його заступники призначаються та звільняються Головою Національного агентства, інші працівники апарату (крім працівників, які виконують функції з обслуговування або займають посади патронатної служби) призначаються за результатами відкритого конкурсу, крім випадку переведення в порядку, визначеному Законом України «Про державну службу». Положення про відкритий конкурс у Національному агентстві затверджується Головою Національного агентства.

{Абзац третій частини другої статті 8 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

3. Рішенням Голови Національного агентства можуть створюватися не більше шести територіальних органів Національного агентства, територія діяльності яких може не збігатися з адміністративно-територіальним поділом.

{Абзац перший частини третьої статті 8 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

Керівники територіальних органів Національного агентства (у разі їх створення) призначаються та звільняються Головою Національного агентства.

{Абзац другий частини третьої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

4. Працівники апарату Національного агентства та його територіальних органів (у разі їх створення) регулярно, але не рідше одного разу на два роки, проходять обов'язкове підвищення кваліфікації.

1. Ч. 2 коментованої статті закріплює правові підстави діяльності апарату Національного агентства, який безпосередньо здійснює організаційне, інформаційно-довідкове й інше забезпечення діяльності Національного агентства..

Положення про апарат Національного агентства і його структура, а також положення про самостійні структурні підрозділи апарату затверджуються Головою Національного агентства. Гранична чисельність працівників апарату Національного агентства затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Голови Національного агентства.

Апарат Національного агентства є організаційно поєднаною сукупністю структурних підрозділів і посад, що забезпечує здійснення Національним агентством повноважень, визначених Законом України «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства. До складу апарату входять керівництво апарату — керівник апарату і його заступники; структурні підрозділи — департаменти, самостійні управління й відділи та інші підрозділи.

Керівник апарату Національного агентства, заступники керівника апарату, керівники та працівники структурних підрозділів апарату несуть персональну відповідальність за виконання своїх обов'язків, визначених посадовими інструкціями, дотримання законодавства й правил внутрішнього службового розпорядку.

Керівник апарату призначається Головою Національного агентства на пропозицію Комісії з питань вищого корпусу державної служби на підставі результатів конкурсного відбору. Він реалізує такі повноваження: 1) забезпечує діяльність апарату відповідно до Регламенту Національного агентства та Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції; 2) організовує роботу апарату з експертно-аналітичного, правового, інформаційно-довідкового організаційного, фінансово-господарського, матеріально-технічного й іншого забезпечення діяльності Національного агентства, спрямовує таку роботу на ефективне здійснення Національним агентством визначених законами України повноважень і несе персональну відповідальність за виконання покладених на нього завдань; 3) організовує планування роботи з персоналом Національного агентства, в тому числі організовує проведення конкурсів на зайняття вакантних посад державної служби категорій «Б» і «В», забезпечує прозорість та об'єктивність таких конкурсів відповідно до вимог Закону України «Про державну службу»; 4) забезпечує планування службової кар'єри, планове заміщення посад державної служби підготовленими фахівцями згідно з вимогами до професійної компетентності та стимулює просування по службі; 5) забезпечує своєчасне оприлюднення й передачу центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби, інформації про вакантні посади державної служби з метою формування єдиного переліку вакантних посад державної служби, який оприлюднюється; 6) призначає громадян України, які пройшли конкурсний відбір, на вакантні посади державної служби категорій «Б» і «В», звільняє з таких посад відповідно

до Закону України «Про державну службу», крім заступників керівника апарату; 7) присвоює ранги державним службовцям Національного агентства, які займають посади державної служби категорій «Б» і «В»; 8) здійснює контроль за дотриманням виконавської та службової дисципліни в Національному агентстві; 9) розглядає скарги на дії або бездіяльність державних службовців, які займають посади державної служби категорій «Б» і «В»; 10) забезпечує підготовку проектів рішень та інших документів для розгляду Національним агентством; 11) організовує забезпечення членів Національного агентства матеріалами до засідань Національного агентства; 12) подає Голові Національного агентства на підпис прийняті Національним агентством рішення, а для візування — погоджені проекти законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України; 13) подає Голові Національного агентства для розгляду й унесення на засідання Національного агентства проект порядку денного його засідання, а також здійснює інші повноваження відповідно до Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції та законів України.

2. Керівник апарату Національного агентства двох заступників, які призначаються та звільняються з посади Головою Національного агентства. Він визначає обов'язки заступників і розподіляє повноваження між заступниками. у разі відсутності керівника апарату Національного агентства його повноваження виконує заступник керівника апарату, про що видається відповідний наказ керівником апарату. Заступники керівника апарату, згідно з визначеними обов'язками, спрямовують, координують і контролюють роботу структурних підрозділів апарату.

3. Рішенням Голови Національного агентства можуть створюватися не більше шести територіальних органів Національного агентства, територія діяльності яких може не збігатися з адміністративно-територіальним поділом.

Ч. 3 коментованої статті передбачає можливість створення Національним агентством своїх територіальних органів, територія діяльності яких може не збігатися з адміністративно-територіальним поділом України. На підставі рішення Голови Національного агентства може бути створено не більше шести територіальних органів. Такі територіальні органи Національного агентства поки що не створені.

Керівники територіальних органів Національного агентства (у разі їх створення) призначаються та звільняються Головою Національного агентства.

4. Працівники апарату Національного агентства та його територіальних органів (у разі їх створення) регулярно, але не рідше ніж один раз на два роки проходять обов'язкове підвищення кваліфікації.

Працівники апарату Національного агентства та його територіальних органів є державними службовцями. Відповідно до положень ст. 48 Закону України «Про державну службу», державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно. Таке навчання державних службовців проводиться за рахунок коштів державного бюджету й інших джерел, не заборонених законодавством, через систему підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації, зокрема в галузі знань «Публічне управління та адміністрування», у встановленому законодавством порядку в навчальних закладах, установах, організаціях незалежно від форми власності, які мають право надавати освітні послуги, у тому числі за кордоном.

Положення про систему підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування й реалізує державну політику у сфері державної служби.

Науково-методичне забезпечення діяльності системи підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації державних службовців здійснює Національна академія державного управління при Президенті України, яка є вищим навчальним закладом з особливими умовами навчання, що визначаються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 9. Гарантії незалежності Національного агентства

1. Незалежність Національного агентства від впливу чи втручання у його діяльність гарантується:

1) спеціальним статусом Національного агентства;

2) особливим порядком відбору, призначення та припинення повноважень Голови Національного агентства;

{Пункт 2 частини першої статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

3) особливим, встановленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного агентства;

4) належними умовами оплати праці Голови, заступників Голови Національного агентства та службовців апарату Національного агентства, визначеними цим та іншими законами;

{Пункт 4 частини першої статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

5) прозорістю його діяльності;

6) в інший спосіб, визначений цим Законом.

2. Голова, заступник Голови Національного агентства та службовці апарату Національного агентства під час виконання покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом.

{Частина друга статті 9 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

3. Використання Національного агентства в партійних, групових чи приватних інтересах не допускається. Діяльність політичних партій в Національному агентстві захищається.

4. Забороняється втручання державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших осіб в діяльність Національного агентства з виконання покладених на нього обов'язків.

Будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення тощо, спрямовані до Національного агентства чи його працівників, що стосуються повноважень Національного агентства, але не передбачені законодавством України, є неправомірними та не повинні виконуватися. у разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо працівник Національного агентства невідкладно інформує про це в письмовій формі Голову Національного агентства.

{Частина четверту статті 9 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

5. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення Голові, заступнику Голови Національного агентства може бути здійснено лише Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

3 клопотанням про відсторонення від посади Голови або заступника Голови Національного агентства, який підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, має право звернутися у встановленому законом порядку Генеральний прокурор, його заступник або керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

{Частина п'ята статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1798-VIII від 21.12.2016; в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

6. Голова, заступник Голови Національного агентства, службовці апарату Національного агентства, їх близькі особи та їхнє майно перебувають під захистом держави. у разі надходження відповідної заяви від Голови, заступника Голови Національного агентства органи Національної поліції вживають необхідних заходів для забезпечення безпеки Голови, заступника Голови Національного агентства та їх близьких осіб, збереження їхнього майна.

{Частина шоста статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015; в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

7. Посягання на життя і здоров'я Голови, заступника Голови Національного агентства, службовця апарату Національного агентства, їх близьких осіб, знищення чи пошкодження їхнього майна, погроза їм убивством, насильством чи пошкодженням майна тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

{Частина сьома статті 9 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

8. Голова, заступник Голови Національного агентства мають право на забезпечення засобами захисту, які надаються їм органами Національної поліції.

{Частина восьма статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015; в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Коментована стаття передбачає умови та гарантії, які забезпечують незалежність Національного агентства від впливу чи втручання у його діяльність, а саме:

1) спеціальний статус Національного агентства. Спеціальний статус передбачає особливі умови відповідальності та підконтрольності, а саме Національне агентство є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний КМУ. Зокрема, Кабінетом Міністрів України воно утворюється відповідно до Конституції України, цього та інших законів України;

2) особливим порядком відбору, призначення та припинення повноважень Голови НАЗК. Прем'єр-міністр України вносить для призначення на посаду Голови кандидатуру, відібрану Конкурсною комісією, склад якої затверджує Кабінет Міністрів України та яка здійснює організацію та проведення конкурсу. Повноваження Голови Національного агентства припиняються КМУ достроково у випадку: подання особистої заяви про припинення повноважень члена Конкурсної комісії; внесення Конкурсною комісією пропозиції про дострокове припинення повноважень її члена; набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього; визнання його недієздатним або безвісно відсутнім; виявлення невідповідності члена Конкурсної комісії вимогам, визначеним цією статтею; його смерті відповідно до ст. 6 коментованого Закону.

3) особливим, встановленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного агентства. Відповідно до ст. 17 цього Закону фінансове забезпечення Національного агентства здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Особливості фінансування й матеріально-технічного забезпечення Національного агентства полягають у такому:

по-перше, фінансування здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, а фінансування за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, або проектами міжнародної технічної допомоги;

по-друге, видатки на фінансування Національного агентства визначаються окремим рядком у Державному бюджеті України. При цьому рівень фінансування повинен бути таким, щоб забезпечити належне виконання повноважень Національного агентства;

по-третє, у Голови Національного агентства є право не тільки бути присутнім на засіданнях Кабінету Міністрів України, комітетів чи на пленарних засіданнях Верховної Ради України, а й представляти позицію Національного агентства з питань його фінансування;

по-четверте, Національне агентство є головним розпорядником коштів Державного бюджету України, що виділяються на його фінансування. Для здійснення програм і заходів, які реалізуються за рахунок коштів бюджету, бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів. За обсягом наданих прав розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів і розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня. Перелік повноважень, якими користуються головні розпорядники бюджетних коштів, подається в ст. 22 Бюджетного кодексу України;

по-п'яте, Національне агентство забезпечується необхідними матеріальними засобами, технікою, обладнанням, іншим майном для здійснення службової діяльності. Отже, Національному агентству забезпечується фінансова незалежність і надається більше прав щодо використання бюджетних коштів.

Видатки на діяльність Національного агентства передбачають кошти на проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції, інформаційних кампаній та навчання з питань запобігання і протидії корупції. Національне агентство забезпечується необхідними матеріальними засобами, технікою, обладнанням, іншим майном для здійснення службової діяльності;

4) належними умовами оплати праці членів та службовців апарату Національного агентства, визначеними цим та іншими законами. Відповідно до ст. 16 цього Закону заробітна плата членів та працівників апарату Національного агентства повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для належного виконання ними службових обов'язків з урахуванням характеру, інтенсивності та небезпечності роботи, забезпечувати набір і закріплення в штаті апарату Національного агентства кваліфікованих кадрів, стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності, компенсувати інтелектуальні витрати працівників;

5) Гарантією незалежності Національного агентства є прозорість його діяльності. Діяльність Національного агентства є гласною та прозорою, що забезпечується шляхом взаємодії з Громадською радою при Національному агентстві, інститутами й організаціями громадянського суспільства, засобами масової інформації. Наприклад, Громадська рада при Національному агентстві є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян у формуванні та реалізації державної політики. Вона здійснює свою діяльність на громадських засадах, а основними завданнями Громадської ради є створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами; здійснення громадського контролю за діяльністю Національного агентства; сприяння врахуванню Національним агентством громадської думки під час формування та реалізації державної антикорупційної політики; сприяння Національному агентству в підготовці та проведенні консультацій з громадськістю з питань, що належать до його повноважень, тощо.

Гарантією прозорості Національного агентства є розміщення інформації про діяльність Національного агентства на офіційному веб-сайті в мережі Інтернет. Позитивним є те, що на офіційному веб-сайті представлені новини, фото, відео, архіви, які пов'язані з діяльністю Національного агентства, загальна інформація про Національне агентство як центральний орган виконавчої влади, висвітлені кадрові питання, представлені звіти щодо діяльності Національного агентства та багато іншої інформації, яка висвітлює особливості діяльності державного органу.

6) в інший спосіб, визначений цим Законом.

2. Голова, заступник Голови Національного агентства та службовці апарату Національного агентства під час виконання покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом.

3. Використання Національного агентства в партійних, групових чи приватних інтересах не допускається. Діяльність політичних партій в Національному агентстві забороняється.

4. Забороняється втручання державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших осіб в діяльність Національного агентства з виконання покладених на нього обов'язків.

Будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення тощо, спрямовані до Національного агентства чи його працівників, що стосуються повноважень Національного агентства, але не передбачені законодавством України, є неправомірними та не повинні виконуватися. у разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо працівник Національного агентства невідкладно інформує про це в письмовій формі Голову Національного агентства.

5. Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення Голові, заступнику Голови Національного агентства може бути здійснено лише Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора — керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

З клопотанням про відсторонення від посади Голови або заступника Голови Національного агентства, який підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, має право звернутися у встановленому законом порядку Генеральний прокурор, його заступник або керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Про те з клопотанням про відсторонення від посади Голови або заступника Голови Національного агентства, який підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, має право звернутися у встановленому законом порядку лише Генеральний прокурор, його заступник або керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. у клопотанні зазначаються:

1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;

2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини;

4) посада, яку обіймає особа;

5) виклад обставин, що дають підстави вважати, що перебування на посаді підозрюваного, обвинуваченого сприяло вчиненню кримінального правопорушення;

6) виклад обставин, що дають підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений, перебуваючи на посаді, знищить чи підробить речі і документи, які мають суттєве значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливатиме на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджатиме кримінальному провадженню іншим чином;

7) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

До клопотання також додаються:

1) копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання;

2) документи, які підтверджують надання підозрюваному, обвинуваченому копій клопотання та матеріалів, що обґрунтовують клопотання.

Частина 6 коментованої статті визначає, що члени та службовці апарату Національного агентства, їх близькі особи та майно перебувають під захистом держави. у разі надходження

відповідної заяви від члена Національного агентства органи Національної поліції вживають необхідних заходів для забезпечення безпеки члена Національного агентства, його близьких осіб, збереження їхнього майна.

6. Голова, заступник Голови Національного агентства, службовці апарату Національного агентства, їх близькі особи та їхнє майно перебувають під захистом держави. у разі надходження відповідної заяви від Голови, заступника Голови Національного агентства органи Національної поліції вживають необхідних заходів для забезпечення безпеки Голови, заступника Голови Національного агентства та їх близьких осіб, збереження їхнього майна.

7. Гарантією незалежності Національного агентства є вимога, що Голова, заступники Голови Національного агентства службовці апарату Національного агентства, їхні близькі особи та майно перебувають під захистом держави. у разі надходження відповідної заяви від Національного агентства органи Національної поліції вживають необхідних заходів для забезпечення безпеки члена Національного агентства, його близьких осіб, збереження їхнього майна. Відповідно до п. 16 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція вповноважена забезпечувати безпеку взятих під захист осіб на підставах і в порядку, передбачених чинним законодавством. На жаль, нормативно-правовий акт не зазначає, до яких саме законів потрібно звертатись.

Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» не називає Національне агентство серед правоохоронних органів, службові особи яких мають право на державний захист (ст. 2). Разом із тим загальне тлумачення норм цього Закону дає змогу стверджувати, що положення Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» розповсюджується й на членів Національного агентства. Науковці обґрунтовують таку позицію тим, що ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» закріплює невичерпний перелік правоохоронних органів та осіб, які мають право на державний захист.

Стаття 10. Правовий статус працівників апарату та територіальних органів Національного агентства

{Назва статті 10 в редакції Закону № 140-ІХ від 02.10.2019}

{Частина першу статті 10 виключено на підставі Закону № 140-ІХ від 02.10.2019}

1. Працівниками апарату Національного агентства та його територіальних органів є державні службовці, а також інші працівники, які виконують функції з обслуговування.

{Частина друга статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-ІХ від 02.10.2019}

2. Відповідно до ч. 2 коментованої статті, а також Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII державний службовець має право на:

- 1) повагу до своєї особистості, честі та гідності, справедливе і шанобливе ставлення з боку керівників, колег та інших осіб;
- 2) чітке визначення посадових обов'язків;
- 3) належні для роботи умови служби та їх матеріально-технічне забезпечення;
- 4) оплату праці залежно від займаної посади, результатів службової діяльності, стажу державної служби, рангу та умов контракту про проходження державної служби (у разі укладення);
- 5) відпустки, соціальне та пенсійне забезпечення відповідно до закону;
- 6) професійне навчання, зокрема за державні кошти, відповідно до потреб державного органу;
- 7) просування по службі з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання своїх посадових обов'язків;
- 8) участь у професійних спілках з метою захисту своїх прав та інтересів;

9) участь у діяльності об'єднань громадян, крім політичних партій у випадках, передбачених цим Законом;

10) оскарження в установленому законом порядку рішень про накладення дисциплінарного стягнення, звільнення з посади державної служби, а також висновку, що містить негативну оцінку за результатами оцінювання його службової діяльності;

11) захист від незаконного переслідування з боку державних органів та їх посадових осіб у разі повідомлення про факти порушення вимог цього Закону;

12) отримання від державних органів, підприємств, установ та організацій, органів місцевого самоврядування необхідної інформації з питань, що належать до його повноважень, у випадках, встановлених законом;

13) безперешкодне ознайомлення з документами про проходження ним державної служби, у тому числі висновками щодо результатів оцінювання його службової діяльності;

14) проведення службового розслідування за його вимогою з метою зняття безпідставних, на його думку, звинувачень або підозри.

Державний службовець зобов'язаний:

1) дотримуватися Конституції та законів України, діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України;

2) дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки;

3) поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина;

4) з повагою ставитися до державних символів України;

5) обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації;

6) забезпечувати в межах наданих повноважень ефективне виконання завдань і функцій державних органів;

7) сумлінно і професійно виконувати свої посадові обов'язки та умови контракту про проходження державної служби (у разі укладення);

8) виконувати рішення державних органів, накази (розпорядження), доручення керівників, надані на підставі та у межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України;

9) додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;

10) запобігати виникненню реального, потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби;

11) постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності та удосконалювати організацію службової діяльності;

12) зберігати державну таємницю та персональні дані осіб, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, а також іншу інформацію, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню;

13) надавати публічну інформацію в межах, визначених законом.

Державні службовці виконують також інші обов'язки, визначені у положеннях про структурні підрозділи державних органів та посадових інструкціях, затверджених керівниками державної служби в цих органах, та контракті про проходження державної служби (у разі укладення).

За Законом України «Про державну службу» за результатами роботи та щорічного оцінювання службової діяльності державним службовцям можуть встановлюватися премії. До премій державного службовця належать:

1) премія за результатами щорічного оцінювання службової діяльності;

2) місячна або квартальна премія відповідно до особистого внеску державного службовця в загальний результат роботи державного органу;

3) місячна або квартальна премія за належне виконання умов контракту про проходження державної служби (у разі укладення).

При цьому загальний розмір премій, передбачених пунктом 2 цієї частини, які може отримати державний службовець за рік, не може перевищувати 30 відсотків фонду його посадового окладу за рік.

Мандат службовця НАЗК є несумісним з партійною належністю та політичними переконаннями в сенсі демонстрації політичних поглядів, вчиненні дії або бездіяльності, що можуть так чи інакше засвідчити його особливе ставлення до політичних партій і негативно вплинути на імідж НАЗК. Тому службовець НАЗК не має права бути членом політичної партії; обіймати посади в керівних органах політичної партії; використовуючи своє службове становище у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організуються політичними партіями; у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях.

У разі реєстрації службовця НАЗК кандидатом у депутати Центральною виборчою комісією, виборчими комісіями, сформованими (утвореними) в установленому порядку, він зобов'язаний в одноденний строк письмово повідомити про це керівника НАЗК.

Службовець НАЗК не має права організувати і брати участь у страйках та агітації крім випадків участі у виборчих перегонах.

Регулювання трудових відносин у НАЗК здійснюється на підставі Регламенту НАЗК в частині розподіл функціональних обов'язків між Головою та його заступниками щодо забезпечення виконання покладених на Агентство завдань за відповідними напрямками діяльності та з врахуванням рішень НАЗК.

Прийняття на роботу за звільнення відбувається за рішенням КМУ відповідно до ст. 5 Закону.

Територіальні органи НАЗК є Уповноваженими підрозділами з питань запобігання та виявлення корупції, на які поширюються усі норми законодавства щодо запобігання корупції.

Стаття 11. Повноваження Національного агентства

1. До повноважень Національного агентства належать:

1) проведення аналізу:

стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції;

статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;

2) розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

3) підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

4) формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;

5) організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

6) здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та порівнянних до них осіб;

7) координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупційних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

{Пункт 7 частини першої статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-IX від 04.03.2020}

8) здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування;

{Пункт 8 частини першої статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

8-1) здійснення у порядку та в межах, визначених законом, державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідністю їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей;

{Частина першу статті 1 доповнено пунктом 8-1 згідно із Законом № 731-VIII від 08.10.2015}

8-2) затвердження розподілу коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, відповідно до закону;

{Частина першу статті 11 доповнено пунктом 8-2 згідно із Законом № 731-VIII від 08.10.2015}

9) забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

{Пункт 10 частини першої статті 11 виключено на підставі Закону № 889-VIII від 10.12.2015}

11) координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

12) погодження антикорупційних програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;

13) отримання та розгляд повідомлень, здійснення співпраці з викривачами, забезпечення їх правового та іншого захисту, перевірка дотримання законодавства з питань захисту викривачів, внесення приписів з вимогою про усунення порушень трудових (звільнення, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) та інших прав викривачів і притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їхніх прав, у зв'язку з такими повідомленнями»;

{Пункт 13 частини першої статті 11 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 198-IX від 17 жовтня 2019 року};

14) організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування (крім підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування);

{Пункт 14 частини першої статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 889-VIII від 10.12.2015}

15) надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, застосування інших положень цього Закону та прийнятих на його виконання нормативно-правових актів, захисту викривачів;

{Пункт 15 частини першої статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

16) інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;

17) залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;

18) координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;

19) обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

20) інші повноваження, визначені законом.

1. До повноважень Національного агентства належать:

1) проведення аналізу: стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції; статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції.

Аналіз соціального явища — це складний багатоступеневий процес вивчення та зіставлення отриманих цифрових даних стану соціального розвитку між собою та з іншими даними, їх узагальнення. Кінцевою метою аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні доцільно вважати розроблення ефективних державних заходів соціального контролю на підставі виявлених тенденцій і закономірностей, взаємозв'язків та взаємозалежностей, що кількісновимірюються.

Законодавець розмежував проведення аналізу стосовно ефективності запроваджених заходів запобігання корупції та комплексного підходу щодо протидії корупції. у національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики мають відобразитися такі відомості:

1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних:

а) кількість зареєстрованих кожним зі спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;

б) кількість оперативно-розшукових справ, заведених спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, та їх результативність;

в) кількість осіб, щодо яких складено обвинувальні акти щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;

г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень, а також на яких накладено адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язане з корупцією;

г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду щодо вчинення ними відповідних правопорушень, а також щодо яких закрито відповідне адміністративне провадження без накладення стягнення;

- д) відомості окремо за категоріями осіб, зазначених у частині першій статті 3 цього Закону, і за видами відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;
- е) кількість осіб, звільнених з посади (роботи, служби) у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією, а також осіб, стосовно яких застосоване як основне/додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- є) відомості про розмір збитків і шкоди, завданих корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, стан та обсяги їх відшкодування;
- ж) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, конфісковані за рішенням суду, а також кошти у розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг, стягнені на користь держави;
- з) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, повернуті в Україну із-за кордону, та розпорядження ними;
- и) відомості про конфіскацію предметів та доходів від кримінальних корупційних правопорушень;
 - і) кількість пропозицій щодо скасування відповідними органами або посадовими особами нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного правопорушення, та результати їх розгляду;
 - ї) відомості про визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованих фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, державного органу, органу місцевого самоврядування нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного правопорушення;
 - й) кількість направлених подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією, або невиконанню вимог антикорупційного законодавства;
 - к) співпрацю з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями і зарубіжними недержавними організаціями та укладені з ними угоди про співробітництво;
 - л) співпрацю з недержавними організаціями і засобами масової інформації;
 - м) штат спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, кваліфікацію та досвід їх працівників, підвищення їх кваліфікації;
 - н) діяльність підрозділів внутрішньої безпеки спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції; кількість повідомлень про вчинення правопорушень їх працівниками, результати розгляду таких повідомлень, притягнення працівників підрозділів внутрішньої безпеки до відповідальності;
 - о) обсяги фінансування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;
 - п) інші відомості, що стосуються результатів діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та виконання їх повноважень;
- 2) узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів;
- 3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;
- 4) узагальнений аналіз ситуації щодо корупції із зазначенням:
 - а) виявлених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних факторів у їх діяльності та реалізації ними заходів щодо усунення зазначених факторів;
 - б) результатів соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення ситуації щодо корупції, проведених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, громадськими об'єднаннями;

в) стану виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції;
г) впливу здійснюваних заходів на рівень корупції на основі статистичних даних та результатів соціологічних досліджень;

5) звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії;

6) висновки та рекомендації;

2. Відповідно до ст. 20 «Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики» цього Закону деталізує порядок підготовки та подання відповідної доповіді, а саме: Національне агентство готує проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України; у національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики мають відображатися відомості за 6-ма напрямками, переліченими в ч. 2 зазначеної статті (статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних; узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів і проектів нормативно-правових актів; інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва; узагальнений аналіз ситуації щодо корупції із зазначенням звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії; висновків і рекомендацій);

НАЗК за власною ініціативою проводить антикорупційну експертизу, у тому числі у зв'язку зі зверненням громадян чи громадських об'єднань, унесених на розгляд Верховної Ради України або надісланих Кабінетом Міністрів України до Національного агентства проєктів нормативно-правових актів, зокрема, у таких сферах:

1) прав і свобод людини та громадянина;

2) повноважень органів державної влади й органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функції держави або місцевого самоврядування;

3) надання адміністративних послуг;

4) розподілу та витрачання коштів державного бюджету й місцевих бюджетів;

5) конкурсних (тендерних) процедур;

5) пункт 5 частини першої статті 11 передбачає організацію проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

6) пункт 6 частини першої статті 11 передбачає здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб.

Моніторинг передбачає проведення низки однотипних замірів досліджуваного об'єкта й подальший аналіз, оцінювання, порівняння отриманих результатів для виявлення певних закономірностей, тенденцій і їх динаміки. Метою контролю є установлення результатів діяльності певних суб'єктів, допущених відхилень від прийнятих вимог, принципів організації, виявленні причин цих відхилень, а також у визначенні шляхом подолання перешкод для ефективного функціонування всієї системи.

Відповідно до п. 2 ст. 8 Конвенції ООН «Проти корупції» від 31 жовтня 2003 р. (набрала чинності в Україні 1 січня 2010 р.), кожна Держава-учасниця прагне застосувати в рамках своїх інституціональних і правових систем кодекси або стандарти поведінки для правильного, добросовісного й належного виконання державних функцій;

7) пункт 7 частини першої статті 11 передбачає координацію та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

8) пункт 8 частини першої статті 11 передбачає здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування.

Національне агентство здійснює контроль щодо своєчасності подання декларацій на підставі:

1) повідомлень, що надходять від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також юридичних осіб публічного права, які в установленому Національним агентством порядку, відповідно до ст. 49 Закону, перевіряють факт подання декларацій суб'єктами декларування, які в них працюють (працювали);

2) інформації, що надходить до Національного агентства від осіб, які надають допомогу щодо запобігання і протидії корупції (викривачів), стосовно можливого факту неподання або несвоечасного подання декларації суб'єктом декларування;

3) інформації, що оприлюднюється в засобах масової інформації, у мережі Інтернет і вказує на можливий факт неподання або несвоечасного подання декларації суб'єктом декларування;

4) самостійного виявлення Національним агентством факту неподання або несвоечасного подання декларації суб'єктом декларування відповідно до даних Реєстру;

5) інформації, що надходить до Національного агентства від правоохоронних органів;

6) інформації, що надходить до Національного агентства від громадських об'єднань, їхніх членів або уповноважених представників.

У разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, уповноважені особи Національного агентства складають протокол про таке правопорушення, який направляється до суду в порядку, визначеному Національним агентством. у разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, Національне агентство затверджує обґрунтований висновок та надсилає його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції. Висновок Національного агентства є обов'язковим для розгляду, про результати якого воно повідомляється не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про вчинене правопорушення.

Повна перевірка декларації може проводитися в період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності й полягає в такому:

- 1) з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей;
- 2) з'ясуванні точності оцінювання задекларованих активів;
- 3) перевірці на наявність конфлікту інтересів;
- 4) перевірці на наявність ознак незаконного збагачення.

Повна перевірка декларацій (декларацій) проводиться за рішенням Національного агентства, в якому надається доручення його члену провести повну перевірку декларацій (декларацій) через працівників структурного підрозділу його апарату, діяльність яких пов'язана зі здійсненням такої функції Національного агентства;

8-1.) пункт 8-1 частини першої статті 11 передбачає здійснення у порядку та в межах, визначених законом, державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідності їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей;

8-2) пункт 8-2 частини першої статті 11 передбачає затвердження розподілу коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, відповідно до закону;

9) пункт 9 частини першої статті 11 передбачає забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення з 04 лютого 2019 року функціонує на сайті НАЗК за e-адресою: <https://nazk.gov.ua/uk/departament-organizatsiyi-roboty-iz-zapobigannya-ta-vyuvlennya-koruptsiyi/infografika/> і надає наступні відомості:

а) Відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, що формується та ведеться Національним агентством з питань запобігання корупції;

б) Відомості про фізичних осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження з Державної судової адміністрації України до Національного агентства з питань запобігання корупції електронної копії рішення суду, яке набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру судових рішень;

в) Відомості про накладення дисциплінарного стягнення за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження до НАЗК кадрової служби державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, а також підприємства, установи та організації завіреної в установленому порядку паперової копії наказу про накладення дисциплінарного стягнення.

Інформація з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, про внесення відомостей про особу до зазначеного реєстру або про відсутність відомостей про таку особу подається:

на запит державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з метою проведення спеціальної перевірки відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

на запит правоохоронних органів у разі необхідності отримання такої інформації в рамках кримінального або адміністративного провадження або на запит прокурора в рамках здійснення нагляду за додержанням вимог і застосуванням законів;

у разі звернення фізичної особи (уповноваженої нею особи) або уповноваженого представника юридичної особи щодо отримання відомостей про себе або юридичну особу, яку він представляє.

Відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про фізичну особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові;
- 2) місце роботи, посада на час вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- 3) склад корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- 4) вид покарання (стягнення);
- 5) спосіб вчинення дисциплінарного корупційного проступку;
- 6) вид дисциплінарного стягнення.

Відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про юридичну особу, до якої застосовано заходи кримінально-правового характеру:

- 1) назва;
- 2) юридична адреса, код в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців;
- 3) склад корупційного правопорушення, у зв'язку з вчиненням якого застосовано заходи кримінально-правового характеру;
- 4) вид застосованих заходів кримінально-правового характеру.

Зазначені відомості не належать до конфіденційної інформації про особу та не можуть бути обмежені в доступі;

Стаття 12. Права Національного агентства

1. Національне агентство з метою виконання покладених на нього повноважень має такі права:

1) одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

{Пункт 1 частини першої статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

2) мати безпосередній автоматизований доступ до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користуватися державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Отримання інформації з Єдиного реєстру досудових розслідувань здійснюється у порядку та обсязі, визначених спільним наказом Національного агентства та Генерального прокурора.

Обробку такої інформації Національне агентство здійснює з дотриманням законодавства про захист персональних даних та забезпечення таємниці, що охороняється законом;

{Пункт 2 частини першої статті 12 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

2-1) отримувати інформацію з відкритих баз даних, реєстрів іноземних держав, у тому числі після внесення плати за отримання відповідної інформації, якщо така плата вимагається для доступу до інформації;

{Частину першу статті 12 доповнено пунктом 2-1 згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

3) залучати у встановленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань науковців, у тому числі на договірній основі, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

4) створювати комісії та робочі групи, організовувати конференції, семінари і наради з питань запобігання і протидії корупції;

5) приймати з питань, що належать до його компетенції, обов'язкові для виконання нормативно-правові акти;

6) отримувати заяви фізичних та юридичних осіб про порушення вимог цього Закону, проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог цього Закону;

7) проводити перевірки організації роботи із запобігання і виявлення корупції в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, юридичних особах публічного права та юридичних особах, зазначених у частині другій статті 62 цього Закону, зокрема щодо підготовки та виконання антикорупційних програм, створення та функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, захисту викривачів»;

8) вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом захисту викривачів;

{Пункт 7 частини першої статті 11 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 198-IX від 17 жовтня 2019}

9) отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом, щодо достовірності відомостей, зазначених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

{Пункт 9 частини першої статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

9-1) отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб, працівників юридичних осіб публічного права та юридичних осіб, зазначених у частині другій статті 62 цього Закону, письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення вимог цього Закону щодо захисту викривачів;

{Пункт 9-1 частини першої статті 11 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 198-IX від 17 жовтня 2019 року}

10) звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених цим Законом вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

10-1) у разі встановлення ним доказів того, що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, набула необґрунтовані активи або що такі активи набула інша особа за її дорученням чи в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, - порушувати перед Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою або у визначених законом випадках - перед Офісом Генерального прокурора питання щодо звернення до суду з позовом про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави;

{Частину першу статті 12 доповнено пунктом 10-1 згідно із Законом № 263-IX від 31.10.2019}

11) затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводити аналіз антикорупційних програм органів влади та надавати обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм;

12) ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надсилати до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень;

{Пункт 12 частини першої статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

12-1) складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Національного агентства, застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

{Частина першу статті 12 доповнено пунктом 12-1 згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

13) інші права, передбачені законом.

2. У випадках виявлення порушення вимог цього Закону щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, захисту викривачів або іншого порушення цього Закону Національне агентство вносить керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації припис щодо усунення порушень законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності.

Припис Національного агентства є обов'язковим для виконання. Про результати виконання припису Національного агентства посадова особа, якій його адресовано, інформує Національне агентство упродовж десяти робочих днів з дня одержання припису.

3. У разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, уповноважені особи Національного агентства складають протокол про таке правопорушення, який направляється до суду в порядку, визначеному Національним агентством. у разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, Національне агентство затверджує обґрунтований висновок та надсилає його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції. Висновок Національного агентства є обов'язковим для розгляду, про результати якого воно повідомляється не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про вчинене правопорушення.

{Частина третя статті 12 в редакції Закону № 198-VIII від 12.02.2015; із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

4. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи зобов'язані надавати запитовані Національним агентством документи чи інформацію, у тому числі з обмеженням доступом, протягом десяти робочих днів з дня одержання запиту, а в разі направлення запиту для забезпечення проведення спеціальної перевірки — протягом трьох днів.

{Частина четверта статті 12 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

5. Нормативно-правові акти Національного агентства підлягають державній реєстрації Міністерством юстиції України та включаються до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Нормативно-правові акти Національного агентства, що пройшли державну реєстрацію, набирають чинності з дня їх офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самим актом, але не раніше дня офіційного опублікування.

Нормативно-правові акти Національного агентства після включення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів опубліковуються державною мовою в офіційних друкованих виданнях.

Інші акти Національного агентства набирають чинності з дня їх прийняття, якщо самим актом не встановлено інший строк набрання ним чинності, але не раніше дня прийняття, та доводяться до відома осіб, на яких поширюється дія таких актів, у встановленому Національним агентством порядку.

Акти Національного агентства оприлюднюються шляхом їх розміщення на офіційному веб-сайті Національного агентства.

{Частина п'ята статті 12 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Національне агентство виконує насамперед запобіжну, превентивну функцію, зокрема це перевірка декларацій державних службовців і способу їхнього життя, виявлення будь-якої інформації з приводу фактів корупції чи зловживання посадою. Саме на це спрямована більшість прав НАЗК, зафіксованих у цій статті.

Повноваження Національного агентства прямо кореспондуються з його компетенцією, яка визначена через його функції у спеціальних нормативно-правових актах шляхом закріплення цілей, завдань і необхідного для їх реалізації комплексу прав та обов'язків.

Національне агентство з метою виконання покладених на нього повноважень має такі права:

1) одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для виконання покладених на нього завдань. При цьому доцільно звернути увагу, що Закріплене Конституцією України право на інформацію передбачено насамперед Законами України «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» та іншими нормативно-правовими актами;

2) мати безпосередній автоматизований доступ до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користуватися державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Отримання інформації з Єдиного реєстру досудових розслідувань здійснюється у порядку та обсязі, визначених спільним наказом Національного агентства та Генерального прокурора.

Обробку такої інформації Національне агентство здійснює з дотриманням законодавства про захист персональних даних та забезпечення таємниці, що охороняється законом;

2-1) отримувати інформацію з відкритих баз даних, реєстрів іноземних держав, у тому числі після внесення плати за отримання відповідної інформації, якщо така плата вимагається для доступу до інформації;

3) залучати у встановленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань науковців, у тому числі на договірній основі, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

4) створювати комісії та робочі групи, організовувати конференції, семінари і наради з питань запобігання і протидії корупції. Аналіз свідчить, що для роботи Національного агентства найбільш характерними мають бути такі різновиди нарад, як роз'яснювальна, проблемна та дискусійна. Окрім конференцій, семінарів і нарад, у НАЗК достатнього поширення набула така форма навчання, як тренінги;

5) приймати з питань, що належать до його компетенції, обов'язкові для виконання нормативно-правові акти. НАЗК в межах своїх повноважень приймає рішення, організовує та контролює їх виконання. Рішення Національного агентства у вигляді нормативно-правових актів є обов'язковими до виконання державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями всіх форм власності та громадянами, яким вони адресовані.

Рішення НАЗК — це акт, який прийнятий відповідно до компетенції НАЗК, у вигляді нормативно-правових актів, актів індивідуального, розпорядчого, рекомендаційного, роз'яснювального, інформаційного характеру (звіти);

6) отримувати заяви фізичних та юридичних осіб про порушення вимог цього Закону, проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог цього Закону. Повідомлення, які надходять через офіційний веб-сайт, загальну та захищену електронну пошту НАЗК, направляються з підписом у сканованому вигляді. Однак анонімні повідомлення підлягають розгляду, якщо зазначена в них інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

Повідомлення про вчинення корупційних правопорушень можуть містити й факти правопорушень пов'язаних з корупцією, наприклад, щодо отримання неправомірної вигоди, подарунка, спільної роботи близьких родичів, нецільового використання політичними партіями коштів, виділених із державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, включення до звіту політичної партії про майно, доходи та витрати і зобов'язання фінансового характеру недостовірної інформації тощо.

Національне агентство розглядає повідомлення, які мають обов'язкові реквізити, а саме: прізвище, ім'я по батькові особи, яка ймовірно, вчинила правопорушення, її посаду та місце роботи; текст повідомлення, що містить інформацію про факти вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інше порушення вимог Законів України «Про запобігання корупції» та «Про політичні партії в Україні», яка може бути перевірена; а також прізвище, ім'я по батькові, адреса та підпис особи, яка надіслала повідомлення (автор повідомлення).;

7) проводити перевірки організації роботи із запобігання і виявлення корупції в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, зокрема щодо підготовки та виконання антикорупційних програм. Новий порядок проведення перевірок, вимоги до строків та порядку затвердження їх результатів ще не затверджено, але основними завданнями під час проведення перевірок залишаться такі: визначення стану організації роботи з запобігання й виявлення корупції в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, зокрема щодо підготовки та виконання антикорупційних програм; установлення можливих фактів порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» об'єктами перевірок; стану здійснення державного контролю за діяльністю політичних партій відповідно до вимог Закону України «Про політичні партії в Україні»; своєчасне попередження, виявлення та вжиття заходів щодо усунення виявлених порушень антикорупційного законодавства, законодавства у сфері фінансування політичних партій тощо;

8) вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом. Припис Національного агентства є обов'язковим до виконання. За невиконання цього припису керівник органу, підприємства, установи, організації несе відповідальність, передбачену ст. 188-46 КУпАП. Про виконання припису керівник органу, підприємства, установи, організації має повідомити НАЗК протягом десяти робочих днів з дня його одержання;

9) отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених цим Законом, щодо достовірності відомостей, зазначених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

10) звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених цим Законом вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів, укладених внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення.

Зазначене право Національне агентство реалізує згідно зі ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України «Право на звернення до суду та способи судового захисту», у ч. 1 якої зазначено що:

1. Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом:

1) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень;

2) визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень;

3) визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій;

4) визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язання вчинити певні дії;

5) установлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень;

6) прийняття судом одного з рішень, зазначених у п. п. 1—4 цієї частини та стягнення з відповідача — суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю.

У ст. 122 КАСУ «Строк звернення до адміністративного суду» вказано таке:

1. Позов може бути подано в межах строку звернення до адміністративного суду, встановленого цим Кодексом або іншими законами.

2. Для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи встановлюється шестимісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів.

Для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень установлюється тримісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня виникнення підстав, що дають суб'єкту владних повноважень право на висунення визначених законом вимог. Цим Кодексом та іншими законами можуть також установлюватися інші строки для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень;

11) затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводити аналіз антикорупційних програм органів влади та надавати обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм.

Рішенням НАЗК затверджена Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади від 2 грудня 2016 р. № 126 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 28 грудня 2016 р. за № 1718/29848). Зазначена Методологія визначає комплекс правил і процедур щодо оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, у яких, згідно з ч. 1 ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції», приймаються антикорупційні програми.

Оцінювання корупційних ризиків може проводити комісія з оцінювання корупційних ризиків органу влади (далі — комісія), до складу якої входять працівники структурних підрозділів органу влади та за згодою представники громадськості, експерти, які володіють знаннями про внутрішнє й зовнішнє середовище органу влади та мають досвід роботи у сфері його діяльності.

Процес оцінювання корупційних ризиків органу влади складається з таких основних етапів: організаційно-підготовчі заходи; ідентифікація (виявлення) корупційних ризиків; оцінювання корупційних ризиків; складання звіту за результатами оцінювання корупційних ризиків. А оцінювання ймовірності виникнення корупційного ризику визначається відповідно до частоти випадків учинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, з урахуванням часових меж. Відповідно до критеріїв ймовірності виникнення корупційного ризику, йому присвоюється рівень — низький, середній або високий.;

12) ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надсилати до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень;

12-1) складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Національного агентства, застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

13) інші права, передбачені законом.

2. у випадках виявлення порушення вимог цього Закону щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб або іншого порушення цього Закону Національне агентство вносить керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації припис щодо усунення порушень законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності.

Таким чином законодавець визначив, що у випадках виявлення порушення вимог Закону щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб або іншого порушення цього Закону й Закону України «Про політичні партії в Україні», якщо вчинені політичною партією дії (чи бездіяльність) не тягнуть за собою іншого виду відповідальності, Національне агентство вносить керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації припис.

Рішення Голови Національного агентства про внесення припису керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації та припис Національного агентства оформлюється у двох примірниках. Один примірник залишається в Національному агентстві, а інший вручається під підпис або надсилається поштою рекомендованим поштовим відправленням з повідомленням про вручення керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації;

Контроль за своєчасністю й повнотою виконання вимог, зазначених у приписі Національного агентства, здійснює уповноважена особа Національного агентства, яка виявила порушення, чи інша уповноважена особа Національного агентства, на яку покладено контроль за його виконанням.

У разі невиконання припису Національного агентства протягом десяти робочих днів з дня його надсилання (вручення) уповноважена особа Національного агентства складає протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 188-46 КУпАП, за невиконання припису.

3. Частина 3 коментованої статті свідчить, що у разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, уповноважені особи Національного агентства

складають протокол про таке правопорушення, який направляється до суду в порядку, визначеному Національним агентством. у разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, Національне агентство затверджує обґрунтований висновок та надсилає його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції. Висновок Національного агентства є обов'язковим для розгляду, про результати якого воно повідомляється не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про вчинене правопорушення.

Висновок Національного агентства є обов'язковим для розгляду, про результати якого воно повідомляється не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про вчинене правопорушення.

4. Згідно зі ст.1. коментованого Закону, систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції становлять:

1.) Національне антикорупційне бюро України — державний правоохоронний орган, основним завданням якого є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці (Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. та Указ Президента України «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» № 217).

2.) Національна поліція України — центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Урядом України через МВС України. Національна поліція забезпечує в межах своїх повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законності, службової дисципліни й контроль за їх реалізацією у своїх центральних і територіальних структурах (Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. та Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 р. № 877).

3.) Прокуратура України — єдина система, яка у визначеному законом порядку реалізує встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави (Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р.).

4.) Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи зобов'язані надавати запитувані Національним агентством документи чи інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, протягом десяти робочих днів з дня одержання запиту, а в разі направлення запиту для забезпечення проведення спеціальної перевірки — протягом трьох днів.

5.) Нормативно-правові акти Національного агентства підлягають державній реєстрації Міністерством юстиції України та включаються до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Нормативно-правові акти Національного агентства, що пройшли державну реєстрацію, набувають чинності з дня їх офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самим актом, але не раніше дня офіційного опублікування.

Нормативно-правові акти Національного агентства після включення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів опубліковуються державною мовою в офіційних друкованих виданнях.

Інші акти Національного агентства набувають чинності з дня їх прийняття, якщо самим актом не встановлено інший строк набрання ним чинності, але не раніше дня прийняття, та доводяться до відома осіб, на яких поширюється дія таких актів, у встановленому Національним агентством порядку.

Акти Національного агентства оприлюднюються шляхом їх розміщення на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Стаття 13. Уповноважені особи Національного агентства

1. Уповноваженими особами Національного агентства є Голова, заступник Голови Національного агентства, а також інші посадові особи, уповноважені Головою Національного агентства.

{Частина перша статті 13 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

2. Уповноважені особи Національного агентства мають право:

безперешкодно входити до приміщень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування за службовим посвідченням та мати доступ до документів та інших матеріалів, необхідних для проведення перевірки;

безперешкодно входити до приміщень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права та юридичних осіб, зазначених у частині другій статті 62 цього Закону, за службовим посвідченням та мати доступ до документів та інших матеріалів, необхідних для проведення перевірки;

вимагати необхідні документи та іншу інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, у зв'язку з реалізацією своїх повноважень;

отримувати в межах своєї компетенції письмові пояснення від посадових осіб та службових осіб державних органів, органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань;

{Абзац другий - четвертий частини другої статті 13 в редакції Закону № 98-IX. 140-IX від 17 жовтня 2019 року}

відповідно до розподілу обов'язків складати протоколи про адміністративні правопорушення у справах, що належать до компетенції Національного агентства;

представляти Національне агентство в судах у порядку, встановленому законом;

проводити перевірки з питань, які цим Законом віднесено до повноважень Національного агентства. Розподіл обов'язків з проведення перевірок між уповноваженими особами Національного агентства здійснюється автоматизовано відповідно до порядку, визначеного Головою Національного агентства.

{Частина другу статті 13 доповнено абзацом сьомим згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

3. Без згоди Національного агентства його уповноважені особи не можуть входити до складу комісій, комітетів та інших органів, що формуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування.

4. Голові, заступнику Голови Національного агентства, посадовим і службовим особам його апарату забороняється розголошувати інформацію з обмеженим доступом, отриману у зв'язку із виконанням ними службових обов'язків, крім випадків, встановлених законом.

{Частина четверта статті 13 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

1. Коментована стаття визначає інститут уповноважених осіб НАЗК, якими є Голова, заступник Голови Національного агентства, а також інші посадові особи, уповноважені Головою Національного агентства.

2. Регламентації інституту уповноважених осіб здійснюється відповідно до Рішення НАЗК «Про визначення уповноважених осіб Національного агентства з питань запобігання корупції» від 11.08.2016 № 9. Уповноважені особи — це своєрідні агенти НАЗК, які мають досить широкі повноваження і реалізують їх в процесі публічної діяльності, зокрема при про-

веденні перевірок, інших форм роботи відповідно до Закону. Відповідно до такої компетенції НАЗК належать права:

- а) право на ознайомлення, безперешкодного входження до приміщень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування за службовим посвідченням та доступ до документів, інших матеріалів;
- б) право вимагати службову документацію та іншу інформацію;
- в) право вимагати письмові пояснення від посадових осіб та службових осіб зазначених органів;
- г) право складати протоколи про адміністративні правопорушення.

В той самий час право представляти Національне агентство в судах у порядку, встановленому законом, – це право процесуальне право уповноваженої особи, що підпорядковується вимогам процесуального закону (КАСУ, ЦПК, КПК, ГПК).

3. Перевірки здійснюються уповноваженими особами відповідно до плану роботи НАЗК (зокрема, перевірки щодо підготовки та виконання корупційних програм – ст. 12 Закону) або поза планом (зокрема, за власною ініціативою уповноваженої особи – ст. 12 Закону; перевірка для виконання вимог зовнішнього контролю – ст. 33 Закону; поточна або повна перевірка декларацій – ст. 48 Закону; перевірка інформації, отриманої від викривача – ст. 53 Закону).

4. За результатом проведення перевірки Уповноважена особа складає відповідний акт, якій разом з проектом рішення та відповідними матеріалами, подає на розгляд засідання НАЗК. За результатами розгляду матеріалів перевірки НАЗК приймає відповідне рішення, зокрема:

- а) про внесення припису певному суб'єкту корупційного ризику (ст.ст. 12, 65 Закону);
- б) про підготовку висновку щодо корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією і передачу його спеціально уповноваженому суб'єкту;
- в) про передачу протоколу про адміністративне правопорушення та відповідних матеріалів до суду (ст.ст. 12, 14, 20 Закону, ст. 188-14 КУпАП);
- г) про подачу позову до суду щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (прийнятих) з порушенням встановлених приписів (ст. 12 Закону);
- д) про підготовку позову, заяви, акту перевірки щодо протиправного виділення з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичної партії, використанні нею на фінансування участі у відповідних виборах або на цілі, що не пов'язані із здійсненням її статутної діяльності партії та передачу його до суду (ст. 11 Закону).

5. Уповноважені особи можуть втратити свій статус у разі входження до складу комісій, комітетів та інших органів, що формуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, якщо це відбулося без згоди Голови Національного агентства; уповноважені особи можуть бути притягнені до відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, отриманої у зв'язку із виконанням ними службових обов'язків.

6. Уповноваженим особам забороняється розголошувати інформацію з обмеженим доступом, отриману у зв'язку із виконанням ними службових обов'язків, крім випадків, встановлених законом. Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості:

- 1) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;
- 2) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;

3) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

4) про факти порушення прав і свобод людини, включаючи інформацію, що міститься в архівних документах колишніх радянських органів державної безпеки, пов'язаних з політичними репресіями, Голодомором 1932-1933 років в Україні та іншими злочинами, вчиненими представниками комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;

5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

6) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 13-1. Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції

1. З метою організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції, передбачених цим Законом, утворюються (визначаються) уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції.

Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції утворюються (визначаються) в:

Офісі Президента України, Апараті Верховної Ради України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; апаратах Ради національної безпеки і оборони України, Рахункової палати, Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, Конституційного Суду України, Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; секретаріатах Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

апаратах та територіальних органах міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України (крім Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства);

апараті Ради міністрів Автономної Республіки Крим, апаратах органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим;

обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у місті Києві державних адміністраціях;

апаратах Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських рад, Севастопольської міської ради, секретаріаті Київської міської ради;

на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління державного органу (крім юридичних осіб, у яких відповідно до цього Закону затверджуються антикорупційні програми);

у державних цільових фондах.

2. Основними завданнями уповноважених підрозділів (уповноваженої особи) є:

1) розроблення, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

2) організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідного органу, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення керівнику такого органу відповідних пропозицій;

3) надання методичної та консультаційної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції;

4) здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування керівника відповідного органу та Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;

5) перевірка факту подання суб'єктами декларації та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до цього Закону порядку;

6) здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про порушення вимог цього Закону, у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

7) забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог цього Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів;

8) інформування керівника відповідного органу, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

3. Керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) підзвітний і підконтрольний керівнику відповідного державного органу або органу місцевого самоврядування.

Керівник відповідного державного органу або органу місцевого самоврядування забезпечує гарантії незалежності уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) від впливу чи втручання у його роботу.

4. Керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, може бути звільнений за ініціативою керівника, за умови надання згоди Національним агентством.

Згода Національного агентства надається з метою з'ясування обставин, передбачених частинами першою і третьою статті 53-4 цього Закону.

{Абзац другої частини четвертої статті 13-1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-ІХ від 04.03.2020}

5. Національне агентство затверджує Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) та порядок надання згоди на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи).

1. Для реагування на виявлені факти корупції (роз'яснення, методична та консультаційна допомога у застосуванні актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; здійснення співпраці із викривачами, вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту тощо) в апаратах органів державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління державного органу (крім юридичних осіб, у яких відповідно до цього Закону затверджуються антикорупційні програми), а також у державних цільових фондах створюються уповноважені підрозділи (уповноважені особи) НАЗК.

Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції утворюються (визначаються) в:

Офісі Президента України, Апараті Верховної Ради України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

апаратах Ради національної безпеки і оборони України, Рахункової палати, Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, Конституційного Суду України, Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; секретаріатах Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

апаратах та територіальних органах міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України (крім Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства);

апараті Ради міністрів Автономної Республіки Крим, апаратах органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим;

обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у місті Києві державних адміністраціях;

апаратах Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських рад, Севастопольської міської ради, секретаріаті Київської міської ради;

на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління державного органу (крім юридичних осіб, у яких відповідно до цього Закону затверджуються антикорупційні програми);

у державних цільових фондах.

2. Типове положення про уповноважений підрозділ з питань запобігання корупції, який розробляє Національне агентство, буде містити чіткий механізм створення та роботи підрозділу, а також гарантії захисту керівника підрозділу від звільнення. Так, порядок надання згоди на звільнення керівника уповноваженого підрозділу та встановлення обов'язкових вимог до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу в державних органах буде затверджуватися Національним агентством. у зв'язку з цим законодавець визначив, що основними завданнями уповноважених підрозділів (уповноваженої особи) є:

1) розроблення, організація та контроль за проведенням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

2) організація роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідного органу, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення керівнику такого органу відповідних пропозицій;

3) надання методичної та консультаційної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції;

4) здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів, сприяння його врегулюванню, інформування керівника відповідного органу та Національного агентства про виявлення конфлікту інтересів та заходи, вжиті для його врегулювання;

5) перевірка факту подання суб'єктами декларування декларацій та повідомлення Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій у визначеному відповідно до цього Закону порядку;

6) здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, у тому числі розгляд повідомлень про порушення вимог цього Закону, у тому числі на підвідомчих підприємствах, в установах та організаціях;

7) забезпечення захисту працівників, які повідомили про порушення вимог цього Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів;

8) інформування керівника відповідного органу, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

3. Частина 3 коментованої статті визначає, що керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) підзвітний і підконтрольний керівнику відповідного державного органу або органу місцевого самоврядування.

Керівник відповідного державного органу або органу місцевого самоврядування забезпечує гарантії незалежності уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) від впливу чи втручання у його роботу.

4. Частина 4 коментованої статті визначає, що керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, може бути звільнений за ініціативою керівника, за умови надання згоди Національним агентством.

Згода Національного агентства надається з метою з'ясування обставин, передбачених частиною третьою статті 53 цього Закону. Таким чином, законодавець посилив координаційні повноваження НАЗК завдяки співпраці з державними органами, неурядовими організаціями через уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції; координація та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) реалізуватимуться саме в процесі запобігання та виявлення корупції, надання методичної допомоги державним органам, органами влади АРК, органами місцевого самоврядування щодо корупціогенних ризиків, які виникатимуть у їхній діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення. Важливого значення набуває вплив НАЗК на діяльність із запобігання та протидії корупції в Україні в системі державного менеджменту.

Не менш важливим є проведення через уповноважені органи (уповноважених осіб) роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

5. Національне агентство затверджує Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) та порядок надання згоди на звільнення керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи).

Національне агентство встановлює обов'язкові вимоги до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу в державних органах.

Стаття 14. Контроль за діяльністю Національного агентства

1. Контроль за витрачанням Національним агентством коштів здійснюється Рахунковою палатою шляхом проведення аудиту один раз на два роки.

2. Громадський контроль за діяльністю Національного агентства забезпечується через Громадську раду при Національному агентстві, яка складається з 15 осіб та формується відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу.

Конкурс з формування складу Громадської ради при Національному агентстві проводиться шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Кандидатури для участі в конкурсі з формування складу Громадської ради при Національному агентстві подаються громадянськими об'єднаннями, які здійснюють діяльність у сфері запобігання та/або протидії корупції не менше двох років та мають підтвердження реалізованих ними проектів (далі — громадські об'єднання).

Громадське об'єднання може подати для участі в конкурсі не більше трьох кандидатур, враховуючи всі кандидатури, подані афілійованими громадськими об'єднаннями. Афілійованими є громадські об'єднання, що мають спільних засновників або серед засновників яких є близькі особи.

До складу Громадської ради при Національному агентстві не можуть входити особи:

- 1) зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону;
- 2) які, незалежно від тривалості, були працівниками Національного агентства протягом останніх трьох років;
- 3) близькі особи яких є або, незалежно від тривалості, були працівниками Національного агентства протягом останніх трьох років.

Громадська рада при Національному агентстві є повноважною, якщо до її складу входять не менше дев'яти осіб. Строк повноважень Громадської ради становить два роки. Положення про Громадську раду при Національному агентстві затверджує Кабінет Міністрів України.

3. Громадська рада при Національному агентстві:

1) обирає зі своїх членів до трьох представників, які входять до складу кожної з комісій, які проводять конкурс на зайняття вакантних посад у Національному агентстві;

дисциплінарних комісій, які здійснюють дисциплінарні провадження щодо державних службовців Національного агентства;

2) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного агентства, здійснює моніторинг ефективності реалізації Національним агентством його повноважень;

3) аналізує ситуацію із забезпеченням незалежності Національного агентства;

4) розглядає щорічний звіт Національного агентства та затверджує висновок щодо нього;

5) розглядає проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики та затверджує висновок щодо нього;

6) бере участь у розробленні антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання;

7) бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів Національного агентства та готує висновки щодо них;

8) здійснює інші повноваження, передбачені Положенням про Громадську раду при Національному агентстві.

4. Кожні два роки проводиться зовнішня незалежна оцінка ефективності діяльності Національного агентства.

Оцінку проводить Комісія з проведення незалежної оцінки ефективності діяльності Національного агентства (далі — Комісія) у складі трьох осіб, які призначаються Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій донорів, які протягом останніх двох років до проведення оцінки надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції.

Визначення донорів та подання ними пропозицій щодо кандидатів до складу Комісії здійснюються відповідно до статті 6 цього Закону.

До початку формування Комісії Кабінет Міністрів України затверджує та оприлюднює критерії та методику проведення оцінювання ефективності діяльності Національного агентства.

Члени Комісії діють незалежно та не повинні виконувати будь-яких доручень і вказівок.

Рішення Комісії про затвердження звіту оцінки ефективності діяльності Національного агентства вважається ухваленим, якщо за нього проголосували всі члени Комісії.

Звіт оцінки ефективності діяльності Національного агентства оприлюднюється на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України протягом п'яти днів з дня його затвердження.

Для проведення оцінки члени Комісії мають право:

1) доступу до інформації та документів, що є у володінні Національного агентства (у тому числі до інформації з обмеженим доступом);

2) проводити конфіденційні інтерв'ю з працівниками Національного агентства, працівниками інших державних органів, а також іншими особами, які володіють інформацією (документами), необхідною (необхідними) для проведення оцінки;

3) звертатися до державних органів, будь-яких фізичних чи юридичних осіб із запитом про надання пояснень, документів чи інформації, необхідних для проведення оцінки;

4) користуватися допомогою помічників. Помічники зобов'язані забезпечувати захист і нерозголошення персональних даних, інформації з обмеженим доступом, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків.

Члени Комісії забезпечують захист та нерозголошення персональних даних, інформації з обмеженим доступом, що стали їм відомі у зв'язку із здійсненням своїх повноважень.

Організаційно-технічне забезпечення діяльності Комісії здійснює Секретаріат Кабінету Міністрів України. Фінансування діяльності Комісії та її членів, у тому числі секретаріату, що утворюється для допомоги в їхній діяльності, може здійснюватися за рахунок залучення міжнародної технічної допомоги.

5. Національне агентство готує щорічні звіти про свою діяльність. Звіт Національного агентства надається для висновку Громадській раді при Національному агентстві, яка розглядає звіт протягом двох тижнів з дня надання.

Національне агентство оприлюднює щорічний звіт не пізніше 15 квітня на своєму офіційному веб-сайті разом із висновком Громадської ради (у разі затвердження висновку у встановлений строк).

Щорічний звіт Національного агентства повинен містити, зокрема, такі відомості:

1) визначені Національним агентством показники ефективності його діяльності та результати їх досягнення;

2) статистичні дані про результати діяльності Національного агентства, у тому числі дані про:

кількість виявлених порушень цього Закону, Закону України «Про політичні партії в Україні»;

кількість складених уповноваженими особами Національного агентства протоколів про адміністративні правопорушення та результати їх розгляду;

кількість винесених приписів Національного агентства, надісланих матеріалів про порушення законодавства до правоохоронних та інших органів, результати їх розгляду;

результати звернень Національного агентства до суду з позовами (заявами) відповідно до закону;

дисциплінарні стягнення, застосовані до працівників Національного агентства;

3) результати діяльності підрозділу внутрішнього контролю та підрозділу з питань запобігання корупції Національного агентства;

4) відомості про взаємодію з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями;

5) відомості про співпрацю з компетентними органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями;

6) чисельність працівників Національного агентства, їхню кваліфікацію та досвід, підвищення їхньої кваліфікації;

7) штатний розпис та кошторис Національного агентства, його виконання;

8) інші відомості, що стосуються результатів діяльності Національного агентства.

{Стаття 14 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Контроль за діяльністю Національним агентством здійснює періодично конституційний орган (Рахункова Палата – шляхом проведення аудиту за витрачанням коштів один раз на два роки).

Відповідно до ст. 98 Конституції України контроль від імені Верховної Ради України за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використання здійснює Рахункова палата. Рахункової палати ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності, безсторонності, гласності та неупередженості. Рахункова палата є організаційно,

функціонально та фінансово незалежною, самостійно планує свою діяльність. Незалежність Рахункової палати забезпечується:

- 1) встановленим Конституцією України і цим Законом порядком призначення на посади та звільнення з посад членів Рахункової палати;
- 2) визначеними цим Законом та іншими законами України гарантіями діяльності Рахункової палати;
- 3) особливим порядком організаційного забезпечення діяльності Рахункової палати, встановленим законом.

Під час здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) особи, які входять до складу контрольної групи Рахункової палати, мають право:

- безперешкодно входити до будь-яких приміщень і сховищ об'єкта контролю;
- запитувати і вивчати оригінали документів та інші матеріали, дані на електронних носіях, одержувати у визначений керівником контрольної групи термін копії, витяги з документів (у тому числі електронних);
- ознайомлюватися в установленому законом порядку з документами та матеріалами, що містять інформацію з обмеженим доступом;
- вимагати від посадових осіб об'єкта контролю невідкладного усунення виявлених порушень і надання у визначений строк письмової інформації про це;
- отримувати усні та письмові пояснення від посадових осіб об'єкта контролю;
- за рішенням суду опечатувати каси та касові приміщення, склади, комори, архіви та інші приміщення об'єкта контролю, вилучати документи зі складанням відповідного акта й опису вилучених документів.

Фінансовий аудит полягає у перевірці, аналізі й оцінці правильності ведення, повноти обліку і достовірності звітності щодо надходжень і витрат бюджету, встановлення фактичного стану справ щодо цільового використання бюджетних коштів, дотримання законодавства під час здійснення операцій із бюджетними коштами.

Аудит ефективності передбачає встановлення фактичного стану справ та надання оцінки щодо своєчасності і повноти бюджетних надходжень, продуктивності, результативності, економності використання бюджетних коштів їх розпорядниками та одержувачами, законності, своєчасності і повноти прийняття управлінських рішень учасниками бюджетного процесу, стану внутрішнього контролю розпорядників бюджетних коштів.

Оцінка продуктивності використання бюджетних коштів передбачає встановлення співвідношення між результатами діяльності розпорядника та одержувача бюджетних коштів і використаними для досягнення таких результатів коштами бюджету.

Оцінка результативності використання бюджетних коштів передбачає встановлення ступеня відповідності фактичних результатів діяльності розпорядника та одержувача бюджетних коштів запланованим результатам.

Оцінка економності використання бюджетних коштів передбачає встановлення стану досягнення розпорядником та одержувачем таких коштів запланованих результатів за рахунок використання мінімального обсягу бюджетних коштів або досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

Рахункова палата під час здійснення своїх повноважень є незалежною від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Незаконне втручання у здійснення Рахунковою палатою наданих законом повноважень забороняється і тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій та громадських об'єднань, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових і службових осіб у діяльність Рахункової палати забороняється.

Правові основи діяльності Рахункової палати, її статус, функції, повноваження та порядок їх здійснення визначені Законом України від 02 липня 2015 року № 576-VII «Про Рахункову палату».

Аудит ефективності передбачає встановлення фактичного стану справ і надання оцінки щодо своєчасності та повноти бюджетних надходжень, продуктивності, результативності, економності використання бюджетних коштів їх розпорядниками й одержувачами, законності, своєчасності і повноти прийняття управлінських рішень учасниками бюджетного процесу, стану внутрішнього контролю розпорядників бюджетних коштів.

2. Положення частини 2 коментованої статті визначають, що громадський контроль за діяльністю Національного агентства забезпечується через Громадську раду при Національному агентстві, яка складається з 15 осіб та формується відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу.

Загалом забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики визначається положеннями Постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996, якими, серед іншого, затверджене типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації. Громадська рада відповідно до покладених на неї завдань:

1) готує та подає органу виконавчої влади пропозиції до орієнтовного плану проведення консультацій з громадськістю;

2) готує та подає органу виконавчої влади пропозиції щодо організації консультацій з громадськістю, у тому числі щодо залучення представників заінтересованих сторін;

3) готує та подає органу виконавчої влади обов'язкові для розгляду пропозиції, висновки, аналітичні матеріали щодо вирішення питань у відповідній сфері, підготовки проектів нормативно-правових актів, удосконалення роботи органу;

4) проводить громадський моніторинг за врахуванням органом виконавчої влади пропозицій та зауважень громадськості, забезпеченням ним прозорості та відкритості своєї діяльності, а також дотриманням нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції;

5) інформує громадськість про свою діяльність, прийняті рішення та стан їх виконання, подає в обов'язковому порядку відповідні відомості органу виконавчої влади для оприлюднення на його офіційному веб-сайті та будь-яким іншим способом;

6) збирає, узагальнює та подає органу виконавчої влади пропозиції громадськості щодо вирішення питань, які мають важливе суспільне значення;

7) готує та оприлюднює щорічний звіт про свою діяльність. Конкурс з формування складу Громадської ради при Національному агентстві проводиться шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Кандидатури для участі в конкурсі з формування складу Громадської ради при Національному агентстві подаються громадськими об'єднаннями, які здійснюють діяльність у сфері запобігання та/або протидії корупції не менше двох років та мають підтвердження реалізованих ними проектів (далі — громадські об'єднання).

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції» від 20 листопада 2019 р. № 952 Рада формується з 15 осіб відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу. Конкурс з формування складу Ради проводиться шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України.

До складу Ради згідно із Законом України «Про запобігання корупції» не можуть входити:

1) особи, зазначені у пункті 1, підпункті “а” пункту 2 частини першої статті 3 зазначеного Закону;

2) особи, які незалежно від тривалості були працівниками Національного агентства з питань запобігання корупції (далі — Національне агентство) протягом останніх трьох років;

3) особи, близькі особи яких є або незалежно від тривалості були працівниками Національного агентства протягом останніх трьох років.

Голова Національного агентства приймає рішення про проведення конкурсу з формування Ради. Рішення Голови Національного агентства про проведення конкурсу підлягає оприлюдненню в день його прийняття на офіційному веб-сайті Національного агентства. Разом з рішенням Голови Національного агентства про проведення конкурсу на офіційному веб-сайті Національного агентства протягом трьох днів з дня прийняття такого рішення оприлюднюється оголошення про проведення конкурсу.

Громадське об'єднання може подати для участі в конкурсі не більше трьох кандидатур, враховуючи всі кандидатури, подані афілійованими громадськими об'єднаннями. Афілійованими є громадські об'єднання, що мають спільних засновників або серед засновників яких є близькі особи.

Кандидатури для участі в конкурсі подаються громадськими об'єднаннями, що діють відповідно до Закону України “Про громадські об'єднання” та протягом не менше двох років до дня подання документів для участі в конкурсі провадять діяльність у сфері запобігання та/або протидії корупції та мають підтвердження реалізованих ними проєктів. Відповідний досвід діяльності громадського об'єднання та реалізованих ним проєктів може бути підтверджений щорічними та іншими звітами громадського об'єднання, повідомленнями у засобах масової інформації, іншою інформацією про організовані громадським об'єднанням заходи у сфері запобігання та/або протидії корупції за одним чи кількома напрямками, визначеними пунктами 1-8 частини першої статті 21 Закону України «Про запобігання корупції». Інформація про принаймні один з прикладів діяльності громадського об'єднання у відповідній сфері повинна бути поширена з метою її доведення до необмеженого кола осіб до дня оприлюднення оголошення про проведення конкурсу.

До участі в конкурсі не допускаються особи, які є членами громадських рад (рад громадського контролю) при правоохоронних органах або членами Громадської ради доброчесності.

Кожне громадське об'єднання може подати пропозиції щодо участі в конкурсі не більше трьох кандидатур, враховуючи всі кандидатури, подані афілійованими громадськими об'єднаннями. Афілійованими є громадські об'єднання, що мають спільних засновників або серед засновників яких є близькі особи.

Якщо кількість поданих для участі у конкурсі кандидатур буде більшою, до участі в конкурсі допускаються в порядку черговості кандидатури того громадського об'єднання, яке надіслало передбачені цим Порядком документи, необхідні для участі в конкурсі, раніше за документи іншого афілійованого громадського об'єднання.

Для участі в конкурсі громадські об'єднання подають шляхом надсилання на зазначену в оголошенні про проведення конкурсу адресу електронної пошти або заповнення онлайн-форми реєстрації кандидатів:

1) рішення керівного органу громадського об'єднання про висування кандидата для участі в конкурсі;

2) копію статуту громадського об'єднання та унікальний код, розміщений у правому верхньому куті опису документів, що надаються юридичною особою державному реєстратору для проведення реєстраційної дії (для статутів громадських об'єднань, зареєстрованих після 1 січня 2016 р.);

3) виписку (витяг) з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань;

- 4) інформацію про досвід діяльності громадського об'єднання відповідно до абзацу першого пункту 5 цього Порядку;
- 5) заяву кандидата про участь у конкурсі, яка також повинна містити повідомлення про: відсутність обмежень, передбачених пунктом 3 цього Порядку; згоду кандидата виконувати всі визначені Законом України "Про запобігання корупції" функції Ради та члена Ради;
- 6) копію документа, що посвідчує особу кандидата;
- 7) автобіографію кандидата, в якій зазначаються прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, громадську роботу (зокрема на виборних посадах), членство у політичних партіях, у тому числі в минулому, відомості про наявність чи відсутність судимості, інформацію про досвід та досягнення в роботі у сфері запобігання та/або протидії корупції;
- 8) мотиваційний лист кандидата, в якому викладаються мотиви бути обраним до складу Ради;
- 9) відомості про контактний номер телефону та адресу електронної пошти кандидата;
- 10) письмову згоду на обробку персональних даних, а також на оприлюднення копій документів, зазначених у підпунктах 7 і 8 цього пункту;
- 11) кольорове фото кандидата в електронній формі розміром не менш як 300×300 точок;
- 12) інформацію про громадське об'єднання в Інтернеті, що може включати посилання на веб-сайт громадського об'єднання, посилання на сторінку громадського об'єднання в соціальних мережах, посилання на сторінку кандидата на веб-сайті громадського об'єднання, посилання на сторінку кандидата в соціальних мережах, інші посилання на публікації, що дають змогу оцінити діяльність громадського об'єднання;
- 13) податковий звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації за попередній рік (з відміткою або квитанцією, що підтверджує подання звітності), а в разі його відсутності — іншу річну фінансову звітність громадського об'єднання відповідно до його статусу або дані незалежного фінансового аудиту.

Громадська рада при Національному агентстві є повноважною, якщо до її складу входять не менше дев'яти осіб. Строк повноважень Громадської ради становить два роки. Положення про Громадську раду при Національному агентстві затверджує Кабінет Міністрів України.

3. Положення частини 3 коментованої статті визначають, що Громадська рада при Національному агентстві:

- 1) обирає зі своїх членів до трьох представників, які входять до складу кожної з: комісій, які проводять конкурс на зайняття вакантних посад у Національному агентстві; дисциплінарних комісій, які здійснюють дисциплінарні провадження щодо державних службовців Національного агентства;
- 2) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного агентства, здійснює моніторинг ефективності реалізації Національним агентством його повноважень;
- 3) аналізує ситуацію із забезпеченням незалежності Національного агентства;
- 4) розглядає щорічний звіт Національного агентства та затверджує висновок щодо нього;
- 5) розглядає проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики та затверджує висновок щодо нього;
- 6) бере участь у розробленні антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання;
- 7) бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів Національного агентства та готує висновки щодо них;
- 8) здійснює інші повноваження, передбачені Положенням про Громадську раду при Національному агентстві.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Положення про Громадську раду при Національному агентстві з питань запобігання корупції» від 20 листопада 2019 р. № 952 «Громадська рада при Національному агентстві з питань запобігання корупції є колегіальним консультативно-дорадчим органом, що утворюється відповідно до Закону України “Про запобігання корупції” для забезпечення прозорості та громадського контролю за діяльністю Національного агентства.

Основними завданнями громадської ради є:

- 1) забезпечення прозорості та громадського контролю за діяльністю Національного агентства;
- 2) сприяння взаємодії Національного агентства з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з діяльністю Національного агентства;
- 3) сприяння врахуванню Національним агентством громадської думки під час виконання покладених на нього завдань.

Громадська рада:

- 1) обирає із своїх членів до трьох представників, які входять до складу кожної з комісій, які проводять конкурс на зайняття вакантних посад у Національному агентстві; дисциплінарних комісій, які здійснюють дисциплінарні провадження щодо державних службовців Національного агентства;
- 2) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного агентства, здійснює моніторинг ефективності реалізації Національним агентством його повноважень;
- 3) аналізує ситуацію із забезпеченням незалежності Національного агентства;
- 4) розглядає щорічний звіт Національного агентства та затверджує висновок щодо нього;
- 5) розглядає проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики та затверджує висновок щодо нього;
- 6) бере участь у розробленні антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання;
- 7) бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів Національного агентства та готує висновки щодо них;
- 8) здійснює інші повноваження, передбачені цим Положенням.

Громадська рада має право:

- 1) утворювати постійні та тимчасові робочі органи (комісії, експертні групи тощо);
 - 2) отримувати на письмовий запит від Національного агентства, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для забезпечення виконання покладених на неї завдань, крім тієї, що віднесена згідно із законом до інформації з обмеженим доступом;
 - 3) організувати і проводити зустрічі, конференції, семінари, засідання за круглим столом та інші заходи;
 - 4) реалізовувати інші права, які не суперечать вимогам законодавства.
4. Кожні два роки проводиться зовнішня незалежна оцінка ефективності діяльності Національного агентства.

Оцінку проводить Комісія з проведення незалежної оцінки ефективності діяльності Національного агентства у складі трьох осіб, які призначаються Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій донорів, які протягом останніх двох років до проведення оцінки надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції.

Визначення донорів та подання ними пропозицій щодо кандидатів до складу Комісії здійснюються відповідно до статті 6 цього Закону.

До початку формування Комісії Кабінет Міністрів України затверджує та оприлюднює критерії та методику проведення оцінювання ефективності діяльності Національного агентства.

Члени Комісії діють незалежно та не повинні виконувати будь-яких доручень і вказівок.

Рішення Комісії про затвердження звіту оцінки ефективності діяльності Національного агентства вважається ухваленим, якщо за нього проголосували всі члени Комісії.

Звіт оцінки ефективності діяльності Національного агентства оприлюднюється на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України протягом п'яти днів з дня його затвердження.

Для проведення оцінки члени Комісії мають право:

1) доступу до інформації та документів, що є у володінні Національного агентства (у тому числі до інформації з обмеженим доступом);

2) проводити конфіденційні інтерв'ю з працівниками Національного агентства, працівниками інших державних органів, а також іншими особами, які володіють інформацією (документами), необхідною (необхідними) для проведення оцінки;

3) звертатися до державних органів, будь-яких фізичних чи юридичних осіб із запитом про надання пояснень, документів чи інформації, необхідних для проведення оцінки;

4) користуватися допомогою помічників. Помічники зобов'язані забезпечувати захист і нерозголошення персональних даних, інформації з обмеженим доступом, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків.

Члени Комісії забезпечують захист та нерозголошення персональних даних, інформації з обмеженим доступом, що стали їм відомі у зв'язку із здійсненням своїх повноважень.

Організаційно-технічне забезпечення діяльності Комісії здійснює Секретаріат Кабінету Міністрів України. Фінансування діяльності Комісії та її членів, у тому числі секретаріату, що утворюється для допомоги в їхній діяльності, може здійснюватися за рахунок залучення міжнародної технічної допомоги.

5. Національне агентство готує щорічні звіти про свою діяльність. Звіт Національного агентства надається для висновку Громадській раді при Національному агентстві, яка розглядає звіт протягом двох тижнів з дня надання.

Національне агентство оприлюднює щорічний звіт не пізніше 15 квітня на своєму офіційному веб-сайті разом із висновком Громадської ради (у разі затвердження висновку у встановлений строк).

Щорічний звіт Національного агентства повинен містити, зокрема, такі відомості:

1) визначені Національним агентством показники ефективності його діяльності та результати їх досягнення;

2) статистичні дані про результати діяльності Національного агентства, у тому числі дані про:

кількість виявлених порушень цього Закону, Закону України «Про політичні партії в Україні»;

кількість складених уповноваженими особами Національного агентства протоколів про адміністративні правопорушення та результати їх розгляду;

кількість винесених приписів Національного агентства, надісланих матеріалів про порушення законодавства до правоохоронних та інших органів, результати їх розгляду;

результати звернень Національного агентства до суду з позовами (заявами) відповідно до закону;

дисциплінарні стягнення, застосовані до працівників Національного агентства;

3) результати діяльності підрозділу внутрішнього контролю та підрозділу з питань запобігання корупції Національного агентства;

4) відомості про взаємодію з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями;

5) відомості про співпрацю з компетентними органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями;

6) чисельність працівників Національного агентства, їхню кваліфікацію та досвід, підвищення їхньої кваліфікації;

7) штатний розпис та кошторис Національного агентства, його виконання;

8) інші відомості, що стосуються результатів діяльності Національного агентства.

Стаття 15. Соціальний захист Голови, заступника Голови Національного агентства та працівників апарату Національного агентства

{Назва статті 15 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Голова, заступник Голови Національного агентства та працівники апарату Національного агентства підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

{Частина перша статті 15 в редакції Закону № 77-VIII від 28.12.2014; із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

2. У разі загибелі (смерті) Голови, заступника Голови Національного агентства під час виконання службових обов'язків сім'ї загиблого (померлого), а у разі її відсутності його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога в розмірі десятирічного розміру оплати праці загиблого (померлого) за останньою посадою, яку він займав, в порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України. За сім'єю загиблого (померлого) зберігається право на забезпечення житлом.

{Частина друга статті 15 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

{Частина третю статті 15 виключено на підставі Закону № 77-VIII від 28.12.2014}

4. Шкода, завдана майну Голови, заступника Голови Національного агентства або працівника апарату Національного агентства чи майну його близьких родичів у зв'язку з виконанням службових обов'язків, відшкодовується в повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України з наступним стягненням цієї суми з винуватих осіб у порядку, встановленому законом.

{Частина четверта статті 15 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

1. В коментованій статті підкреслюється важливість соціального захисту співробітників НАЗК, а саме Голова, заступник Голови Національного агентства та працівники апарату Національного агентства підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Таким чином, коментована стаття визначає склад осіб, які мають право на призначення й отримання одноразової грошової допомоги у випадку загибелі або смерті члена Національного агентства під час виконання службових обов'язків.

Законом України № 77-УІІ від 28 грудня 2014 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці», який набрав чинності 01 січня 2015 року, змінена назва Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» на Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і Закон викладений в новій редакції. Закон відповідно до Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначає правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування, гарантії працюючих громадян щодо їх соціального захисту у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, охорони життя та здоров'я.

2. У разі загибелі (смерті) співробітника НАЗК під час виконання службових обов'язків сім'ї загиблого (померлого), а у разі її відсутності його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога в розмірі десятирічного розміру оплати праці загиблого (по-

мерлого) за останньою посадою, яку він займав, в порядку та на умовах, визначених Кабінетом Міністрів України. За сім'єю загиблого (померлого) зберігається право на забезпечення житлом.

3. Інші умови щодо втрати працездатності члена Національного агентства регулюються відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», зокрема визначені наступні види матеріального забезпечення та соціальних послуг за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності:

- 1) допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною);
- 2) допомога по вагітності та пологах;
- 3) допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві);
- 4) оплата лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм.

У разі загибелі працівника Національного агентства під час виконання службових обов'язків страхове забезпечення та соціальні пільги регулюються Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

4. Частина 4 коментованої статті визначає, що шкода, завдана майну Голови, заступника Голови Національного агентства або працівника апарату Національного агентства чи майну його близьких родичів у зв'язку з виконанням службових обов'язків, відшкодовується в повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України з наступним стягненням цієї суми з винуватих осіб у порядку, встановленому законом..

Разом із тим у частині 4 коментованої статті вказуються «близькі родичі», відповідно до п. 3 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», вказуються не «близькі родичі», а близькі особи. у ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України подається поняття саме «близькі родичі» та члени сім'ї — це чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права й обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі. Уважаємо це юридико-технічним недоліком, і в практичній діяльності потрібно керуватися саме положеннями п. 3 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції».

Стаття 16. Оплата праці Голови, заступника Голови Національного агентства та працівників апарату Національного агентства

{Назва статті 16 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Заробітна плата Голови, заступника Голови Національного агентства та працівників апарату Національного агентства повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для належного виконання ними службових обов'язків з урахуванням характеру, інтенсивності та небезпечності роботи, забезпечувати набір і закріплення в штаті апарату Національного агентства кваліфікованих кадрів, стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності, компенсувати інтелектуальні затрати працівників.

{Частина перша статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

2. Заробітна плата Голови, заступника Голови Національного агентства та працівників апарату Національного агентства складається з посадового окладу, надбавки за вислугу років, доплати за ранг, премії та інших надбавок, встановлених законодавством про державну службу.

Установлюються такі посадові оклади працівників Національного агентства відповідно до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня календарного року:

Голова Національного агентства — 40;

заступник Голови Національного агентства, керівник апарату Національного агентства — 30;

керівник територіального органу Національного агентства, заступник керівника апарату Національного агентства, керівник підрозділу внутрішнього контролю — 25;

заступник керівника територіального органу Національного агентства, керівник самостійного структурного підрозділу апарату Національного агентства, заступник керівника підрозділу внутрішнього контролю — 20.

Посадовий оклад інших працівників Національного агентства дорівнює двом розмірам посадового окладу, встановленого Кабінетом Міністрів України для працівників, які займають відповідні посади в центральних органах виконавчої влади.

Посадовий оклад уповноважених осіб Національного агентства встановлюється з коефіцієнтом 1,5 (крім Голови, заступника Голови Національного агентства).

{Частина друга статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1774-VIII від 06.12.2016; в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

3. Надбавки за вислугу років, доплати за ранг, премії та інші надбавки виплачуються Голові, заступнику Голови Національного агентства та державним службовцям Національного агентства відповідно до Закону України «Про державну службу» з урахуванням положень цього Закону.

Розмір місячної премії Голови, заступника Голови Національного агентства не може перевищувати 50 відсотків його посадового окладу.

{Частина третя статті 16 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Оплата праці Голови, заступника Голови Національного агентства та працівників апарату Національного агентства повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для належного виконання ними службових обов'язків з урахуванням характеру, інтенсивності та небезпечності роботи, забезпечувати набір і закріплення в штаті апарату НАЗК кваліфікованих кадрів, стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності, компенсувати інтелектуальні затрати працівників.

У зв'язку з цим законодавець визначив, що заробітна плата Голови, заступника Голови Національного агентства та працівників апарату Національного агентства повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для належного виконання ними службових обов'язків з урахуванням характеру, інтенсивності та небезпечності роботи, забезпечувати набір і закріплення в штаті апарату Національного агентства кваліфікованих кадрів, стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності, компенсувати інтелектуальні затрати працівників.

2. Деталізований розмір та склад заробітної плати службовців НАЗК складається з посадового окладу, надбавки за вислугу років, доплати за ранг, премії та інших надбавок, встановлених законодавством про державну службу.

Таким чином, заробітна плата Голови, заступника Голови Національного агентства та працівників апарату Національного агентства складається з посадового окладу, надбавки за вислугу років, доплати за ранг, премії та інших надбавок, встановлених законодавством про державну службу.

Установлюються такі посадові оклади працівників Національного агентства відповідно до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня календарного року:

Голова Національного агентства — 40;

заступник Голови Національного агентства, керівник апарату Національного агентства — 30;

керівник територіального органу Національного агентства, заступник керівника апарату Національного агентства, керівник підрозділу внутрішнього контролю — 25;

заступник керівника територіального органу Національного агентства, керівник самостійного структурного підрозділу апарату Національного агентства, заступник керівника підрозділу внутрішнього контролю — 20.

Посадовий оклад інших працівників Національного агентства дорівнює двом розмірам посадового окладу, встановленого Кабінетом Міністрів України для працівників, які займають відповідні посади в центральних органах виконавчої влади.

Посадовий оклад уповноважених осіб Національного агентства встановлюється з коефіцієнтом 1,5 (крім Голови, заступника Голови Національного агентства).

3. Держава забезпечує достатній рівень оплати праці державних службовців для професійного виконання посадових обов'язків, заохочує їх до результативної, ефективної, доброчесної та ініціативної роботи.

Надбавки за вислугу років, доплати за ранг, премії та інші надбавки виплачуються Голові, заступнику Голови Національного агентства та державним службовцям Національного агентства відповідно до Закону України «Про державну службу» з урахуванням положень цього Закону.

Розмір місячної премії Голови, заступника Голови Національного агентства не може перевищувати 50 відсотків його посадового окладу.

За результатами роботи та щорічного оцінювання службової діяльності державним службовцям можуть встановлюватися премії. До премій державного службовця належать:

- 1) премія за результатами щорічного оцінювання службової діяльності;
- 2) місячна або квартальна премія відповідно до особистого внеску державного службовця в загальний результат роботи державного органу;
- 3) місячна або квартальна премія за належне виконання умов контракту про проходження державної служби (у разі укладення).

При цьому загальний розмір премій, передбачених пунктом 2 цієї частини, які може отримати державний службовець за рік, не може перевищувати 30 відсотків фонду його посадового окладу за рік.

Джерелом формування фонду оплати праці державних службовців є державний бюджет.

Фонд оплати праці державних службовців формується за рахунок коштів державного бюджету, а також коштів, які надходять до державного бюджету в рамках програм допомоги Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ.

Порядок використання таких коштів, які надходять до державного бюджету, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Скорочення бюджетних асигнувань не може бути підставою для зменшення посадових окладів та надбавок до них.

Порядок формування фонду оплати праці державних службовців у державному органі, а також порядок преміювання державних службовців затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 17. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення Національного агентства

1. Фінансове забезпечення Національного агентства здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Фінансування Національного агентства за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, або проектами міжнародної технічної допомоги.

2. У Державному бюджеті України видатки на фінансування Національного агентства визначаються окремим рядком на рівні, що забезпечує належне виконання повноважень Національного агентства.

Голова Національного агентства представляє позицію Національного агентства з питань його фінансування на засіданнях Кабінету Міністрів України, комітетів або на пленарних засіданнях Верховної Ради України.

3. Національне агентство є головним розпорядником коштів Державного бюджету України, що виділяються на його фінансування.

Видатки на діяльність Національного агентства передбачають кошти на проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції, інформаційних кампаній та навчання з питань запобігання і протидії корупції.

4. Національне агентство забезпечується необхідними матеріальними засобами, технікою, обладнанням, іншим майном для здійснення службової діяльності.

1. Фінансове забезпечення Національного агентства здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Фінансування Національного агентства за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, або проектами міжнародної технічної допомоги.

2. Голова НАЗК представляє позицію Національного агентства з питань його фінансування на засіданнях КМУ, комітетів або на пленарних засіданнях ВРУ.

3. Національне агентство є головним розпорядником коштів Державного бюджету України, що виділяються на його фінансування.

Видатки на діяльність Національного агентства передбачають кошти на проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції, інформаційних кампаній та навчання з питань запобігання і протидії корупції. Національне агентство є головним розпорядником коштів Державного бюджету України, що виділяються на його фінансування.

Відповідно до статті 22 Бюджетного кодексу України для здійснення програм та заходів, які реалізуються за рахунок коштів бюджету, бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів. За обсягом наданих прав розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Головні розпорядники коштів Державного бюджету України визначаються відповідно до пункту 1 частини другої статті 22 Бюджетного кодексу України та затверджуються законом про Державний бюджет України шляхом встановлення їм бюджетних призначень.

Головний розпорядник бюджетних коштів:

1) розробляє плани діяльності на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди (включаючи заходи щодо реалізації інвестиційних проектів);

2) організовує та забезпечує на підставі плану діяльності та індикативних прогностичних показників бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди складання проекту кошторису та бюджетного запиту і подає їх Міністерству фінансів України (місцевому фінансовому органу);

3) отримує бюджетні призначення шляхом їх затвердження у законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет); приймає рішення щодо делегування

повноважень на виконання бюджетної програми розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та/або одержувачами бюджетних коштів, розподіляє та доводить до них у встановленому порядку обсяги бюджетних асигнувань;

4) затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (плани використання бюджетних коштів одержувачів бюджетних коштів), якщо інше не передбачено законодавством;

5) розробляє проекти порядків використання коштів державного бюджету за бюджетними програмами, передбаченими частиною сьомою статті 20 Бюджетного кодексу України;

6) розробляє та затверджує паспорти бюджетних програм і складає звіти про їх виконання, здійснює аналіз показників виконання бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), при цьому забезпечуючи:

— своєчасність затвердження паспортів бюджетних програм, достовірність і повноту інформації, що в них міститься;

— відповідність змісту паспортів бюджетних програм закону про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) та/або розпису бюджету (крім випадків внесення змін до паспортів бюджетних програм у разі внесення змін до спеціального фонду кошторису бюджетної установи в частині власних надходжень бюджетних установ), порядкам використання бюджетних коштів і правилам складання паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання;

— підтвердження результативних показників бюджетних програм офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, запровадження форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку для збору такої інформації.

7) здійснює управління бюджетними коштами у межах встановлених йому бюджетних повноважень та оцінку ефективності бюджетних програм, забезпечуючи ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів, організацію та координацію роботи розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі;

8) здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів і витрачанням ними бюджетних коштів;

9) забезпечує організацію та ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової і бюджетної звітності у порядку, встановленому законодавством;

10) забезпечує доступність інформації про бюджет відповідно до законодавства та Бюджетного кодексу України.

4. Положення частини 4 коментованої статті визначає, що Національне агентство забезпечується необхідними матеріальними засобами, технікою, обладнанням, іншим майном для здійснення службової діяльності.

Стаття 17-1. Підрозділ внутрішнього контролю, підрозділ з питань запобігання корупції Національного агентства

1. З метою забезпечення доброчесності працівників Національного агентства, забезпечення дотримання цього Закону в апараті Національного агентства діє підрозділ внутрішнього контролю. Рішенням Голови Національного агентства підрозділи внутрішнього контролю можуть створюватися в територіальних органах Національного агентства.

2. Порядок діяльності та повноваження підрозділів внутрішнього контролю визначаються положенням, яке затверджує Голова Національного агентства. Голова Національного агентства призначає на посади та звільняє з посад керівника та працівників підрозділу внутрішнього контролю. Підрозділи внутрішнього контролю підпорядковуються безпосередньо Голові Національного агентства.

3. Підрозділ внутрішнього контролю Національного агентства:

1) здійснює моніторинг та контроль за виконанням працівниками Національного агентства актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог, обмежень та заборон, передбачених цим Законом;

2) проводить контроль своєчасності подання та повну перевірку декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подаються працівниками Національного агентства, в порядку, визначеному Головою Національного агентства;

3) проводить перевірки працівників Національного агентства на добросовісність та моніторинг їхнього способу життя в порядку, визначеному Головою Національного агентства;

4) перевіряє інформацію, що міститься у зверненнях фізичних або юридичних осіб, засобах масової інформації, інших джерелах, у тому числі отриману через спеціальну телефонну лінію, сторінку в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку Національного агентства, щодо причетності працівників Національного агентства до вчинення правопорушень;

5) проводить службове розслідування стосовно працівників Національного агентства;

6) проводить спеціальну перевірку стосовно осіб, які претендують на призначення на посади в Національному агентстві;

7) вживає заходів щодо захисту працівників Національного агентства, які повідомляють про вчинення протиправних дій чи бездіяльність інших працівників Національного агентства;

8) виконує інші повноваження, визначені Положенням про підрозділ внутрішнього контролю Національного агентства.

4. Працівник Національного агентства, якому стала відома інформація про протиправні дії чи бездіяльність іншого працівника Національного агентства, зобов'язаний негайно повідомити про це Голову Національного агентства та підрозділ внутрішнього контролю Національного агентства.

5. В апараті Національного агентства діє підрозділ з питань запобігання корупції, положення про який затверджує Голова Національного агентства.

Підрозділ з питань запобігання корупції Національного агентства:

1) консультує працівників Національного агентства з питань дотримання вимог актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог, обмежень та заборон, передбачених цим Законом;

2) організовує роботу з оцінки корупційних ризиків у діяльності Національного агентства, підготовки заходів щодо їх усунення та вживає інших заходів, спрямованих на запобігання вчиненню працівниками Національного агентства корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень;

3) розробляє та забезпечує реалізацію антикорупційної програми Національного агентства;

4) виконує інші повноваження, визначені Положенням про підрозділ з питань запобігання корупції Національного агентства.

{Розділ II доповнено статтею 17-1 згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

1. Коментована стаття є новацією Закону України «Про запобігання корупції». Створення підрозділу внутрішнього контролю Національного агентства має на меті забезпечення добросовісності працівників Національного агентства, дотримання ними вимог зазначеного закону. у зв'язку з цим в апараті Національного агентства діє підрозділ внутрішнього контролю. Рішенням Голови Національного агентства підрозділи внутрішнього контролю можуть створюватися в територіальних органах Національного агентства.

2. Порядок діяльності та повноваження підрозділів внутрішнього контролю визначаються положенням, яке затверджує Голова Національного агентства. Голова Національного агентства призначає на посади та звільняє з посад керівника та працівників підрозділу внутрішнього контролю. Підрозділи внутрішнього контролю підпорядковуються безпосередньо Голові Національного агентства.

3. Об'єктом внутрішнього контролю є діяльність НАЗК, її структурних підрозділів, а також форми та методи комунікації з підприємствами, установами та організаціями, які належать до сфери управління з окремих питань (на окремих етапах), та заходи, що здійснюються НАЗК, а також діяльність керівників структурних підрозділів. Забезпечення ефективного функціонування системи внутрішнього контролю з певних питань, зокрема дотримання принципів законності та ефективного використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, виконання завдань, планів і дотримання вимог щодо діяльності обласної державної адміністрації, її структурних підрозділів тощо полягатиме у чіткому виконанні службових завдань та обов'язків працівниками апарату НАЗК.

Підрозділ внутрішнього контролю Національного агентства:

1) здійснює моніторинг та контроль за виконанням працівниками Національного агентства актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог, обмежень та заборон, передбачених цим Законом;

2) проводить контроль своєчасності подання та повну перевірку декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подаються працівниками Національного агентства, в порядку, визначеному Головою Національного агентства;

3) проводить перевірки працівників Національного агентства на добросовісність та моніторинг їхнього способу життя в порядку, визначеному Головою Національного агентства;

4) перевіряє інформацію, що міститься у зверненнях фізичних або юридичних осіб, засобах масової інформації, інших джерелах, у тому числі отриману через спеціальну телефонну лінію, сторінку в мережі Інтернет, засоби електронного зв'язку Національного агентства, щодо причетності працівників Національного агентства до вчинення правопорушень;

5) проводить службове розслідування стосовно працівників Національного агентства;

6) проводить спеціальну перевірку стосовно осіб, які претендують на призначення на посади в Національному агентстві;

7) вживає заходів щодо захисту працівників Національного агентства, які повідомляють про вчинення протиправних дій чи бездіяльність інших працівників Національного агентства;

8) виконує інші повноваження, визначені Положенням про підрозділ внутрішнього контролю Національного агентства.

4. Положення частини 4 коментованої статті визначають, що працівник Національного агентства, якому стала відома інформація про протиправні дії чи бездіяльність іншого працівника Національного агентства, зобов'язаний негайно повідомити про це Голову Національного агентства та підрозділ внутрішнього контролю Національного агентства.

4. Про те в структурі апарату НАЗК даний підрозділ не зазначений. Положення про його створення не зафіксовано.

5. В апараті Національного агентства діє підрозділ з питань запобігання корупції, положення про який затверджує Голова Національного агентства. Підрозділ з питань запобігання корупції Національного агентства:

1) консультує працівників Національного агентства з питань дотримання вимог актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог, обмежень та заборон, передбачених цим Законом;

2) організовує роботу з оцінки корупційних ризиків у діяльності Національного агентства, підготовки заходів щодо їх усунення та вживає інших заходів, спрямованих на запобігання вчиненню працівниками Національного агентства корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень;

3) розробляє та забезпечує реалізацію антикорупційної програми Національного агентства;

4) виконує інші повноваження, визначені Положенням про підрозділ з питань запобігання корупції Національного агентства.

Розділ III

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття 18. Антикорупційна політика

1. Засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України.

2. Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики.

3. Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії.

4. Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством та затверджується Кабінетом Міністрів України.

Керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії.

5. Державна програма з виконання Антикорупційної стратегії підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів реалізації визначених заходів, висновків та рекомендацій парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції.

1. Політика — термін, який широко застосовується та має кілька значень. Підставами державної політики є Конституція України, закони і правила, тлумачення законів і правове регулювання.

Антикорупційна політика – це комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції і усунення причин її виникнення.

Під Антикорупційною стратегією України слід розуміти нормативно-правовий акт, що містить чітку програму дій, спрямованих на зниження рівня корупції в Україні, шляхом усунення причин та умов корупції, комплексного застосування, адекватних заходів правоохоронними органами, а також шляхом широкого розгортання освітніх програм та пропаганди проти корупції. Визначає принципи, мету, завдання, пріоритети, механізми та очікувані результати реалізації державної антикорупційної політики в Україні.

Державна антикорупційна політика України формується і реалізується за умов, коли у суспільстві нівелюється різниця між правомірною та неправомірною поведінкою через розповсюдження правового нігілізму в країні. Таке становище вимагає зростання ваги несилкових (політичних, економічних, соціальних, інформаційних тощо) складових забезпечення антикорупційної політики.

Відповідно до ст. 93 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року у Верховній Раді України здійснюється попередній розгляд законопроектів, проектів інших актів у комітетах.

2. Кожен законопроект, проект іншого акту після його реєстрації не пізніш як у п'ятиденний строк направляється Головою Верховної Ради України або відповідно до розподілу обов'язків Першим заступником, заступником Голови Верховної Ради України в комітет, який відповідно до предметів відання комітетів визначається головним з підготовки і попереднього розгляду законопроекту, проекту іншого акта, а також у комітет, до предмета відання якого належать питання бюджету, для проведення експертизи щодо його впливу на показники бюджету та відповідності законам, що регулюють бюджетні відносини, комітет, до предмета відання якого належать питання боротьби з корупцією, для підготовки експертного висновку щодо його відповідності вимогам антикорупційного законодавства та в комітет, до предмета відання якого належить оцінка відповідності законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції для підготовки експертного висновку. Кожен законопроект не пізніш як у триденний строк направляється комітетом, до предмета відання якого належать питання бюджету, до Кабінету Міністрів України для здійснення експертизи щодо його впливу на показники бюджету та відповідності законам, що регулюють бюджетні відносини.

Таким чином, Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики. Національна доповідь здійснюється відповідно ст. 20 коментованого закону.

3. Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії. Відповідно до «Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції» затвердженого Рішенням НАЗК від 19.05.2016 № 1 «Про затвердження Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції та положень про самостійні структурні підрозділи апарату Національного агентства з питань запобігання корупції». Отже, апарат НАЗК через структурні підрозділи розробляє проекти Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, вживає заходів із моніторингу, координації та оцінювання ефективності виконання Антикорупційної стратегії.

Виконання повноважень Національного агентства щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики покладається на департамент координації антикорупційної політики. Зазначений департамент здійснює діяльність пов'язану з формуванням та реалізацією державної антикорупційної політики.

4. Інформація про розробку та реалізацію антикорупційної політики міститься на офіційному сайті НАЗК: <https://nazk.gov.ua/uk/departament-koordynatsiyi-antykoruptionsijnoyi-polityky/antykoruptionsijna-strategiya/>

Стаття 19. Антикорупційні програми

1. Антикорупційні програми приймаються в:

Адміністрації Президента України, Апараті Верховної Ради України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Генеральній прокуратурі України, Службі безпеки України, міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, державних цільових фондах — шляхом затвердження їх керівниками;

Апараті Ради національної безпеки і оборони України — шляхом затвердження Секретарем Ради національної безпеки і оборони України;

Національному банку України — шляхом затвердження Правлінням банку;

{Абзац четвертий частини першої статті 19 із змінами, внесеними згідно із Законом № 576-VIII від 02.07.2015}

Рахунковій палаті, Центральній виборчій комісії, Вищій раді правосуддя, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласних радах, Київській та Севастопольській міських радах, Раді міністрів Автономної Республіки Крим — шляхом затвердження їх рішеннями.

{Абзац п'ятий частини першої статті 19 із змінами, внесеними згідно із Законом № 576-VIII від 02.07.2015, № 1798-VIII від 21.12.2016}

Антикорупційні програми та зміни до них підлягають погодженню Національним агентством у визначеному ним порядку.

{Абзац шостий частини першої статті 19 в редакції Закону № 524-IX від 04.03.2020}

2. Антикорупційні програми повинні передбачати:

визначення засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, заходи з їх реалізації, а також з виконання антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми;

оцінку корупційних ризиків у діяльності органу, установи, організації, причини, що їх породжують та умови, що їм сприяють;

заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків, осіб, відповідальних за їх виконання, строки та необхідні ресурси;

навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;

процедури щодо моніторингу, оцінки виконання та періодичного перегляду програм;

інші спрямовані на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням заходи.

1. Програма – це детальний план певної дії в діяльності або роботи досягнення окремих цілей, вирішення певної проблеми тощо.

Ідейний напрям програми, ідеологічна платформа, директива, курс, цілі та завдання, а також шляхи і засоби, етапи їх реалізації.

Таким чином, відповідно до пункту 12 частини першої статті 11, пункту 5 частини першої статті 12, статті 63 Закону України «Про запобігання корупції», підпункту 1 пункту 19 Завдань і Заходів з виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки, наведених у додатку 2 до Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 265, Заходів щодо запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 жовтня 2016 року № 803-р, Національне агентство з питань запобігання корупції Рішенням від 02.03.2017 № 75 «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи»¹ затверджено «Типову антикорупційну програму юридичної особи», а також встановлено, що юридичні особи, визначені у частині другій статті 62 Закону України «Про запобігання корупції», затверджують свої антикорупційні програми на основі Типової антикорупційної програми, затвердженої пунктом 1 цього рішення.

2. Антикорупційна програма включає комплексом правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності юридичних осіб. Терміни в Антикорупційній програмі вживаються у значеннях, наведених в коментованому Законі.

¹ Національне агентство з питань запобігання корупції Рішенням від 02.03.2017 № 75 «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17>

Антикорупційну програму затверджується рішенням (наказом) керівника юридичної особи після її обговорення з працівниками і посадовими особами юридичної особи.

Текст Антикорупційної програми перебуває у постійному відкритому доступі для працівників, посадових осіб Юридичної особи, а також для її ділових партнерів².

Антикорупційна програма є обов'язковою для виконання усіма працівниками юридичної особи, включаючи посадових осіб усіх рівнів, керівника, засновників (учасників), а також для усіх суб'єктів господарської діяльності (філій, підрозділів, дочірніх підприємств), над якими вона здійснює контроль. Здійснення заходів щодо виконання (реалізації) Антикорупційної програми в межах своїх повноважень провадять:

- 1) засновники (учасники) юридичної особи (далі — засновники (учасники));
- 2) керівник юридичної особи (далі — керівник);
- 3) посадова особа юридичної особи, відповідальна за реалізацію Антикорупційної програми (далі — Уповноважений), правовий статус якої визначається Законом і Антикорупційною програмою;
- 4) посадові особи юридичної особи всіх рівнів та інші працівники юридичної особи (далі — працівники).

Типова антикорупційна програма юридичної особи повинна визначати антикорупційні заходи у діяльності юридичної особи. Антикорупційні заходи включають:

- 1) періодичну оцінку корупційних ризиків у діяльності юридичної особи;
 - 2) антикорупційні стандарти і процедури у діяльності юридичної особи.
- Основними антикорупційними стандартами і процедурами юридичної особи є-2:
- 1) ознайомлення нових працівників із змістом Антикорупційної програми, проведення навчальних заходів з питань запобігання і протидії корупції;
 - 2) антикорупційна перевірка ділових партнерів;
 - 3) положення щодо обов'язкового дотримання Антикорупційної програми;
 - 4) критерії обрання ділових партнерів юридичної особи;
 - 5) обмеження щодо підтримки юридичною особою політичних партій, здійснення благодійної діяльності;
 - 6) механізм повідомлення про виявлення ознак порушення Антикорупційної програми, ознак вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, а також конфіденційність таких повідомлень та захист викривачів;
 - 7) здійснення Уповноваженим та працівниками функцій щодо запобігання корупції;
 - 8) процедура розгляду повідомлень викривачів, включаючи внутрішнє розслідування і накладення дисциплінарних стягнень;
 - 9) норми професійної етики та обов'язки і заборони для працівників;
 - 10) механізми запобігання і врегулювання конфлікту інтересів;
 - 11) обмеження щодо подарунків;
 - 12) нагляд і контроль за дотриманням вимог Антикорупційної програми.

3. Загальні результати виконання Антикорупційної програми, зазначені у підпунктах 1, 2 пункту 2 цього розділу Антикорупційної програми, розміщуються у загальному відкритому доступі у паперовій та/або електронній формі, а також на веб-сайті юридичної особи (у разі його наявності). Якщо під час здійснення нагляду або контролю за дотриманням Антикорупційної програми Уповноважений виявить ознаки порушення Антикорупційної програми або ознаки вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, він ініціює перед керівником питання проведення внутрішнього розслідування у порядку, передбаченому відповідним розділом Антикорупційної програми.

² У цьому пункті вказуються спосіб та місце розміщення тексту Антикорупційної програми у паперовій та/або електронній формі, а також на веб-сайті Юридичної особи (у разі наявності).

Уповноважений забезпечує організацію здійснення оцінки результатів впровадження заходів, передбачених Антикорупційною програмою. Для здійснення оцінки Уповноважений має право отримувати у письмовій формі відповідну інформацію від працівників, керівника юридичної особи про результати реалізації відповідних заходів.

Результати оцінки узагальнюються Уповноваженим у письмовому звіті, який він складає не рідше ніж раз на шість місяців і передає керівнику та засновникам (учасникам). Оцінка проводиться за критеріями, визначеними Уповноваженим.

4. Програма передбачає проведення періодичного підвищення кваліфікації працівників у сфері запобігання та виявлення корупції в юридичній особі, порядок якого визначено відповідним розділом. Підвищення кваліфікації працівників юридичної особи у сфері запобігання та виявлення корупції здійснюється з метою надання базових знань з питань антикорупційного законодавства, підвищення рівня виконання вимог Антикорупційної програми, формування антикорупційної культури, а також виховання нетерпимості до корупції. Підвищення кваліфікації здійснюється відповідно до затвердженого керівником юридичної особи тематичного плану-графіка на кожне півріччя, який готується Уповноваженим. Підвищення кваліфікації повинно передбачати як заходи для всіх працівників юридичної особи, так і окремі заходи для керівника та/або засновників (учасників) юридичної особи. Тематика та форма заходів (семінари, лекції, практикуми, тренінги, вебінари тощо) із підвищення кваліфікації визначаються Уповноваженим з урахуванням:

- 1) пропозицій керівника, засновників (учасників), керівників структурних підрозділів;
- 2) результатів оцінки впровадження заходів Антикорупційної програми;
- 3) результатів періодичної оцінки корупційних ризиків у діяльності юридичної особи;
- 4) результатів внутрішніх розслідувань;
- 5) звіту Уповноваженого перед засновниками (учасниками).

5. До працівників, які порушують положення Антикорупційної програми можуть застосовуватися заходи дисциплінарної відповідальності, а у разі наявності інформації, що свідчить про ознаки порушення працівниками вимог Антикорупційної програми, здійснюються заходи, визначені у відповідному розділі програми:

- 1) призначається внутрішнє розслідування з метою підтвердження чи спростування інформації про ймовірне порушення;
- 2) за наявності достатніх підстав за результатами внутрішнього розслідування керівник накладає дисциплінарне стягнення відповідно до закону.

Дисциплінарні стягнення накладаються керівником на працівників юридичної особи відповідно до норм законодавства про працю.

6. Проведення внутрішніх розслідувань відбувається у разі надходження повідомлення або виявлення ознак порушення Антикорупційної програми працівником юридичної особи або ознак вчинення порушенням юридичної особи корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень Уповноважений повідомляє про це керівника, який вживає відповідних заходів. Порядок внесення змін до Антикорупційної програми має бути передбачений відповідним розділом програми. Керівник юридичної особи забезпечує організацію механізмів зворотного зв'язку та інші внутрішні процеси, спрямовані на підтримку та постійне вдосконалення Антикорупційної програми.

7. Порядок підготовки, подання антикорупційних програм на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження визначено Рішенням НАЗК 08.12.2017 № 1379 «Про затвердження Порядку підготовки, подання антикорупційних програм на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження». Підготовка антикорупційної програми органу влади здійснюється за принципами:

1) законності — антикорупційна програма не має суперечити Конституції України і готується на основі Закону, антикорупційної стратегії та державної програми з її реалізації, а також з урахуванням положень інших нормативно-правових актів;

2) прозорості — інформація (документи) про підготовку антикорупційної програми, в тому числі про оцінку корупційних ризиків у діяльності органу влади, є відкритою(ими), доступ до якої(их) не може бути обмежено (крім випадків, визначених законодавством);

3) доступності — будь-яка особа має право брати участь у підготовці антикорупційної програми у встановленому законодавством порядку (шляхом подання пропозицій до її тексту, участі в роботі комісії з оцінки корупційних ризиків тощо);

4) галузевої належності та всеохопленості — антикорупційна програма органу влади має враховувати сферу діяльності органу влади, передбачати заходи відповідно до усіх повноважень та функцій органу влади згідно із положеннями спеціальних нормативно-правових актів, а також поширюватись на всю його організаційну структуру (включаючи територіальні органи, підприємства, установи, організації, що входять до сфери управління, тощо);

5) об'єктивності та неупередженості — антикорупційна програма готується з урахуванням суспільних інтересів щодо налагодження в органі влади ефективної системи запобігання та виявлення корупції, у зв'язку з чим дії та рішення його посадових осіб під час підготовки антикорупційної програми мають бути спрямовані виключно на досягнення цієї мети.

Антикорупційні програми приймаються суб'єктами затвердження, визначеними у частині першій статті 19 Закону.

Відповідальним(ою) за підготовку антикорупційної програми в органі влади є уповноважений підрозділ (особа) з питань запобігання та виявлення корупції, в разі його(її) відсутності в органі влади — інший структурний підрозділ (особа), визначений(а) суб'єктом затвердження антикорупційної програми (далі — уповноважений підрозділ / уповноважена особа).

Антикорупційна програма затверджується шляхом прийняття відповідного розпорядчого документа органом влади про її затвердження.

Антикорупційні програми, що надійшли до Національного агентства, обліковуються у відповідному журналі, який ведеться у відповідальному підрозділі.

Спеціалісти відповідального підрозділу здійснюють аналіз антикорупційної програми та готують пропозиції щодо її погодження або відмови у погодженні (непогодження) на засідання

Національного агентства. Строк погодження антикорупційних програм Національним агентством становить 30 днів з дня, наступного за днем надходження її до Національного агентства.

У разі необхідності проведення аналізу антикорупційної програми із залученням науковців, у тому числі на договірній основі, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, вивчення значної кількості актів законодавства строки за рішенням Національного агентства можуть бути продовжені, але не більш як на 30 днів.

Пропозиції до антикорупційних програм органів влади можуть бути подані на електронну пошту, зазначену на офіційному веб-сайті Національного агентства, чи у паперовому вигляді. Пропозиції до антикорупційних програм, висловлені громадськістю, які надійшли до Національного агентства не пізніше ніж за 10 днів до закінчення граничного строку погодження антикорупційної програми, зазначеного у пункті 5 цього розділу, розглядаються відповідальним підрозділом під час опрацювання антикорупційних програм органів влади.

Антикорупційна програма з доданими до неї матеріалами розглядається на засіданні Національного агентства.

Представник органу влади має право бути присутнім під час розгляду Національним агентством антикорупційної програми відповідного органу влади, а також його можуть залучати члени Національного агентства.

Пропозиції, висловлені Національним агентством, підлягають обов'язковому розгляду органом влади протягом 30 днів з дати отримання копії відповідного рішення. Про результати такого розгляду орган влади інформує Національне агентство листом із наданням завіреної копії розпорядчого документа про внесення змін до антикорупційної програми або зазначенням причин неврахування висловлених пропозицій Національного агентства.

У разі прийняття рішення про відмову в погодженні (непогодження) антикорупційної програми орган влади протягом 30 днів з дати отримання відповідного рішення розглядає висловлені Національним агентством зауваження, усуває виявлені недоліки та повторно подає антикорупційну програму на погодження до Національного агентства.

У разі неусунення органом влади недоліків, що стали підставою для непогодження його антикорупційної програми, та повторного направлення на погодження такої програми Національне агентство вдруге приймає рішення про відмову в погодженні (непогодження) антикорупційної програми. При цьому відповідно до законодавства Національне агентство включає орган влади до річного плану проведення перевірок.

Стаття 20. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики

1. Національне агентство готує проєкт щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України.

2. У національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики мають відображатися такі відомості:

1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних:

а) кількість зареєстрованих кожним зі спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;

б) кількість оперативно-розшукових справ, заведених спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, та їх результативність;

в) кількість осіб, щодо яких складено обвинувальні акти щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією;

г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень, а також на яких накладено адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язане з корупцією;

г) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду щодо вчинення ними відповідних правопорушень, а також щодо яких закрито відповідне адміністративне провадження без накладення стягнення;

д) відомості окремо за категоріями осіб, зазначених у частині першій статті 3 цього Закону, і за видами відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією;

е) кількість осіб, звільнених з посади (роботи, служби) у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією, а також осіб, стосовно яких застосоване як основне/додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;

є) відомості про розмір збитків і шкоди, завданих корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, стан та обсяги їх відшкодування;

ж) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, конфісковані за рішенням суду, а також кошти у розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг, стягнені на користь держави;

з) відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, повернуті в Україну із-за кордону, та розпорядження ними;

и) відомості про конфіскацію предметів та доходів від кримінальних корупційних правопорушень;

і) кількість пропозицій щодо скасування відповідними органами або посадовими особами нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного правопорушення, та результати їх розгляду;

ї) відомості про визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованих фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, державного органу, органу місцевого самоврядування нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) внаслідок вчинення корупційного правопорушення;

й) кількість направлених подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією, або невиконанню вимог антикорупційного законодавства;

к) співпрацю з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями і зарубіжними недержавними організаціями та укладені з ними угоди про співробітництво;

л) співпрацю з недержавними організаціями і засобами масової інформації;

м) штат спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, кваліфікацію та досвід їх працівників, підвищення їх кваліфікації;

н) діяльність підрозділів внутрішньої безпеки спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції; кількість повідомлень про вчинення правопорушень їх працівниками, результати розгляду таких повідомлень, притягнення працівників підрозділів внутрішньої безпеки до відповідальності;

о) обсяги фінансування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;

п) інші відомості, що стосуються результатів діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та виконання їх повноважень;

р) кількість повідомлень викривачів, кількість осіб викривачів;

с) кількість осіб, стосовно яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також на яких накладено адміністративне стягнення за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, провадження щодо яких здійснювалося у зв'язку з повідомленнями викривачів;

т) відомості про розмір збитків і шкоди, завданих корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, провадження щодо яких здійснювалося у зв'язку з повідомленнями викривачів, стан та обсяги їх відшкодування;

у) відомості про кількість осіб, стосовно яких застосовано заходи для захисту їхніх прав та інтересів як викривачів.

{Пункт 1 частини другої статті 20 доповнено підпунктами «р», «с», «т», «у» відповідно до Закону № 98-ІХ. 140-ІХ від 17 жовтня 2019 року}

2) узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів;

3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;

4) узагальнений аналіз ситуації щодо корупції із зазначенням:

а) виявлених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупційних ризиків у їх діяльності та реалізації ними заходів щодо усунення зазначених ризиків;

{Підпункт «а» пункту 4 частини другої статті 20 із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-ІХ від 04.03.2020}

б) результатів соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення ситуації щодо корупції, проведених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, громадськими об'єднаннями;

в) стану виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції;

г) впливу здійснюваних заходів на рівень корупції на основі статистичних даних та результатів соціологічних досліджень;

5) звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії;

6) висновки та рекомендації.

3. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування до 15 лютого подають до Національного агентства інформацію, необхідну для підготовки національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики.

4. Кабінет Міністрів України щороку не пізніше 15 квітня розглядає та схвалює проєкт національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який протягом десяти робочих днів з дня схвалення направляється до Верховної Ради України.

5. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики підлягає оприлюдненню на офіційному веб-сайті Верховної Ради України

1. Підготовка Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики має визначені часові межі. Так, до 15 лютого кожного року – органи влади подають до НАЗК інформацію, необхідну для підготовки доповіді; до 1 квітня – НАЗК завершує підготовку і подає доповідь на затвердження КМ; до 15 квітня – КМ затверджує Національну доповідь; до 25 квітня – КМ направляє Національну доповідь до ВР для оприлюднення на веб-сайті парламенту.

2. Відповідно до цього документу спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, зокрема органи прокуратури, Національна поліція, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції оприлюднюють (надають) наступні дані:

а) кількість зареєстрованих кожним зі спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією – інформація щодо вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією вносять до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Єдиний реєстр досудових розслідувань – це створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом³. Метою ведення реєстру є забезпечення 1) реєстрації кримінальних правопорушень (проваджень) та обліку прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження; 2) оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування; 3) аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, вчинених у державі; 4) інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів.

³ Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань: Наказ від 06.04.2016 № 139 Генеральної прокуратури України URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>

Слідчий, працівник підрозділу детективів та внутрішнього контролю Національного бюро на підставі матеріалів кримінального провадження вносить до Реєстру відомості з урахуванням вимог частини четвертої статті 284 КПК України. Прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, включає до Реєстру результати досудового розслідування відповідно до вимог частини третьої статті 283 КПК України/

На підставі внесених реєстраторами відомостей про кримінальні правопорушення та результати досудового розслідування Адміністраторами Реєстру формується єдина звітність про кримінальні правопорушення, осіб, які їх учинили, та рух кримінальних проваджень. При віднесенні кримінальних правопорушень до корупційних потрібно керуватися вимогами КК України, Законом України «Про запобігання корупції».

Якщо до Єдиного реєстру досудових розслідувань вносять інформацію про вчинення кримінальних правопорушень, то Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення містить інформацію щодо осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, та про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення. Ведення цього Реєстру відбувається за для:

1) забезпечення єдиного обліку осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення;

2) забезпечення в установленому порядку проведення спеціальної перевірки відомостей стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком;

3) аналізу відомостей про осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, з метою визначення сфер державної політики та посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, з найбільш корупційними ризиками, а також формування та реалізації державної антикорупційної політики;

4) аналізу відомостей про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення⁴

Відповідно до середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року передбачено введення у дію Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні (розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1106-р).

Не менш важливу роль при отриманні інформації відіграє Єдиний державний реєстр судових рішень автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень.⁵

Також інформація для формування Національної доповіді надходить із щоквартальних та річних звітів органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Стаття 21. Участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції

1. Громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право:

1) повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи

⁴ Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення: Рішення НАЗК від 09.02.2018 № 166URL<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18>

⁵ Закон України від 22 грудня 2005 року № 3262-IV «Про доступ до судових рішень» <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>

іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості;

2) запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації», інформацію про діяльність щодо запобігання корупції;

3) проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій;

4) брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції;

5) вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції;

6) проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції;

7) проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції;

8) здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству;

9) здійснювати інші не заборонені законом заходи щодо запобігання корупції.

2. Громадському об'єднанню, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання корупції, а також стосовно основних напрямів їх діяльності. Така інформація надається в порядку, встановленому законом.

3. Законопроекти та проєкти інших нормативно-правових актів, що передбачають надання пільг, переваг окремим суб'єктам господарювання, а також делегування повноважень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування, з метою їх громадського обговорення розміщуються на офіційних веб-сайтах відповідних органів невідкладно, але не пізніше ніж за 20 робочих днів до дня їх розгляду з метою прийняття.

4. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування узагальнюють результати громадського обговорення законопроектів та проєктів інших нормативно-правових актів, передбачених частиною третьою цієї статті, та оприлюднюють їх на своїх офіційних веб-сайтах.

1. Важливість участі громадськості у запобіганні та протидії корупції визнається на міжнародному та національному рівнях, про що зазначено в статті 13 Конвенції ООН проти корупції, ратифікованої Верховною Радою України 18 жовтня 2006 р. (набула чинності для України 1 січня 2010 р.)⁶. Питання важливості права громадськості на участь у відносинах щодо запобігання корупції висвітлене у Роз'ясненні Міністерства юстиції України «Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики» від 26 серпня 2011 р.⁷

⁶ Конвенція Організації Об'єднаннях Націй проти корупції: міжнарод. док. від 31 жовт. 2003 р.// URLhttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

⁷ Корнієнко О.О. Правовий статус та гарантії діяльності громадськості як суб'єкта запобігання корупції «Молодий вчений», № 7 (47) липень, 2017 р. С.374-378. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/7/84.pdf>

Об'єднанню громадян, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції та основних напрямів діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.

Специфічна участь громадськості в запобіганні корупції полягає у здійсненні громадського контролю за діяльністю Національного агентства з питань запобігання корупції (ч. 2, 3, 4 ст. 14 Закону) та участь у законотворчому процесі.

Громадський контроль за діяльністю Національного агентства забезпечується через Громадську раду при Національному агентстві шляхом затвердження щорічних звітів, надання висновків за результатами експертизи проєктів актів Національного агентства, делегування для участі в засіданнях Національного агентства свого представника з правом дорадчого голосу.

2. Поняття громадського об'єднання визначено в Законі України «Про громадські об'єднання» – як добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів⁸. Закон закріплює неповний перелік прав окремих громадян, громадських об'єднань, їх членів або уповноважених представників у діяльності щодо запобігання корупції, але на жаль не чітко визначає форми співпраці держави і громадськості.

3. Виходячи зі змісту коментованого закону передбачається три основні форми участі громадськості у діяльності щодо запобігання корупції:

- 1) моніторинг;
- 2) інформування (проведення інформаційних заходів);
- 3) контроль⁹.

Моніторинг — це комплексна система спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації про рівень корупції в країні, стан виконання вимог антикорупційного законодавства та реалізації державної антикорупційної політики, з метою оцінки наявної ситуації, можливих тенденцій розвитку та розробленню, на їх основі, обґрунтованих рекомендацій щодо запобігання корупції.

Діяльність громадськості у запобіганні корупції проявляється через реалізацію прав: а) запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом «Про доступ до публічної інформації», інформацію про діяльність щодо запобігання корупції¹⁰; б) проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від них інформацію про врахування поданих пропозицій (див. ч.ч. 7 і 8 ст. 55 Закону); в) брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції; г) вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції; г) проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції.

Інформування — це система заходів, пов'язаних, по-перше, з повідомленням органів влади, керівників підприємств, установ, організацій про факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про наявний конфлікт інтересів; по-друге, з доведенням до відома населення відомостей про стан корупції в країні, виконання вимог антикорупційного законодавства та реалізації державної антикорупційної політики.

⁸ Про громадські об'єднання: Закон України від 22 бер. 2012 р. № 4572-VI URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

⁹ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В. С. Ковальський, О. І. Миколенко, С. Л. Стрельцов, О. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 380 с.

¹⁰ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

Ця форма участі громадськості у діяльності із запобігання корупції проявляється через реалізацію громадськими об'єднаннями і громадянами прав: а) повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також — громадськості; б) проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції.

Контроль — це комплексна система передбачених чинним законодавством спостережень за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів, інших органів влади за виконанням законів у сфері запобігання корупції. Наприклад, для забезпечення участі громадськості у формуванні і реалізації державної антикорупційної політики, а також для здійснення громадського контролю за діяльністю спеціалізованих антикорупційних органів при них створюються громадські ради. Сьогодні такі громадські ради вже функціонують при НАБУ і НАЗК.

Деякі аспекти участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики регламентовано в Постанові КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 № 996, якою затверджено Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики та Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації.

Електронні консультації з громадськістю проводяться у підрубриці «Електронні консультації з громадськістю» рубрики «Консультації з громадськістю» офіційного веб-сайту органу виконавчої влади, а також на урядовому веб-сайті «Громадянське суспільство і влада»¹¹.

4. Інформація стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання корупції, а також стосовно основних напрямів їх діяльності є публічною інформацією, порядок доступу до якої встановлено Законом «Про доступ до публічної інформації»¹².

Публічна інформація — це відображена та задокументована будь-якими засобами і на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом «Про доступ до публічної інформації».

Доступ до публічної інформації забезпечується шляхом: 1) систематичного та оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах у мережі Інтернет, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах чи будь-яким іншим способом; 2) надання інформації за запитом на інформацію.

Частина 1 ст. 22 Закону «Про доступ до публічної інформації» передбачає підстави відмови в задоволенні запиту:

— розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит;

— інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом, а саме — до конфіденційної, таємної чи службової інформації;

— особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені законодавством фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком;

¹¹ Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Пост. КМУ від 3 лист. 2010 р. № 996. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>

¹² Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

— не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених ч. 1 ст. 19 Закону «Про доступ до публічної інформації».

У всіх інших випадках громадському об'єднанню, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання корупції, а також стосовно основних напрямів їх діяльності.

5. Окрема категорія законопроектів та проектів нормативно-правових актів задля активної участі громадськості в їх обговоренні в обов'язковому порядку розміщуються на офіційних веб-сайтах відповідних органів з питань щодо надання пільг, переваг окремим суб'єктам господарювання, а також делегування повноважень державних органів, органів влади. Це обумовлено наступними чинниками:

а) мова йде про сфери суспільних відносин з підвищеним корупційним ризиком. Надання пільг суб'єктам господарювання та делегування повноважень державних органів і органів місцевого самоврядування є тими сферами суспільних відносин, де може відбутися злиття бізнес-інтересів та приватних інтересів окремих державних чи муніципальних службовців. Тобто тут з'являються сприятливі умови для виникнення та розвитку корупційних відносин. Саме тому, з метою додаткового моніторингу з боку громадськості, такі проекти нормативно-правових актів розміщують на офіційних веб-сайтах відповідних органів;

б) проекти нормативно-правових актів щодо надання пільг суб'єктам господарювання чи делегування повноважень державних органів і органів місцевого самоврядування не потребують спеціалізованих (професійних) знань для аналізу їх змісту та для виявлення норм, що потенційно можуть сприяти виникненню корупційних проявів. Наприклад, проекти нормативно-правових актів у податковій чи митній сферах теж можуть бути розміщені на офіційних веб-сайтах відповідних органів для громадського обговорення, але лише за ініціативи цих органів.

Для забезпечення достатнім часом щодо громадського обговорення проектів нормативно-правових актів Закон зобов'язує державні органи та органи місцевого самоврядування розмішувати їх на офіційних веб-сайтах невідкладно але не пізніше ніж за 20 робочих днів до дня їх розгляду з метою прийняття.

6. Результати громадського обговорення законопроектів та проектів нормативно-правових актів, які, по-перше, передбачають надання пільг чи переваг окремим суб'єктам господарювання, по-друге, пов'язані з делегуванням повноважень державних органів або органів місцевого самоврядування, узагальнюються органами державної влади і органами місцевого самоврядування та підлягають оприлюдненню на офіційних веб-сайтах зазначених органів влади.

Наприклад, 02.12.2014 Департамент державних закупівель та державного замовлення при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України на офіційному веб-сайті оприлюднив Звіт про результати проведення громадського обговорення проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про здійснення державних закупівель» (щодо електронних закупівель)»¹³. у звіті зазначалося, що в обговоренні проекту цього закону взяв участь один суб'єкт, яким було висловлено низку зауважень та пропозицій, на які надано обґрунтування щодо їх відхилення. Отже, активність громадськості у питаннях обговорення проектів нормативно-правових актів, як тих, що передбачені ч. 3 ст. 21 Закону, так і тих, що винесені на обговорення по ініціативі органів державної влади та місцевого самоврядування, залишається низькою.

Таким чином, громадськість має право брати безпосередню участь у протидії корупції шляхом виявлення фактів правопорушень, повідомлення про вчинені корупційні правопорушення, проведення антикорупційної експертизи, проведення заходів щодо інформування населення з питань запобігання та протидії корупції.

¹³ Звіт про результати проведення громадського обговорення проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про здійснення державних закупівель» (щодо електронних закупівель)» від 02.12.2014. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6e0a0671-6312-4252-9a00-1cbdb6b75a0b&title=ZvitProRezultatiProvedenniaGroma>

Розділ IV

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ТА ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Стаття 22. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища

1. Особам, зазначеним у частині першій статті 3 цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.

1. Коментована стаття містить декілька важливих понять. Так, «службове повноваження» є офіційно покладені на особу обов'язки здійснювати виключно службову діяльність, зокрема керівництво службовими справами, вироблення необхідних управлінських рішень, їх реалізація, підготовка та аналіз службової інформації, зайняття службових посад в організаціях, установах, на підприємствах; службові повноваження можуть бути різними за характером, а саме: адміністративно-господарські, інженерно-технічні, владні, організаційно-розпорядчі, державні або недержавні.¹ Службові повноваження надають певній персоні також окремі переваги, надані їй для ефективного здійснення зазначених обов'язків. Службові повноваження повинні бути передбачені відповідним нормативно-правовим актом: Конституцією, законом, міжнародним договором, указом, постановою, статутом, положенням, правилами, інструкцією тощо.

2. Використання особою службових повноважень, свого становища та пов'язаних із цим можливостей означає вчинення будь-якої дії (у т. ч. прийняття рішення), так і бездіяльність – утримання від вчинення будь-яких дій – під час виконання особою її службових повноважень чи інших обов'язків, які визначають її становище як відповідного суб'єкта.

3. Повний перелік осіб, на яких поширюється заборона щодо використання своїх службових повноважень або свого становища та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб (див. коментар до ст. 3 Закону).

Зазначеним особам забороняється використовувати:

— свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб;

— будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах (одним із проявів зловживання своїми службовими повноваженнями або своїм становищем чи пов'язаними з цим можливостями).

Обов'язок осіб сумлінно виконувати свої обов'язки, діючи в інтересах служби та відповідно до вимог законодавства України. Переважна більшість проявів недбалого (несумлінного) ставлення до виконання своїх обов'язків (у т.ч. невиконання) зазначених осіб тягне за собою настання адміністративної відповідальності (яка настає за нормами КУпАП та ін. законів), а в окремих випадках тягне за собою настання кримінальної відповідальності.

4. КК України містить, щонайменше, 27 окремих заборон різних проявів незаконного використання службовими особами своїх службових повноважень, становища чи пов'язаних із ними можливостей. Щонайменше у 36 статтях КК України факт вчинення злочину службо-

¹ Див. Юридична енциклопедія. Ред. колегія. К.: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. Т. 5. С. 532. 2003.

вою особою з використанням службових повноважень розглядається як кваліфікуюча ознака (спосіб вчинення злочину), що зумовлює застосування до них значно суворіших видів і розмірів покарань.

За порушення трьох зазначених вище категорій заборон до винних осіб може застосовуватись і дисциплінарна відповідальність. Питання про її застосування/ незастосування вирішується залежно від того, хто порушив ці заборони, чи була особа вже притягнута до відповідальності, і чи було до неї застосовано покарання чи стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю².

5. Під неправомірною вигодою розуміють грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Неправомірною вигодою в значному розмірі вважається вигода, що в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі — така, що у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі — така, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (примітка до ст. 368 КК України).

Згідно ст. 7 ЗУ “Про Державний бюджет на 2019 рік” від 23.11.2018 року №2629-VIII з 1 січня 2019 року прожитковий мінімум для працездатної особи в розрахунку на місяць становить 1921 грн. Неоподатковуваний мінімум доходів громадян дорівнює 1/2 прожиткового мінімуму для працездатних громадян станом на 1 січня поточного року тобто **960,5 грн**.

6. Майно – це окрема річ або сукупність речей, які є об'єктом права власності і можуть бути предметом різних цивільно-правових (купівлі-продажу, дарування, найму тощо), так само, як і господарсько-правових (поставки, енергопостачання, комерційної концесії тощо) договорів; у цивільному праві майном як особливим об'єктом важаються також майнові права та обов'язки (ст. 190 ЦК)³.

До державного майна у сфері господарювання належать цілісні майнові комплекси державних підприємств або їх структурних підрозділів, нерухоме майно, інше окреме індивідуально визначене майно державних підприємств, акції (частки, паї) держави у майні суб'єктів господарювання різних форм власності, а також майно, закріплене за державними установами і організаціями з метою здійснення необхідної господарської діяльності, та майно, передане в безоплатне користування самоврядним установам і організаціям або в оренду для використання його у господарській діяльності.

До комунального майна у сфері господарювання належить безоплатно передане у власність відповідних територіальних громад та органів місцевого самоврядування⁴.

7. Приватний інтерес — будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

Неправомірні дії, пов'язані з використанням державного чи комунального майна або коштів, обов'язкового повинні вчинюватись у приватних інтересах, тобто в будь-яких майнових чи немайнових інтересах особи, зокрема якщо вони зумовлені особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами або

² Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів/ [Д.О. Калмиков, Д.В. Сінченко, О.О. Со рока, М.І. Хавронюк, Г.Лі. Шведова]; за заг.ред. М.І. Хавронюка.— К.: ФОП Москаленко О.М., 2017. — 242 с. С. 70-71. URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/ss-76757469>

³ Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. – К.: Ваіте, 2018. – 472 с. С.53.

⁴ Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності: Закон України від 03.03.1998 р. № 147/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-%D0%B2%D1%80>

виникли у зв'язку з членством чи діяльністю в громадських, політичних, релігійних або інших організаціях⁵.

Стаття 23. Обмеження щодо одержання подарунків

1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

2. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

{Абзац перший частини другої статті 23 із змінами, внесеними згідно із Законами № 198-VIII від 12.02.2015, № 1774-VIII від 06.12.2016}

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1) даруються близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

3. Подарунки, одержані особами, зазначеними у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. Рішення, прийняте особою, зазначеною у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на ці рішення розповсюджуються положення статті 67 цього Закону.

1 Повний перелік осіб, на яких поширюється обмеження щодо одержання подарунків (див. коментар до п.1, 2 ч.1 ст. 3 Закону).

Однією із вимог коментованого Закону є запровадження обмежень щодо одержання подарунків.

Подарунок — це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової (див. ч. 1 ст. 1 Закону).

Поняття подарунка (дарунка), а також інші положення щодо дарування традиційно є цивільно-правовими поняттями і детально визначені у ст. 717–730 ЦК. Дарунком (ст. 718 ЦК) можуть бути рухомі речі, у т.ч. гроші, цінні папери, нерухомі речі, майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому.

⁵ Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2019, 588 с. С. 232.

Подарунок може мати різні зовнішні форми виразу, що закріплено у ст. 1 цього Закону та п. 45 рішення НАЗК від 11.08.2016 №3 де зазначено, що “подарунок вважається доходом незалежно від того, в якій формі він отримується — грошових коштів або в іншій формі”⁶.

Договір дарування предметів особистого користування та побутового призначення може бути укладено усно. Закон встановлює обов’язкову форму договору для окремих предметів, у письмовій формі укладається договір дарування: — нерухомої речі, валютних цінностей на суму, яка перевищує 50 нмдг, — і підлягає нотаріальному посвідченню. Порушення встановленої законом форми укладання договору робить його нікчемним (ч. 1 ст. 220 ЦК); — майнового права та договір дарування з обов’язком передати дарунок у майбутньому, а в разі недодержання письмової форми ці договори є нікчемними; — рухомих речей, які мають особливу цінність. Передання такої речі за усьмим договором є правомірним, якщо суд не встановить, що обдарований заволодів нею незаконно. Моментом вчинення договору дарування є момент прийняття подарунка (ст. 722 ЦК); якщо подарунок направлено обдаровуваному без його попередньої згоди, дарунок є прийнятним, крім випадків, коли обдарований негайно не заявить про відмову від його прийняття; прийняття документів, які посвідчують право власності на річ, інших документів, які посвідчують належність дарувальникові предмета договору, або символів речі (ключів, макетів тощо) є прийняттям дарунка⁷.

Обмеження – це юридичні та фактичні наслідки діяльності уповноважених органів державної влади, що заснована на законі та направлена на досягнення відповідних цілей, в результаті якої зменшуються варіанти дозволеної нормами права поведінки фізичних та юридичних осіб шляхом встановлення різного роду меж такої поведінки, що в обов’язковому порядку мають тимчасовий, просторовий та суб’єктивний характер.

Вимагання подарунку полягає у вимозі передати грошові кошти або інше майно та надати переваги, пільги, послуги чи нематеріальні активи в якості подарунку під загрозою настання в майбутньому якихось негативних наслідків для особи, від якої вимагають подарунок.

Прохання подарунку полягає у спонуканні особи, тобто без загрози настання негативних наслідків для неї, передати грошові кошти або інше майно, надати переваги, пільги, послуги чи нематеріальні активи в якості подарунку особам, які зазначені у п.п. 1 і 2 ч. 1 ст. 3 Закону.

2. Заборона поширюється і на так звані “подарунки для публічного службовця через чи для його близьких осіб”, “опосередковані подарунки”, саме тому законодавець чітко зафіксував “... для себе чи близьких їм осіб”⁸. Зміст поняття «близькі особи» розкривається у ч. 1 ст. 1 Закону.

Забороняється отримувати подарунки від фізичних і юридичних осіб. Згідно ст. 24 ЦК України людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою. Разом з тим, аналіз норм національного законодавства дозволяє серед фізичних осіб, як учасників конституційних і адміністративних правовідносин, виділити громадян України, іноземців, осіб без громадянства, біженців, осіб, що потребують додаткового захисту, або яким надано тимчасовий захист в Україні, внутрішньо переселених осіб, тощо. Згідно ст. 80 ЦК України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права (непідприємницькі та підприємницькі товариства) та юридичних осіб публічного права (державні органи, органи місцевого самоврядування, установи тощо)⁹.

⁶ Роз’яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю: ріш. НАЗК від 11 серп. 2016 р. № 3 https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2019/zagalnyy_fayl_roz'yasnennvid_08.02.19_2_0.pdf

⁷ Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. – К.: Ваіте, 2018. – 472 с. С. 175-176.

⁸ Науково-практичний коментар Закону України “Про запобігання корупції”/ за заг. редакцією Т.О. Коломоєць, В. А. Колпакова. Запоріжжя: Видавничий дім “Гельветика”, 2019, 588 с. С. 236.

⁹ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В. С. Ковальський, О. І. Миколенко, Є. Л. Стрельцов, О. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 380 с. С. 91.

3. Відповідні стандарти закріплені в низці міжнародних документів, виконувати які, зобов'язана Україна. Так, пункт 4 статті 7 Конвенції ООН проти корупції передбачає зобов'язання сторін створювати, підтримувати й зміцнювати системи, які запобігають виникненню конфлікту інтересів, а пункт 5 статті 8 Конвенції встановлює обов'язок держав запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia* (у тому числі), про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб¹⁰.

Саме тому в багатьох державах Європи на законодавчому рівні передбачене обов'язкове декларування подарунків особами, що обіймають політичні посади, а в деяких країнах (Латвія) – всіма публічними службовцями. у Польщі обов'язковість декларування подарунків передбачена для осіб, які обіймають політичні посади, а також місцеві виборні посади, в Угорщині – для членів парламенту, у Великобританії, Іспанії та Німеччині – для членів уряду та осіб, які обіймають політичні посади.

Комітет Міністрів Ради Європи 11 травня 2000 р. ухвалив Рекомендацію №R(2000)10, згідно з якою урядам держав – членів рекомендовано ухвалювати національні кодекси поведінки посадовців на основі Типового кодексу поведінки посадовців органів державної влади та місцевого самоврядування, доданого до цієї Рекомендації. Типовий кодекс передбачає низку правил щодо запобігання конфлікту інтересів посадовців, у тому числі, щодо одержання подарунків¹¹.

Стаття 18 Типового кодексу визначає, що: посадовець не може вимагати або приймати подарунки, знаки уваги, прояви гостинності або інші вигоди для себе чи своєї сім'ї, близьких родичів і друзів, або осіб чи організацій, з якими він має ділові чи політичні стосунки, що можуть сплинути чи видаються такими, що впливають на неупередженість при виконанні посадових обов'язків, або які є винагородою чи виглядають як винагорода, пов'язана з його обов'язками.

Це не стосується загальноприйнятої гостинності або дрібних подарунків.

Якщо посадовець має сумніви що до того, ви може він прийняти подарунок або вияв гостинності, то він повинен звернутись за порадою до свого керівника.

Важливо зазначити те, що Комітет Міністрів Ради Європи доручив Групі держав проти корупції (ГРЕКО) контролювати виконання цієї Рекомендації. Тому Україна має дотримуватись цих стандартів, адже вступивши до ГРЕКО, взяла на себе відповідні зобов'язання.

Разом із тим, необхідно наголосити, що необхідність запровадження аналогічних норм існує не лише тому, що Україна взяла на себе відповідні міжнародні зобов'язання. Світовий досвід вказує на те, що встановлення обмежень для публічних службовців у частині одержання ними подарунків, пов'язаних із виконанням публічних обов'язків, є одним із способів запобігти можливому конфлікту інтересів. Без таких положень жодна із внутрішньо державних систем запобігання корупції не буде ефективною.

Крім того, це є важливим з огляду на необхідність забезпечення довіри населення до публічної адміністрації, впевненості у її неупередженості та справедливості. Звісно, такої довіри не може бути, якщо громадяни бачать, що посадовець отримує винагороду від тих чи інших осіб за вчинення чи утримання від вчинення певних дій на їх користь.

Серед таких обмежень повна заборона вимагати, просити та одержувати від юридичних або фізичних осіб подарунки:

¹⁰ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. // Офіц. вісник України, 2006 року. — № 44. — с. 10. — ст. 2938. // [Електронний ресурс]. — 2011. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

¹¹ Модельний Кодекс поведінки державних службовців : міжнародний документ, затверджений Рекомендацією № R(2000)10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців від 11 травня 2000 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.sop.com.ua/regulations/8231/8232/460171/>.

— у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

— якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Варто зазначити, що порушення матиме місце у разі одержання подарунку у зв'язку з виконанням особою функцій держави або органів місцевого самоврядування, тобто обумовлюється службовим статусом одержувача, посадою, яку він обіймає.

Таким чином, щоб встановити законність/незаконність одержання особою подарунка, слід встановити, чи пов'язаний запропонований подарунок із виконанням нею своїх обов'язків за посадою.

Пов'язаними із виконанням службових обов'язків є подарунки, що надаються як подяка за раніше вчинені службовцем дії (бездіяльність) або прийняті ним рішення на користь дарувальника або третіх осіб, або даруються в очікуванні заздалегідь необіцяного вчинення публічним службовцем дій (бездіяльності) або прийняття ним рішень на користь дарувальника або третіх осіб. До цієї ж категорії належать подарунки, що надаються службовцем підлеглим. і навпаки, при цьому, формально-догматичний аналіз цієї статті Закону щодо факту отримання підпорядкованим працівником від свого керівника подарунка говорить про наступне.

Водночас, слід звернути увагу на те, що є ситуації, у яких подарунки, хоча і мотивовані виконанням службовцем своїх обов'язків, однак не виходять за межі закону. Мова йде про випадки, коли подарунок надається службовцю органом виконавчої влади/органом місцевого самоврядування як відзнака заохочення за успіхи у професійній діяльності, або стосується проведення офіційних заходів. Очевидно, що такі подарунки не можуть надходити від приватних установ (компаній, банків, громадських організацій, фондів, політичних партій тощо) чи осіб, або ж бути профінансованими такими особами.

Необхідно мати на увазі, що може мати місце і завуальована форма надання неправомірної вигоди у вигляді подарунка, в тому числі і через посередництво близьких осіб чи знайомих. Тому за будь-якої найменшої підозри посадовець повинен відмовитися від подарунка.

4. Законом визначено поняття «прямого підпорядкування» – це відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням.

5. В інших випадках посадовці можуть приймати подарунки, які відповідають загально-визнаним уявленням про гостинність. Поняття «гостинність» взагалі не є правовою категорією і жоден нормативний акт визначення даного поняття не закріплює. Це поняття може тлумачитися з урахуванням загальних принципів діяльності державних службовців чи посадових осіб місцевого самоврядування, обстановки дарування, приводу, з якого надається подарунок, традицій, національних вимог дипломатичного протоколу, етикету та ряду інших чинників.

З урахуванням положень цієї статті особам, стосовно яких існують спеціальні обмеження щодо одержання подарунків, дозволено одержувати подарунки у вигляді:

— ділових дарунків (сувернірів) та інших проявів гостинності (запрошення на каву або вечерю), які широко використовуються для налагодження добрих ділових відношень і зміцнення робочих стосунків, але не від підлеглих та у грошових межах, визначених цим Законом, не допускаючи отримання таких дарунків від однієї або групи осіб на регулярній основі;

— подарунків від близьких осіб (особисті подарунки);

— подарунків у вигляді загальнодоступних знижок на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

До особистих подарунків належать подарунки, одержані від близьких осіб, давніх друзів та добрих знайомих, які дарують подарунки з нагоди, наприклад, дня народження, ювілею або загальновизнаного свята (Новий Рік, Міжнародний жіночий день тощо)³.

До подарунків, що дозволятимуться приймати публічними службовцями, можуть бути віднесені і ділові дарунки (сувеніри) і прояви гостинності (запрошення на каву або вечерю) у скромних масштабах, які широко використовуються для налагодження добрих ділових відношень і зміцнення робочих стосунків.

Однак, умовами прийняття таких подарунків та проявів гостинності є знову ж таки те, що такі подарунки та прояви гостинності не будуть постійними, не впливатимуть на прийняття публічними службовцями рішень або не створюватимуть враження, що це може впливати на їхні рішення. Практика службової діяльності потребує визначення та розуміння правил поведінки у ситуаціях отримання чи пропозиції отримання неправомірного подарунка

При цьому, за будь-яких умов отримання будь-яких із трьох перелічених категорій подарунків не повинно мати постійного характеру та впливати на об'єктивність чи неупередженість прийняття особою рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання нею своїх повноважень¹².

Вартість подарунку не повинна перевищувати один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не повинна перевищувати двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 2019 рік складає: з 1 січня 2019 року – 1921 грн, з 1 липня – 2007 грн, з 1 грудня – 2102 грн¹³.

Категорія “подарунки, що відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність” є оціночною, тому її зміст мають встановлювати правозастосовні органи (зокрема суд) у кожному конкретному випадку¹⁴.

У разі порушення зазначених вище обмежень щодо одержання подарунків винні особи притягаються до адміністративної (ст. 172-5 КУпАП) або кримінальної (ст. 368, 368-3, 368-4 КК України) відповідальності. Особи, які пропонують таку неправомірну вигоду, підлягають кримінальній відповідальності за ст. 369 або ст. 368-3 КК України¹⁵. Так, 21.04.2016 р. начальник Дніпродзержинської міської державної лікарні ветеринарної медицини під час здійснення заходів державного ветеринарного контролю, у приміщенні ТОВ “Сервіс Пласт” на своє прохання, безоплатно, порушуючи вимоги ст. 23 Закону “Про запобігання корупції” отримав подарунок у вигляді трьох свинячих рульок загальною вагою 5,200 кг, вартістю 161,20 грн. Баглійський районний суд м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області визнав його винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 175-4 КУпАП¹⁶.

6. Відповідно до ч.1 ст. 24 Закону особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, невідкладно повинен відмовитися від пропозиції, за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію, залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників, та письмово повідо-

¹² Науково-практичний коментар Закону України “Про запобігання корупції” [текст] практ. посіб. / За заг. ред. Чернея В.В. — К.: “Центр учбової літератури”, 2016. — 288 с. С. 83.

¹³ Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23 лист. 2018 р. № 2629-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>

¹⁴ Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів/ [Д.О. Калмиков, Д.В. Сінченко, О.О. Сорока, М.І. Хавронюк, Г.Л. Шведова]; за заг.ред. М.І. Хавронюка.— К.: ФОП Москаленко О.М., 2017. — 242 с. С.72. URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/ss-76757469>

¹⁵ Там само. С.73.

¹⁶ Постанова Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 12 жовт. 2016 р. у справі № 207/2039/16-п: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://data.gov.ua/dataset?tags=%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

мити про пропозицію безпосереднього керівника або керівника відповідного органу установи чи спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Такі ж дії слід вчинити і в тому випадку, коли посадовець у своєму службовому приміщенні виявив або отримав майно, що може бути неправомірною вигодою або подарунком.

При цьому складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації, представником уповноваженого підрозділу (уповноваженою особою).

Згідно з ч. 5 ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції» у випадку наявності в особи сумнівів щодо можливості одержання подарунка вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до уповноваженого підрозділу, який надає відповідне роз'яснення.

Необхідно зазначити, що дозволяються подарунки, що «вміщуються в межі» сувенірів, запрошень на вечерю, які зазвичай використовуються як засіб підтримання добрих ділових відносин або зміцнення робочих стосунків. До гостинних подарунків також слушно відносити краєзнавчі та історичні довідники, буклети, записники чи художні альбоми відомих картин, споруд, книжки, букети квітів, сувеніри з національною символікою, в залежності від того, чи є це доречним у даному випадку. Іноді сувеніром та проявом гостинності буде навіть пляшка вина чи одяг, бо треба зважати і на традиції та звичаї тих осіб, які їх дарують. До того ж деякі речі не можуть взагалі розглядатися як подарунки, наприклад, прохолоджувальні напої чи чашка кави, привітальні картки, незначні за вартістю речі. Таким чином у будь-якому разі особа повинна приймати рішення про отримання чи відхилення подарунку у кожній ситуації окремо. На випадок, коли особа не може самостійно вирішити чи приймати дарунок, вона повинна звернутися за порадою до свого керівника.

Таке положення міститься у ч. 2 ст. 18 Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи, що є суперечливим, якщо зважати, що у більшості випадків особа повинна приймати рішення про прийняття дарунку негайно, і в неї немає можливості звернутися до керівника саме в цей момент. у такому випадку особа буде самостійно приймати рішення про відповідність дарунка уявленню про гостинність, яке включає в себе об'єктивні (місце, час, обстановка) та суб'єктивні (нагода, пов'язаність дарунку з діями посадової особи чи прийняттям нею певних рішень вигідних дарувальнику) чинники. Прийняття рішення про відповідність дарунку умовам гостинності є ситуативним та індивідуальним.

7. Суб'єктами отримання подарунку можуть виступати не тільки фізичні чи юридичні особи, а й держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, тощо. Як правило, такі подарунки вручаються під час візитів, урочистостей, інших офіційних заходів. Важливою вимогою Закону є встановлення обов'язку передавати подарунки, одержані як дарунки державі чи територіальній громаді, до того органу державної влади, в якому працює публічний службовець, в порядку встановленому Кабінетом Міністрів України.

Так, особа, яка одержала відповідний подарунок, зобов'язана передати його органу, в якому працює або який представляє, протягом місяця. Передача подарунка здійснюється в адміністративному приміщенні органу влади, створюється комісія, яка визначає вартість подарунка, вирішує питання щодо можливості його використання, місця і строку зберігання, про що складається акта приймання-передачі із передачею подарунка матеріально-відповідальній особі цього органу¹⁷.

¹⁷ Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних, як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям: Постанова КМУ від 16 лист. 2011 р. №1195. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF>

Окремий порядок створення, завдання, організаційні засади діяльності Комісії з питань оцінки вартості, вирішення питання щодо можливості використання, місця та строку зберігання дарунків, одержаних народними депутатами України, працівниками Апарату Верховної Ради України (далі — уповноважені особи) як подарунки державі або Верховній Раді України чи її органам регламентовано Розпорядженням Голови Верховної Ради України № 122 від 31 березня 2016 року затверджено Положення про Комісію з питань оцінки вартості, вирішення питання щодо можливості використання, місця та строку зберігання дарунків, одержаних народними депутатами України, працівниками Апарату Верховної Ради України як подарунки державі або Верховній Раді України чи її органам¹⁸

З метою оцінки вартості дарунка, вирішення питання щодо можливості його використання, місця та строку зберігання орган утворює комісію у складі не менш як трьох осіб, однією з яких є фахівець з оцінки майна. Положення про комісію затверджується керівником органу. Так, уповноважена особа, яка отримала дарунок, зобов'язана передати його органу протягом місяця. у разі подання уповноваженою особою підтвердних документів орган компенсує витрати, пов'язані з доставкою дарунка або сплатою митних зборів, у триденний строк після його передачі органу.

Передача дарунка здійснюється в адміністративному приміщенні органу, про що складається акт приймання-передачі. Уповноважена особа передає дарунок матеріально-відповідальній особі органу з одночасним складенням акту його приймання-передачі.

Акт приймання-передачі дарунка складається у двох примірниках, що мають однакову юридичну силу.

Один примірник залишається в органі та передається матеріально-відповідальною особою до підрозділу, на який покладено ведення бухгалтерського обліку, а другий — в уповноваженої особи. Операції, пов'язані з передачею дарунка органу, відображаються в бухгалтерському обліку відповідно до законодавства. з метою оцінки вартості дарунка, вирішення питання щодо можливості його використання, місця та строку зберігання орган утворює комісію у складі не менш як трьох осіб, однією з яких є фахівець з оцінки майна.

8. Рішення, які були прийняті публічним службовцем на користь особи, від якої він чи його близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів. Такі рішення визнаються незаконними та підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку (правочини недійсними) за заявою заінтересованої фізичної особи, що передбачено ст. 67 Закону.

Відповідно до ч. 4 ст. 23, ст. 67 Закону, нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) особою, зазначеною в пунктах 1, 2 ст. 3 Закону, на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, зокрема НАЗК, органу місцевого самоврядування.

¹⁸ Розпорядження Голови Верховної Ради України № 122 від 31 березня 2016 року «Положення про Комісію з питань оцінки вартості, вирішення питання щодо можливості використання, місця та строку зберігання дарунків, одержаних народними депутатами України, працівниками Апарату Верховної Ради України як подарунки державі або Верховній Раді України чи її органам» URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/122/16-%D1%80%D0%B3>

Стаття 24. Запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними

1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

2. Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.

3. Предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

4. Положення цієї статті не поширюються на випадки одержання подарунка за наявності обставин, передбачених частиною другою статті 23 цього Закону.

5. у випадку наявності в особи, зазначеної у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до Національного агентства, яке надає відповідне роз'яснення.

{Частина п'ята статті 24 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

1. Повний перелік осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб (див. коментар до ст. 3 Закону). Законодавець передбачив єдиний алгоритм дій, незалежно від того, чи це пропозиція неправомірної вигоди, чи пропозиція щодо подарунка. Зазначений алгоритм дій передбачено для так званого “безпосереднього контакту з дарувальником контактних подарунків та неправомірної вигоди”, тобто випадків, коли особа, якій подарунок або неправомірна вигода зорієнтовані, візуально або в інший спосіб може встановити особу, яка пропонує¹⁹.

У разі надходження такої пропозиції особа, які зорієнтована подібна пропозиція зобов'язана (а не “має право”) невідкладно (у максимально короткий строк) вжити таких заходів:

— відмовитись від такої пропозиції (відмова має бути чіткою та зрозумілою для всіх, у тому числі і для особи, яка подарунок або неправомірну вигоду пропонує);

¹⁹ Науково-практичний коментар Закону України “Про запобігання корупції”/ за заг. редакцією Т.О.Коломоєць, В. А. Колпакова. Запоріжжя: Видавничий дім “Гельветика”, 2019, 588 с. С. 243.

— ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію (з'ясувати прізвище, ім'я, по батькові, попросити надати документи, які підтверджують особу, місце її роботи, проживання чи будь-які інші дані);

— залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників органу, установи, організації де працює особа, якій надійшла відповідна пропозиція.

Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань (ст.65 КПК України)²⁰.

У цьому разі бажано залучати декілька свідків для підтвердження факту надходження пропозиції щодо подарунка чи неправомірної вигоди, а також встановлення особи, яка цю пропозицію надає.

4) обов'язковою дією останньої є повідомлення у письмовій формі про пропозицію безпосереднього свого керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спільно уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Безпосередній керівник — найближчий керівник, якому прямо підпорядкований державний службовець²¹.

Пряме підпорядкування — відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням (ст. 1 Закону).

За відсутності безпосереднього керівника особа може письмово повідомити про пропозицію керівникові відповідного органу, підприємства, установи, організації, а також спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії протидії корупції, якими є орган прокуратури, Національної поліції, НАБУ та НАЗК (ст. 1 Закону).

Невідкладно — у максимально допустимий короткий строк. Поняття «невідкладно» розглядається як проміжок часу, визначений/встановлений з моменту настання підстав для здійснення відповідних дій, які є пріоритетними і здійснюються першочергово, але не пізніше наступного робочого дня або встановленого часу наступного робочого дня (підп. 14 п. 2)²².

2 Під службовим приміщенням (за аналогією з робочим місцем та робочою зоною) слід розуміти приміщення де розташоване місце постійного або тимчасового перебування особи під час виконання своїх службових обов'язків, здійснення службової діяльності²³.

Майно – це окрема річ або сукупність речей, які є об'єктом права власності і можуть бути предметом різних цивільно-правових (купівлі-продажу, дарування, найму тощо), так само, як і господарсько-правових (поставки, енергопостачання, комерційної концесії тощо) договорів; у цивільному праві майном як особливим об'єктом вважаються також майнові права та обов'язки (ст. 190 ЦК)²⁴.

Детально розкрито поняття “службове становище”, “неправомірна вигода” та “подарунок” у коментарях до ст. 1, 22, 23 Закону.

Коли особа виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, яке може бути неправомірною вигодою чи подарунком (“безконтактні” подарунки або неправомірна вигода,

²⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

²¹ Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

²² Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: затв. постановою Правління Національного банку України від 26 черв. 2015 р. № 417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>

²³ Загальні вимоги стосовно забезпечення роботодавцями охорони праці: затв. наказом МНС України від 25 січ. 2012 р. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-12>

²⁴ Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. – К.: Ваіте, 2018. – 472 с. С. 244.

коли особу, яка їх надала, неможливо безпосередньо ідентифікувати), вона зобов'язана (а не “має право”) невідкладно (протягом максимально допустимого короткого строку), але не пізніше одного робочого дня письмово (законодавець не передбачає альтернативи щодо форми) повідомити про цей факт або свого безпосереднього керівника, або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі виявлення цього майна, яке може бути неправомірною вигодою або подарунком, складається акт, який підписують особа, яка це майно виявила, а також її безпосередній керівник та (хоча законодавець передбачає “або” однак бажано забезпечити наявність мінімум трьох підписів членів комісії) керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації. Якщо ж таке майно виявив сам керівник органу, підприємства чи організації складається акт про виявлення майна, який підписують відповідно особа, яка виявила майно, а також особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, установи, організації, у разі його відсутності (що має підтверджуватися відповідними документами)²⁵.

3. Щодо зберігання предметів неправомірної вигоди, а також одержаних чи виявлених подарунків, — вони зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції. Чинне законодавство не містить вимог щодо самої процедури зберігання зазначених речей. За аналогією закон у даному випадку можна застосовувати положення Порядку обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним²⁶ та Порядку зберігання вилучених під час здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення речей і документів²⁷.

Слід зазначити, що зберігання речей повинне бути забезпечене збереження їх істотних ознак та властивостей. Також слід заборонити зберігання речей в умовах, що можуть призвести до їх знищення чи псування. у разі потреби мають бути вжиті невідкладні заходи з приведення таких речей до стану, що дає змогу забезпечити їх подальше зберігання.

Речі з обмеженим терміном зберігання, а також речі, які за обсягом чи габаритами не можуть бути розміщені для зберігання в сейфі чи спеціально обладнаному приміщенні, можуть передаватися для зберігання на підставі відповідної угоди торговельному підприємству, включеному до єдиного реєстру торговельних підприємств, яке має у володінні чи користуванні відповідні приміщення²⁸.

4. Заходи запобігання щодо одержання подарунка, передбачені ст. 24 Закону, не поширюються на випадки, коли подарунки: а) відповідають загальним уявленням про гостинність; б) якщо їх вартість не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки; в) даруються близькими особами; г) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси²⁹ (див. коментар до ч. 2 ст. 23 Закону).

5. В об'єктованій статті врегульовано правову ситуацію, за якої публічний службовець ще не отримав подарунка, але має достовірну інформацію про факт дарування у майбутньо-

²⁵ Науково-практичний коментар Закону України “Про запобігання корупції”/ за заг. редакцією Т.О.Коломоець, В.А. Колпакова. Запоріжжя: Видавничий дім “Тельветика”, 2019, 588 с. С. 244.

²⁶ Про Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним: Постанова КМУ від 25 серп. 1998 р. № 1340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-98-%D0%BF>

²⁷ Порядок зберігання вилучених під час здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення речей і документів: затв. постановою КМУ від 16 січ. 2012 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17-2012-%D0%BF>

²⁸ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В. С. Ковальський, О. І. Миколенко, С. Л. Стрельцов, О. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 380 с. С.104-105.

²⁹ Там само С.105.

му. у нього можуть виникнути сумніви щодо законності отримання подарунку, наприклад, на підставі інформації про статус дарувальника чи про властивості і характеристики подарунку. в цьому випадку законодавство надає службовцю можливість (право) звернутися за консультацією до територіального органу НАЗК, який зобов'язаний надати відповідне роз'яснення³⁰.

Стаття 25. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

1. Особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється:

1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України.

2. Обмеження, передбачені частиною першою цієї статті, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), присяжних, помічників-консультантів народних депутатів України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України.

{Частина друга статті 25 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1798-VIII від 21.12.2016, № 319-IX від 03.12.2019}

1. Відповідно до ч. 2 ст. 21 КЗпП працівник має право укладати разом з основним трудовим договором інші трудові договори з одним або кількома роботодавцями, якщо інше не передбачено законодавством, колективним договором або угодою сторін.

Сумісництвом вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом.

Для роботи за сумісництвом згоди власника або уповноваженого ним органу за місцем основної роботи не потрібно.

2. Обмеження щодо сумісництва можуть запроваджуватися керівниками державних підприємств, установ і організацій разом з профспілковими комітетами лише щодо працівників окремих професій та посад, зайнятих на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, додаткова робота яких може призвести до наслідків, що негативно позначаться на стані їхнього здоров'я та безпеці виробництва. Обмеження також поширюються на осіб, які не досягли 18 років, та вагітних жінок³¹.

Працівникам, які виконують на тому ж підприємстві, в установі, організації поряд з своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткову роботу за іншою професією (посадою) або обов'язки тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї

³⁰ Там само С. 105.

³¹ Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: затв. наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28 черв. 1993 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93>

основної роботи, провадиться доплата за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника.

Розміри доплат за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника встановлюються на умовах, передбачених у колективному договорі³².

Таким чином, головною ознакою суміщення є відсутність необхідності відриву від обов'язків визначених трудовим договором, оскільки робота здійснюється в основний робочий час та на тому ж підприємстві, без зміни тривалості робочого дня та заключення трудового договору (угоди).

3. Не є сумісництвом робота, яка визначена Переліком робіт, що визначається Положенням про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій³³. Так, усі працівники, крім основної роботи та роботи за сумісництвом, мають право виконувати такі роботи, які відповідно до чинного законодавства не є сумісництвом:

- літературна робота, в тому числі робота по редагуванню, перекладу та рецензуванню окремих творів, яка оплачується з фонду авторського гонорару;

- технічна, медична, бухгалтерська та інша експертиза з разовою оплатою праці;

- педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більш як 240 годин на рік;

- виконання обов'язків медичних консультантів установ охорони здоров'я в обсязі не більш як 12 годин на місяць з разовою оплатою праці;

- керівництво аспірантами в науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах науковців та висококваліфікованих спеціалістів, які не перебувають у штаті цих установ та учбових закладів, з оплатою їх праці в розрахунку 50 годин на рік за керівництвом кожним аспірантом; завідування кафедрами висококваліфікованими спеціалістами, у тому числі тим що займають керівні посади в навчальних закладах і науково-дослідних установах з оплатою в розрахунку 100 годин за навчальний рік;

- проведення консультацій науковими працівниками науково-дослідних інститутів, викладачами вищих навчальних закладів та інститутів удосконалення лікарів, головними спеціалістами органів охорони здоров'я в лікувально-профілактичних установах в обсязі до 240 годин на рік з погодинною оплатою праці;

- робота за договорами провідних наукових, науково-педагогічних і практичних працівників по короткостроковому навчанню кадрів на підприємствах і в організаціях;

- робота без зайняття штатної посади на тому самому підприємстві, в установі, організації, виконання учителями середніх загальноосвітніх та викладачами професійних навчально-освітніх, а також вищих навчальних закладів обов'язків по завідуванню кабінетами, лабораторіями і відділеннями, педагогічна робота керівних та інших працівників учбових закладів, керівництво предметними та цикловими комісіями, керівництво виробничим навчанням та практикою учнів і студентів, чергування медичних працівників понад місячну норму робочого часу і та інші

Робота учителів і викладачів середніх загальноосвітніх, професійних та інших навчально-виховних закладів, а також вищих навчальних закладів, прирівнених до них по оплаті праці працівників, концертмейстерів і акомпаніаторів навчальних закладів по підготовці працівників мистецтв та музичних відділень (факультетів) інших вищих навчальних закладів, у тому самому навчальному закладі понад установлену норму учбового навантаження, педагогічна робота та керівництво гуртками в тому самому навчальному закладі, дошкільному виховному, позашкільному навчально-виховному закладі;

³² Кодекс законів про працю України від 10 груд.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

³³ Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: затв. наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28 черв. 1993 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93>

— переписування нот, яке виконується за завданнями підприємств;

— організація та проведення екскурсій на умовах погодинної або відрядної оплати праці, а також супроводження туристських груп у системі туристично-екскурсійних установ профспілок;

— інша робота, яка виконується в тому разі, коли на основній роботі працівник працює неповний робочий день і відповідно до цього отримує неповний оклад (ставку), якщо оплата його праці по основній та іншій роботі не перевищує повного окладу (ставки) за основним місцем роботи;

— виконання обов'язків, заякі установлена доплата до окладу (ставки) в процентах або в гривнях (українських карбованцях)³⁴.

Наукова діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження³⁵.

Творча діяльність — індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність³⁶.

Медична практика — це вид господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, який провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами — підприємцями, які відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам, з метою надання видів медичної допомоги, визначених законом, та медичного обслуговування³⁷.

У законодавстві України відсутні визначення поняття “інструкторська та суддівська практика із спорту”, проте навчально-тренувальний процес та спортивна робота складається з інструкторської та суддівської практик³⁸.

Спортивний суддя — фізична особа, яка пройшла спеціальну підготовку і отримала відповідну кваліфікаційну категорію та уповноважена забезпечувати дотримання правил спортивних змагань, положень (регламентів) про змагання, а також забезпечувати достовірність зафіксованих результатів³⁹.

Інструкторська практика — професійна діяльність фізичної особи, яка має спеціальні знання та навички у сфері фізичної культури і спорту та безпосередньо здійснює фізичне виховання спортсменів у процесі їх спортивної підготовки, інших фізичних осіб у процесі проведення фізкультурно-оздоровчій, спортивно-масової роботи інших заходів, необхідних для спортивної підготовки спортсменів (команд спортсменів), а також керівництво тренувальною та змагальною роботою спортсменів (команд спортсменів)⁴⁰.

Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності тягне за собою відповідальність за корупційне адміністративне правопорушення, передбачене ст. 172-4 КУпАП.

4. У коментованій статті міститься вичерпний перелік органів управління, до яких особа не може входити. Це правління організації, інші її виконавчі чи контрольні органи, наглядова рада підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Заборона не застосовується:

³⁴ Там само

³⁵ Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 лист. 2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

³⁶ Про культуру: Закон України від 14 груд. 2010 р. № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>

³⁷ Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики: наказ МОЗ України від 30 лист. 2012 р. № 981. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2131-12>

³⁸ Про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання: постанова Кабінету Міністрів України від 5 лист. 1999 р. № 2061 (в редакції постанови КМ України від 6 лют. 2019 р. № 73). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2061-99-%D0%BF>

³⁹ Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

⁴⁰ Годуєва К. Поняття інструкторської та суддівської практик зі спорту в антикорупційному законодавстві України. Науковий часопис Національної академії прокуратури України 2016. № 6. С. 45-51. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/12-2016/godueva.pdf>

-у випадках, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації;

-у випадках участі осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у загальних зборах підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку⁴¹.

Також слід звернути увагу на положення ст. 36 Закону, яке з метою запобігання конфлікту інтересів передбачає обов'язок передати в управління іншій особі належні підприємства та корпоративні права у випадку призначення особи на посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

5. Обмеження, передбачені ч. 1 ст. 25 Закону, не поширюються на:

а) депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим і депутатів місцевих рад, крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі. Наприклад, за рішенням обласних рад голови постійних комісій з питань бюджету можуть працювати в раді на постійній основі.

Винятки, встановлені у ч. 2 ст. 25 Закону обумовлені тим, що присяжні і депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад здійснюють свої повноваження, не припиняючи основної трудової чи підприємницької діяльності, а тому їм не забороняється займатися іншою оплачуваною діяльністю та одержувати прибуток;

б) присяжних. Присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя. Список присяжних затверджується територіальним управлінням Державної судової адміністрації України, яка звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують у кількості, зазначеній у поданні, список громадян, що постійно проживають на територіях, на які поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, відповідають вимогам законодавства і дали згоду бути присяжними⁴².

Стаття 26. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування

1. Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється:

1) протягом року з дня припинення відповідної діяльності укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами — підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців;

2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, встановлених законом;

⁴¹ Рішення Конституційного Суду України від 13 бер. 2012 р. № 6-рп. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-12>.

⁴² Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

3) протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності.

2. Порушення встановленого пунктом 1 частини першої цієї статті обмеження щодо укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного договору.

Правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вимог пункту 1 частини першої цієї статті, можуть бути визнані недійсними.

У разі виявлення порушень, передбачених частиною першою цієї статті, Національне агентство звертається до суду для припинення трудового договору (контракту), визнання правочину недійсним.

1. Суб'єктами обмежень (а точніше – імперативних заборон) є не особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ст. 3 Закону), а колишні особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – з наступного дня після припинення ними діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. При цьому перша і третя із зазначених заборон діє протягом календарного року з дня припинення відповідної діяльності, а друга – постійно, назавжди.

Формами припинення діяльності закон називає звільнення (щодо державних службовців, військовослужбовців тощо) або інше припинення діяльності (щодо Президента України, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, присяжних тощо).

Інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному виді⁴³.

Розголошення інформації означає, що особа, якій інформація стала відома у зв'язку зі службовою діяльністю, протиправно передає її стороннім особам, ознайомлює з нею таких осіб або своєю поведінкою створює умови, які надають можливість стороннім особам ознайомитися з відповідними відомостями.

Використання інформації – це її застосування самою особою, якій ця інформація стала відома, у господарській чи іншій діяльності для отримання вигоди, переваги, іншої користі, у т.ч. шляхом розповсюдження, збуту, а також інші дії, які особа вчиняє за допомогою відповідної інформації або користуючись фактом наявності в неї такої інформації.

“У своїх інтересах” тобто використовувати інформацію з корисливих та особистих (власних) мотивів, та в інтересах третіх осіб.

Представництво відповідно до п. 3 ч. 1 статті 131-1 та 131-2 Конституції здійснюється виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції з 1 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції — з 1 січня 2018 року; у судах першої інстанції — з 1 січня 2019 року.

При цьому представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно прокурорами або адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 року⁴⁴.

Відповідно до ЦК представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє. Не є представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів. Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства.

⁴³ Про інформацію: Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

⁴⁴ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1401-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>

На перший погляд, пункт 2 ч. 1 ст. 26 Закону «Про запобігання корупції» має зв'язок зі ст. 172-8 КАП, згідно з якою настає адміністративна відповідальність за незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень.

Проте, насправді, на відміну від ч. 1 ст. 26 Закону, суб'єктами правопорушення, передбаченого ст. 172-8 КАП, є діючі (які не припинили свою діяльність) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також (відповідно до Закону від 3 листопада 2015 р.) особи, зазначені в ч. 2 ст. 17 Закону «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». При цьому не враховано, що суб'єкт адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 172-8 КАП – спеціальний: особа, якій відома певна інформація у зв'язку з виконанням службових повноважень. Але суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, що впливають на результати офіційних спортивних змагань, визнаються особи, які не є таким спеціальним суб'єктом, а які підбурювали спеціальних суб'єктів до корупційних правопорушень або вступили з ними у змову.

Таким чином, за порушення заборон, передбачених у ст. 26 Закону, адміністративну відповідальність колишніх осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не встановлено. Водночас, можливе настання кримінальної відповідальності за порушення заборони, передбаченої п. 2 ч. 1 ст. 26, цивільно-правової відповідальності за порушення цієї та інших заборон. Крім того, за порушення заборон, встановлених у п. 1 ч. 1 ст. 26, – також можливим є настання інших правових наслідків, передбачених ч. 2 ст. 26 і статтями 65–69 Закону⁴⁵.

Під інтересами особи розуміються інтереси як юридичної, так і фізичної особи. Тому заборона представляти інтереси особи у справах, що розглядаються в судах, в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) особа працювала на момент припинення зазначеної діяльності, поширюється і на випадки, коли особа є законним представником у кримінальному процесі чи у справах про адміністративні правопорушення.

2 Трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. Особливою формою трудового договору є контракт, в якому строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін, умови матеріального забезпечення і організації праці працівника, умови розірвання договору можуть встановлюватися угодою сторін. Сфера застосування контракту визначається законами України (ст. 21 КЗП).

Про поняття «юридична особа приватного права», «фізична особа – підприємець» див. коментар до ст. 3, а «підприємницька діяльність» – коментар до ст. 25 Закону.

Правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Правочини можуть бути односторонніми та дво- чи багатосторонніми (договори). Дво- чи багатостороннім правочином є погоджена дія двох або більше сторін (ст. 202 ЦК).

Під ситуацією, коли «особа здійснювала повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або ФОП», треба розуміти випадки, за яких, наприклад, особа працювала в податковій інспекції чи в державній службі з питань праці та здійснювала відповідний контроль за діяльністю певного підприємства, або працювала у виконкомі та розробляла проекти рішень щодо державної підтримки

⁴⁵ Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. – К.: Ваіте, 2018. – 472 с., с. 229.

підприємництва, або працювала прокурором і прийняла рішення про закриття кримінального провадження щодо директора приватного підприємства тощо⁴⁶.

Розголошення або використання в інший спосіб у своїх інтересах інформації, яка стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень, тягне за собою адміністративну або кримінальну відповідальність.

Кримінальна відповідальність за незаконне використання (у т.ч. шляхом розголошення) інформації, що стала відома в зв'язку з виконанням службових повноважень, настає – залежно від конкретного виду інформації та інших обставин – за статтями 132, 145, 163, 168, 182 і 359 (конфіденційна інформація про особу), 159 (таємниця голосування), 231 і 232 (комерційна та банківська таємниця), 232-1 (інсайдерська інформація), 328, 381 і 422 (державна таємниця), 330 (службова інформація), 387 (дані досудового слідства), статті 209-1, 387 (інші види інформації) та деякими іншими статтями КК.

Порушення заборон, встановлених у п. 1 ч. 1 ст. 26 тягне настання правових наслідків, передбачених ч. 2 ст. 26 Закону.

Так, за зверненням НАЗК суд повинен:

а) припинити трудовий договір (контракт) – якщо особа порушила заборону укладати трудові договори (контракти) з юридичними особами приватного права або ФОП, діяльність яких вона протягом року до того контролювала чи на діяльність яких могла впливати чи впливала через підготовку та/або прийняття рішень;

б) визнати правочин недійсним – якщо особа порушила заборону вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з такими ж юридичними особами приватного права або ФОП.

Стаття 27. Обмеження спільної роботи близьких осіб

1. Особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

{Абзац перший частини першої статті 27 із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-IX від 04.03.2020}

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

{Абзац другий частини першої статті 27 із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-IX від 04.03.2020}

Положення абзаців першого та другого цієї частини не поширюються на:

- 1) народних засідателів і присяжних;
- 2) близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи;
- 3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

2. у разі виникнення обставин, що порушують вимоги частини першої цієї статті, відповідні особи, близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк.

Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування.

⁴⁶ Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. – К.: Ваіте, 2018. – 472 с. С. 222.

У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

1. Про обмеження щодо спільної роботи близьких осіб чи родичів на підприємстві, в установі, організації йдеться, зокрема, у двох законодавчих актах: Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП) та Законі України «Про запобігання корупції» (далі – Закон).

Так, зі змісту статті 25¹ КЗпП «Обмеження спільної роботи родичів на підприємстві, в установі, організації» впливає, що власник вправі на свій розсуд запроваджувати обмеження щодо спільної роботи на одному і тому ж підприємстві, в установі, організації осіб, які є близькими родичами чи свояками (батьки, подружжя, брати, сестри, діти, а також батьки, брати, сестри і діти подружжя), якщо у зв'язку з виконанням трудових обов'язків вони безпосередньо підпорядковані або підконтрольні один одному. При цьому не важливо, чи близькі особи проживають спільно із суб'єктом обмеження, пов'язані з ними спільним побутом та мають взаємні права й обов'язки.

Не безпідставно вважається, що наявність відносин прямого підпорядкування або підконтрольності між особами, які працюють на одному підприємстві, в установі, організації, може призвести до виникнення реального конфлікту інтересів – суперечності між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Отже, запровадження обмежень щодо роботи близьких осіб у разі їх прямого підпорядкування – це право власника. А тому таке обмеження слід шукати у локальних нормативних документах, наприклад, «Правилах внутрішнього трудового розпорядку».

За порушення запроваджених власником обмежень юридична відповідальність не передбачена. Водночас, відповідно до частини 3 статті 40 та пункту 4 частини 1 статті 41 КЗпП з ініціативи власника або уповноваженого ним органу може бути розірваний трудовий договір з працівником у разі перебування всупереч вимогам Закону у прямому підпорядкуванні близької особи. При цьому згоди виборного органу первинної профспілкової організації для цього не потрібно. Розірвання договору у такому випадку проводиться, якщо неможливо перевести працівника за його згодою на іншу роботу.

Водночас, відповідно до статті 25¹ КЗпП порядок запровадження обмежень щодо спільної роботи близьких осіб на підприємствах, в установах, організаціях державної форми власності встановлюється законодавством.

2. Ч. 1 статті 27 Закону встановлюються обмеження для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування щодо спільної роботи з близькими їм особами в умовах прямого підпорядкування. Їх вичерпний перелік наведено у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону.

За для упередження конфлікту інтересів, пов'язаного із спільною роботою близьких осіб, Закон встановлює спеціальний превентивний механізм.

Так, особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у пп. «а», «в» — «з» пункту 1 частини 1 статті 3 Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про близьких осіб, які вже працюють у цьому органі. Таке повідомлення має здійснюватись стосовно всіх близьких осіб, які працюють в органі, незалежно від того, яку посаду вони займають (у тому числі якщо призначення на посаду не призведе до відносин безпосереднього підпорядкування).

Національне агентство з питань запобігання корупції зазначає, що у повідомленні рекомендується зазначати також про близьких осіб, які працюють в органі вищого (нижчого) рівня до органу, в який працевлаштовується особа. Зазначене дозволить вчасно запобігти ви-

никненню конфлікту інтересів, обумовленому спільною роботою близьких осіб. При цьому, законодавець зробив виняток для окремих осіб зазначених упідпунктах «а», «в» — «з» пункту 1 частини 1 статті 3 Закону.

Так, обмеження не поширюються на близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному, у разі набуття одним з них статусу народного депутата України, депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутата місцевої ради, сільського, селищного, міського голови.

Варто звернути увагу на те, що законодавець не відносить старосту об'єднаної територіальної громади до суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції». Отже, обмеження щодо роботи близьких осіб на старост також не поширюється.

Не поширюються обмеження щодо роботи близьких осіб на народного засідателя і присяжного (абзац 3 частини 1 статті 27). При цьому варто зазначити, що законодавством взагалі не передбачено підпорядкування присяжних та можливість мати підпорядкованих осіб. Що стосується народних засідателів, то вони в Законі виглядають юридичним атавізмом, оскільки частиною 2 статті 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що судову владу реалізують лише судді та, у визначених законом випадках, присяжні шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур.

До кола суб'єктів, на яких не поширюються обмеження щодо роботи близьких осіб відносяться також особи, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах (незалежно від того, чи є вони районними центрами).

Статтею 1 Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» визначено поняття *сільської місцевості*, як території, що знаходяться за межами міст і є переважно зонами сільськогосподарського виробництва та сільської забудови. До *гірських населених пунктів* належать міста, селища міського типу, селища, сільські населені пункти, які розташовані у гірській місцевості, мають недостатньо розвинуті сферу застосування праці та систему соціально-побутового обслуговування, обмежену транспортну доступність (стаття 1 Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні»).

Постановою Кабінет Міністрів України від 11 серпня 1995 року № 647 статус гірських отримали понад 700 населених пунктів. Крім того, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ 50,3% селян мешкає у селах із населенням від 1 тис. осіб, 26,3% – у селах із 500–999 мешканцями, 17% – із 200–499 мешканцями та 6,4% – у найменш населених пунктах.

У даному випадку законодавець врахував соціальні та природні умови, які виключають можливість дотримання такими особами загального правила щодо обмеження. Адже у сільських та гірських населених пунктах населення складається, як правило, із сімей, які живуть споріднено. За таких обставин буває неможливо дотриматися визначених обмежень.

Цей перелік винятків є вичерпним.

У контексті наведених винятків слід звернути увагу на абзац 7 розділу 1.2.3 Методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджених рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 29.09.2017 № 839 в якому зазначено: «...не зважаючи на те, що вказані у них суб'єкти не підпадають під дію обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, це не означає, що на них не поширюються загальні вимоги щодо врегулювання конфлікту інтересів з урахуванням особливостей їх статусу». Відтак, вказаним особам варто вживати заходів, передбачених Законом для його врегулювання. При цьому, до них в залежності від конкретної ситуації може бути застосований будь-який із передбачених Законом захід врегулювання конфлікту інтересів.

3. Залежно від обставин виникнення прямого підпорядкування близьких осіб законодавець також встановив спеціальні превентивні механізми. Так, у разі виникнення обставин, що порушують вимоги частини першої статті 27 Закону, відповідні особи, близькі їм особи

зобов'язані повідомити безпосереднього керівника, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли вони дізналися чи повинні були дізнатися про наявність у них реального чи потенційного конфлікту інтересів (пункт 2 частини першої статті 28 Закону). Тобто, якщо пряме підпорядкування утворює потенційний або реальний конфлікт інтересів, у тому числі в осіб, на яких не поширюються вимоги статті 27 Закону, та має постійний характер, потрібно врегулювати відповідний конфлікт інтересів. За неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів вона несе передбачену законодавством відповідальність (стаття 172-7 КУпАП).

У випадку, коли особа лише претендує на зайняття однієї з посад, зазначених у підп. «а), «в»— «з» пункту 1 частини 1 статті 3 Закону, і не повідомила керівництво органу, на посаду в якому вона претендує, про працюючу у цьому органі близьку їй особу, реального конфлікту інтересів ще не існує — лише потенційний, а тому відповідальність за статтею 172-7 КУпАП виключається.

4. Конфлікт інтересів, пов'язаний з прямим підпорядкуванням близьких осіб, може бути врегульований наступними способами:

самостійне вжиття заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади (частина 2 статті 29 Закону) у п'ятнадцятиденний строк;

усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів (стаття 30 Закону);

обмеження доступу до інформації (стаття 31 Закону);

перегляд обсягу службових повноважень особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи здійснюється за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа, у разі, якщо конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер (стаття 32 Закону);

застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень (стаття 33 Закону).

У разі неможливості врегулювання конфлікту інтересів зазначеними способами та у визначений строк врегулювання ситуації прямого підпорядкування має бути здійснено на підставі частини 1 статті 34 Закону шляхом переведення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування.

Переведення особи на іншу посаду може здійснюватися лише за її згоди та якщо конфлікт інтересів має постійний характер, а також за наявності вакантної посади, яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям цієї особи.

У разі неможливості врегулювання конфлікту інтересів у будь-який інший спосіб, у тому числі переведення через відсутність згоди або на позбавлення приватного інтересу, особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

При цьому, в останньому абзаці розділу 1.2.3 зазначених вище методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів НАЗК наголошує, що звільнення та переведення, як способи врегулювання конфлікту інтересів, як і інші способи врегулювання конфлікту інтересів, можуть застосовуватись виключно до особи, у якої наявний конфлікт інтересів.

Розділ V

ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Стаття 28. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

1. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані:

1) вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів;

2) повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі — Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно;

3) не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів;

4) вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

2. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не можуть прямо чи опосередковано спонукати у будь-який спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь своїх приватних інтересів або приватних інтересів третіх осіб.

3. Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади протягом двох робочих днів після отримання повідомлення про наявність у підлеглої йому особи реального чи потенційного конфлікту інтересів приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу.

Національне агентство у випадку одержання від особи повідомлення про наявність у неї реального, потенційного конфлікту інтересів упродовж семи робочих днів роз'яснює такій особі порядок її дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

4. Безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, зобов'язаний вжити передбачені цим Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів такої особи.

5. У разі існування в особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона має право звернутися за роз'ясненням до Національного агентства. у разі якщо особа не отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона діє відповідно до вимог, передбачених у цьому розділі Закону.

{Частина п'ята статті 28 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

6. Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, якщо у діях, щодо яких вона зверталася за роз'ясненням пізніше було виявлено конфлікт інтересів.

7. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, поря-

док надання окремих видів державних послуг та провадження інших видів діяльності, пов'язаних із виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, мають передбачати порядок та шляхи врегулювання конфлікту інтересів службових осіб, діяльність яких вони регулюють.

1. Поняття «реального конфлікту інтересів» визначено у пункті 1 статті 1 Закону. Під ним розуміється суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Реальний конфлікт інтересів повинен складатися з трьох об'єктивних компонентів:

- приватний інтерес;
- службове повноваження, представницьке повноваження;
- протиріччя між ними, що впливає на об'єктивність або неупередженість рішення, діяння службової особи.

Приватний інтерес. Першим питанням для кожного службовця завжди є правильна оцінка, що таке приватний інтерес і який із них власне може спричинити конфлікт інтересів, адже очевидно, що будь-яка службова особа, будучи членом соціуму, природно пов'язана приватними або діловими відносинами із значною кількістю фізичних осіб та юридичних осіб. Відповідь на це питання дає визначення поняття приватний інтерес — будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях (абз. 11 частини першої статті 1 Закону).

Важливо підкреслити, що при наданні цього визначення, законодавцем використано словосполучення «у тому числі», тобто у дефініції окреслено лише найбільш типові форми стосунків, які можуть зумовлювати наявність майнового чи немайнового інтересу, а отже перелік самих стосунків не є вичерпним.

Службове повноваження, представницьке повноваження. Як правило, коло службових повноважень наводиться у посадових інструкціях, трудових договорах, рідше дорученнях тощо. Водночас необхідно пам'ятати, що інструкції та інші документи визначають лише безпосередні повноваження конкретного службовця, в той час, як законом або іншим нормативно-правовим актом може додатково визначатися коло як безпосередніх, так і загально службових повноважень, які повинні братися до уваги при розгляді питання про наявність чи відсутність конфлікту інтересів. Перелік представницьких повноважень розкривається, як правило, у відповідних законах, що визначають правовий статус наділених ними осіб. в контексті антикорупційного законодавства, це насамперед, стосується депутатів різних рівнів та законів, які розкривають їх правовий статус, визначаючи коло їх представницьких повноважень.

Наявність протиріччя між інтересом та повноваженням. Наявність протиріччя встановлюється в кожному окремому випадку виконання доручення, розгляду листа, здійснення контрольного заходу тощо, шляхом порівняння повноважень та існуючого у особи приватного інтересу із подальшим визначенням можливості (неможливості) такого інтересу вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття рішення, вчинення діяння службовою особою.

Важливо розуміти, що конфлікт інтересів існуватиме у всіх випадках, коли у особи є приватний інтерес, здатний вплинути на об'єктивність чи неупередженість рішення. Навіть тоді, коли прийняті нею рішення за наявності приватного інтересу є об'єктивними та неупередженими і відповідають закону. у цьому випадку буде мати місце втрата суспільної довіри до службової особи та органу влади, в якому вона працює. Крім того, коли приватний інтерес «не спровокував» прийняття незаконного рішення, окремому розгляду підлягатиме питання наявності/відсутності в рішеннях, діяннях службової особи фактів зловживання службовими повноваженнями, одержання неправомірної вигоди чи інших корупційних правопорушень.

Виключенням із цієї ситуації може бути лише випадок, коли службова особа надає адміністративні послуги, отримання яких одним заявником не спричиняє відмови у наданні послуги іншим заявникам, і при цьому така службова особа не має дискреційних повноважень або будь-яких інших можливостей, що дозволяють надати комусь перевагу.

2. Реальний конфлікт інтересів слід відрізнити від потенційного, яким є наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень.

Порядок врегулювання конфлікту інтересів при здійсненні своєї діяльності головами сільських, селищних, міських рад, їх заступниками, секретарями, депутатами обласної, районної, районної у місті ради визначений у статті 591 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Реальний конфлікт інтересів може виникати при вирішенні кадрових питань, у сферах регуляторної політики, земельних, майнових відносин та інших. Частиною 3-7 коментованої статті 28 Закону визначено, що про конфлікт інтересів особа повідомляє безпосередньому керівнику. При цьому, керівником є особа, яка має право втручатися в законну діяльність підлеглих, видавати накази та розпорядження, застосовувати заохочення і накладати дисциплінарні стягнення або порушувати клопотання про це перед старшим прямим начальником (керівником); будь-який начальник (керівник), якому працівник (службовець, військовослужбовець тощо) підпорядкований по службі (роботі) хоча б тимчасово, якщо про це оголошено наказом, вважається прямим начальником (керівником); прямі начальники (керівники) поділяються на безпосередніх начальників (керівників) та начальників (керівників) вищого рівня; найближчий за посадою до підлеглого прямий начальник (керівник) є безпосереднім начальником (керівником).

3. Відповідно до пункту 1 статті 1 Закону «безпосереднє підпорядкування» означає відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, у тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням. Така залежність може виявитися: через вирішення (участь у вирішенні), наприклад, шляхом внесення подання або погодження проєкту наказу з питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень, контролю за їх виконанням. При цьому найближчий керівник може не мати дисциплінарної влади щодо працівника, а лише давати йому вказівки і доручення, контролювати їх виконання. Натомість вищий керівник може не втручатися у виконання працівником його безпосередніх службових обов'язків, а лише вирішувати питання про звільнення з роботи, застосування заохочень і дисциплінарних стягнень.

Підпорядкування може бути не тільки прямому начальнику (керівнику), а усім вищим начальникам (керівникам), ситуації є індивідуальними.

При цьому, Законом України «Про запобігання корупції» не встановлено письмову форму повідомлення особою про наявність конфлікту інтересів. Типові приклади ситуацій конфлікту інтересів:

- проведення публічних закупівель товарів, здійснення робіт та надання послуг;
- здійснення державного нагляду і контролю;
- підготовка і прийняття рішень про розподіл бюджетних коштів, квот, відведення земельних ділянок тощо;
- продаж державного майна;
- укладення договорів оренди земельних ділянок, що перебувають у державній власності;
- прийняття рішень про повернення або заліку надміру сплачених або надмірно стягнених сум податків і зборів, а також пені і штрафів;

- ліцензування окремих видів діяльності, видача дозволів на окремі види робіт;
- проведення державної експертизи і видача висновків тощо.

Враховуючи різноманітність приватних інтересів, скласти вичерпний перелік ситуацій виникнення конфлікту інтересів звичайно є неможливим. Тим не менш, можна виділити низку типових ситуацій, в яких службова особа діє в умовах конфлікту інтересів.

4. Відповідно до статті 27 Закону особи, зазначені у підпунктах «а» , «в» — «з» пункту 1 частини першої статті 3 Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Пряме підпорядкування (абз.3 ч.1 ст.1 Закону) — відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням;

Ближкими особами згідно з Законом (абз.4 ст. 1 Закону) — є особи:

— особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із особами, стосовно яких існують спеціальні обмеження щодо одержання подарунків (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі,

— чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням;

Згадані обмеження не поширюються на:

- 1) народних засідателів і присяжних;
- 2) близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи;
- 3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

У контексті наведених виключень слід зауважити, що незважаючи на те, що вказані у них суб'єкти не підпадають під дію обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, це не означає, що на них не поширюються загальні вимоги щодо врегулювання конфлікту інтересів з урахуванням особливостей їх статусу. Відтак, вказаним особам варто вживати заходів, передбачених Законом для його врегулювання. При цьому, до них в залежності від конкретної ситуації може бути застосований будь-який із передбачених Законом захід врегулювання конфлікту інтересів, крім переведення на іншу посаду чи звільнення.

Крім того, стосовно осіб, які працюють у гірських населених пунктах важливо знати, що відповідно до статті 5 Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» статус особи, яка проживає і працює (навчається) на території населеного пункту, якому надано статус гірського, надається громадянам, що постійно проживають, постійно працюють або навчаються на денних відділеннях навчальних закладів у цьому населеному пункті, про що громадянам виконавчим органом відповідної місцевої ради видається посвідчення встановленого зразка. у разі, коли підприємство, установа, організація розташовані за межами населеного пункту, якому надано статус гірського, але мають філії, представництва, відділення, інші відокремлені підрозділи і робочі місця в населених пунктах, що мають статус гірських, на працівників, які постійно в них працюють, поширюється статус особи, що проживає і працює (навчається) на території населеного пункту, якому надано статус гірського.

Стаття 29. Заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів

1. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом:

- 1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;
- 3) обмеження доступу особи до певної інформації;
- 4) перегляду обсягу службових повноважень особи;
- 5) переведення особи на іншу посаду;
- 6) звільнення особи.

2. Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, у яких наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади.

Позбавлення приватного інтересу має виключати будь-яку можливість його приховування.

1. Конфлікт інтересів може бути врегульований двома способами, по-перше, самостійно, тобто особою, у якої виник конфлікт інтересів без залучення інших суб'єктів, по-друге, – за допомогою зовнішнього впливу з боку інших уповноважених осіб (його керівників, НАЗК, інших визначених законом органів та посадових осіб).

Залежно від виду законодавчого регулювання способів урегулювання конфліктів інтересів їх можна поділити на: а) загальні (передбачені коментованим законом); б) спеціальні (мають свою специфіку, визначаються законами, які регулюють статус окремих осіб та засади організації відповідних органів, наприклад, голови держави, народних депутатів, членів уряду, голів центральних органів виконавчої влади, суддів, голів місцевих рад, їх депутатів та ін. (див. коментар до ст. 35 коментованого закону). з урахуванням цього, перелік заходів зовнішнього та самостійного врегулювання конфліктів інтересів, передбачений цією статтею, не є вичерпним і може варіюватися залежно від особливостей проходження служби, здійснення трудової діяльності відповідних осіб та специфіки організації діяльності відповідних органів, підприємств установ та організацій.

2. Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів є сферою відповідальності керівника, іншої уповноваженої особи або органу, рівень яких дозволяє і зобов'язує вжити заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів у особи, яка про нього повідомила. Порушенням законодавства слід вважати рішення, вказівки, повідомленої про конфлікт уповноваженої особи, про необхідність самостійного врегулювання конфлікту особою, у якої він виник, якщо щодо нього передбачено застосування зовнішнього врегулювання.

Зазначений у ч.1 ст. 29 Закону перелік заходів зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів не являється певною послідовністю їх застосування чи вибору. Обрання конкретного заходу залежить від низки факторів: виду конфлікту (потенційний або реальний), його тривалості (тимчасовий (разовий) або постійний), суб'єкта, у якого він виник (службовці державних органів, органів місцевого самоврядування, працівники інших юридичних осіб публічного права, особи, які надають публічні послуги тощо), суб'єктів, уповноважених на його врегулювання (керівники державних органів, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ, організацій їх підрозділів; колегіальні органи самостійно або за участі представника або органу НАЗК; громадські об'єднання), наявності (відсутності) згоди особи на застосування щодо неї певного заходу, форми врегулювання (усна чи письмова) тощо.

Незважаючи на те, що норми ч. 1 ст. 29 Закону не конкретизують вид конфлікту інтересів, щодо якого будуть застосовані заходи зовнішнього врегулювання (хоча в наступних статтях закону вони зазначаються), слід наголосити, що мета їх застосування — врегулювання — може бути досягнута щодо потенційного конфлікту, про який повідомлено, за відсутності впливу приватного інтересу на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання службових повноважень. в іншому випадку відбувається порушення законодавства щодо конфлікту інтересів, а заходи врегулювання будуть спрямовані на недопущення виникнення потенційних чи реальних конфліктів інтересів у майбутньому.

Конфлікти тимчасового (разового) характеру урегульовується таким заходом як усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах конфлікту інтересів (п. 1 ч. 1. ст. 29 Закону). Ті конфлікти, що мають постійний характер, врегульовується іншими заходами, передбаченими пунктами 3-6 ч. 1 ст. 29 Закону. За допомогою такого заходу як зовнішній контроль за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень можуть бути врегульовані конфлікти як тимчасового, так і постійного характеру (п.2 ч. 1. ст. 29).

Специфіка суб'єкта, у якого виник конфлікт інтересів, обумовлює вибір заходу уповноваженої особи на його врегулювання. Такі заходи як переведення особи на іншу посаду, а також її звільнення застосовуються тільки керівником органу, підприємства, установи, організації. Рішення про застосування інших заходів зовнішнього врегулювання може бути прийнято безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації. Рішення про усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів може бути прийнято як в усній так і письмовій формі. Рішення про застосування інших заходів зовнішнього врегулювання слід приймати лише письмово.

Обрання конкретного заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів повинно здійснюватися об'єктивно, з урахуванням інтересів особи, в якій він виник, специфіки її службових повноважень з метою недопущення порушень прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. у будь-якому разі, обрання того чи іншого заходу має бути достатнім для врегулювання конфлікту інтересів (тобто впорядкування діяльності відповідних осіб) і водночас мінімально можливим втручанням у виконання ними своїх службових або представницьких повноважень .

3. Частиною 2 коментованої статті встановлено сукупність вимог щодо самостійного врегулювання конфлікту інтересів:

- 1) особа урегулює реальний чи потенційний конфлікт інтересів;
- 2) заходи по врегулюванню конфлікту вчиняються особою, у якій виник конфлікт;
- 3) особа, у якій виник конфлікт, може і здатна його врегулювати самостійно;
- 4) врегулювання здійснюється шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу;
- 5) позбавлення приватного інтересу має виключати будь-яку можливість його приховування;
- 6) надання безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, підтверджуючих документів про позбавлення відповідного приватного інтересу.

Прикладом самостійного врегулювання конфлікту інтересів є передача в управління іншій особі належні службовцям підприємства та корпоративні права у порядку, встановленому законом (див. коментар до ст. 36 Закону).

Стаття 30. Усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті

1. Усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів здійснюється за рішенням керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, у випадках, якщо конфлікт інтересів не має постійного характеру та за умови можливості залучення до прийняття такого рішення або вчинення відповідних дій інших працівників відповідного органу, підприємства, установи, організації.

2. Усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, а також залучення до прийняття такого рішення або вчинення відповідних дій інших працівників відповідного органу, підприємства, установи, організації здійснюється за рішенням керівника органу або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа.

1. Зміст вказаного заходу зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів полягає у передачі повноважень прийняття рішення чи вчинення дії від особи, у якої виник конфлікт, іншому працівникові. Він може бути застосований лише за наявності сукупності таких умов:

- 1) при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 2) конфлікт інтересів має виключно тимчасовий характер;
- 3) застосовується за рішенням керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації або керівника відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа;
- 4) є можливість залучення до прийняття рішення або вчинення дій, що створили ситуацію конфлікту, іншого працівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Форма рішення керівника про залучення до прийняття рішення або вчинення відповідних дій інших працівників, так само як і про усунення відповідного працівника від їх виконання, законом не встановлена, що свідчить про те, що воно може бути прийняте як усно, так і письмово. Вибір відповідної форми, як правило, залежить від того, яким чином на працівника були покладені обов'язки щодо виконання дій чи прийняття рішень, що спричинили конфлікт інтересів.

Якщо конфлікт виник у результаті отримання усних вказівок керівника або поточного виконання службових повноважень і про нього було повідомлено усно, то і рішення про усунення та залучення іншого працівника може бути прийнято в усній формі, що, звісно, не виключає застосування письмової форми.

У випадках, коли про конфлікт повідомлено керівника письмово, виконання повноваження покладено на працівника розпорядчим актом (наприклад, наказом про проведення перевірки діяльності суб'єкта господарювання, про включення до складу атестаційної комісії, письмовим дорученням тощо), то і рішення відповідного керівника про застосування розглянутого заходу зовнішнього врегулювання слід приймати письмово.

Стаття 31. Обмеження доступу до інформації

1. Обмеження доступу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи до певної інформації здійснюється за рішенням керівника органу або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа, у випадку, якщо конфлікт інтересів пов'язаний з таким доступом та має постійний характер, а також за можливості продовження належного виконання особою повноважень на посаді за умови такого обмеження і можливості доручення роботи з відповідною інформацією іншому працівникові органу, підприємства, установи, організації.

1 Право на доступ до інформації – гарантоване статтею 34 Конституції України Згідно ст. 1 Закону України «Про інформацію» інформація — будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. в ст. 5 даного Закону зазначається що кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, а реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. у відповідності до вимог ст. 20 Закону за порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом

Обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Важливим є положення ч. 7 ст. 6 Закону України «Доступ до публічної інформації», відповідно до якого обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Отже, якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений

Даний захід по запобіганню та врегулюванню конфлікту інтересів застосовується за рішенням керівника, органу або відповідного структурного підрозділу, а саме як заздалегідь продуманий намір здійснити певні дії, які мають бути вчинені (здійснені реалізовані) способом що передбачений нормативно-правовими актами відносно особи у якої є наявний конфлікт інтересів, за сукупності таких умов: а) конфлікт інтересів пов'язаний з таким доступом та має постійний характер; б) існує можливість продовження належного виконання особою повноважень на посаді за умови такого обмеження; в) є можливість доручити роботу з відповідною інформацією іншому працівнику органу, підприємства, установи, організації.

2. Положення коментованої статті стосуються усунення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, однак як разовий акт при обмеженні доступу до інформації не буде в цьому разі достатнім для врегулювання конфлікту інтересів.

Якщо йдеться, наприклад, про доступ до інформації про окрему фізичну або юридичну особу при проведенні контрольного заходу, у зв'язку з чим виникає конфлікт інтересів, то доцільно обрати інший захід врегулювання конфлікту інтересів, а саме передбачений ст. 30 Закону, адже конфлікт інтересів тут має тимчасовий характер і не вимагає встановлення обмежень у доступі до певного виду інформації на постійній основі.

Обмеження доступу до інформації підлягає застосуванню, якщо виконання особою уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування передбачає постійний доступ до інформації (інформація про фізичні особи, податкова інформація, інформація про товар (роботу, послугу), про фінансові операції суб'єкта господарювання, очолюваного близькою особою), з якою пов'язаний приватний інтерес особи, у зв'язку з чим у неї і виникає конфлікт інтересів.

У рішенні керівника органу або відповідного структурного підрозділу про обмеження доступу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи до певної інформації мають бути зазначені:

- підстави для ухвалення такого рішення;
- перелік видів інформації, до якої особа не допускається;
- строк, протягом якого діятиме таке обмеження;
- визначення іншої особи, якій доручається виконувати роботу з відповідною інформацією;
- заходи, які унеможливають доступ до відповідної інформації з боку особи відносно якої здійснено таке обмеження

Стаття 32. Перегляд обсягу службових повноважень

1. Перегляд обсягу службових повноважень особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи здійснюється за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа, у разі, якщо конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер, пов'язаний з конкретним повноваженням особи, а також за можливості продовження належного виконання нею службових завдань у разі такого перегляду і можливості наділення відповідними повноваженнями іншого працівника.

1. В коментованій статті йдеться про захід зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів, що полягає у виключенні (зміні на інші) тих службових повноважень особи, під час виконання яких виникає конфлікт інтересів. Він може бути застосований лише за наявності сукупності таких умов:

- 1) при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 2) якщо конфлікт інтересів має постійний характер і пов'язаний з конкретним повноваженням особи;
- 3) застосовується за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа;
- 4) перегляду обсягу не виключає можливості продовження виконання особою інших повноважень за посадою;
- 5) повноваженнями, що були виключені у особи, можуть бути наділені інші працівники органу, підприємства, установи, організації.

Перегляд обсягу службових повноважень не слід ототожнювати із: переведенням особи на іншу посаду (ст. 34 Закону); зміною істотних умов державної служби (ст. 43 Закону «Про державну службу»); переведенням на іншу роботу, зміною істотних умов праці (ст. 32 КЗпП).

Рішення про перегляд обсягу службових повноважень особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи слід приймати у письмовій формі.

Стаття 33. Здійснення повноважень під зовнішнім контролем

1. Службові повноваження здійснюються особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняною до неї особи під зовнішнім контролем у разі, якщо усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів, обмеження її доступу до інформації чи перегляд її повноважень є неможливим та відсутні підстави для її переведення на іншу посаду або звільнення.

2. Зовнішній контроль здійснюється в таких формах:

1) перевірка працівником, визначеним керівником органу, підприємства, установи, організації, стану та результатів виконання особою завдання, вчинення нею дій, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробляються особою або відповідним колегіальним органом з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів;

2) виконання особою завдання, вчинення нею дій, розгляд справ, підготовка та прийняття нею рішень у присутності визначеного керівником органу працівника;

3) участь уповноваженої особи Національного агентства в роботі колегіального органу в статусі спостерігача без права голосу.

3. у рішенні про здійснення зовнішнього контролю визначаються форма контролю, уповноважений на проведення контролю працівник, а також обов'язки особи у зв'язку із застосуванням зовнішнього контролю за виконанням нею відповідного завдання, вчиненням нею дій чи прийняття рішень.

1. Здійснення повноважень під зовнішнім контролем є особливим заходом зовнішнього врегулювання конфлікту інтересів. Така особливість проявляється у тому, що службовець, незважаючи на наявний у нього приватний інтерес, приймає рішення та вчиняє дії в умовах конфлікту інтересів, але зарішенням керівника, у визначеній ним формі контролю. Основна мета цього заходу – виключення впливу приватного інтересу особи на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій. Він застосовується за сукупності таких умов:

- 1) при наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 2) конфлікт інтересів має тимчасовий характер, а в певних випадках і постійний;
- 3) неможливо застосувати такі заходи врегулювання конфлікту інтересів як усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження доступу до інформації і перегляд її службових повноважень;
- 4) відсутні підстави для переведення особина іншу посаду або для її звільнення.

2. Стаття 33 Закону не визначає, хто саме уповноважений приймати рішення про застосування зовнішнього контролю. Тому воно може бути прийняте як керівником органу, підприємства, установи, організації, так і керівником відповідного структурного підрозділу, в якому працює особа. Виходячи із змісту розглядуваного заходу врегулювання та вимог до його оформлення, рішення про його застосування доцільно приймати керівником рівня не нижче ніж керівник самостійного структурного підрозділу, в складі якого працює особа.

3. Вибір конкретної форми зовнішнього контролю здійснюється з урахуванням особливостей конфлікту інтересів, що виник, рішення та/або дії, яку слід вчинити, компетентності осіб, яка залучаються до контролю, вимог до якості виконуваної роботи, досвіду роботи тощо.

Перевірка працівником, визначеним керівником, стану та результатів виконання особою завдання, вчинення нею дій, змісту рішень чи проектів рішень, що приймаються або розробляються особою або відповідним колегіальним органом з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів полягає у здійсненні таким працівником наступного (ретроспективного) контролю шляхом аналізу прийнятих особою, яка повідомила про конфлікт інтересів, рішень чи вчинених дій на предмет їх об'єктивності, правильності, законності, відповідності іншим вимогам. Дана форма контролю може бути застосована й щодо перевірки діяльності колегіального органу, крім випадків, коли неучасть особи, у якій виник конфлікт інтересів, призведе до втрати правомочності такого органу.

Виконання особою завдання, вчинення нею дій, розгляд справ, підготовка та прийняття нею рішень у присутності визначеного керівником органу працівника полягає у здійсненні визначеним працівником поточного (оперативного) контролю шляхом безпосереднього спостереження за діями, що вчиняються, та рішеннями, що приймаються, в «режимі реального часу» з метою оперативного виявлення і своєчасне припинення порушень, що можуть виникнути в результаті впливу приватного інтересу на їх об'єктивність або неупередженість.

Участь уповноваженої особи Національного агентства в роботі колегіального органу в статусі спостерігача без права голосу. Ця форма зовнішнього застосовується якщо неучасть особи, яка повідомила про конфлікт і входить до складу колегіального органу, у прийнятті рішень цим органом призведе до втрати його правомочності. Рішення про її застосування приймається відповідним колегіальним органом. у рішенні визначається лише форма зовнішнього контролю, про що повідомляється НАЗК, яке, в свою чергу, визначає уповноважену особу, що буде брати участь в роботі колегіального органу в якості спостерігача. Хоча участь такої особи у голосуванні виключається, під час роботи колегіального органу нею можуть бути виявлені порушення законодавства у сфері запобігання корупції.

Частина 3 коментованої статті. Законодавцем визначено основні вимоги до змісту рішення про здійснення зовнішнього контролю. у ньому визначаються конкретна форма контролю,

уповноважений на проведення контролю працівник, а також обов'язки особи у зв'язку із застосуванням зовнішнього контролю за виконанням нею відповідного завдання, вчиненням нею дій чи прийняття рішень. з урахуванням цього, найбільш оптимальною формою прийнятого керівником рішення щодо застосування зовнішнього контролю має бути розпорядчий акт, який має визначену процедуру підготовки та реєстрації.

Стаття 34. Переведення, звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів

1. Переведення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прівірняної до неї особи на іншу посаду у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів здійснюється за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації у разі, якщо конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер і не може бути врегульований шляхом усунення такої особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень та функцій, позбавлення приватного інтересу та за наявності вакантної посади, яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям особи.

Переведення на іншу посаду може здійснюватися лише за згодою особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прівірняної до неї особи.

2. Звільнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прівірняної до неї особи з займаної посади у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів здійснюється у разі, якщо реальний чи потенційний конфлікт інтересів у її діяльності має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, в тому числі через відсутність її згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу.

1. Згідно зі ст. 32 КЗпП передбачено, що переведення на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації, а також переведення на роботу на інше підприємство, в установу, організацію або в іншу місцевість, хоча б разом з підприємством, установою, організацією, допускається тільки за згодою працівника, за винятком випадків, передбачених у статті 33 цього Кодексу, а саме тимчасове переведення працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, і то лише за його згодою.

Не вважається переведенням на іншу роботу і не потребує згоди працівника переміщення його на тому ж підприємстві, в установі, організації на інше робоче місце, в інший структурний підрозділ у тій же місцевості, доручення роботи на іншому механізмі або агрегаті у межах спеціальності, кваліфікації чи посади, обумовленої трудовим договором .

Винятками є лише випадки, пов'язані з переведення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прівірняної до неї особи на іншу посаду у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів за сукупності таких умов: а) конфлікт інтересів має постійний характер; б) не може бути врегульований шляхом застосування інших заходів зокрема усунення такої особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження доступу до інформації, перегляд її службових повноважень та функцій; в) позбавитися від приватного інтересу не видається за можливе; г) наявна вакантна посада, а саме це вільна посада (робоче місце), на яку може бути працевлаштована особа яка за своїми характеристиками відповідає особистим та професійним якостям особи, в якій наявний конфлікт інтересу ; д) уповноважена особа погоджується на переведення її на іншу посаду.

Тож єдиною можливою підставою для переведення працівника є його письмова згода. Якщо він не погоджується, то переведення працівника на іншу роботу стає неможливим.

2. В контексті коментованої статті важливе значення має ст. 36 КЗОТ, що передбачає підстави припинення трудового договору, зокрема угода сторін; закінчення строку (пункти 2 і 3 статті 23), крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна з сторін не поставила вимогу про їх припинення тощо. При цьому КЗОТ не передбачає такої підстави звільнення з роботи, як наявність конфлікту інтересів. Але однією з додаткових підстав які передбачені п. 4 ч 1 ст. 41 Кодексу є розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з окремими категоріями працівників є перебування, всупереч вимогам Закону «Про запобігання корупції», у прямому підпорядкуванні у близької особи.

Якщо переведення уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, порівняної до неї особи на іншу посаду є неможливим і конфлікт інтересів не може бути врегульований в інший спосіб, то службовця призначають на нижчу посаду або звільняють із займаної ним посади.

Застосування такого заходу як звільнення особи з займаної посади у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів здійснюється за сукупності таких умов: а) конфлікт інтересів має постійний характер; б) не може бути врегульований в інший спосіб, в тому числі через відсутність її згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу.

Стаття 34 Закону передбачає, що дані заходи застосовуються саме щодо тих осіб, в яких є наявний конфлікт інтересів, а не, щодо тієї особи, у зв'язку зі спільною роботою з якою в особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, порівняної до неї виник конфлікт інтересів.

Зазначені процедури переведення і звільнення здійснюються за рішенням органу чи посадової особи, які уповноважені приймати рішення про призначення службовців на посади. у цьому разі звільнення відбувається за участю тих органів і посадових осіб, які брали участь у його призначенні.

Стаття 35. Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

1. Правила врегулювання конфлікту інтересів в діяльності Президента України, народних депутатів України, членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, суддів, суддів Конституційного Суду України, голів, заступників голів обласних та районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарів міських, сільських, селищних рад, депутатів місцевих рад визначаються законами, які регулюють статус відповідних осіб та засади організації відповідних органів.

{Частина перша статті 35 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1798-VIII від 21.12.2016}

2. У разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, порівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо), вона не має права брати участь у прийнятті рішення цим органом.

Про конфлікт інтересів такої особи може заявити будь-який інший член відповідного колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається. Заява про конфлікт інтересів члена колегіального органу заноситься в протокол засідання колегіального органу.

У разі якщо неучасть особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, порівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу, у прийнятті рішень цим органом призведе до втрати правомочності цього орга-

ну, участь такої особи у прийнятті рішень має здійснюватися під зовнішнім контролем. Рішення про здійснення зовнішнього контролю приймається відповідним колегіальним органом.

1. Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виникає в діяльності вказаних у ч. 1 ст. 35 Закону суб'єктів, передбачені відповідними законодавчими актами. Ці особливості стосуються, насамперед, строків, форми та адресатів повідомлення про наявність конфлікту інтересів, а також заходів його врегулювання. Здебільшого, вони зводяться до обов'язку особи, в якій наявний конфлікт інтересів, у найкоротший строк проінформувати визначений законом орган про конфлікт інтересів і заявити самовідвід щодо участі в розгляді відповідного питання.

Щодо Президента України такі особливості передбачені у ст. 103 Конституції України. Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку.

Щодо народних депутатів України відповідні особливості передбачені як у Законі «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 р., так і (головним чином) у статтях 31-1, 37, 85, 87, 173, 223 Регламенту Верховної Ради України, затв. Законом від 10 лютого 2010 р. Зокрема:

а) народний депутат бере участь на пленарних засіданнях в обговоренні питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, а також бере участь у голосуванні з таких питань за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання ВР, на якому розглядається відповідне питання;

б) не може бути обраний до складу тимчасової спеціальної або слідчої комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для підготовки і попереднього розгляду яких утворюється відповідна комісія;

в) народний депутат, кандидатура якого запропонована депутатською фракцією (депутатською групою) до складу тимчасової спеціальної або слідчої комісії, зобов'язаний повідомити ВР про неможливість брати участь у роботі комісії за наявності зазначеної підстави.

Щодо членів КМ зазначені особливості передбачені у ст. 120 Конституції України, статтях 45, 45-1 Закону «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. Зокрема:

а) у разі виникнення у члена КМ реального чи потенційного конфлікту інтересів він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це КМ;

б) член КМ не може брати участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень, виконувати інші повноваження у питаннях, щодо яких у нього наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів;

в) у разі неможливості врегулювання конфлікту інтересів члена КМ у посіб, вказаний вище, та неусунення ним конфлікту інтересів самостійно Прем'єр-міністр звертається до ВР з поданням про звільнення з посади вказаного члена КМ (стосовно Міністра закордонних справ та Міністра оборони таке подання вноситься за згодою Президента України).

Позитивно оцінивши ці законодавчі положення, група експертів GRECO водночас вказала на незрозумілість алгоритму дій у випадку порушення зазначеної процедури. Необхідно сформулювати детальні настанови з цих питань (у формі кодексу поведінки) і надати його депутатам, а загалом посилити внутрішні механізми контролю за доброчесністю у ВР (Четвертий раунд оцінювання).

Запобігання корупції серед народних депутатів, прокурів та суддів. Звіт за результатами оцінки. Україна. Ухвалено на 76-пленарному засіданні GRECO (Страсбург, 19–23 червня 2017 р. (<https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017/1680737206>)). – Пункти 77–80, 95).

Порядок розгляду питань, пов'язаних з підготовкою і внесенням подань щодо осіб, призначення на посаду та звільнення з посади яких здійснюється Верховною Радою України, Президентом України.

Щодо керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу КМ, відповідні особливості передбачені у ч. 6 ст. 19 Закону «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. Йдеться про те, що, у разі виникнення у керівника вказаного органу реального чи потенційного конфлікту інтересів, він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це міністра, який спрямовує та координує відповідний орган (крім керівника центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, який зобов'язаний поінформувати у вказаному випадку КМ).

За результатами розгляду зазначеної інформації міністр або КМ приймає рішення про здійснення заходів із врегулювання конфлікту інтересів керівника відповідного органу та здійснює контроль за їх реалізацією.

2. Щодо осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, відповідні особливості передбачені у ст. 59-1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. і ст. 12-1 Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. Так, сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень відповідною радою за умови самостійного публічного оголошення про конфлікт інтересів під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання. Здійснення контролю за дотриманням вимог, пов'язаних із запобіганням і врегулюванням конфлікту інтересів, надання відповідним особам консультацій та роз'яснень з цих питань, а також поведження з майном, що може бути неправомірною вигодою та подарунками, покладається на постійну комісію, визначену відповідною місцевою радою.

Якщо законодавство про місцеве самоврядування обмежується покладанням на відповідну особу обов'язку публічно оголосити про конфлікт інтересів під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання, після чого особа може голосувати на законних підставах, то спеціальний закон (ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції») цим не обмежується і в порядку врегулювання конфлікту забороняє, за загальним правилом, особі, в якій наявний конфлікт інтересів, брати участь у прийнятті рішення колегіальним органом (детальніше див. нижче).

Долати колізію між вказаними положеннями слід, керуючись правилом, згідно з яким спеціальний закон скасовує (витісняє) загальний закон, а отже, пріоритет у розглядуваній ситуації – за ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції».

З урахуванням того, що законодавство встановлює два основні обов'язки депутата місцевої ради (прирівняної особи) за наявності в нього (неї) конфлікту інтересів: не лише невідкладно і публічно заявити про конфлікт інтересів, а й не брати участі в обговоренні чи голосуванні відповідного питання на засіданні ради або комісії, – депутат місцевої ради (інша особа, уповноважена на виконання функцій місцевого самоврядування та зазначена у ст. 59-1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні») не вправі брати участь у розгляді, підготовці та голосуванні з питань, щодо яких наявний конфлікт інтересів, навіть після самостійного публічного оголошення про його наявність (за винятком ситуації, описаної в абз. 3 ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції»).

Проте, якщо, наприклад, депутат міської ради, який виконує свої повноваження у складі такого колегіального органу, голосує за погодження себе до складу виконавчого органу міської ради та погодження призначення себе на посаду заступника міського голови, то він одноосібно не приймає такого рішення – останнє ухвалюється колегіальним органом більшістю голосів. Це впливає зі статей 26 і 43 Закону «Про місцеве самоврядування». Висновок про відсутність конфлікту інтересів слід робити й у випадках голосування депутатів місцевої

ради з питань встановлення місцевих податків, зборів, орендної плати на нерухоме та рухоме майно, земельні ділянки тощо (навіть якщо депутати або члени їх сімей є власниками такого майна), а так само з питань, які є загальними щодо регулювання взаємовідносин місцевої влади та приватного бізнесу (навіть якщо депутати або члени їх сімей є підприємцями). Якщо йдеться про подібні нормативно-правові акти, то вони стосуються не окремих фізичних чи юридичних осіб, пов'язаних із депутатом, а певного знеособленого кола осіб.

Натомість, якщо має місце участь депутата в підготовці і прийнятті індивідуально-правового акту стосовно орендної плати на майно, належне депутату або іншим особам, щодо яких у нього існує приватний інтерес, то необхідно діяти, виходячи з наявності конфлікту інтересів. Такий же висновок слід робити, зокрема, й у випадках, коли:

— депутат, який має відношення до юридичної особи приватного права (володіє корпоративними правами господарського товариства, перебуває на посаді у керівних органах товариства тощо), бере участь у підготовці і прийнятті рішення місцевої ради щодо цієї юридичної особи;

— депутат бере участь у підготовці і прийнятті рішення місцевої ради про оплату праці працівників апарату ради при тому, що його член сім'ї або близька особа є, наприклад, керуючим справами апарату місцевої ради, і його посадовий оклад «пакетом» голосується з іншими.

Депутати місцевих рад не лише здійснюють діяльність у формі участі в засіданнях місцевої ради, а й беруть участь у роботі постійних та інших комісій міської ради, робочих груп тощо. Оскільки Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» не містить спеціальних правил щодо врегулювання конфлікту інтересів при здійсненні депутатських повноважень у таких випадках, тут мають застосовуватися загальні правила, закріплені в ст. 28 і ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції».

Тому, наприклад, якщо депутат місцевої ради голосує на засіданні постійної депутатської комісії, членом якої він є, за питання свого близького родича і не повідомляє про це (ні письмово, ні усно) голову та членів комісії до і під час голосування, то така поведінка є неправомірною і повинна тягнути юридичну відповідальність (див. пункти 4 і 5 коментарю до ст. 28 Закону).

На посадових осіб місцевого самоврядування, які не є сільським, селищним, міським головою, секретарем, депутатом відповідної місцевої ради, на час розгляду, підготовки та прийняття рішень відповідною радою також поширюються загальні вимоги врегулювання конфлікту інтересів, передбачені Законом «Про запобігання корупції». Щодо посадових осіб місцевого самоврядування, які одночасно є депутатами відповідної ради, то, наприклад, при розгляді на засіданні ради питання про їхні особисті умови оплати праці вони мають конфлікт інтересів, а отже, зобов'язані діяти відповідно до ч. 2 ст. 35 Закону.

3. Щодо суддів КСУ відповідні особливості передбачені у ст. 60 Закону «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р. Йдеться про те, що:

а) суддя КС не може брати участі у підготовці, розгляді та прийнятті рішень, виконувати інші повноваження у питаннях, щодо яких у нього наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів;

б) у разі наявності у судді КС реального чи потенційного конфлікту інтересів він повинен протягом одного робочого дня письмово поінформувати про це Суд та заявити самовідвід;

в) з цих самих підстав відвід судді КС можуть заявити особи, які є учасниками конституційного провадження.

Відвід (самовідвід) застосовується, зокрема, якщо: 1) суддя безпосередньо або опосередковано заінтересований у результаті розгляду справи; 2) суддя є членом сім'ї або близьким родичем осіб, які беруть участь у справі; 3) є інші обставини, що викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості судді. Заява про відвід (самовідвід) подається у письмовій формі та розглядається КС у порядку, встановленому регламентом.

4. Щодо суддів згадані особливості передбачені у ст. 127 Конституції України, Законі «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. і процесуальних кодексах, в яких передбачені підстави відводу (самовідводу) судді (залежно від виду провадження це КАС, ГПК, ЦПК і КПК). Порухення правил відводу або самовідводу може бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (ст. 106 Закону «Про судоустрій та статус суддів»). Суддя, зокрема, зобов'язаний:

справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства;

дотримуватися правил суддівської етики, у т. ч. виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та невідкупності суддів;

подавати декларацію добросовісності судді та декларацію родинних зв'язків судді; виявляти повагу до учасників процесу;

не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у т. ч. таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання; виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції;

звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до ВРП і до Генерального прокурора упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання (ч. 7 ст. 56 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Цей Закон (частини 8 і 10 ст. 133) також встановлює, що Рада суддів України (далі – РСУ), зокрема: здійснює контроль за додержанням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів, Голови або членів ВККС, Голови ДСА чи його заступників; приймає рішення про врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності зазначених осіб (якщо такий конфлікт не може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом). у разі виникнення у судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом), Голови чи члена ВККС, Голови ДСА, його заступника реального чи потенційного конфлікту інтересів вони зобов'язані не пізніше наступного робочого дня з моменту виникнення такого конфлікту інтересів у письмовій формі повідомити про це РСУ. Ця вимога не стосується Голови і членів ВРП.

Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за неповідомлення або несвоєчасне повідомлення РСУ про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом) (п. 7 ч. 1 ст. 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»), а також до адміністративної відповідальності (ч. 1 ст. 172-7 КАП).

Рішенням РСУ від 4 лютого 2016 р. №2 затверджено Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів в діяльності суддів та інших представників судової системи та його врегулювання, а Рішенням РСУ від 4 лютого 2016 р. №3 – Положення про Комітет етики, врегулювання конфлікту інтересів та професійного розвитку суддів Ради суддів України.

До заходів самостійного врегулювання конфлікту інтересів РСУ відносить:

- 1) самовідвід в порядку, передбаченому процесуальним законодавством;
- 2) розкриття інформації про конфлікт інтересів, якщо після такого розкриття сторонами процесу або іншими зацікавленими особами йому не було заявлено відвід;
- 3) усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення, непов'язаних зі здійсненням правосуддя, чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 4) усунення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів РСУ;

5) подання заяви щодо перегляду обсягу службових повноважень особи, непов'язаних зі здійсненням правосуддя, з метою виключення факторів, які спричиняють конфлікт інтересів;

6) подання заяви про переведення особи на іншу посаду або в інший суд; подання заяви про звільнення особи;

7) подання добровільної декларації про приватні інтереси.

Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом прийняття РСУ рішення щодо:

1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення, не пов'язаних зі здійсненням правосуддя, чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;

2) усунення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів РСУ;

3) перегляду обсягу службових повноважень особи, не пов'язаних зі здійсненням правосуддя;

4) переведення особи на іншу посаду або в інший суд;

5) звільнення особи;

6) відкликання особи суб'єктом обрання (щодо членів ВККС).

РСУ в межах своєї компетенції може прийняти й інші рішення для врегулювання конфлікту інтересів.

РСУ, серед іншого, здійснює підготовку та поширення коментарів, рекомендацій, роз'яснень, консультативних висновків загального характеру стосовно застосування та тлумачення нормативно-правових актів щодо конфлікту інтересів.

Так, рішеннями РСУ від 12 травня 2016 р. №36, від 4 листопада 2016 р. №77, від 8 червня 2017 р. №34 і від 7 вересня 2017 р. №46 було роз'яснено, що конфлікт інтересів не виникає у випадках:

1) волевиявлення особи – учасника зборів з обрання суддів на адміністративні посади;

2) подання учасником судового процесу заяви про вчинення суддею злочину за ст. 375 КК;

3) наявності правовідносин між суддею та органами суддівського врядування (ВРП, ВККС, ДСА), якщо він розглядає справу про аналогічні правовідносини іншого судді з цими органами;

4) наявності скарги щодо судді у провадженні ВРП, відкриття дисциплінарного провадження;

5) видання головою суду наказів відносно себе про грошові виплати, право та розмір яких встановлені Законом «Про судоустрій і статус суддів», а також про відпустки відповідно до законодавства;

6) наявності судового рішення, яке ухвалене судом (суддею, слідчим суддею) в іншій справі у подібних правовідносинах, або за участю тих самих сторін, або з процесуальних чи інших питань у тій самій справі.

Наявність у працівника установи, підприємства, навчального закладу тощо статусу члена науково-консультативної ради відповідного суду не створює у суддів цього суду конфлікту інтересів у розгляді справ за участю установи, підприємства, навчального закладу тощо у зв'язку з відсутністю приватного інтересу.

Робота в одній судовій установі суддів та їхніх близьких осіб (голова суду – суддя, помічник, працівник апарату суду, суддя – суддя, помічник, працівник апарату суду) сама по собі не породжує конфлікт інтересів; для визначення наявності або відсутності конфлікту інтересів в умовах роботи в одній судовій установі суддів і їхніх близьких осіб слід виходити зі співвідношення посадових обов'язків вказаних осіб.

Питання конфлікту інтересів, визначені відповідним процесуальним законом, не потребують рішень РСУ. Інакше кажучи, в разі виникнення конфлікту інтересів, який може бути врегульований в процесуальний спосіб (відвід, самовідвід), суддя врегулює його самостійно.

но без повідомлення про це РСУ. Загалом підстави відводу (самовідводу) судді, визначені процесуальними кодексами, є такими:

- суддя брав участь у розгляді цієї справи або пов'язаної з нею справи як представник, секретар судового засідання, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;
- суддя прямо чи опосередковано заінтересований у результаті розгляду справи;
- суддя є членом сім'ї або близьким родичем сторони або інших осіб, які беруть участь у справі;
- наявні інші обставини, які викликають сумнів у неупередженості судді.

Крім цього, суддя, який брав участь у розгляді справи, не може брати участі в новому розгляді справи, у разі скасування рішення, прийнятого за його участю, або у перегляді прийнятого за його участю рішення за нововідкритим обставинами. у таких випадках суддя не зобов'язаний повідомляти РСУ про конфлікт інтересів. Наприклад, наявність у судді або членів його сім'ї будь-якої кількості акцій господарського товариства, яке є одним з учасників судової справи, що знаходиться у провадженні судді, утворює конфлікт інтересів і потребує самостійного врегулювання шляхом повідомлення учасників судового засідання про наявність цих обставин та вирішення питання про відвід або самовідвід відповідно до процесуальних кодексів.

За відсутності заявленого відводу конфлікт інтересів вважається врегульованим

5. Ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції» присвячена врегулюванню конфлікту інтересів, що наявний в особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо). Так, встановлено, що такій особі, за загальним правилом (виняток передбачений в абз. 3 ч. 2 ст. 35 Закону), заборонено брати участь у прийнятті рішення колегіальним органом. Причому забороняється:

- цій особі брати участь не лише в голосуванні, а й в обговоренні (розгляді) питання;
- цій особі брати участь у підготовці документів для прийняття рішення колегіальним органом;
- враховувати особу при визначенні кількості членів, необхідних для правомочності розгляду колегіальним органом відповідного питання.

Наприклад, член ВРП, за наявності конфлікту інтересів при розгляді цим колегіальним органом рекомендації ВККС про призначення судді на посаду, зобов'язаний відмовитись від: виконання повноважень доповідача, складання висновку щодо можливості призначення судді на посаду; обговорення висновку на розгляді ВРП; участі у розгляді кандидатури на посаду судді; участі у голосуванні за рішення щодо кандидата на посаду судді на засіданні ВРП.

Заява про конфлікт інтересів члена колегіального органу заноситься до протоколу засідання цього органу. Про наявність конфлікту інтересів у вказаної особи може заявити будь-який інший член колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується питання, що розглядається.

Положення, закріплені в ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції», знаходять розвиток (конкретизацію) в інших нормативно-правових актах.

Зокрема, член ВККС не має права брати участь у розгляді питання та ухваленні рішення і підлягає відводу (самовідводу), якщо наявні дані про конфлікт інтересів або обставини, що викликають сумнів у його безсторонності. За наявності таких обставин, член ВККС повинен заявити самовідвід. Із тих самих підстав відвід члену ВККС можуть заявити особи, щодо яких або за поданням яких розглядається питання (ст. 100 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

6. Член Громадської ради доброчесності зобов'язаний відмовитися від участі у розгляді питання про надання висновку про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності у таких випадках:

1) якщо він перебуває у дружніх чи інших особистих стосунках із суддею чи кандидатом на посаду судді;

2) якщо він причетний до справ, які розглядав чи розглядає такий суддя;

3) за наявності іншого конфлікту інтересів або обставин, що викликають сумнів у його неупередженості (ч. 8 ст. 87 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Член ВРП зобов'язаний відмовитися від участі у розгляді питання, якщо:

1) він перебуває у родинних чи інших особистих стосунках із суддею, кандидатом на посаду судді чи прокурором, стосовно якого розглядається питання, а також особою, яка звернулася зі скаргою до ВРП;

2) він особисто, прямо чи побічно заінтересований у справі, яку розглядає такий суддя;

3) за наявності іншого конфлікту інтересів або обставин, що викликають сумнів у його неупередженості (ч. 5 ст. 20 Закону «Про Вищу Раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р.).

Член ВРП не може брати участі в розгляді питання і підлягає відводу, якщо буде встановлено, що він особисто, прямо чи побічно заінтересований у результаті справи, є родичем особи, стосовно якої розглядається питання, або якщо будуть встановлені інші обставини, що викликають сумнів у його неупередженості. За наявності таких обставин, член ВРП повинен заявити самовідвід. За наявності вказаних обставин відвід члену ВРП може заявити особа, за поданням якої розглядатиметься питання, а також особа, стосовно якої вирішується питання, чи особа, яка подала заяву, скаргу (ст. 33 Закону «Про Вищу Раду правосуддя»).

6. Член Комісії МФ з питань застосування санкцій за порушення вимог законодавства щодо запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі – Комісія) зобов'язаний заявляти самовідвід чи підлягає відводу, якщо:

1) він є членом сім'ї або близькою особою особи, щодо якої вирішується питання застосування відповідних санкцій;

2) є інші обставини, які викликають сумнів в його об'єктивності. За наявності цих підстав, відвід члену Комісії заявляє голова або інший член Комісії. Відвід члену Комісії може заявити також особа, щодо якої розглядається справа, або будь-яка інша особа, якій стало відомо про участь у розгляді справи та прийнятті рішення члена Комісії, щодо якого виникає сумнів його об'єктивності. Відвід (самовідвід) повинен бути вмотивованим і заявленим Комісії у письмовій формі. Головуючий на засіданні зобов'язаний повідомити члена Комісії про його відвід. Рішення про відвід (самовідвід) члена Комісії приймається більшістю присутніх на засіданні її членів, крім члена Комісії, стосовно якого вирішується питання щодо відводу (самовідводу). у разі прийняття рішення про відвід або задоволення заяви про самовідвід, розгляд справи та прийняття рішення здійснюються без участі члена Комісії, стосовно якого вирішено питання щодо відводу (самовідводу).

Особи, які входять до складу контрольної групи РП, під час здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) зобов'язані заявляти про самовідвід від участі у здійсненні заходу державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) за наявності обставин, що вказують на потенційний конфлікт інтересів (п. 6 ч. 2 ст. 32 Закону «Про Рахункову палату» від 2 липня 2015 р.).

З різних причин рішення про задоволення самовідводу (відводу) колегіальним органом може бути й не ухвалене, що вказує на колізійність відповідних законодавчих положень. у згаданих вище і подібних ситуаціях, безумовно, пріоритет повинна мати норма спеціального (антикорупційного) законодавчого акту – ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції», що забороняє особі, яка входить до складу колегіального органу та має конфлікт інтересів, брати участь у прийнятті цим органом відповідного рішення. Вказане положення Закону є імперативним, а його реалізація не повинна залежати від позиції, яку займе з питання про врегулювання конфлікту інтересів той чи інший колегіальний орган.

Водночас, в абзаці 3 ч. 2 ст. 35 коментованого Закону встановлено, якщо неучасть особи, в якій наявний конфлікт інтересів, призведе до втрати правомочності колегіального органу, то участь такої особи у прийнятті рішень має здійснюватися під зовнішнім контролем, про що відповідний колегіальний орган приймає рішення. у рішенні обирається конкретна передбачена Законом форма контролю та уповноважений на проведення контролю суб'єкт. Щодо здійснення зовнішнього контролю.

Незважаючи на стримуючий вплив зовнішнього контролю, за його допомогою неможливо повністю виключити негативний вплив особи, в якій наявний конфлікт інтересів, на інших членів колегіального органу та ухвалення рішення, несприятливого для держави, територіальної громади тощо.

Стаття 36. Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права у порядку, встановленому законом.

У такому випадку особам, зазначеним у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється передавати в управління належні їм підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї.

2. Передача особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, належних їм підприємств, які за способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу є унітарним, здійснюється шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності.

3. Передача особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, належних їм корпоративних прав здійснюється в один із таких способів:

1) укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності (крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами);

2) укладення договору про управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, з торговцем цінними паперами, який має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління цінними паперами;

3) укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами.

Передача корпоративних прав як оплата вартості цінних паперів венчурного пайового інвестиційного фонду здійснюється після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску цінних паперів такого інституту спільного інвестування.

4. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть укладати договори, зазначені у частинах другій та третій цієї статті, із суб'єктами підприємницької діяльності, торговцями цінними паперами та компаніями з управління активами, в яких працюють члени сім'ї таких осіб.

5. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, призначені (обрані) на посаду, в одноденний термін після передачі в управління

належних їм підприємств та корпоративних прав зобов'язані письмово повідомити про це Національне агентство із наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору.

6. Вимоги цієї статті не поширюються на:

1) осіб, які входять як незалежні члени до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства, державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

2) депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі);

3) помічників-консультантів народних депутатів України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України.

{Частина шосту статті 36 доповнено пунктом 3 згідно із Законом № 319-IX від 03.12.2019}

{Статтю 36 доповнено частиною шостою згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

1. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування відповідно до пункту 1, ст. 3 цього Закону зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права у порядку, встановленому законом.

Ст. 1 Закону визначає що члени сім'ї — особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Поняття «підприємство» визначене у ст. 62 ГК як самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом України та іншими законами.

Визначення поняття «корпоративні права» наведено у статті 167 Господарського кодексу України, відповідно до якої корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Частина 2 коментованої статті. Закон також визначає способи передачі підприємств особами які за способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу є унітарними.

Ст. 42 ГК України визначає підприємництво як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку

2. Ч. 4 ст. 63 ГК України передбачає що, унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який призначається (обирається) засновником (наглядовою радою такого підприємства у разі її утворення), керує підприємством і формує його трудовий колектив на

засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника. Так, передача посадовими особами належних їм підприємств, які за способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу є унітарним, здійснюється шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності.

3. Передача посадовими особами належних їм корпоративних прав здійснюється в один із таких способів:

1) укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності (крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами);

2) укладення договору про управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, з торговцем цінними паперами, який має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління цінними паперами; 3) укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами.

Поняття договору управління майном закріплено ст. 1029 ЦК України, якою передбачено можливість виникнення на підставі зазначеного договору двох видів прав управителя на отримане в управління майно: права управителя на чуже майно (власником майна, що перебуває в управлінні, залишається установник); або права довірчої власності (право власності на довірене майно переходить від установника до управителя).

Відповідно до ч. 1 ст. 1029 ЦК за договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача).

У відповідності до вимог ст. 17 Закону «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 лютого 2006 р. професійна діяльність з торгівлі цінними паперами на фондовому ринку провадиться торговцями цінними паперами, які створюються у формі господарського товариства та для яких операції з цінними паперами та іншими фінансовими інструментами є виключним видом діяльності, крім випадків, передбачених цим Законом, а також банками.

Порядок створення і діяльності венчурного пайового інвестиційного фонду і компанії з управління активами визначено Законом «Про інститути спільного інвестування» від 5 липня 2012 р., який спрямований на забезпечення залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів і визначає правові та організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління активами зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність.

4. Разом з цим, посадові особи не можуть укладати зазначені договори із суб'єктами підприємницької діяльності, торговцями цінними паперами та компаніями з управління активами, в яких працюють члени сім'ї таких осіб. Таким чином, статтею 36 Закону не вимагається від посадової особи відчувати (продавати, дарувати тощо) підприємства або корпоративні права, та для виконання вимог вказаної статті достатньо передати їх в управління іншій особі.

5. Однак, під час реалізації цієї норми посадові особи досить часто стикаються з рядом проблем. Так, процедура передачі підприємств та корпоративних прав займає багато часу, що

в більшості випадків перевищую 30 днів. Також, у разі передачі в управління підприємств чи корпоративних прав іншій особі посадова особа залишається власником (засновником, учасником) такого підприємства, відомості про що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

При цьому під час здійснення процедури відчуження виникає інша проблема – відсутність чіткого визначення в законодавстві моменту завершення такої процедури: з моменту укладення та нотаріального посвідчення відповідного правочину, чи з моменту внесення даних про нового власника (учасника) до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Крім того, для виключення учасника або зміни власника підприємства необхідно здійснити ряд дій, передбачених нормами цивільного законодавства та статутом підприємства, що теж, в свою чергу, затягує завершення процедури відчуження.

Ситуація ускладнюється, коли компанія співпрацює з підприємством, корпоративні права якого передаються. Досить часто трапляється, що посадові особи, які передають корпоративні права чи підприємства, залучені до співпраці з цими підприємствами від імені Компанії. у такому випадку можна стверджувати про наявність у посадової особи конфлікту інтересів, оскільки у посадової особи фактично існує можливість впливати на прийняття рішень від імені компанії на користь такого підприємства.

Таким чином у такому випадку у посадової особи, яка передає підприємство чи корпоративні права існує конфлікт інтересів, зумовлений наявністю приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові повноваження. За таких обставин виникає необхідність вжиття заходів врегулювання конфлікту інтересів, передбачених розділом V Закону.

Отже, посадовій особі в першу чергу для захисту своїх інтересів та уникнення сумнівів в неупередженості при прийнятті рішень, і як наслідок притягнення до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, необхідно письмово повідомити безпосереднього керівника про наявний в неї конфлікт інтересів. А безпосередній керівник, в свою чергу, зобов'язаний вжити заходів для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів такої особи. у даному випадку, найбільш доцільним буде усунути посадову особу від виконання завдань, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, що стосується підприємства, яке їй належало.

Згідно ч. 2 ст. 167 Господарського Кодексу України володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом, а законом можуть бути встановлені обмеження певним особам щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення. у зв'язку з чим порушення відповідної заборони (п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону) у цьому разі немає.

Якщо виникає така ситуація, то особа має право передати належні їй корпоративні права іншим особам одним із способів, передбачених ч. 3 ст. 36 Закону, здійснити відчуження корпоративних прав, а також зобов'язана виконати обов'язки, закріплені в ч. 1 ст. 28 Закону.

б. Загальний порядок передачі належних особі підприємств та/або корпоративних прав визначений статтею 36 Закону і передбачає необхідність дотримання таких вимог:

передача має бути здійснена протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду ; забороняється передавати в управління підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї, а також укладати відповідні договори із суб'єктами підприємницької діяльності, торговцями цінними паперами та компаніями з управління активами, в яких працюють члени сім'ї;

передача підприємств, які за способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу є унітарними, здійснюється шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності.

7. У відповідності до вимог ч. 5 ст. 36 Закону уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також посадові особи юридичних осіб публічного права в одноденний термін після передачі в управління належних їм підприємств та корпоративних прав зобов'язані письмово повідомити про це Національне агентство з питань запобігання корупції. Письмові заяви та повідомлення, здані до установи зв'язку або до скриньки для вхідної кореспонденції Національного агентства з питань запобігання корупції до закінчення останнього дня строку, вважаються такими, що здані своєчасно. До повідомлення обов'язково додається нотаріально засвідчена копія укладеного договору.

Також до повідомлення рекомендується додавати:

— належним чином завірену копію наказу про призначення (рішення про обрання) на посаду;

— належним чином завірену копію установчих документів чи документів, що підтверджують наявність корпоративних прав.

У повідомленні яке направляється в Національне агентство з питань запобігання корупції рекомендується зазначати наступні відомості:

— прізвище, ім'я та по батькові особи, яка передала в управління належні їй підприємства та/або корпоративні права;

— посада, на яку призначено (обрано) особу, у зв'язку з чим здійснено передачу в управління належних їй підприємств та/або корпоративних прав;

— дата призначення (обрання) на посаду;

— дата передачі підприємств та/або корпоративних прав в управління;

— дата повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про передачу підприємств та/або корпоративних прав в управління;

— найменування переданого в управління підприємства, його організаційно-правова форма, код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частка у статутному (складеному) капіталі підприємства, у грошовому та відсотковому вираженні, а у випадку, якщо це цінні папери, у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі, відомості стосовно виду цінного папера, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів;

— спосіб передачі підприємств та/або корпоративних прав в управління;

— прізвище, ім'я та по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків (серія та номер паспорта громадянина України, якщо особа через свої релігійні переконання відмовилася від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків) особи, в управління якій передано підприємства та/або корпоративні прав та/або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

Розділ VI

ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Стаття 37. Вимоги до поведінки осіб

1. Загальні вимоги до поведінки осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, якими вони зобов'язані керуватися під час виконання своїх службових чи представницьких повноважень, підстави та порядок притягнення до відповідальності за порушення цих вимог встановлюються цим Законом, який є правовою основою для кодексів чи стандартів професійної етики.

2. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби, затверджує загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

{Абзац перший частини другої статті 37 із змінами, внесеними згідно із Законом № 889-VIII від 10.12.2015}

Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування у випадку необхідності розробляють та забезпечують виконання галузевих кодексів чи стандартів етичної поведінки їх працівників, а також інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняних до них осіб, які здійснюють діяльність у сфері їх управління.

1. Звертаючись до походження слова «етики», останнє тлумачиться як наука про мораль. Про етику як науку в свій час говорив Аристотель (вчення про моральність)¹. Етику публічних службовців слід розглядати через призму компетентності, яку розглядають як здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості відповідно до Національної рамки кваліфікацій, затверджену Постановою КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1341. Саме особисті якості конкретно визначеного суб'єкта відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією, правопорушення варто розглядати як основу моральності, яка веде до безпосередньо дотримання правил етичної поведінки.

Професійна етика бере початок від загальної етики та в основі має сформовану систему конкретних моральних норм із супутніми їм практичними правилами, які «обслуговують» ту чи іншу галузь людської діяльності².

Професійна етика публічних службовців — сукупність моральних правил поведінки публічних службовців, за допомогою яких можна оцінити їх діяльність з точки зору таких цінностей, як справедливість, добросовісність, сумлінність, гідність, лояльність, чуйність, толерантність, відповідальність, професіоналізм тощо³.

¹ Аристотель. Нікомахова етика. — К. : “Аквілон-Плюс”, 2002. — 480 с.

² Професійна етика. Норми професійних ділових відносин [Електронний ресурс]. Навчальні матеріали онлайн — Режим доступу: http://pidruchniki.com/10280405/menedzhment/profesiyna_etika_normi_profes_iynih_dilovih_vidnosin.

³ Требенєць Н.І. Професійна етика публічного службовця та запобігання конфлікту інтересів [Електронний ресурс]. Сайт спільноти кращих державних службовців — Режим доступу: <http://www.kds.org.ua/presentation/trebenets-ni-publichnij-vistup-profesiynaetika-publichnogo-sluzhbovtsya-ta-zapobiganny>.

2. Постановою КМУ були введені в дію Правила етичної поведінки державних службовців, які регулюють моральні засади діяльності державних службовців та полягають у дотриманні принципів етики державної служби. (Постанова КМУ від 11 лютого 2016 р. № 65). Норми цих Правил передбачають дисциплінарну відповідальність за порушення ключових принципів етичної поведінки, до яких належить 1) служіння державі і суспільству; 2) гідна поведінка; 3) добросесність; 4) лояльність; 5) політична нейтральність; 6) прозорість і підзвітність; 7) сумлінність⁴.

Також для державних службовців були визначені Загальні правила, які регламентували основні принципи проходження державної служби. Саме при прийнятті на державну службу або на службу в органи місцевого самоврядування особа ознайомлюється з цими Загальними правилами. Відмітка про таке ознайомлення додається до особової справи державного службовця чи посадової особи місцевого самоврядування (*Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування Наказ від 05.08.2016 № 158 Національного агентства з питань державної служби в Україні*).

У Законі України «Про державну службу» знаходимо положення щодо обов'язковості дотримання державними службовцями правил етичної поведінки (ст. 8), а порушення цих правил розцінюється як дисциплінарний проступок (ст. 65). Проте в більшості випадків правила етичної поведінки розцінюються як такі, що мають рекомендаційний характер, та пропонуються як доповнення до основних законодавчих актів.

Міжнародні правила етичної поведінки регламентовані Міжнародним кодексом поведінки державних посадових осіб, відповідно до якого здійснюється регулювання наступних аспектів державної служби⁵:

колізія інтересів і відмова від права закріплює наступні правила поведінки державних посадових осіб:

не використовують своє офіційне становище для невинновданого здобування особистої користі або особистої та фінансової користі для своїх сімей.

не мають права користуватися державними грошовими коштами, власністю, послугами або інформацією, отриманою ними при виконанні службових обов'язків, для здійснення діяльності, не пов'язаної з виконанням ними службових функцій.

діють відповідно до заходів, які встановлені законом або адміністративними положеннями, для того, щоб після виходу зі своїх офіційних посад вони не зловживали своїм колишнім службовим становищем.

повідомлення відомостей про активи закріплює обов'язковість декларування власних активів і зобов'язання та майна членів сім'ї

прийняття подарунків або інших знаків уваги регламентують заборону щодо одержання будь-яких дарунків та знаків уваги, які можуть впливати на виконання ними своїх функцій, здійснення своїх обов'язків і прийняття рішень

конфіденційна інформація передбачає заборону державній посадовій розголошувати та користуватися в будь-який інший спосіб інформацією, що стала відома у зв'язку з виконанням службових повноважень

політична діяльність регламентує порядок залучення державних посадових осіб до політичної кон'юнктури, що повинно узгоджуватися з основним графіком роботи та не суперечити виконанню службових функцій

⁴ Правила етичної поведінки державних службовців, які регулюють моральні засади діяльності державних службовців та полягають у дотриманні принципів етики державної служби: Постанова КМУ від 11 лютого 2016 р. № 65.

⁵ Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 23.07.1996 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788

Таким чином, у Міжнародному кодексі сфокусовані правила поведінки щодо врегулювання появи конфлікту інтересів, неупередженості при виконанні власних службових обов'язків, нерозголошення інформації, що стала відома у зв'язку з виконанням державницької роботи, а також попередження зловживання впливом.

Як уже зазначалося вище етичні правила не обмежуються сферою впливу на державних службовців, оскільки суб'єкти мають розгалужену систему та охоплюють також й інші категорії уповноважених осіб.

Для кожної категорії таких осіб виділяють окремо правила поведінки, що визначені функціональними правами та обов'язками, а також ключовими завданнями, які поставлені перед останніми.

Так, судді мають власні етичні норми, які базуються на міжнародних стандартах та вітчизняних правилах регулювання суддівської діяльності. Кодекс суддівської етики встановлює істотні обмеження, пов'язані з дотриманням етичних норм як у поведінці під час здійснення правосуддя, так і в позасудовій поведінці⁶.

Кодекс суддівської етики в першу чергу регламентує правила поведінки судді під час здійснення правосуддя та позасудову модель поведінки судді, що підтверджує думку про те, що суддя повинен дотримуватися визначених кордонів діяльності не тільки під час відправлення правосуддя, але й на побутовому рівні у повсякденному житті, зокрема принципу гласності, неупередженості, політичної нейтральності, декларування власних активів та сімейних зв'язків тощо.

Виключні правила регулювання правового статусу судді закріплені у ряді міжнародних актів: Бангалорські принципи поведінки суддів (резолюція 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року), Загальна (універсальна) хартія судді, Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість і роль суддів», Європейський статут судді, Монреальська універсальна декларація щодо незалежності правосуддя (перша світова конференція по незалежності правосуддя, Монреаль, 1983 рік), Основні принципи незалежності судових органів від 1985 року та інші.

Суб'єкти відповідальності (ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції») мають власні кодекси етичної поведінки або відповідні регламентовані правила етики. Так, для поліцейських встановлені Правила етичної поведінки, які є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських та спрямовані на забезпечення служіння поліції суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку на засадах етики та загальнолюдських цінностей (Правила етичної поведінки поліцейських, затверджені Наказом МВС 09.11.2016 № 1179)⁷.

Для органів прокуратури існує Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, що визначає основні принципи, моральні норми та правила прокурорської етики, якими повинні керуватися прокурори при виконанні своїх службових обов'язків та поза службою (Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017)⁸.

Крім цього існує низка інших кодексів, що регламентують діяльність інших категорій суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, серед яких Кодекс поведінки працівників, до функціональних обов'язків яких належить здійснення управління кордонами

⁶ Кодекс суддівської етики: Рішенням XI (черговим) З'їздом суддів України від 22.02.2013 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13>

⁷ Правила етичної поведінки поліцейських: Наказом МВС 09.11.2016 № 1179 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>

⁸ Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001900-17>

(Наказ 05.07.2011 N 330/151/809/434/146 Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Головного управління державної служби України),

Кодекс професійної етики працівників Національного антикорупційного бюро України, затверджений наказом Директора Національного антикорупційного бюро України (від 01.09.2016 № 242); Правила етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, (затв. наказом МВС від 28 квітня 2016 р. №326); Правила етичної поведінки поліцейських (затв. наказом МВС від 9 листопада 2016 р. №1179); — Кодекс добросовісної поведінки та професійної етики військових посадових осіб, державних службовців та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, (затв. Міністром оборони України 15 березня 2017 р.); Кодекс етичної поведінки військових посадових осіб та інших осіб, уповноважених на виконання функцій держави, у Національній гвардії України, (затв. Командувачем Національної гвардії України 3 травня 2017 р.);

3. Основними етичними правилами поведінки для посадових осіб є вимоги дотримання

Принципу законності, що полягає у неухильному дотриманні вимог закону та загально-визнаних етичних норм поведінки.

Принципу політичної неупередженості — виконання своїх службових повноважень політично неупереджено, уникають демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовують службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків.

Принципу толерантності — виконання своїх обов'язків з повагою ставляться до політичних поглядів, ідеологічних та релігійних переконань інших осіб.

Принципу об'єктивності — реалізовувати власні повноваження об'єктивно, зокрема у відносинах з громадськістю, незважаючи на особисті інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, на свої політичні погляди, ідеологічні, релігійні або інші особисті погляди чи переконання.

Принципу компетентності і ефективності — зобов'язання сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження, не допускати зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності.

Принципу формування довіри до влади — забезпечити позитивну репутацію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, всіляко сприяють зміцненню довіри громадян до влади, утверджують чесність, неупередженість та ефективність влади.

Принцип утримання від виконання незаконних рішень чи доручень, незважаючи на особисті інтереси, утриматися від виконання рішень чи доручень керівництва, якщо вони суперечать законодавству або становлять загрозу охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, юридичних осіб, державним або суспільним інтересам.

Що стосується етичних правил поведінки для народних депутатів, то відповідна норма передбачена у ст. 8 Закону України «Про статус народного депутата» від 17 листопада 1992 року № 2790-ХІІ.⁹

Положення норми трактує, що депутат у своїй діяльності народний депутат повинен дотримуватися загально-визнаних норм моралі; завжди зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових та посадових осіб і громадян; утримуватись від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, державу.

⁹ Про статус народного депутата: Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2790-12>

Відповідно депутат не має права використовувати свій депутатський мандат всупереч загально визнаним нормам моралі, правам і свободам людини і громадянина, законним інтересам суспільства і держави, а також в особистих, зокрема корисливих, цілях.

Стаття 38. Додержання вимог закону та етичних норм поведінки

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані неухильно додержуватися вимог закону та загально визнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими.

1. В коментованій статті йдеться про додержання вимог закону, яке передбачає реалізацію чітко визначених положень, закріплених у законодавстві. Вперше визначення «*rgvues par la lois*» французького законодавства закріпило принцип діяти в межах закону та відповідно до нормативних актів. Згодом у міжнародному праві у пункті 2 статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод знаходимо регламентування принципу дотримання вимог закону «*there shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others*»¹⁰.

Про те абстрактність норм права призводить до частих помилок у правозастосовчій практиці, скільки невідповідність лексико-семантичного відображення закону змістовому навантаженню створює колапс та призводить до колізій у праві. Так, поліцейський у своїй діяльності зобов'язаний неухильно дотримуватись антикорупційного законодавства України, обмежень, пов'язаних зі службою в Національній поліції України, визначених Законами України «Про Національну поліцію», «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства України. в цьому випадку формулювання іншими актами законодавства свідчить про поширювальне тлумачення, що передбачає включення ряду інших законів, підзаконних нормативних актів, інструкцій, розпоряджень, доручень тощо.

Обмежувальне тлумачення свідчить про те, що текстуальне відображення за своїм змістом є ширшим, ніж смисловий зміст норми права. Так, відповідно до ЗУ «Про Національну поліцію» поліцейський зобов'язаний скласти присягу працівника поліції, проте її складення не значить остаточного присвоєння особі статусу поліцейського, оскільки ним може бути громадянин України, який крім цього проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції (ст. 17).

В контексті тлумачення права слід сказати, що дотримання законності повинно здійснюватися в межах **правової визначеності**. в основі останньої лежить саме *точність закону*. Європейський суд з прав людини завжди керується принципом правової визначеності (рішення у справах «Брумареску проти Румунії», «Стіл та інші проти Сполученого Королівства» та ін.)¹¹. Саме чітка визначеність законодавства, **однозначність, точність формулювань правових норм є основою правильного застосування норм законів**.

Практика Європейського Суду у рішенні по справі «Ольссон проти Швеції», вказує на необхідність чіткого формулювання норм законодавства, що формує в подальшому національну

¹⁰ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 04.11.1950 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004

¹¹ Практика Європейського Суду з прав людини. Рішення. Коментарі. URL: <http://eurocourt.in.ua/GetArticlesByCategory.asp?CategoryId=2>

законодавчу базу, що має бути чіткою та якісною, що має на меті в подальшому застосовувати норми права відповідно до ситуації (рішення у справах «Олександр Волков проти України»)»¹²

У рішенні у справі «Веренцов проти України» зазначалося, що усі сумніви, колізійні моменти законодавства, недоліки правових актів, законодавчих колізій тлумачаться в судді¹³

Тому для суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення необхідним є дотримання правил етичної поведінки. Правила етичної поведінки поліцейських встановлюють правила спілкування та дотримання вимог ділового спілкування.

Так, Розділ II встановлює, що поліцейський зобов'язаний під час виконання службових обов'язків поліцейський повинен: неухильно дотримуватися положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського (принцип законності).

Що стосується дотримання правил поведінки то відповідно для поліцейських існує обов'язковість дотримання правил ділового спілкування, зокрема 1) поводитися стримано, доброзичливо, відкрито, уважно і ввічливо, викликаючи в населення повагу до поліції і готовність співпрацювати; 2) контролювати свою поведінку, почуття та емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, неприязні, недоброму настрою або дружнім почуттям впливати на прийняття рішень та службову поведінку; 3) дотримуватися норм ділового мовлення, не допускати використання ненормативної лексики;

Стаття 8 Кодексу суддівської етики інтерпретує дотримання вимог закону та ділової етики наступним чином: «суддя повинен здійснювати судочинство в межах та порядку, визначених процесуальним законом, і виявляти при цьому тактовність, ввічливість, витримку й повагу до учасників судового процесу та інших осіб».

Прокурори повинні здійснювати об'єктивну публічну критику у колективах прокуратур недоліків у роботі колег, що має поєднуватися з повагою, толерантністю, стриманістю і ввічливістю (ст. 29 «Взаємовідносини у колективах прокуратур» Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів).

Також прокурори поза службою повинні «бути взірцем законслухняності, добропорядності, додержання загально визнаних норм моралі та поведінки, крім того є неприпустимими прояви зверхності, зневажливого ставлення до громадян». (ст. 31. «Взаємовідносини з громадянами» Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів).

Дотримання норм етичної поведінки слід розцінювати як частину корпоративної етики, під якою розуміють систему моральних принципів, норм моральної поведінки, що регулює вплив на відносини всередині однієї організації і на взаємодію з іншими організаціями [с. 90]¹⁴.

Для осіб, що підлягають відповідальності за правопорушення та пов'язані з корупцією, дотримання вимог етичної етики є частиною корпоративної етики. Тому такі риси поведінки як ввічливість, толерантність, стриманість та повага у спілкуванні повинні стати ключовими при встановленні комунікації у спілкуванні.

Дотримання вимог загальних етичних правил полягає тому, що особи повинні бути: 1) доброзичливими та ввічливими, 2) дотримуватись високої культури спілкування (не допускати використання нецензурної лексики, підвищеної інтонації), 3) з повагою ставитись до прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, об'єднань громадян, інших юридичних осіб, 4) не проявляти свавілля або байдужість до їхніх правомірних дій та вимог.

¹² Справа «Олександр Волков проти України» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947

¹³ Справа «Веренцов проти України» URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945

¹⁴ Корпоративна культура : навч.-метод. посіб. / ДП «Укртехінформ». — Київ, 2013. — 185 с

Стаття 39. Пріоритет інтересів

1. Особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, представляючи державу чи територіальну громаду, діють виключно в їх інтересах.

1. Державні інтереси закріплюються як нормами Конституції України, так і нормами інших правових актів. Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. Як дає визначення рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді від 08.04.1999 № 3-рп/99 задля інтересів держави завжди є потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону України, гарантування її державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо¹⁵.

Дефініція поняття «інтерес» (від лат. interest — мати значення) визначається як реальна причина діяльності соціальних суб'єктів, що лежить в основі безпосередніх спонукань, ідей, дій, що визначається становищем і роллю цих суб'єктів (індивідів, соціальних груп) в системі суспільних відносин¹⁶.

2 В Рішенні Конституційного Суду України у справі про охоронюваний законом інтерес від 1 грудня 2004 року № 18-рп/2004 визначає наступне: «етимологічний зміст слова «інтерес» включає: а) увагу до кого-, чого- небудь, зацікавлення кимось, чимось; цікавість, захоплення; б) вагу; значення; в) те, що найбільше цікавить кого-небудь, що становить зміст чийхось думок і турбот; г) прагнення, потреби; д) те, що йде на користь кому-, чому-небудь, відповідає чийсь прагненням, потребам; вигоду, користь, зиск; є) розглядається як простий легітимний дозвіл, тобто такий, що не заборонений законом.¹⁷

Інтереси держави можуть збігатися повністю, частково або не збігатися зовсім з інтересами державних органів, державних підприємств та організацій чи з інтересами господарських товариств з часткою державної власності у статутному фонді. Проте держава може вбачати свої інтереси не тільки в їх діяльності, але й в діяльності приватних підприємств, товариств.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає **територіальну громаду** як жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр¹⁸

Територіальні громади, зважаючи на специфіку формування на конкретній території, можуть мати різні інтереси, проте в загальному векторі розвитку повинні збігатися із загальнодержавними інтересами. Як влучно зазначається в юридичних джерелах існує певна категоризація територіальних інтересів, що залежить від ряду чинників, зокрема: 1) інтереси, що

¹⁵ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді від 08.04.1999 № 3-рп/99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/v003p710-99>

¹⁶ Всемирная энциклопедия : Религия (Гл. ред. М. В. Адамчик; Гл. науч. ред. В. В. Адамчик и др. — Минск : Современный литератор, 2003. — 832 с.

¹⁷ Рішення Конституційного Суду України 01.12.2004 № 18-рп/2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>

¹⁸ Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

продукуванні території як атрибутом територіальної поведінки індивідів, які є універсальними для будь-яких територій; 2) інтереси, що походять від ексклюзивності кожної відповідної території, формуючи в її територіальній громаді особливе ставлення до неї; 3) інтереси окремих соціальних груп, колективів, мереж, індивідів, які проживають на відповідній території, що є унікальними, обумовлюючи їх специфічну поведінку¹⁹.

Тому інтерес територіальної громади варто розглядати через призму об'єктивних соціально-економічних, політичних вимог тощо, спрямованих на задоволення потреб громадян тієї чи іншої територіальної громади, що обумовлені територіальною ознакою, соціальними зв'язками, етнічною чи релігійною приналежністю тощо. в будь-якому випадку особи, уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, реалізуючи державно-владні повноваження, повинні реалізовувати державні та територіальні інтереси, діючи від імені держави як посадова особа.

Стаття 40. Політична нейтральність

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані при виконанні своїх службових повноважень дотримуватися політичної нейтральності, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків.

2. Положення частини першої цієї статті не поширюється на виборних осіб, помічників-консультантів народних депутатів України, працівників секретаріатів Голови Верховної Ради України, Першого заступника Голови Верховної Ради України та заступника Голови Верховної Ради України, працівників секретаріатів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України та осіб, які обіймають політичні посади.

{Частина друга статті 40 із змінами, внесеними згідно із Законом № 319-IX від 03.12.2019}

1. Основним завданням ст. 40 коментованого Закону є нейтралізація негативного впливу політичних явищ, умов та процесів на належне здійснення професійної діяльності особами, на яких покладено виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Оскільки цілковите відсторонення даних осіб від політичного життя країни неможливе, законів обов'язковому порядку вимагає від них дотримуватись політичної нейтральності лише при виконанні своїх службових повноважень.

Принцип політичної нейтральності є одним із базових принципів законодавства, що визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

На законодавчому рівні першоджерелом закріплення принципу політичної нейтральності є ст. 37 Конституції України, яка передбачає, що не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях²⁰.

Цей важливий принцип етики державного службовця закріплений у багатьох нормативно-правових актах, зокрема, у ст. 131 Конституції України — щодо членів Вищої ради пра-

¹⁹ В. Шарій Сутність інтересів і поведінки територіальних громад у системі місцевого самоврядування України / В. Шарій // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. — 2011. — Вип. 2. — С. 166-177. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpuadu_2011_2_18

²⁰ Конституція України [Електронний ресурс] : Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

восуддя, у ч. 3 ст. 10 Закону «Про державну службу», у ст. 6 Закону «Про Службу безпеки України», у ст. 3 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р., у ч. 1 ст. 3 Закону «Про прокуратуру», у ч. 5 ст. 7, ч. 3 ст. 8, ст. 10, ч. 4 ст. 61, Закону «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р.

Крім того, принцип політичної нейтральності закріплений у багатьох інших нормативних документах, зокрема, частині 2 розділу 3 Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р. № 158.

2. Принцип політичної нейтральності є одним із загальних принципів етики державної служби у цілому²¹. Політична нейтральність у широкому розумінні — це нейтральна позиція та свідомо толерантність до діяльності політичних партій і рухів, сумлінне служіння суспільству та державі, не зважаючи на політичні мотиви, погляди і вподобання. Даний принцип налаштовує відповідних суб'єктів служити суспільству на основі неупередженого ставлення до будь-якої політичної сили, що діє в рамках закону.

Дотримання принципу політичної нейтральності не передбачає повної заборони членства у політичних партіях, водночас вимагаючи, щоб політичні уподобання осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не впливали на виконання ними своїх службових повноважень. Йдеться, зокрема про:

— виконання своїх функцій за будь-яких політичних умов, незважаючи на політичні зміни, які відбуваються в країні;

— заборону лобювати інтереси певної політичної партії (у т. ч. тієї, членами якої вони є), використовуючи службове становище;

— відмову від демонстрації своєї партійної приналежності під час здійснення службових повноважень;

— опікування тим, щоб кожна їхня дія чи причетність до політичних партій чи виборчих блоків не зашкодила переконанню громадян у їх здатності неупереджено виконувати свої службові обов'язки тощо.

Законодавством закріплено диференційований підхід до урегулювання політичної активності різних категорій осіб, зазначених у п. 1, підпункті «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції». Це зумовлено передусім належністю зазначених осіб до різних категорій: державні службовці, політичні посади, посадові особи місцевого самоврядування та ін. Крім того, диференціація проявляється у неототоженні принципів політичної нейтральності і позапартійності, а також у непоширенні принципу політичної нейтральності на певні категорії осіб.

3. Стосовно окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, законодавством встановлені обмеження щодо членства в політичних партіях. Зокрема, ст. 6 Закону України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III «Про політичні партії» закріплює положення про те, що членами політичних партій не можуть бути: судді; прокурори; поліцейські; співробітники Служби безпеки України; військовослужбовці; працівники органів доходів і зборів; персонал Державної кримінально-виконавчої служби України; державні службовці у випадках, передбачених Законом «Про державну службу»; члени Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг²².

Зважаючи на те, що переважну більшість осіб, зазначених у п. 1, підпункті «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 коментованого Закону складають державні службовці, особливого значення набувають норми Закону України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII «Про державну службу», ст. 10 якого встановлює, що державний службовець не має права: бути членом політичної партії, якщо він

²¹ Про затвердження Правил етичної поведінки державних службовців: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-2016-п/print>.

²² Про політичні партії: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.

займає посаду державної служби категорії «А». На час державної служби на посаді категорії «А» особа зупиняє своє членство в політичній партії; обіймати посади у керівних органах політичної партії; суміщати державну службу зі статусом депутата місцевої ради, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А»; залучати, використовуючи своє службове становище, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери, інших осіб до участі у передвиборній агітації, акціях і заходах, що організуються політичними партіями; у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях²³.

До посад державної служби категорії «А» належать посади: Державного секретаря Кабінету Міністрів України та його заступників, державних секретарів міністерств; керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та їх заступників; керівників апаратів Конституційного суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів та їх заступників, керівників секретаріатів Вищої ради правосуддя, суддів України та їх заступників, Голови Державної судової адміністрації України та його заступників; керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України (ч. 2 ст. 6 Закону «Про державну службу»).

Закріплено принцип політичної нейтральності державних службовців і у нормативно-правових актах відомчого рівня. Зокрема, Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 р. № 158 закріплює загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Наказом у тому числі встановлено, що державному службовцю та посадовій особі місцевого самоврядування заборонено у будь-який спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях, у тому числі для залучення державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери та інших осіб до участі у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організуються політичними партіями²⁴.

4. Відтак, частина осіб, уповноважених на виконання функцій держави, повинна дотримуватись у своїй службовій діяльності вимог як позапартійності, так і політичної нейтральності у той час, як інша частина таких осіб (наприклад, службовці місцевих державних адміністрацій) – лише вимог політичної нейтральності.

З іншого боку, особа може й не бути членом політичної партії, але захищати та реалізовувати її інтереси під час виконання посадових обов'язків, тобто принцип позапартійності у повній мірі не забезпечує політичну неупередженість державного службовця²⁵.

Крім іншого, принцип політичної нейтральності, забезпечує захист державних службовців від впливу і контролю з боку провладних політичних партій. Його реалізація спрямована, зокрема, на подолання існуючої практики, коли зміна керівника органу, який є політиком, має наслідком прихід на посади в апараті органу його «команди». Це негативно позначається на професійності державної служби, оскільки призначені у такий спосіб особи, насамперед, діють у політичних інтересах відповідної партії або керівника-політика. Крім того, це призводить до постійної плінності кадрів замість надання їм можливості накопичувати професійний досвід та забезпечення зміцнення кадрового потенціалу державних структур.

5. Принцип політичної нейтральності не поширюється на виборних осіб та осіб, які обіймають політичні посади (ч. 2 ст. 40 Закону «Про запобігання корупції»).

²³ Про державну службу: Закону України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

²⁴ Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 р. № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>.

²⁵ Наливайко Л.Р. Принцип політичної неупередженості в системі державної служби. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 3. Т. 1. С. 43.

Поняття «виборні особи» розкривається у ст. 1 коментованого Закону, відповідно до якої до таких осіб належать: Президент України, народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови.

Політичною визнається посада, яка заміщується представниками партії, яка здобула перемогу на виборах, або особою, яка перемогла на виборах, або призначення на яку здійснюється вибраними особами або представницькими органами. Політичні посади обіймаються політичними діячами, які забезпечують визначення та вироблення державної політики.

Статус політичної посади відзначається наступними ознаками:

а) особливий порядок призначення (чи обрання) на посаду, який регламентується, насамперед, Конституцією України;

б) специфічна процедура звільнення та припинення повноважень;

в) особлива відповідальність за наслідки діяльності, яка має ознаки публічної, – перед населенням, главою держави, парламентом (усунення з посади, висловлення недовіри, відставка тощо).

З урахуванням вищевикладеного до осіб, які обіймають політичні посади, можуть бути віднесені: Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, їхні заступники, керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, Глава Адміністрації Президента України, його заступники, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, Секретар Ради національної безпеки і оборони України та його заступники²⁶.

Стаття 41. Неупередженість

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, діють неупереджено, незважаючи на приватні інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, на свої політичні погляди, ідеологічні, релігійні або інші особисті погляди чи переконання.

1. Закон України «Про запобігання корупції» регламентує, що приватний інтерес — це будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

Як правило, такого роду «приватні» інтереси не обмежуються фінансовими чи матеріальними вигодами або тими інтересами, котрі забезпечують одержання державною посадовою особою безпосередньої персональної вигоди.

Політична неупередженість визначена в законодавстві п.8 ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про державну службу» як недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків²⁷.

Деякі вчені вважають, що політична неупередженість державного службовця виявляється як громадянська чеснота, оскільки вона налаштовує чиновників на суспільне служіння на основі неупередженого ставлення до будь-якої політичної сили, яка функціонує в рамках закону²⁸.

²⁶ Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. К.: Ваіте, 2018. С.283, 284.

²⁷ Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 52. — Ст. 490.

²⁸ Василевська Т. Е. Етика державних службовців і запобігання конфлікту інтересів : навч.- метод. матеріали / Т. Е. Василевська ; уклад. О. М. Руденко. — К. : НАДУ, 2013. — 76 с.

Міжнародний кодекс поведінки державних службовців декларує, що державна посада означає довіру до посадової особи та передбачає обов'язок діяти в інтересах суспільства.

В Модельному кодексі поведінки державних службовців йдеться про те, що державний службовець завжди має поводитися себе таким чином, щоб суспільна довіра та віра у чесність, неупередженість та ефективність державної служби зберігалися та підсилювалися²⁹.

У Законі України «Про державну службу» (ст. 10) розкрито політичну неупередженість через наступні аспекти:

1) обов'язок неупереджено виконувати законні накази (розпорядження), доручення керівників незалежно від їх партійної належності та своїх політичних переконань;

2) заборона демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії або бездіяльність, що у будь-який спосіб можуть засвідчити його особливе ставлення до політичних партій і негативно вплинути на імідж державного органу та довіру до влади або становити загрозу для конституційного ладу, територіальної цілісності і національної безпеки, для здоров'я та прав і свобод інших людей.

3) заборона бути членом політичної партії, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А». На час державної служби на посаді категорії «А» особа зупиняє своє членство в політичній партії;

4) заборона обіймати посади в керівних органах політичної партії;

5) **заборона** суміщати державну службу із статусом депутата місцевої ради, якщо такий державний службовець займає посаду державної служби категорії «А»;

6) заборона залучати, використовуючи своє службове становище, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, працівників бюджетної сфери, інших осіб до участі у передвиборній агітації, акціях та заходах, що організуються політичними партіями;

7) заборонау будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях;

8) заборона брати участь у страйках та агітації (крім випадку, передбаченого частиною четвертою цієї статті)³⁰.

Фактично політична неупередженість включає принцип аполітичності, заборони конфлікту інтересів, сумісництва та суміщення, заборона громадської діяльності в частині, в якій це може впливати на статус державного службовця.

Одним із засобів реалізації політичної неупередженості є обов'язок державного службовця — кандидата в депутати в одноденний строк письмово повідомити про це керівника державної служби.

Принцип неупередженості знайшов своє закріплення у низці нормативно-правових актів, зокрема у Загальних правилах поведінки державного службовця», де йдеться про те, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані виконувати свої посадові обов'язки чесно і неупереджено, незважаючи на особисті ідеологічні, релігійні або інші погляди, не надавати будь-яких переваг та не виявляти прихильність до окремих фізичних чи юридичних осіб, громадських і релігійних організацій³¹

2. у рішенні по справі Агрокомплекс проти України (Agrokompleks v. Ukraine ЄСПЛ звертає увагу на те, що незалежність та неупередженість судів, із об'єктивної точки зору, вимагає, щоб кожен окремий суддя був вільним від неналежного впливу, пов'язуючи це не тільки зовнішньою незалежністю, але й із боку самої судової системи. Внутрішня незалежність передбачає те, що

²⁹ Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788

³⁰ Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 52. — Ст. 490.

³¹ Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця: Наказ Головерджслужби України від 23.10.2000 № 58 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 45. — Ст. 1971.

суддям не повинні наказувати та на них не повинні здійснювати тиск інші судді або ті особи, що мають адміністративні повноваження у суді, такі, як, наприклад, голова суду.³²

Неупередженість має визначатися суб'єктивною оцінкою, на підставі особистих переконань та поведінки конкретного судді у конкретній справі — тобто, жоден з членів суду не має проявляти будь-якої особистої прихильності або упередження, та об'єктивною оцінкою- тобто, чи були у судді достатні гарантії для того, щоб виключити будь-які законні сумніви з цього приводу³³

Механізм реалізації неупередженості передбачає наступні ключові елементи :

1) обмеження свободи слова та інформації стосовно політичних уподобань при виконанні професійних обов'язків;

2) виконання службових обов'язків незалежно від партійної належності й політичних переконань;

3) обмеження права демонструвати свої політичні погляди або ставлення до політичних партій під час виконання службових обов'язків;

4) заборону активної громадської діяльності, за умови, що це може вплинути на виконання службових повноважень особою;

5) заборону у будь-який інший спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях.

Таким чином, неупередженість як принцип є нерозривним з іншими поняттями, а інколи і тлумачиться в комплексному аналізі з такими дефініціями як: «безсторонність», «об'єктивність», «нейтральність», «незалежність» тощо

Стаття 42. Компетентність і ефективність

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконують службові повноваження та професійні обов'язки, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, не допускають зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності.

1. З гідним ставленням до праці завжди поєднуються ознаки, пов'язані з компетентністю, професіоналізмом, ефективністю тощо та відображені в нормативно-правових актах, що регламентують діяльність державного службовця, зокрема, осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону.

З огляду на вказане, державні службовці, відповідно, до Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування зобов'язані³⁴:

1). Сумлінно виконувати службові повноваження та професійні обов'язки.

Пункт 7, частина 1 статті 8 Закону України «Про державну службу» зобов'язує державного службовця сумлінно і професійно виконувати свої посадові обов'язки³⁵. Сумлінність передбачає добросовісне, чесне та професійне виконання державним службовцем своїх обов'язків, виявлення ініціативи і творчих здібностей; постійне підвищення рівня своєї професійної компетентності та удосконалення організації службової діяльності; недопущення ухилення від прийняття рішень та відповідальність за свої дії та рішення (п. 1 ст. 8 Закону «Про державну службу»)³⁶.

2). Компетентно виконувати службові повноваження та професійні обов'язки.

³² Агрокомплекс проти України (Agrokompleks v. Ukraine), заява № 23465/03, 6 жовтня 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_973

³³ Салов проти України (Salov v. Ukraine), заява № 65518/01, 6 вересня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_428

³⁴ Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158 / сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>

³⁵ Про державну службу: закон України від 10.12.2015 №889-VIII / сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

³⁶ Про державну службу: закон України від 10.12.2015 №889-VIII / сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

В Україні поняття компетентності зафіксоване у Наказі Національного агентства України з питань державної служби від 05 серпня 2016 року № 158 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування»³⁷. Зокрема, Загальними правилами передбачено обов'язок державних службовців сумлінно, компетентно, результативно і відповідально виконувати свої посадові обов'язки, проявляти ініціативу, а також не допускати ухилення від прийняття рішень та відповідальності за свої дії та рішення (п. 4 розділу 2 Загальних правил).

Крім того, відповідно пункту 9 Положення про Національне агентство України з питань державної служби (постанова Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 500), пункту 36 Типового порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців (постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 року № 640), та з метою належної організації складання індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця, наказом Національного агентства України з питань державної служби від 20 квітня 2018 року № 93/1 затверджено Методичні рекомендації щодо складання індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця³⁸.

3) Вчасно виконувати службові повноваження та професійні обов'язки.

Вчасне виконання службових повноважень та професійних обов'язків означає, що державний службовець виконує свої повноваження та обов'язки: а) у строки, передбачені чинним законодавством; б) у строки, передбачені Правилами внутрішнього трудового розпорядку чи посадовими інструкціями; в) у строки, встановлені керівником для виконання поставленого завдання.

Якщо перші два види строків регламентуються чинним законодавством чи обов'язковими для виконання актами внутрішнього використання, то третій вид строків встановлюється на підставі уявлень керівника про об'єм і складність роботи, яку вчасно повинен виконати підлеглий. Зрозуміло, що такі строки мають відповідати загальним вимогам трудового законодавства про робочий час та час відпочинку³⁹.

4) Результативно виконувати службові повноваження та професійні обов'язки.

Діяльність державних службовців завжди спрямована на отримання конкретних результатів. Якщо отримані результати не відповідають тим цілям та завданням, які ставилися перед публічним службовцем, то така діяльність не може бути визнана результативною. Результативність діяльності державного службовця має місце у випадку, коли результат його діяльності повністю відповідає поставленим перед ним цілям та завданням. Результат може бути досягнутий різними способами та з залученням різних засобів. Тому вимога результативності діяльності без вимоги щодо її якості може мати несприятливі наслідки для державної служби⁴⁰.

5) Відповідально виконувати службові повноваження та професійні обов'язки.

Однією з важливих професійних вимог до державного службовця є відповідальність ставлення до виконання службових повноважень та професійних обов'язків. *Тобто, професійна відповідальність*. Професійна відповідальність — тримання відповіді за додержання специфічних професійних норм, що регулюють поведінку суб'єкта діяльності, які, як правило, є нормами професійної етики.

³⁷ Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158 / сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>

³⁸ Про затвердження методичних рекомендацій щодо складання індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 20.04.2018 № 93/1 / сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v93_1859-18

³⁹ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції»/ В. С. Ковальський, О. І. Миколенко, С. Л. Стрельцов, О. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 380 с. / сайт. URL: https://yurinc.com/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2018/12/Korupcija_kniga_Ok_okonch-1.pdf

⁴⁰ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції»/ В. С. Ковальський, О. І. Миколенко, С. Л. Стрельцов, О. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 380 с. / сайт. URL: https://yurinc.com/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2018/12/Korupcija_kniga_Ok_okonch-1.pdf

У свою чергу, професійна відповідальність тісно пов'язана з професійною етикою державних службовців. Відповідальність поділяється на об'єктивну — приписування її відбувається за результатами вчинку, при цьому враховується лише відповідність вчинку певним нормам, та суб'єктивну — внутрішню відповідальність перед совістю, значущими людьми⁴¹.

У цьому зв'язку може йтися про три види відповідальності — про відповідальність як реагування, відповідальність як підзвітність і професійну відповідальність, що пов'язана з етикою державного службовця. Зовнішня відповідальність, здається, більшою мірою збігається з підзвітністю та реагуванням; професійна відповідальність може бути для особистості як зовнішньою, так і внутрішньою.

Професійна відповідальність як відданість професійній етиці та установка на дотримання норм професійно-етичного кодексу демонструє налаштованість на реалізацію місії професії та внутрішню самодисципліну й самоконтроль. Однак вона може залишатися лише відповідальністю функціонера⁴².

б) Виконання рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні.

У найбільш загальному соціально-психологічному плані рішення та доручення органів і осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону — це свідомий і вольовий акт особи, який передбачає вибір між альтернативними, варіантами можливої поведінки у процесі досягнення певної мети. За юридичним змістом, рішення та доручення — правові акти, які встановлюють нові, змінюють чи скасовують діючі правові норми. Кожне рішення чи доручення проходить такі стадії, як підготовка, прийняття і виконання. Підготовка полягає в обґрунтуванні варіанта для його прийняття. Стадія прийняття здебільшого формалізована, в державних органах пов'язана з процедурами обговорення і голосування. Виконання — це факт, реалізація завдань, поставлених у прийнятому рішенні⁴³.

Отже, під рішеннями та дорученнями слід розуміти акти управління, що відображають одностороннє юридичне волевиявлення відповідних суб'єктів управління і містять вимоги про вчинення (не вчинення) певних дій особами, на яких покладено обов'язок виконувати такі вимоги.

Поняття «підпорядкування» слід відрізнити від поняття «пряме підпорядкування». Пункт 2 статті 1 цього Закону визначає, що пряме підпорядкування — відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням⁴⁴. Водночас, усі начальники (керівники), як правило, є прямими, хоча існують і винятки, про що — нижче; будь-який начальник (керівник), якому працівник (службовець, військовослужбовець тощо) підпорядкований по службі (роботі) хоча б тимчасово, якщо про це оголошено наказом, вважається прямим начальником (керівником); прямі начальники (керівники) поділяються на безпосередніх

⁴¹ Василевська Т. Е. Етика державного управління : підручник / Т. Е. Василевська, В. О. Саламатов, Г. Б. Марушевський ; за заг. ред. Т. Е. Василевської. — К. : НАДУ, 2015. — 204 с. / сайт. URL: <file:///C:/Users/1/Downloads/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%8F.pdf>

⁴² Василевська Т. Е. Етика державного управління : підручник / Т. Е. Василевська, В. О. Саламатов, Г. Б. Марушевський ; за заг. ред. Т. Е. Василевської. — К. : НАДУ, 2015. — 204 с. сайт. URL: <file:///C:/Users/1/Downloads/%D0%95%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%8F.pdf>

⁴³ Юридична енциклопедія: в 6 т. /Редкол.: Ю70 Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 1998. / сайт. URL: <http://leksika.com.ua/14841110/legal/rishennya>

⁴⁴ Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700- ІІІ / База даних Законодавство України/Верховна Рада України. сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

начальників (керівників) та начальників (керівників) вищого рівня; найближчий за посадою до підлеглого прямиї начальник (керівник) є безпосереднім начальником (керівником).

Непряма організаційна залежність — це залежність працівника від заступників керівника органу, установи, організації, заступників керівників департаменту, управління, відділу, сектору, в яких він працює, від керівників інших департаментів, управлінь, відділів, секторів: зазначені особи не вирішують питання щодо прийняття працівника на роботу, звільнення його з роботи, не застосовують до нього заохочення і дисциплінарні стягнення, не надають йому вказівки, доручення, не контролюють їх виконання⁴⁵.

Під підзвітними слід розуміти фізичних осіб, які отримують під звіт готівку або товарно-матеріальні цінності і беруть на себе відповідальність за їх раціональне використання, повне збереження та повернення невикористаної готівки (цінностей) та мають звітувати перед іншими особами (органами). Підконтрольна особа, тобто особа, які перебуває під контролем інших осіб (органів).

7) Не допускати зловживань.

Зловживання полягає у використанні недозволених форм і способів діяльності у межах дозволеного законом загального типу поведінки, що суперечить цільовому призначенню права та цільовому призначенню функціонування державного органу чи органу місцевого самоврядування. Тобто, мова йде про види зловживань, які виявити важко, а їх шкідливі наслідки не завжди є очевидними. До ознак зловживань слід віднести: наявність в особи суб'єктивного права (зловживати можна тільки суб'єктивним правом); діяльність особи, що спрямована нібито на реалізацію цього права, видимість легальності поведінки; використання недозволених засобів і способів здійснення права; здійснення права всупереч його соціальному призначенню; усвідомлення особою незаконності своїх дій, свідомий вихід за встановлені законом межі (наявність умислу); заподіяння шкоди (збитку) інтересам суспільства чи інтересам іншої особи; невиразність протиправної поведінки як юридичної ознаки правопорушення; нетрадиційність юридичних наслідків - відсутність юридичної відповідальності, що властива правопорушенню⁴⁶.

Кримінальне та адміністративно-деліктне законодавство України передбачають випадки юридичної відповідальності, коли шкідливі наслідки зловживання є очевидними.

8) Не допускати неефективного використання державної і комунальної власності.

Загальними правилами етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування передбачено, що державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування мають право використовувати ресурси держави чи територіальної громади (рухоме та нерухоме майно, кошти, службова інформація, технології, інтелектуальна власність, робочий час, репутація тощо) тільки в межах посадових обов'язків та доручень керівників, наданих на підставі та у межах повноважень, передбачених законами України. При виконанні своїх посадових обов'язків державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані раціонально і дбайливо використовувати державну і комунальну власність, постійно підвищувати ефективність її використання, уникаючи надмірних і непотрібних витрат, а також не допускати зловживань та використання державного чи комунального майна або коштів у приватних інтересах⁴⁷.

⁴⁵ Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М. І. — К.: Ваіте, 2018. — 472 с. сайт. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/376789?download=true>

⁴⁶ Зловживання правом. Матеріали з вікіпедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BC

⁴⁷ Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158 / сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>

2. Сьогодні оцінка ефективності діяльності державних службовців, у тому числі з питань використання державної і комунальної власності, цілком ґрунтується на формальних показниках і здійснюється в більшості випадків у формі атестації, а в питаннях використання державної і комунальної власності вона відбувається за формулою «відповідає цільовому призначенню майна — не відповідає цільовому призначенню майна». Тобто перевірка ефективності чи неефективності використання державної і комунальної власності зветься лише до виявлення грубих порушень, які тягнуть за собою кримінальну чи адміністративну відповідальність

Стаття 43. Нерозголошення інформації

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, не розголошують і не використовують в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом.

1. Порядок використання інформації, в тому числі інформації з обмеженим доступом, регламентується законами України «Про інформацію» (ст.ст. 11, 21), «Про доступ до публічної інформації» (ст.ст. 5 — 10), «Про державну таємницю» (ст. 28 — 34) та іншими нормативно-правовими актами. Ч. 2 ст. 6 Закону «Про інформацію» передбачає, що право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Така інформація визначається чинним законодавством як «інформація з обмеженим доступом».

Інформація з обмеженим доступом може бути конфіденційною, таємною та службовою. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом. Таємною є інформація, доступ до якої обмежується у зв'язку з тим, що її розголошення може завдати шкоди особі, суспільству і державі (наприклад, державна, професійна, банківська таємниця, таємниця досудового розслідування та інші передбачені законодавством таємниці). Службовою є інформація, яка:

по-перше, міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішню службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;

по-друге, зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

2. До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені відомості: а) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту; б) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей; в) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення; г) про факти порушення прав і свобод людини, включаючи інформацію, що міститься в архівних документах колишніх

радянських органів державної безпеки, пов'язаних з політичними репресіями, Голодомором 1932-1933 років в Україні та іншими злочинами, вчиненими представниками комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів; д) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб; е) щодо діяльності державних та комунальних унітарних підприємств, господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі або територіальній громаді, а також господарських товариств, 50 і більше відсотків акцій (часток) яких належать господарському товариству, частка держави або територіальної громади в якому становить 100 відсотків; є) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Державні службовці, згадані у ст. 43 Закону, зобов'язані:

1) не розголошувати інформацію з обмеженим доступом, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень та професійних обов'язків. Розголошення інформації — це умисні або необережні дії службових осіб, результатом яких стало неправомірне оприлюднення інформації з обмеженим доступом, і як наслідок — ознайомлення з нею осіб, що не допущені до цих відомостей. Розголошення інформації може бути вчинене шляхом повідомлення, передачі, надання, пересилання, опублікування, втрати та у інший спосіб обміну інформацією. За розголошення інформації з обмеженим доступом передбачається кримінальна відповідальність (ч. 2 ст. 209-1, ст.ст. 232, 328, 381 КК України і ін.) та адміністративна відповідальність (ч. 3 ст. 166-9, ст.ст. 172-8, 185-11, 212-5 КУпАП і ін.);

2) не використовувати в інший спосіб інформацію з обмеженим доступом, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень та професійних обов'язків. Наприклад, національне законодавство передбачає кримінальну відповідальність за вимагання передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці (ст. 189 КК України).

Разом з тим, чинне законодавство передбачає випадки, коли публічний службовець не буде нести юридичну відповідальність за розголошення інформації. Так ст. 11 Закону «Про доступ до публічної інформації» встановлює, що посадові та службові особи не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю.

Стаття 44. Утримання від виконання незаконних рішень чи доручень

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, незважаючи на приватні інтереси, утримуються від виконання рішень чи доручень керівництва, якщо вони суперечать закону.

2. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, самостійно оцінюють правомірність наданих керівництвом рішень чи доручень та можливу шкоду, що буде завдана у разі виконання таких рішень чи доручень.

3. У разі отримання для виконання рішень чи доручень, які особа, зазначена у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, вважає незаконними або такими, що становлять загрозу охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, юридичних осіб, державним або суспільним інтересам, вона повинна негайно в письмовій формі повідомити про це керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому вона працює, а виборні особи — Національне агентство.

1. Службовець державного органу чи органу місцевого самоврядування повинен утриматися від виконання рішень чи доручень керівництва, якщо вони суперечать закону. Ця вимога має бути виконана публічним службовцем беззаперечно, навіть незважаючи на існування приватних інтересів.

Рішення керівництва — це обов'язкова для виконання вимога, яка була адресована підлеглому уповноваженою на те особою в належному порядку та в межах передбачених повноважень, не суперечить чинному законодавству і не пов'язана з порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина (наказ, розпорядження).

Доручення керівництва — це завдання, яке дається підлеглому для виконання.

Рішення і доручення керівництва можуть бути усними чим письмовими, можуть надаватися керівником безпосередньо або передаватися через інших осіб.

Національне законодавство, з одного боку, вимагає від державних службовців обов'язкового виконання рішень державних органів, наказів (розпоряджень), доручень керівників, наданих на підставі та у межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України (наприклад, ст. 8 Закону «Про державну службу»), а, з іншого, — визнає невиконання або неналежне виконання актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень, підставою для дисциплінарної відповідальності державного службовця, яка серед дисциплінарних стягнень включає, в тому числі, звільнення з (наприклад, п. 5 ч. 2 ст. 65 Закону «Про державну службу»).

Для того, щоб не опинитись суб'єктом дисциплінарної, кримінальної чи іншої юридичної відповідальності, службовці державних органів та органів місцевого самоврядування завжди повинні керуватись у своїй діяльності принципом законності, як провідним загальноприйнятим правилом імперативного характеру, що потребує від державних службовців діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Одним із проявів цього принципу є прийняття Присяги державного службовця, в якій він урочисто присягає дотримуватися Конституції та законів України та втілювати їх у життя.

Зокрема, стаття 19 Конституції України передбачає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Важливим проявом принципу законності є й те, що рішення чи доручення керівництва теж повинні бути прийняті у межах їх компетенції та відповідати нормативно-правовим актам вищої юридичної сили.

Так, у статті 9 Закону України «Про державну службу» зазначено, що: державний службовець під час виконання посадових обов'язків діє у межах повноважень, визначених законом, і підпорядковується своєму безпосередньому керівнику або особі, яка виконує його обов'язки, чи особі, визначеній у контракті про проходження державної служби (у разі укладення).

Державний службовець зобов'язаний виконувати накази (розпорядження), доручення керівника, видані в межах його повноважень, крім випадків, передбачених ч. 6 цієї статті.

Під час виконання своїх обов'язків державний службовець не зобов'язаний виконувати доручення працівників патронатної служби.⁴⁸

2. Частина 2 ст. 44 Закону встановлює, що державний службовець самостійно оцінює правомірність наданих керівництвом рішень чи доручень та можливу шкоду, що буде завдана у разі виконання таких рішень чи доручень.

Для оцінки правомірності наданих державному службовцю рішень чи доручень з боку керівництва, він повинен мати достатній рівень правової культури, а саме, — знань чинного

⁴⁸ Про державну службу: закон України від 10 груд 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#n6>

законодавства щодо здійснюваної діяльності, вмінь і навичок реалізації законодавства та переконання, які стримують йому від вчинення протиправних діянь.

В оцінці правомірності рішень чи доручень державному службовцю можуть допомогти критерії законності наказу чи розпорядження, закріплені в ч. 2 ст. 41 КК України, згідно з якою наказ або розпорядження є законними, якщо вони віддані відповідною особою в належному порядку та в межах її повноважень і за змістом не суперечать чинному законодавству та не пов'язані з порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина. До того ж зазначається, що:

— дія або бездіяльність особи, що заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам визнається правомірною, якщо вона була вчинена з метою виконання законного наказу або розпорядження;

— не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилася виконувати явно злочинний наказ або розпорядження;

— особа, що виконала явно злочинний наказ або розпорядження, за діяння, вчинені з метою виконання такого наказу або розпорядження, підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах;

— якщо особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати злочинного характеру наказу чи розпорядження, то за діяння, вчинене з метою виконання такого наказу чи розпорядження, відповідальності підлягає тільки особа, що віддала злочинний наказ чи розпорядження.

3. Законом про державну службу передбачено, що державний службовець у разі виникнення у нього сумніву щодо законності виданого керівником наказу (розпорядження), доручення повинен вимагати його письмового підтвердження, після отримання якого зобов'язаний виконати такий наказ (розпорядження), доручення. Одночасно з виконанням такого наказу (розпорядження), доручення державний службовець зобов'язаний у письмовій формі повідомити про нього керівника вищого рівня або орган вищого рівня. у такому разі державний службовець звільняється від відповідальності за виконання зазначеного наказу (розпорядження), доручення, якщо його буде визнано незаконним у встановленому законом порядку, крім випадків виконання явно злочинного наказу (розпорядження), доручення.

Якщо державний службовець виконав наказ (розпорядження), доручення, визнані у встановленому законом порядку незаконними, і не вчинив дій, зазначених у частині шостій статті 9 Закону України «Про державну службу», він несе відповідальність за своє діяння відповідно до закону.

Керівник у разі отримання вимоги державного службовця про надання письмового підтвердження наказу (розпорядження), доручення зобов'язаний письмово підтвердити або скасувати відповідний наказ (розпорядження), доручення в одноденний строк.

У разі неотримання письмового підтвердження у зазначений строк наказ (розпорядження), доручення вважається скасованим.

За видання керівником та виконання державним службовцем явно злочинного наказу (розпорядження), доручення відповідні особи несуть відповідальність згідно із законом ⁴⁹.

⁴⁹ Про державну службу: закон України від 10 груд 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#n6>

Розділ VII

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ

Стаття 45. Подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі — декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством.

{Частина перша статті 45 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1975-VIII від 23.03.2017, № 140-IX від 02.10.2019}

2. Особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями.

{Абзац перший частини другої статті 45 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017}

Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3, зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

{Абзац другий частини другої статті 45 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017}

{Частина друга статті 45 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

3. Особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, та особа, зазначена у пункті 4 частини першої статті 3 цього Закону, до призначення або обрання на відповідну посаду, подає в установленому цим Законом порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

Особи, зазначені у підпункті «в» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, подають в установленому цим Законом порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у разі входження до складу конкурсної або дисциплінарної комісії, утвореної відповідно до законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», цього та інших законів України, Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», — протягом десяти календарних днів після входження (включення, залучення, обрання, призначення) до складу відповідної комісії, Громадської ради доброчесності.

{Абзац другий частини третьої статті 45 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

{Абзац третій частини третьої статті 45 виключено на підставі Закону № 140-IX від 02.10.2019}

{Частина третя статті 45 в редакції Закону № 1975-VIII від 23.03.2017}

4. Упродовж семи днів після подання декларації суб'єкт декларування має право подати виправлену декларацію, але не більше трьох разів.

{Абзац перший частини четвертої статті 45 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

У разі притягнення суб'єкта декларування до відповідальності за неподання, несвочасне подання декларації або в разі виявлення у ній недостовірних відомостей суб'єкт декларування зобов'язаний подати відповідну декларацію з достовірними відомостями.

{Частина четверта статті 45 в редакції Закону № 1022-VIII від 15.03.2016}

5. Дія розділу VII цього Закону не поширюється на посадових осіб закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері соціального обслуговування населення, соціальної та професійної реабілітації осіб з інвалідністю і дітей з інвалідністю, соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, охорони здоров'я (крім керівників закладів охорони здоров'я центрального, обласного, районного, міського (міст обласного значення, міст Кисва та Севастополя) рівня), освіти (крім керівників вищих навчальних закладів та їх заступників), науки (крім президентів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, перших віце-президентів, віце-президентів та головних учених секретарів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, інших членів Президії Національної академії наук України та президій національних галузевих академій наук, обраних загальними зборами Національної академії наук України та національних галузевих академій наук відповідно, керівників науково-дослідних інститутів та інших наукових установ), культури, мистецтв, відновлення та збереження національної пам'яті, фізичної культури, спорту, національно-патріотичного виховання, військовослужбовців військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу, а також військових посадових осіб з числа військовослужбовців військової служби за контрактом осіб рядового складу, військової служби за контрактом осіб сержантського і старшинського складу, військовослужбовців молодшого офіцерського складу військової служби за контрактом осіб офіцерського складу, крім військовослужбовців, які проходять військову службу у військових комісаріатах.

{Абзац перший частини п'ятої статті 45 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1975-VIII від 23.03.2017, № 2462-VIII від 19.06.2018}

Суб'єкти декларування, які не мали можливості до 1 квітня за місцем військової служби подати декларацію осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у зв'язку з виконанням завдань в інтересах оборони України під час дії особливого періоду, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, у тому числі на території проведення антитерористичної операції та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, направленням до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу, подають таку декларацію за звітний рік протягом 90 календарних днів із дня прибуття до місця проходження військової служби чи дня за-

кінчення проходження військової служби, визначеного частиною другою статті 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

{Частина п'яту статті 45 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017; із змінами, внесеними згідно із Законом № 2462-VIII від 19.06.2018}

Особи, визначені абзацом другим частини п'ятої цієї статті, звільняються від обов'язку подання декларації, за умови непереребування на інших посадах, визначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону.

{Частина п'яту статті 45 доповнено абзацом третім згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017}

{Статтю 45 доповнено частиною п'ятою згідно із Законом № 1798-VIII від 21.12.2016}

6. Дія розділу VII цього Закону не поширюється на іноземців-нерезидентів, які входять як незалежні члени до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства, державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі.

{Статтю 45 доповнено частиною шостою згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

1. Суб'єктами декларування є відповідно до п. 1 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції»:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;
и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів;

відповідно до підпунктів «а» і «в» пункту 2 ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції»:

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку;

в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», громадських рад, рад громадського контролю, що утворені при державних органах та беруть участь у підготовці рішень з кадрових питань, підготовці, моніторингу, оцінці виконання антикорупційних програм, і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції».

2. Встановлений строк подання щорічної декларації до до 00 год. 00 хв. 1 квітня наступного за звітним року охоплює період з 1 січня до 31 грудня включно і містить інформацію станом на останній день звітного року, проте відповідно до диспозиції норми ст. 172-6 КУпАП існують винятки щодо своєчасності подання декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування. Так, відповідно до ч. 1 ст. 172-6 КУпАП несвоечасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Як бачимо виключенням з цього правила є поважні причини.

«Поважні причини» є поняттям оціночним та потребує конкретизації в кожному випадку окремо. Варто зауважити, що у вітчизняному законодавстві не визначено чіткого переліку поважних причин, такі норми є бланкетними та окремими для кожної галузі права.

Так у Кримінальному процесуальному кодексі можна також зустріти поняття «поважні причини», для інтерпретації яких слід звернутися до Листа ВССУ від 05 жовт. 2012 р. № 223-1446/0/4-12, що поважними причинами відсутності учасника кримінального провадження в судовому засіданні (перелік поважних причин, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення зазначається, крім іншого, у тексті повістки про виклик) відповідно до ст. 138 КПК є неможливість такої особи прибути у судове засідання у зв'язку із затриманням, триманням під вартою або відбуванням покарання; обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійне лихо тощо); відсутність особи за місцем проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; тяжка хвороба або перебування у закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю (за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад); смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; несвоечасне одержання повідомлення про виклик та інше¹.

¹ Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Лист ВССУ від 05 жовт. 2012 р. № 223-1446/0/4-12. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12>

Як правило, всі поважні причини повинні бути підтверджені відповідними офіційними документами уповноваженими органами. Саме існування таких причин, що немає чітких критеріїв, дозволяє розширити такі обставини та широке поле для маневрування посадовим особам, які завдяки цьому дозволить уникати відповідальності. Тому важливим є зазначення переліку поважних причини, який повинен мати уніфікований вид та використовуватися у всіх галузях права вітчизняного законодавства².

Тому під “поважними причинами”, як оціночного поняття, у розрізі несвоєчасного подання декларації слід розглядати обставини, пов’язані із затриманням, триманням під вартою або відбуванням покарання; обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійне лихо тощо); відсутність особи за місцем проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; тяжка хвороба або перебування у закладі охорони здоров’я у зв’язку з лікуванням або вагітністю (за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад); смерть близьких родичів, членів сім’ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю.

Форма декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування затверджена Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції 10.06.2016 № 3 (див посилання <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0959-16>)³

3. Особа, яка припиняє діяльність, пов’язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, зобов’язана подати декларацію впродовж 20 робочих днів з дня припинення або коли суб’єкт дізнався про таке припинення (Роз’яснення НАЗК від 11.08.2016 № 3 щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю)⁴

Припиненням державної служби відповідно до статті 83 Закону України «Про державну службу» є закінчення відносин у сфері державної служби, які виникли між громадянином та державним органом з моменту набуття статусу державного службовця і тривають протягом проходження державної служби.

Статтею 84 Закону України «Про державну службу» визначено підстави для припинення державної служби у зв’язку із втратою права на державну службу або його обмеження та особливості порядку звільнення державних службовців з таких підстав.

Відповідно до внесення Змін до Роз’яснення під втратою права на державну службу слід розглядати неможливість продовження відносин у сфері державної служби у зв’язку з підставами, зазначеними у пунктах 1 — 4 ч.1 ст.84 ЗУ «Про державну службу»: 1) припинення громадянства України або виїзд на постійне проживання за межі України; 2) набуття громадянства іншої держави; 3) набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення державного службовця до адміністративної відповідальності за корупційне або пов’язане з корупцією правопорушення; 4) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо державного службовця за вчинення умисного злочину та/або встановлення заборони займатися діяльністю, пов’язаною з виконанням функцій держави.

² Титко А.В. Адміністративна відповідальність поліцейських за порушення вимог фінансового контролю в Україні: монографія / Титко А.В.; за заг. наук. ред. д-р юрид. наук, доц. О.Ю. Дрозд. — Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. — 197 с.

³ Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції 10.06.2016 № 3 «Форма декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0960-16#n4>

⁴ Роз’яснення НАЗК від 11.08.2016 № 3 щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю» URL : <https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/47333.pdf>

Так, як державна служба споріднена з трудовими відносинами і термін «припинення державної служби» варто розглядати через призму тотожності поняття «звільнення», а це в свою чергу пояснює поняття «припинення діяльності»⁵.

Звільнення особи за переведенням або у разі, якщо особа стала переможцем конкурсу, через це звільнилася з роботи в одному органі і прийнята на роботу в інший орган наступного робочого дня, у такому випадку, звільнення не вважається припиненням діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Водночас робота в обох органах повинна бути пов'язана з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Те ж саме стосується і передання державного службовця на іншу посаду.

Ще однією особливістю такої декларації є те, що нею охоплюється період, який не був охоплений деклараціями, раніше поданими декларантом, та містить інформацію станом на останній день цього періоду — день, що передує дню подання декларації.

Період, не охоплений раніше поданими деклараціями, включає в себе проміжок часу з 1 січня того року, в якому відбулося припинення діяльності, і до тієї дати, коли особу було офіційно звільнено.

На практиці подання декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, виглядає наступним чином:

декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування

Ситуація: Особа суб'єкт декларування припинив діяльність 01.10.2019, про що виданий відповідний наказ. в такому разі особа подає декларацію якості «особи, що припиняє діяльність», тобто в останньої зберігається право подати відповідну декларацію протягом 20 днів з моменту припинення такої діяльності.

Формула обрахування строку подання декларації: $01.10.2019 + 20 = 31.10.2019$, тобто до 00 год 00 хв 31.10.2019 декларація повинна бути відправлена до Єдиного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. у разі, якщо особа не подасть декларації, її буде притягнуто до адміністративної відповідальності (ст. 172-6 КУпАП) за умови, якщо не буде виявлено «поважні причини» неподання декларації.

Термін, який охоплюватиме декларація, включає проміжок часу з 01.01.2019 і по 01.10.2019 включно.

Якщо ж особа дізналася про факт припинення діяльності не 01.10.2019, а 15.10.2019, то відповідно 20 днів буде відраховуватися з цього моменту. Формула виглядатиме наступним чином: $15.10.2019 + 20 = 04.11.2019$, тобто до 00 год 00 хв 04.11.2019 декларація повинна бути відправлена до Єдиного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Варто звернути увагу на те, що доказом про те, що особа була повідомлена про припинення діяльності в цьому випадку свідчитиме підпис особи із зазначенням дати, коли остання ознайомила з відповідним наказом (як правило така інформується зберігається у відділі кадрів). Без цієї інформації факт «несвоєчасності подання декларації» відповідно до ст. 172-6 КУпАП спростувати майже неможливо.

Період, який охоплюватиме декларація становитиме від 01.01.2019 і до 01.10.2019 включно.

декларація суб'єкта декларування, який припинив діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування

До 01.04.2020 зазначена особа, зобов'язана подати декларацію в якості «особи, яка припинила діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави та органів місцевого самоврядування». у цьому випадку декларація охоплюватиме проміжок часу з 01.01.2019 по 31.12.2019.

⁵ Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 29.12.2018 р. № 322 «Зміни до Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю» URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/february/issue-2/article-42425.html>

4. Відповідно до підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції» особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування — це посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку.

Особи, зазначені у пункті 4 частини першої статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції» — кандидати у народні депутати України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори народних депутатів України», кандидати на пост Президента України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори Президента України», кандидати в депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидати на посади сільських, селищних, міських голів та старост;

Зважаючи на положення статті 25 Закону України «Про державну службу» та статтю 45 Закону України «Про запобігання корупції», особа — переможець конкурсу перед призначенням на посаду державної служби повинен подати на сайті НАЗК декларацію за минулий рік кандидата на посаду із зазначенням конкретної посади, яка в подальшому підлягає спеціальній перевірці. Декларація має бути подана не пізніше заяви про призначення на посаду.

В цьому випадку мова йде про термін подання декларації 10 календарних днів з моменту входження (включення, залучення, обрання, призначення).

Громадська рада доброчесності (ГРД) (англійською: Public Integrity Council, — постійно діючий незалежний орган у системі судоустрою України, призначений для сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етикетидоброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання⁶.

До складу Громадської ради доброчесності суддів входять особи, яких призначають зборами представників громадських об'єднань строком на два роки і можуть бути призначені повторно.

Громадська рада доброчесності складається з 20 членів, які обираються строком на 2 роки і працюють на волонтерських засадах⁷.

Громадська рада при Міністерстві внутрішніх справ України є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики.

Входження до Складу Громадської ради відбувається шляхом голосування на установчих зборах за кандидатури, які внесені інститутами громадянського суспільства. Кількісний склад Громадської ради визначений установчими зборами та не може становити більш як 24 особи⁸

5. Для правильного розуміння термінології варто звернутися до законодавства щодо визначення основних дефініцій. Так, відповідно до положень Цивільного кодексу України не-підприємницькими товариствами є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками, як правило (професійні та творчі спілки, політичні партії, громадські організації тощо). Законодавчо визначено, що органами управління товариствами є загальні збори його учасників і виконавчий орган⁹ Правове регулювання не-підприємницьких товариств здійснюється на підставі положень законів України «Про об'єд-

⁶ Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545

⁷ Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545

⁸ Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України: Наказ МВС від 15.11.2017 № 927 <https://mvs.gov.ua/upload/file/polozhshennya.pdf>

⁹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

нання громадян», «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про кооперацію», «Про споживчу кооперацію», «Про споживчі спілки», «Про кредитні спілки», «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку».

Вищими органами управління є колегіальними органами (загальні збори, виконавчий орган, наглядова рада), метою діяльності якого є організація діяльності того чи іншого виду невідприємницького товариства, внесення змін до статуту; призначення або обрання та зупинення повноважень чи припинення повноважень (відкликання) членів виконавчого органу та наглядової ради; прийняття рішення про реорганізацію або ліквідацію тощо.

Так, Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» встановлює, що вищим органом управління благодійних товариств та благодійних фондів є загальні збори учасників, а благодійних установ є наглядова рада (ст. 19).

Суб'єкти декларування зобов'язані протягом десяти календарних днів після зайняття посади керівника або входження (обрання, призначення) до складу вищого органу управління, інших органів управління громадського об'єднання, іншого невідприємницького товариства подати декларацію, особи уповноваженої на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування.

6. У випадку, коли декларант подав декларацію що потребує доопрацювання до 31 березня, то виправлений варіант він зобов'язаний подати до кінця 7 квітня.

В Єдиному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, для подання декларації відведено активне посилання «Подати виправлену декларацію».

У разі, коли суб'єкт декларування вичерпав можливості подачі виправленої декларації, то він повідомляє про це Національне агентство з питань запобігання корупції через персональний електронний кабінет та подає виправлену е-декларацію згідно з рішенням уповноваженої особи Національного агентства з питань запобігання корупції.

При цьому уповноважена особа визначає строк, який надається для подання такої виправленої декларації.

7. У разі притягнення суб'єкта декларування до відповідальності за неподання, несвоєчасне подання декларації або в разі виявлення у ній недостовірних відомостей суб'єкт декларування зобов'язаний подати відповідну декларацію або виправлену декларацію з достовірними відомостями у строк, визначений уповноваженою особою Національного агентства. Так за подання завідомо недостовірних відомостей наступає або адміністративна (ч. 4 с. 172-6 КУпАП), або кримінальна відповідальність (366-1 ККУ). Головна відмінність полягає у випадку, коли такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Прожиткові мінімуми для працездатних осіб відрізняються залежно від періоду 01.07.2019 — 30.11.2019 — 2007 грн, 01.12.2019 — 31.12.2019 — 2021 грн. Суми прожиткового мінімуму на 2019 рік встановлено Законом України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018 р. № 2629-VIII.

Оцінка подання декларацій з недостовірними відомостями здійснюється на власний розсуд суб'єкта декларування. Недостовірними можуть вважатися відомості, що вводять в оману, мають неточний, неповний або неправильний характер.

У Рішенні НАЗК від 10.02.2017 № 56 «Про затвердження Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» недостовірність задекларованих відомостей тлумачиться як невідповідність дійсності відомостей, зазначених у декларації суб'єкта декларування, що встановлюється на підставі відомостей, отриманих Національним агентством у встановленому Законом порядку шляхом здійснення контролю та повної перевірки декларації.

8. У п. 3 Рішенні НАЗК № 3 від 11 серпня 2016 р йдеться про те, що під «посадовими та службовими особами інших державних органів» слід розуміти працівників державних органів, які здійснюють функції представників влади або обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій.

Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про хабарництво» № 5 від 26.04.2002 пропонує наступне тлумачення зазначеним поняттям:

адміністративно-господарські функції (обов'язки) — це обов'язки з управління або розпорядження державним, комунальним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальницьких, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

організаційно-розпорядчі функції (обов'язки) — це обов'язки щодо здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, комунальних підприємств, установ або організацій, їхні заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їхні заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири тощо).

9. Слід зазначити, що працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні, виробничі (водій, швачка тощо) або технічні (друкарка, охоронник, оператор котельні тощо) функції, визнаються посадовими особами лише за умови, що разом із цими функціями, вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки.

Працівники патронатних служб, інші працівники державних органів, які виконують функції з обслуговування, можуть відноситися до посадових та службових осіб відповідно до підпункту «и» пункту 1 частини першої статті 3 Закону за умови відповідності зазначеним вище характеристикам¹⁰.

10. Водночас зобов'язані подавати декларацію посадові особи:

у сфері охорони здоров'я — керівники закладів охорони здоров'я центрального, обласного, районного, міського (міст обласного значення, міст Києва та Севастополя) рівня);

Відповідно до положень Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 р. № 117 до розділу «Керівники» включені: керівники закладів охорони здоров'я; керівники основних підрозділів охорони здоров'я; керівники виробничих підрозділів у побутовому обслуговуванні, діяльність яких проходить у сфері надання медичної допомоги¹¹.

Водночас Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2002 р. № 385 визначено, що керівниками закладів охорони здоров'я є Генеральний директор, Директор, Головний лікар, Головний державний, санітарний лікар — головний лікар, начальник, завідувач¹² у освітній сфері — керівники вищих навчальних закладів та їх заступники;

Стаття 55 Закону України «Про вищу освіту» регламентує посаду керівника (ректор, президент, начальник, директор) та заступника керівника (проректор, віце-президент, заступ-

¹⁰ Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України №5 від 26 квітня 2002 р. // Юридичний вісник. — 2002. — № 28 (368).

¹¹ Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників Випуск 78 «Охорона здоров'я»: Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 р. № 117 : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02>

¹² Перелік лікарських посад у закладах охорони здоров'я: Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2002 р. № 385

ник начальника, заступник директора, заступник завідувача), діяльність якого безпосередньо пов'язана з освітнім або науковим процесом¹³

у науковій сфері — президенти Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, перші віце-президентів, віце-президентів та головних учених секретарів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, інших членів Президії Національної академії наук України та президій національних галузевих академій наук, обраних загальними зборами Національної академії наук України та національних галузевих академій наук відповідно, керівників науково-дослідних інститутів та інших наукових установ.

Діяльність зазначених посадових осіб регламентує Статут Національної академії наук України, ухвалений Загальними зборами Національної академії наук України (постанова від 14.04.2016).

11. Відповідно до абзацу 2 ч. 5 коментованої статті відкладення подання декларації на 90 днів може бути дозволено за таких умов: 1) виконання завдань в інтересах оборони України під час дії особливого періоду; 2) безпосередньої участі у веденні воєнних (бойових) дій, у тому числі на території проведення антитерористичної операції; 3) здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони шляхом здійснення відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях; 4) направлення до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу.

12. Ст. 1 Закону України «Про оборону» характеризує особливий період як це період, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій¹⁴.

Дія особливого періоду — період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій¹⁵

Особливий період, який наразі триває в Україні, розпочався з моменту оголошення Указу Президента України «Про часткову мобілізацію» від 17 березня 2014 року № 303/2014 і продовжується по теперішній час.

Безпосередня участь у бойових діях передбачає вчинення оборонних або наступальних тактичних дій підрозділів, узгоджені за метою, місцем і часом удари, вогонь і маневр для відбиття ударів противника, його знешкодження та виконання інших завдань з використанням різних видів зброї (озброєння) для знешкодження, подавлення, виснаження і руйнування у визначеному районі впродовж певного часу¹⁶.

¹³ Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 37-38. — Ст. 2004.

¹⁴ Закону України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року № 1932-ХІІ,

¹⁵ Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12/ed20181104#n23>

¹⁶ Про затвердження Порядку виплати винагороди військовослужбовцям Служби безпеки України за безпосередню участь у воєнних конфліктах, в заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації чи в антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду: Наказ СБУ від 09.03.2016 № 115 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-16>

Для правильного складання формули підрахунку строку подачі декларації для зазначеної категорії військовослужбовців слід звернутися до тлумачення ст. 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»

Прибуття до місця проходження військової служби фактично відображає початок проходження військової служби та вважається днем прибуття у військову частину (військового з'єднання, військового навчального закладу, установи та організації тощо) з обласного збірного пункту (ставиться відмітка у Картці первинного обліку).

Так, моментом закінчення проходження військової служби (день фактичної демобілізації) слід вважати день, з якого військовослужбовець виключений наказом по військовій частині (військовому закладу, установі тощо) із списків особового складу і зазначається про це у військовий квиток військовослужбовця. Запис про звільнення виконують на третьому аркуші військового квитка. Там же роблять і запис про те, коли й куди зобов'язаний прибути демобілізований після звільнення з військової служби.

Відповідно датою закінчення проходження військової служби слід вважати дату підписання відповідного наказу, тому, якщо наказ підписаний 22.12.2019, то відповідно 90 днів слід відраховувати з цього дня, тобто останнім днем закінчення строку подання слід вважати 20 березня 2020 року.

Міжнародні операції з підтримання миру і безпеки — міжнародні дії або заходи, спрямовані на виконання миротворчих чи гуманітарних завдань, які здійснюються за рішеннями Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, ОБСЄ, інших міжнародних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки, згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН, а так само дії і заходи багатонаціональних сил, багатонаціональних військових формувань високої готовності, які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН з метою: запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх конфліктів; боротьби з міжнародним тероризмом і піратством; надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх конфліктів; усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії тощо¹⁷.

13. Важливо звернути увагу на те, що суб'єктами декларування відповідно до абзацу другого частини п'ятої ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» є особи, які мають дуальний правовий статус як осіб, що займають посади визначені пунктом 1, підпунктом «а» пунктом 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», підпунктом «а» пункту 2 частини першої статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції» та водночас осіб, які виконують функції виконання завдань в інтересах оборони України під час дії особливого періоду, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, у тому числі на території проведення антитерористичної операції та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, направленням до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу

У цьому випадку ми говоримо про особу, яка уже фактично є суб'єктом декларування відповідно до ст. 3 ЗУ «Про запобігання корупції» та зобов'язана подавати щорічну декларацію осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування і водночас виконує вищезазначені функції. Тобто особи, які лише виконують зазначені функції, не будучи суб'єктами декларування, не несуть відповідальності за несвоєчасність подання декларації, проте, тоді, коли особи є суб'єктами декларування та водночас виконують завдання в інтересах оборони України під час дії особливого періоду і т. д. мають право

¹⁷ Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : Закон України від 23.04.1999 № 613-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/613-14>.

подати декларацію протягом 90 днів з моменту протягом 90 календарних днів із дня прибуття до місця проходження військової служби чи дня закінчення проходження військової служби.

14. Під особами-нерезидентами в цій статті варто розуміти фізичних осіб (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, в тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України¹⁸

З інформацією щодо державних підприємств, державних організацій, що мають на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі можна ознайомитися на сайті Фонду державного майна в розділі «Діяльність» – «Єдиний реєстр об'єктів державної власності» — «Суб'єкти господарювання» або на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних.

Стаття 46. Інформація, що зазначається в декларації

1. У декларації зазначаються відомості про:

1) **прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць і рік народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків, серію та номер паспорта громадянина України, унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі суб'єкта декларування та членів його сім'ї, зареєстроване місце їх проживання, а також місце фактичного проживання або поштову адресу, на яку суб'єкту декларування Національним агентством може бути надіслано кореспонденцію, місце роботи (проходження служби) або місце майбутньої роботи (проходження служби), займану посаду або посаду, на яку претендує, та категорію посади (якщо така є) суб'єкта декларування, у тому числі належність до службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, а також належність до національних публічних діячів відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.**

{Абзац перший пункту 1 частини першої статті 46 в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

Військовослужбовці рядового, сержантського і старшинського складу, молодшого та старшого офіцерського складу не зазначають відомості про місце роботи (проходження служби) або місце майбутньої роботи (проходження служби), займану посаду;

{Пункт 1 частини першої статті 46 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017}

особи, зазначені у підпункті «в» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, — також відомості про назву конкурсної комісії, до складу якої вони входять (входили);

{Пункт 1 частини першої статті 46 доповнено абзацом третім згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017; в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р. із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-IX від 04.03.2020}

{Пункт 1 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1022-VIII від 15.03.2016}

2) об'єкти нерухомості, що належать суб'єкту декларування та членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або знаходяться у них в орен-

¹⁸ Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 № 15-93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-93/ed20120601/find?text=%CD%E5%F0%E5%E7%E8%E4%E5%ED%F2%E8>

ді чи на іншому праві користування, незалежно від форми укладення правочину, внаслідок якого набуте таке право. Такі відомості включають:

а) дані щодо виду, характеристики майна, місцезнаходження, дату набуття майна у власність, оренду або інше право користування, вартість майна на дату набуття його у власність, володіння або користування;

б) у разі якщо нерухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, у разі якщо нерухоме майно перебуває в оренді або на іншому праві користування, про власника такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців;

{Пункт 2 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

2¹) об'єкти незавершеного будівництва, об'єкти, не прийняті в експлуатацію або право власності на які не зареєстроване в установленому законом порядку, які:

а) належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві власності відповідно до Цивільного кодексу України;

б) розташовані на земельних ділянках, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або передані їм в оренду чи на іншому праві користування, незалежно від правових підстав набуття такого права;

в) повністю або частково побудовані з матеріалів чи за кошти суб'єкта декларування або членів його сім'ї.

Такі відомості включають:

а) інформацію про місцезнаходження об'єкта;

б) інформацію про власника або користувача земельної ділянки, на якій здійснюється будівництво об'єкта;

в) якщо об'єкт перебуває у спільній власності — про всіх його співвласників зазначаються відомості, передбачені пунктом 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців;

{Частина першу статті 46 доповнено пунктом 2-1 згідно із Законом № 631-VIII від 16.07.2015}

3) цінне рухоме майно, вартість якого перевищує 100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, що належить суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, у тому числі спільної власності, або перебуває в її володінні або користуванні незалежно від форми правочину, внаслідок якого набуте таке право. Такі відомості включають:

{Абзац перший пункту 3 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1022-VIII від 15.03.2016, № 1774-VIII від 06.12.2016}

а) дані щодо виду майна, характеристики майна, дату набуття його у власність, володіння або користування, вартість майна на дату його набуття у власність, володіння або користування;

б) дані щодо транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, а також щодо їх марки та моделі, року випуску, ідентифікаційного номера (за наявності). Відомості про транспортні засоби та інші самохідні машини і механізми зазначаються незалежно від їх вартості;

в) у разі якщо рухоме майно перебуває у спільній власності, про усіх співвласників такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, у разі якщо рухоме майно перебуває у володінні або користуванні, про власників такого майна також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців.

Примітка. Декларування цінного рухомого майна, зазначеного у цьому пункті (крім транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів), права на яке набуті до подання суб'єктом декларування першої декларації відповідно до вимог цього Закону, здійснюється з обов'язковим зазначенням інформації про набуття такого майна до початку періоду здійснення діяльності із виконання функцій держави або місцевого самоврядування або у такий період. При цьому зазначення даних щодо його вартості та дати набуття у власність, володіння або користування не є обов'язковим;

{Пункт 3 частини першої статті 46 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом № 1022-VIII від 15.03.2016}

{Пункт 3 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

4) цінні папери, у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із відображенням відомостей стосовно виду цінного папера, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів, у разі якщо цінні папери передані в управління іншій особі, щодо цієї особи також вказуються відомості, зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців;

{Пункт 4 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

5) інші корпоративні права, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із зазначенням найменування кожного суб'єкта господарювання, його організаційно-правової форми, коду Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частки у статутному (складеному) капіталі товариства, підприємства, організації у грошовому та відсотковому вираженні;

5⁻¹) юридичні особи, трасти або інші подібні правові утворення, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї.

Термін «кінцевий бенефіціарний власник (контролер)», «траст» вживаються у значеннях, наведених у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»;

{Частину першу статті 46 доповнено пунктом 5-1 згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015; в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

б) нематеріальні активи, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті криптовалюти. До відомостей щодо нематеріальних активів включаються дані про вид та характеристики таких активів, вартість активів на момент виникнення права власності, а також про дату виникнення права на них;

{Пункт 6 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

7) отримані доходи суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі доходи у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отримані як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, благодійна допомога, пенсія, доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунки та інші доходи.

{Абзац перший пункту 7 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

Такі відомості включають дані про вид доходу, джерело доходу та його розмір. Відомості щодо подарунка зазначаються лише у разі, якщо його вартість перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, а для подарунків у вигляді грошових коштів — якщо розмір таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує п'ять прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року;

{Абзац другий пункту 7 частини першої статті 46 в редакції Закону № 198-VIII від 12.02.2015; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1774-VIII від 06.12.2016}

8) наявні у суб'єкта декларування або членів його сім'ї грошові активи, у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках або які зберігаються у банку, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, а також активи у дорогоцінних (банківських) металах. Відомості щодо грошових активів включають дані про вид, розмір та валюту активу, а також найменування та код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України установи, в якій відкриті відповідні рахунки або до якої зроблені відповідні внески. Не підлягають декларуванню наявні грошові активи (у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам) та активи у дорогоцінних (банківських) металах, сукупна вартість яких не перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року;

{Пункт 8 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законами № 198-VIII від 12.02.2015, № 1774-VIII від 06.12.2016, № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

8¹) банківські та інші фінансові установи, у тому числі за кордоном, у яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки (незалежно від типу рахунку, а також рахунки, відкриті третіми особами на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї) або зберігаються кошти, інше майно. Такі відомості включають дані про тип та номер рахунку, дані про банківську або іншу фінансову установу, осіб, які мають право розпоряджатися таким рахунком або мають доступ до індивідуального банківського сейфа, осіб, які відкрили рахунок на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї;

{Частину першу статті 46 доповнено пунктом 8-1 згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

9) фінансові зобов'язання суб'єкта декларування або членів його сім'ї, у тому числі отримані кредити, позики, зобов'язання за договорами лізингу, розмір сплачених коштів у рахунок основної суми позики (кредиту) та процентів за позикою (кредитом), залишок позики (кредиту) станом на кінець звітного періоду, зобов'язання за договорами страхування та недержавного пенсійного забезпечення. Відомості щодо фінансових зобов'язань включають дані про вид зобов'язання, його розмір, валюту зобов'язання, інформацію про особу, стосовно якої виникли такі зобов'язання, відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців,

та дату виникнення зобов'язання. Такі відомості зазначаються лише у разі, якщо розмір зобов'язання перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року.

{Абзац перший пункту 9 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законами № 198-VIII від 12.02.2015, № 1774-VIII від 06.12.2016, № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

У разі якщо предметом правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання є нерухоме або рухоме майно, в декларації зазначаються вид майна, його місцезнаходження, вартість та інформація про власника майна відповідно до пункту 1 частини першої цієї статті або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, у разі якщо засобом забезпечення отриманого зобов'язання є порука, в декларації має бути вказано інформацію про поручителя, зазначену у пункті 1 частини першої цієї статті, або найменування відповідної юридичної особи із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців;

{Абзац другий пункту 9 частини першої статті 46 в редакції Закону № 198-VIII від 12.02.2015}

10) видатки, а також будь-які інші правочини, вчинені у звітному періоді, на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, у тому числі спільної власності, на нерухоме або рухоме майно, нематеріальні та інші активи, а також виникають фінансові зобов'язання, які зазначені у пунктах 2-9 частини першої цієї статті.

{Абзац перший пункту 10 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

Такі відомості зазначаються у разі, якщо розмір відповідного видатку перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року; до таких відомостей включаються дані про вид правочину, його предмет. На письмовий запит Національного агентства суб'єкт декларування надає інформацію щодо найменування контрагента;

{Абзац другий пункту 10 частини першої статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015; в редакції Закону № 1022-VIII від 15.03.2016; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1774-VIII від 06.12.2016}

11) посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом: дані про займану посаду чи роботу (оплачувану чи ні), що виконується за договором (контрактом), найменування юридичної чи фізичної особи, в якій (яких) особа працює або працювала за сумісництвом, із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи із зазначенням її реєстраційного номера облікової картки платника податків;

12) входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських об'єднань, благодійних організацій, саморегульованих чи самоврядних професійних об'єднань, членство в таких об'єднаннях (організаціях) із зазначенням назви відповідних об'єднань (організацій) та їх коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців.

2. Відомості, зазначені у частині першій цієї статті, подаються незалежно від того, знаходиться об'єкт декларування на території України чи за її межами.

Національне агентство визначає у формі декларації дані, що повинні зазначатися з метою ідентифікації фізичних або юридичних осіб, у тому числі іноземців, осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб, а також об'єктів декларування, інформація щодо яких подається у декларації.

{Частина другу статті 46 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

Дані про об'єкт декларування, що перебував у володінні або користуванні суб'єкта декларування або членів його сім'ї, зазначаються в декларації, якщо такий об'єкт перебував у володінні або користуванні станом на останній день звітного періоду або протягом не менше половини днів протягом звітного періоду.

{Частина другу статті 46 доповнено абзацом третім згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

3. У декларації зазначаються також відомості про об'єкти декларування, передбачені пунктами 2-8 частини першої цієї статті, що є об'єктами права власності третьої особи, якщо суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує чи має право на отримання доходу від такого об'єкта або може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти щодо такого об'єкта дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ним.

Відомості, передбачені цією частиною, не зазначаються в декларації, якщо відповідні об'єкти належать на праві власності юридичній особі, зазначеній у пункті 5¹ частини першої цієї статті, та їх головним призначенням є використання у господарській діяльності такої юридичної особи (промислове обладнання, спеціальна техніка тощо).

Положення цієї частини застосовуються під час подання декларації службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктами декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 цього Закону.

{Статтю 46 доповнено новою частиною згідно із Законом № 631-VIII від 16.07.2015}

4. Відомості, передбачені пунктом 10 частини першої цієї статті, не зазначаються у деклараціях осіб, які претендують на зайняття посади, зазначеної у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, а також у деклараціях, що подаються відповідно до абзацу другого частини третьої статті 45 цього Закону.

{Частина четверта статті 46 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1975-VIII від 23.03.2017, № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

5. Відображення доходів і видатків суб'єктів декларування здійснюється у грошовій одиниці України.

Вартість майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, передбачених частиною першою цієї статті, зазначається у грошовій одиниці України на момент їх набуття у власність або останньої грошової оцінки.

Вартість майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, що перебувають у володінні чи користуванні суб'єкта декларування, зазначається у випадку, якщо вона відома суб'єкту декларування або повинна була стати відомою внаслідок вчинення відповідного правочину.

6. Доходи/видатки, одержані/здійснені в іноземній валюті, з метою відображення у декларації перераховуються в грошовій одиниці України за валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діяв на дату одержання доходів/здійснення видатків. Щодо доходів/видатків, одержаних/здійснених за кордоном, зазначається держава, в якій їх було одержано/здійснено.

7. У разі відмови члена сім'ї суб'єкта декларування надати будь-які відомості чи їх частину для заповнення декларації суб'єкт декларування зобов'язаний зазначити про це в декларації, відобразивши всю відому йому інформацію про такого члена сім'ї, визначену пунктами 1-12 частини першої цієї статті.

Примітка. У цілях розділу VII з урахуванням положень статті 1 цього Закону членами сім'ї суб'єкта декларування, які не є його подружжям або неповнолітніми дітьми

станом на останній день звітного періоду, вважаються особи, що спільно проживали із суб'єктом декларування станом на останній день звітного періоду або сукупно протягом не менше 183 днів протягом року, що передує року подання декларації.

{Статтю 46 доповнено приміткою згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019 - зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.; із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-IX від 04.03.2020}

1. Суб'єктами декларування відповідно до ч.1 цієї статті є службові особи, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище (примітка до ст. 50 цього Закону), посади з підвищеним корупційним ризиком (перелік, затверджений Рішенням НАЗК від 17.06.2016 № 2)¹⁹, а також національні публічні діячі (фізичні особи, які виконують або виконували протягом останніх трьох років визначені публічні функції в Україні, а саме: Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України; перші заступники та заступники міністрів, керівники інших центральних органів виконавчої влади, їх перші заступники і заступники; народні депутати України; Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України; голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів; члени Вищої ради правосуддя, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів; Генеральний прокурор та його заступники; Голова Служби безпеки України та його заступники; Директор Національного антикорупційного бюро України та його заступники; Голова Антимонопольного комітету України та його заступники; Голова та члени Рахункової палати; члени Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України; надзвичайні і повноважні посли; Начальник Генерального штабу — Головнокомандувач Збройних Сил України, начальники Сухопутних військ України, Повітряних Сил України, Військово-Морських Сил України; державні службовці, посади яких належать до категорії «А»; керівники обласних територіальних органів центральних органів виконавчої влади, керівники органів прокуратури, керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України, голови та судді апеляційних судів; керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких перевищує 50 відсотків; керівники керівних органів політичних партій та члени їх центральних статутних органів²⁰).

Реєстрація — внесення інформації до реєстру територіальної громади документів, до яких вносяться відомості про місце проживання/перебування особи, із зазначенням адреси житла/місця перебування із подальшим внесенням відповідної інформації до Єдиного державного демографічного реєстру в установленому Кабінетом Міністрів України порядку.

Відповідно до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», для оформлення реєстрації необхідно документи, що підтверджують право особи на проживання в даному приміщенні. Це можуть бути документи на право власності, рішення суду про надання права на користування житловим приміщенням, договір оренди або інші документи. у разі якщо таких документів немає, реєстрація може здійснюватися тільки за згодою власника житла (якщо власників кілька — за згодою всіх власників).

Якщо зареєстроване місце проживання особи знаходиться в помешканні, право власності яке їй не належить, при реєстрації власник повинен був дати згоду на реєстрацію та проживання цієї особи в зазначеному помешканні, а тому в декларації це помешкання необхідно зазначити у розділі 3 «Об'єкти нерухомості», тип права — право користування у зв'язку з реєстрацією місця проживання.

¹⁹ Рішення НАЗК 17.06.2016 № 2 «Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0987-16>

²⁰ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VIURL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1702-18>

Крім того, у розділі 3 «Об'єкти нерухомості» декларації необхідно зазначити інформацію про об'єкти нерухомості, де фактично проживає суб'єкт декларування, навіть якщо такі об'єкти нерухомого майна не належать на праві власності суб'єкту декларування.

При цьому, якщо інформацію про зареєстроване місце проживання або місце фактичного проживання було зазначено у розділі 2.1 «Інформація про суб'єкта декларування» декларації, відповідну інформацію необхідно дублювати у розділі 3 «Об'єкти нерухомості» декларації.

Звертаємо увагу на необхідність заповнення інформації про всіх співвласників об'єктів нерухомого майна, якщо таке нерухоме майно перебуває у спільній власності.

У декларації зазначаються відомості про об'єкти нерухомості, що знаходяться у членів сім'ї суб'єкта декларування в оренді чи на іншому праві користування.

2. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» до членів сім'ї суб'єкта декларування належать:

а) особа, яка перебуває у шлюбі із суб'єктом та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття — незалежно від спільного проживання із суб'єктом;

б) будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі;

У п. 19 Роз'яснень НАЗК зазначено, що за відсутності хоча б однієї із вказаних ознак особи, вказані автором у п. 2 для цілей декларування не вважаються членами сім'ї суб'єкта декларування. в декларацію включається інформація про членів сім'ї станом на останній день звітного періоду, у нашому випадку — це 31.12.2017 р. Тому, навіть якщо упродовж звітного періоду — незалежно від тривалості — особа спільно проживала із суб'єктом декларування, була пов'язана з ним спільним побутом та мала взаємні права та обов'язки, але таке спільне проживання було припинено станом на останній день звітного періоду (наприклад, 31 грудня для щорічної декларації), то особа не вважається членом сім'ї суб'єкта декларування й інформація про неї в декларації не відображається. 16 у п. 20 Роз'яснень НАЗК звертає увагу на те, що для визначення для цілей декларування факту спільного проживання суб'єкта декларування з іншою особою за відсутності офіційно зареєстрованого шлюбу⁴, до суду звертатись не потрібно. Тому декларант на власну відповідальність визначає, чи вважається особа членом його сім'ї,

виходячи з того, що станом на останній день звітного періоду (31.12.2017) така особа повинна була: проживати спільно із суб'єктом декларування (незалежно від тривалості такого проживання), а також одночасно бути пов'язаною спільним побутом та взаємними правами і обов'язками із суб'єктом декларування. Щодо заповнення даних про неповнолітню дитину, якій ще не присвоєний ПІН. Декларація передбачає можливість проставлення серії та номера свідоцтва про народження. Щодо заповнення даних про членів сім'ї — іноземців. Згідно з п. 5 Правил заповнення форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі — Правила заповнення) якщо в декларації вказується інформація про фізичну особу і така особа не є громадянином України, про таку фізичну особу зазначається така інформація: повне ім'я (українською та англійською мовами); ідентифікаційний номер (або податковий номер чи номер соціального страхування, якщо ідентифікаційний номер не застосовується); місце проживання (повна адреса українською та англійською мовами); дата народження.

Суб'єкт декларування може вказати абонентську поштову скриньку як поштову адресу, на яку Національним агентством може бути надіслано йому кореспонденцію. Зважаючи на пункт 2, пункти 43 та 93 Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 N 270, поштовою адресою є адреса відправника та адресата, яка зазначена на поштовому відправленні, бланку поштового переказу у спеціально призначеному для цього місці. При цьому, з використанням абонентської поштової

скриньки доставляються: прості поштові відправлення; повідомлення про надходження поштових відправлень, які підлягають видачі в об'єкті поштового зв'язку, поштових переказів; повторні повідомлення про надходження рекомендованих поштових відправлень; періодичні друковані видання.

3. Орендою є засноване на договорі строкове платне користування майном, необхідним орендареві для здійснення підприємницької та іншої діяльності (ст. 2 Закону України «Про оренду державного та комунального майна»).

Відповідно до законодавства України до іншого права користування належать: користування (сервітут), користування землею в сільськогосподарських цілях, забудови землі (суперфіцій), господарського відання, оперативного управління, оренди (суборенди) землі та постійного користування, іпотеки, довірчої власності, власності на об'єкт незавершеного будівництва, заборони відчуження і арешту нерухомості, податкової застави та інших обтяжень та інші права передбачені законодавством.

4. Відповідно до ст. 41 Конституції України передбачено: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Зокрема, право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом.

До об'єктів права приватної власності можуть належати жилі будинки, квартири, предмети особистого користування, дачі, садові будинки, предмети домашнього господарства, продуктивна і робоча худоба, земельні ділянки, насадження на земельній ділянці, засоби виробництва, вироблена продукція, транспортні засоби, грошові кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого і виробничого призначення (Закон України «Про власність» від 07.02.1991 № 697-ХІІ)

Водночас у ст. 316 ЦК поняття права власності включає право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Особливим видом права власності є право довірчої власності, яке виникає внаслідок закону або договору управління майном.

Ст. 78 ЗК України право власності на землю інтерпретує як право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками. Однією із правових форм розпорядження земельною ділянкою є право власника зе5 мельної ділянки передати її у спадщину, що гарантовано ст. 90 ЗК України²¹.

5. Право спільної власності на земельну ділянку посвідчується одним державним актом, який видається особі, уповноваженій співвласниками земельної ділянки, що обирається з їх числа. Список співвласників земельної ділянки зазначається в додатку до державного акта. На кожного співвласника земельної ділянки окремий державний акт не складається.

Державний акт, який оформлено на уповноважену особу, що видається співвласникам земельної ділянки, посвідчує право власності на земельну ділянку уповноваженої особи та інших співвласників, зазначених у списку співвласників земельної ділянки. Такий державний акт є правовою підставою виникнення права власності на земельну ділянку у всіх співвласників земельної ділянки (Лист від 07.07.2009 Державного комітету України із земельних ресурсів державне підприємство «центр державного земельного кадастру»N 2-3/3280 «Щодо окремих питань посвідчення спільної власності на земельну ділянку»)

Стосовно перевірки належності земельної ділянки співвласникам або одному із них повідомляємо, що такі відомості можуть бути перевірені шляхом отримання витягу з Державного реєстру земель у порядку, встановленому пунктом 13 Тимчасового порядку ведення державного реєстру земель, затвердженого наказом Держкомзему від 02.07.2003 N 174 і зареєстрованого в Мін'юсті України 25.07.2009 за № 641/7962.

²¹ Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3—4. Ст. 27

6. Право власності на квартиру у багатоквартирному будинку регламентується ч. 1 ст. 5 Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» від 14 травня 2015 року № 417-VIII²² спільне майно багатоквартирного будинку є спільною сумісною власністю співвласників. Частиною 2 даної статті передбачено, що спільне майно багатоквартирного будинку не може бути поділено між співвласниками, і такі співвласники не мають права на виділення в натурі частки із спільного майна багатоквартирного будинку

Майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно) (Стаття 355. Поняття і види права спільної власності). Спільна власність може бути двох видів: з визначенням часток учасників (спільна часткова) і без визначення таких часток (спільна сумісна).

Інститут права спільної власності характеризується множинністю суб'єктів та єдністю об'єкта. Він оформлює відносини з приводу приналежності майна (речі) одночасно кільком особам — суб'єктам відносин власності (співвласникам). Причому відносини спільної власності можуть виникати між будь-якими суб'єктами права власності — фізичними, юридичними особами, державою, територіальними громадами тощо. Суб'єкти права спільної власності, як і будь-який власник, на свій розсуд володіють, користуються і розпоряджаються належним їм майном. Але правомочності володіння, користування і розпорядження даним майном вони здійснюють сумісно. (Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва 09.02.2011 N 1364 «Про надання роз'яснення»)²³

7. Нерухомість, об'єкти незавершеного будівництва декларуються відповідно до їх наявності станом на останній день звітного періоду

Наприклад, при поданні щорічної декларації, якщо зазначені об'єкти станом на 31 грудня попереднього року не перебувають у володінні, користуванні або власності суб'єкта декларування або членів його сім'ї, то вони не повинні відображатися в декларації, навіть якщо вони перебували на такому праві упродовж певного часу у звітному періоді

У випадку спільної сумісної власності, яка не передбачає виділення часток: у розділах декларації, де зазначається спільна власність на майно, при додаванні нового об'єкта в полі «Тип права» слід обрати варіант «Спільна власність», а в полі «Частка власності» слід обрати помітку «Не застосовується». Як і в інших полях, ця можливість обрання тієї чи іншої помітки (кнопки) з'являється після натискання на відповідному полі. у випадку ж спільної часткової власності, після вибору типу права «Спільна власність» необхідно вказати частку власності кожного із співвласників у відповідному полі.

8. Об'єкт незавершеного будівництва — це об'єкт, на який видано дозвіл на будівництво, понесені витрати на його спорудження, але який не прийнятий в експлуатацію відповідно до законодавства (ст. 1. Закону України «Про іпотеку»).

Також під незавершеним будівництвом розуміється об'єкт, щодо якого розпочато будівництво і не прийнято в експлуатацію, включаючи законсервований об'єкт. Положення про Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, об'єкт незавершеного будівництва розглядається як нерухома річ (наказ Фонду державного майна України від 15 березня 2006 р. № 461 «Про затвердження Класифікатора державного майна»). Зокрема, вказане Положення визначає, що нерухомою річчю є земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, в тому числі об'єкти незавершеного будівництва, які невід'ємно пов'язані з нею, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення²⁴.

²² Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» від 14 травня 2015 року № 417-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19>

²³ Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва 09.02.2011 N 1364 «Про надання роз'яснення» URL: <https://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/state-committee/1766-1364.html>

²⁴ Наказ Фонду державного майна України від 15 березня 2006 р. № 461 «Про затвердження Класифікатора державного майна» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0461224-06>

9. Привертає увагу факт реєстрації в декларації будинку, який будується (будинок як об'єкт незавершеного будівництва). Квартира як об'єкт цивільних прав виникає за наявності наступних складових: 1) фізично тільки після закінчення будівництва; 2) юридично — після здачі об'єкта (будинку) до експлуатації, що надасть можливість здійснити державну реєстрацію права власності на квартиру (припинення існування об'єкта незавершеного будівництва), а до цього часу квартира як фізично, так і юридично є складовою частиною об'єкта незавершеного будівництва. Відповідно, частина об'єкта незавершеного будівництва (в тому числі квартира в багатоквартирному будинку) не може розглядатися як предмет договору, оскільки для цього потрібно цю частину об'єкта виділити в натурі і зареєструвати на неї право власності як на окремий об'єкт нерухомості. До здачі об'єкта (багатоквартирного будинку) до експлуатації виділити в натурі квартиру навряд чи юридично можливо, оскільки квартира фізично ще може не існувати. Квартира є об'єктом інвестування в об'єкті будівництва, який після завершення будівництва стає окремим майном (абзаці 10 листа Міністерства юстиції України від 22 червня 2007 р. «Стосовно надання роз'яснень відносно можливості укладення договору щодо об'єкта незавершеного будівництва»). До завершення будівництва проінвестованого об'єкта нерухомого майна та прийняття його до експлуатації інвестору належить не право власності на цей об'єкт (квартиру), а зобов'язальні майнові права на нього (майнове право на квартиру, що будується). Так, як майном як особливим об'єктом вважається окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (стаття 190 ЦК України) тому цю інформацію слід зазначати у розділі 5 «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)»²⁵.

Інформацію про це зобов'язальне право можна отримати з документів, що посвідчують право на земельну ділянку, дозвіл на виконання будівельних робіт та заяву про реєстрацію права власності на об'єкт незавершеного будівництва (пункт 7. 1 Тимчасового положення).

Згідно з частиною другою статті 331 Цивільного кодексу України право власності на новостворене нерухоме майно (житлові будинки, будівлі, споруди тощо) виникає з моменту завершення будівництва (створення майна). Якщо договором або законом передбачено прийняття нерухомого майна до експлуатації, право власності виникає з моменту його прийняття до експлуатації. Якщо право власності на нерухоме майно відповідно до закону підлягає державній реєстрації, право власності виникає з моменту державної реєстрації.

Відповідно до пункту 15 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» №5 від 07.02.2014 до завершення будівництва (створення) майна, а якщо договором або законом передбачено прийняття нерухомого майна до експлуатації, то до моменту прийняття його до експлуатації, або якщо право власності на таке нерухоме майно відповідно до закону підлягає державній реєстрації, то до моменту державної реєстрації право власності на новостворене майно та об'єкт незавершеного будівництва не виникає.

Бюро технічної інвентаризації уповноважене проводити державну реєстрацію прав власності на нерухоме майно згідно із вимогами Тимчасового положення про порядок державної реєстрації прав власності на нерухоме майно, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 7 лютого 2002 року N 7/5.

Витяг з реєстру права власності на об'єкт незавершеного будівництва не є правовстановлюючим документом, який засвідчує право власності позивача. Крім того, відповідно до положень ст. 331 ЦК України, яка діяла в редакції на 2008 рік, право власності на новостворене нерухоме майно виникає з моменту завершення будівництва.

²⁵ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.

Оскільки позивачем у встановленому законом порядку не зареєстровано право власності та будинок не введено в експлуатацію, суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що позивач має право лише на будівельні матеріали, обладнання, вироби та конструкції, які були використані в процесі будівництва даного будинку. З цим рішенням апеляційного суду погодився і ВССУ, залишивши його без змін (ухвала ВССУ від 16.11.2016 у справі №1019/1516/12).

10. у декларації суб'єкт декларування повинен зазначати актуальну інформацію щодо кожного об'єкта нерухомості (житловий будинок, квартира, офіс, садовий (дачний) будинок, гараж тощо), який станом на кінець звітного періоду (у випадку щорічної декларації це 31 грудня звітного року) знаходиться на праві власності у нього або члена його сім'ї, введений в експлуатацію і зареєстрований згідно із Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Найпоширеніші ситуації, що стосуються об'єктів нерухомого майна

Ситуація 1: суб'єкт декларування, член його сім'ї розпочав перебудову будинку, яка не потягла за собою (не потягне, якщо така перебудова не була завершена на кінець звітного періоду) необхідність реєстрації об'єкта нерухомого майна як нового. у такому випадку суб'єкт декларування відображає інформацію щодо відповідного об'єкта, який належить йому, члену його сім'ї на праві власності у розділі декларації «Об'єкти нерухомості», і не відображає в декларації відповідне незавершене будівництво, у тому числі, якщо така перебудова на кінець звітного періоду не була завершена.

Ситуація 2: суб'єкт декларування, член його сім'ї розпочав перебудову будинку шляхом знищення (знесення) цього об'єкта нерухомого майна або поділу, об'єднання із іншим об'єктом нерухомого майна чи виділення з нього частки, результатом якої стало створення та реєстрація і введення в експлуатацію на кінець звітного періоду нового об'єкта (об'єктів) нерухомого майна. у такому випадку суб'єкт декларування відображає інформацію щодо нового (нових) об'єкта (об'єктів) нерухомого майна, які належать йому, члену його сім'ї на праві власності у розділі декларації «Об'єкти нерухомості». Якщо ж новий об'єкт на кінець звітного періоду не був зареєстрований (введений в експлуатацію), суб'єкт декларування відображає інформацію щодо об'єкта, дані про який містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, у розділі декларації «Об'єкти нерухомості», а інформацію щодо нового (нових) об'єкта (об'єктів) нерухомого майна у розділі декларації «Об'єкти незавершеного будівництва».

Ситуація 3: суб'єкт декларування, член його сім'ї знищив (зніс) об'єкт нерухомого майна з подальшим скасуванням реєстраційного номеру об'єкта нерухомого майна. При цьому побудова нового об'єкта (об'єктів) нерухомого майна не була завершена на кінець звітного періоду. у такому випадку суб'єкт декларування відображає інформацію лише у розділі декларації «Об'єкти незавершеного будівництва». Якщо ж після знищення (знесення) об'єкта нерухомого майна його реєстраційний номер не скасовувався, суб'єкт декларування відображає інформацію щодо об'єкта, дані про який містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, у розділі декларації «Об'єкти нерухомості», а інформацію щодо нового об'єкта (об'єктів) нерухомого майна у розділі декларації «Об'єкти незавершеного будівництва».

Ситуація 4: суб'єкт декларування, член його сім'ї розпочав будівництво нового об'єкту на земельній ділянці, де вже знаходиться інший належний йому, члену сім'ї об'єкт нерухомого майна і при цьому новий об'єкт після завершення його будівництва слід буде зареєструвати як окремий об'єкт. у такому випадку суб'єкт декларування відображає інформацію щодо зареєстрованого об'єкта нерухомого майна, який належить йому, члену його сім'ї на праві власності, у розділі декларації «Об'єкти нерухомості», а щодо недобудованого об'єкта нерухомого майна у розділі декларації «Об'єкти незавершеного будівництва». (Витяг з Роз'яснень щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно

заходів фінансового контролю затверджених Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 11 серпня 2016 р. № 3, із змінами, внесеними Рішенням Національного агентства від 06.09.2016 року № 18 та від 30.09.2016 року № 57)

Поняття «нерухомого майна» знаходиться у низці нормативно-правових актів, які формулюють визначення цієї дефініції. Найбільш повне визначення надано у таких актах:

1) Нерухоме майно (нерухомість) – це земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, у тому числі об'єкти незавершеного будівництва, які невід'ємно пов'язані з нею, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Правовий режим нерухомого майна поширюється на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти (Про внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів Міністерства та про затвердження Положення про Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, Наказ Міністерства юстиції України; Положення від 09.06.1999 № 31/5)

2). Нерухоме майно (нерухомість) — земельні ділянки та все, що розташоване на них і тісно пов'язане з ними, тобто об'єкти, переміщення яких без непропорційної шкоди їх призначенню неможливе, в тому числі будівлі, приміщення і квартири, розташовані в них, а також споруди, підприємства або їх структурні підрозділи як цілісні майнові комплекси. До нерухомого майна належать також повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти. Законом до нерухомого майна може бути віднесене й інше майно (Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно, Указ Президента України від 16.06.1999 № 666/99).

3). Нерухоме майно (нерухомість) – об'єкти майна, які розташовуються на землі і не можуть бути переміщені в інше місце без втрати їх якісних або функціональних характеристик (властивостей), а також земля («Про податок з доходів фізичних осіб» Закон України від 22.05.2003 № 889-IV)

4). Нерухоме майно (нерухомість) — земельна ділянка без поліпшень або земельна ділянка з поліпшеннями, які з нею нерозривно пов'язані, будівлі, споруди, їх частини, а також інше майно, що згідно із законодавством належить до нерухомого майна. («Про затвердження Національного стандарту N 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», Постанова Кабінету Міністрів України; Стандарт від 10.09.2003 № 1440)

Нерухоме майно (нерухомість) — земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці та невід'ємно пов'язані з нею, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни їх призначення («Про затвердження Положення про оренду майна неплатоспроможних банків», Фонд гарант. вкладів фізич. осіб; Рішення, Положення, Реєстр, Форма типового документа, Лист від 15.02.2018 № 465).

Інформацію слід зазначати про всіх співвласників об'єктів нерухомого майна, якщо таке нерухоме майно перебуває у спільній власності

Також у декларації зазначаються відомості про об'єкти нерухомості, що знаходяться у членів сім'ї суб'єкта декларування в оренді чи на іншому праві користування

Тут ми відображаємо: легкові та вантажні автомобілі, автобуси, самохідні машини, сконструйовані на шасі автомобілів, мотоцикли усіх типів, марок і моделей, причепа, напівпричепа, мотоколяски, інші прирівняні до них транспортні засоби та мопеди, сільськогосподарську техніку, водні та повітряні судна, якими ми володіли чи користувалися станом на 31.12.16 р. (для щорічної декларації).

12. Відповідно до Роз'яснення № 3 (п. 35-1) НАЗК у декларації зазначається вартість транспортного засобу на дату його набуття у власність, володіння або користування. витрати на митне оформлення чи реєстрацію транспортного засобу в його вартість не включаються. Водночас, якщо відповідний видаток на митне оформлення чи реєстрацію перевищує встановлений поріг декларування (50 прожиткових мінімумів і був здійснений суб'єктом декла-

рування у звітному періоді, то він повинен бути відображений у розділі декларації «Видатки та правочини»²⁶.

Під рухомим майном розуміються будь-які матеріальні об'єкти (речі), які можуть бути переміщеними без заподіяння їм шкоди (наприклад, ювелірні вироби, персональні або домашні електронні пристрої, одяг, антикваріат, твори мистецтва, меблі тощо) .

При цьому, в розділі декларації «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)» не зазначається таке майно: цінні папери, корпоративні права, готівкові кошти, кошти на рахунках в банку чи інших фінансових установах, дорогоцінні (банківські) метали, подарунки у вигляді грошових коштів. Ці об'єкти відображаються в інших розділах декларації. Якщо рухоме майно є одночасно подарунком, то воно декларується як у розділі «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)» (у разі перевищення встановленого порогу декларування), так і в розділі «Доходи, у тому числі подарунки». Крім того, п. 33 Роз'яснень № 3 вказує нам, що цінне майно, яке було набуто у звітному періоді як подарунок, слід також відобразити в розділі «Видатки та правочини» як предмет «Іншого правочину», який не спричинив видаток.

Відповідно до ч. 2 ст. 181 ЦК рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі. Для визнання рухомої речі (майна) цінною для цілей декларації, вартість такої речі (майна) повинна перевищувати 100 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року.

Із Статтею 7 Закону «Про Державний бюджет України на 2019 рік» встановлено, що на 1 січня 2019 р. прожитковий мінімум для працездатних осіб становить 1853 грн. Отже, у декларації за 2019 р. має зазначатися рухоме майно (крім транспортних засобів), вартість якого перевищує 185300 грн²⁷.

Вартість цінної рухомої речі, що знаходиться у власності суб'єкта декларування або членів його сім'ї, зазначається у грошовій одиниці України на дату набуття об'єкта у власність, володіння або користування (як зазначено в документі, на підставі якого було набуто право власності, якщо такий документ наявний). Зазначення даних щодо вартості цінного рухомого майна та дати його набуття не є обов'язковим, якщо права на таке майно були набуті до подання суб'єктом декларування першої декларації відповідно до вимог Закону. у такому разі необхідно додатково зазначити, чи було відповідне майно набуто до початку періоду здійснення суб'єктом декларування діяльності з виконання функцій держави або місцевого самоврядування або під час такого періоду.

При цьому йдеться про вартість кожної рухомої речі, окрім тих, які входили до набору та придбавалися разом (наприклад, столовий сервіз, спальний гарнітур та ін.). Натомість колекцію картин (або інших предметів) не можна розглядати як набір. у такому випадку кожна із речей (якщо вона перевищує зазначену вище вартість) підлягає окремому декларуванню (п. 32 Роз'яснень НАЗК №3). Якщо цінне рухоме майно одночасно є подарунком, то інформація про нього зазначається двічі (у розділі «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)» та розділі «Доходи, у тому числі подарунки») (п. 33 Роз'яснень НАЗК №3).

Із Передбачене п. 1 ч. 1 ст. 395 ЦК право володіння є правом особи фактичного панування над річчю. При цьому право володіння необхідно відмежовувати від однойменної правомочності власника передбаченої ч. 1 ст. 319 ЦК. Відмінність полягає в тому, що у першому випадку йдеться про окреме суб'єктивне право засноване на правовій підставі, а в другому

²⁶ Рішення НАЗК від 11 серпня 2016 року N 3 «Про роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/FN023644>

²⁷ Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 50, ст.400. від 23.11.2018 № 2629-VIII

мається на увазі лише правомочність власника щодо здійснення фактичного панування над річчю, належною йому на праві власності. Право володіння входить до тріади права власності поряд з правом користування та розпорядження.

У свою чергу зміст права на здійснення права володіння охоплює: 1) право мати майно у фактичному володінні; 2) право користування майном. Підставами виникнення права володіння є 1) договори з власником або іншою особою, якій майно передано власником. Сторонами такого договору є володілець і власник або особа, якій власник передав майно разом з повноваженнями на передання права володіння ним іншій особі; 2) односторонні правочини (наприклад, заповіт, яким спадкодавець передає спадкоємцям своє право володіння); 3) юридичні вчинки. Наприклад, суб'єкт, якому передали на зберігання знайдену річ, на законних підставах володіє нею протягом часу, поки триває пошук власника речі (ст.337 ЦК); 4) правові акти суб'єктів публічного права; 5) рішення суду.

Право користування також входить до вищезазначеної тріади та, як правило, стосується право користування чужим майном (сервітут) може бути встановлене щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом (ст. 401 Цивільний кодекс України).

Як зазначено у п. 39 Роз'яснень № 3, до цінних паперів належать:

акції; боргові цінні папери (облігації підприємств, державні облігації України, облігації місцевих позик, казначейські зобов'язання України, ощадні (депозитні) сертифікати, векселі, облігації міжнародних фінансових організацій, облігації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб);

чеки; інвестиційні сертифікати; іпотечні цінні папери (іпотечні облігації, іпотечні сертифікати, заставні); похідні цінні папери (деривативи);

приватизаційні цінні папери (ваучери тощо); товаророзпорядчі цінні папери.

НАЗК наголошує, що цей перелік не є вичерпним, у формі декларації можна обрати варіант «Інший вид» цінних паперів та зазначити, який саме.

Інформацію щодо власників цінних паперів можна знайти у Реєстрі власників іменних цінних паперів, що влючає складений реєстратором на певну дату список власників іменних цінних паперів та номінальних утримувачів (Закон України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» від 10 грудня 1997 № 710/97-ВР).

Контроль за депозитарною діяльністю, а саме діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів, компаній з управління активами та зберігачів цінних паперів, які на день набрання чинності Законом України «Про депозитарну систему України» здійснюють ведення реєстрів власників іменних цінних паперів інститутів спільного інвестування та Центрального депозитарію цінних паперів щодо передачі інформації, яка міститься у системі реєстру власників іменних цінних паперів до системи депозитарного обліку цінних паперів. здійснюють Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі — НКЦПФР) та її територіальні органи згідно із Законом України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні». НКЦПФР надає інформацію про будь-якого емітента і всі здійснені ним випуски цінних паперів через сторінку сайту НКЦПФР²⁸ «Реєстри» — «Випуски цінних паперів» за посиланням: <https://www.nssmc.gov.ua/issues/>

Інформацію про цінні папери ми не дублюємо у розділі 5 «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)», а також у розділі 8 «Корпоративні права» (навіть якщо мова йде про акції, які посвідчують ці корпоративні права.

15. Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної ор-

²⁸ Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Реєстри / Ліцензування та реєстрація / Випуски цінних паперів URL: <https://www.nssmc.gov.ua/issues/>

ганізації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (Господарський кодекс України).

Згідно з вимогами статті 36 Закону України «Про запобігання корупції» особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також посадові особи юридичних осіб публічного права зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі (крім членів своєї сім'ї) належні їм підприємства та корпоративні права (Методичні рекомендації щодо передачі в управління підприємств та/або корпоративних прав з метою запобігання конфлікту інтересів. Рішення НАЗК від 11.08.2016 № 10)

Тому в підрозділі «Права на цей об'єкт» слід окремо позначити власника таких прав, після чого додатково обрати «Інше право користування», самостійно вписати у наступному рядку слово «Управління» та вказати інформацію про управителя.

У розділі «Корпоративні права» зазначаються всі корпоративні права, що належать суб'єкту декларування або члену його сім'ї на праві власності, крім тих, що вже були 27 зазначені в розділі «Цінні папери» (наприклад, акції). Такими правами можуть бути частки (паї) у статутному (складеному) капіталі чи в будь-якому іншому еквіваленті статутного капіталу товариства, підприємства, організації, що зареєстровані в Україні або за кордоном, у тому числі пайові внески в кредитній спілці. Вартість корпоративних прав відображається у декларації у відсотковому та грошовому вираженні. у грошовому вираженні вартість зазначається станом на дату набуття прав або — якщо проводилася грошова оцінка таких прав і результати оцінки відомі суб'єкту декларування — відповідно до результатів такої оцінки.

Іб. у декларації слід зазначити юридичні особи, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є декларант або члени його сім'ї. При цьому термін «кінцевий бенефіціарний власник (контролер)» вживається у значенні, наведеному в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Згідно з визначенням, наведеним у зазначеному законі (стаття 1), кінцевий бенефіціарний власник (контролер) — це фізична особа, яка незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб. Такий вирішальний вплив здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами юридичної особи чи їх значною часткою, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління.

Кінцевим бенефіціарним власником (контролером) є також фізична особа, яка має можливість здійснювати вплив шляхом прямого або опосередкованого (через іншу фізичну чи юридичну особу) володіння однією особою самостійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі.

При цьому кінцевим бенефіціарним власником (контролером) не може бути особа, яка має формальне право на 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі, але є агентом, номінальним утримувачем (номінальним власником) або є тільки посередником щодо такого права. Отже, при встановленні того, чи є суб'єкт декларування або член його сім'ї кінцевим бенефіціарним власником (контролером) юридичної особи, слід вважати на наявність можливості здійснювати фактичний контроль (вирішальний вплив) за діяльністю юридичної особи, навіть якщо такий контроль не ґрунтується на формальній власності корпоративних прав у такій юридичній особі.

Про те для цілей декларування декларант або член його сім'ї не може вважатися кінцевим бенефіціарним власником (контролером) юридичної особи публічного права комунальної чи державної власності, керівником (іншою посадовою особою) якої він призначений уповноваженими на те державними органами чи органами місцевого самоврядування у встановленому законом порядку. 28 (абзац п'ятий запитання 42 доповнено новим реченням згідно із рішенням Національного агентства від 30.09.2016 року № 57) у декларації зазначається інформація про юридичних осіб, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї, стосовно юридичних осіб, які зареєстровані як в Україні, так і за кордоном.

17. Під об'єктами інтелектуальної власності слід розуміти твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг, результати науково-дослідних робіт та інші результати інтелектуальної праці. (Закон України від 07.02.1991 № 697-ХІІ «Про власність»).

Під нематеріальним активом слід також розуміти ліцензії на право користування об'єктами інтелектуальної власності, що належать суб'єкту декларування або члену його сім'ї.

Щодо криптовалюти, то на сьогодні її правовий статус не визначений. Криптовалюта є різновидом віртуальної валюти, тобто цифровим представленням вартості, яке не випущене чи гарантоване центральним банком або державним органом, не обов'язково прив'язане до законодавчо закріпленої валюти та не має юридичного статусу валюти чи грошей, але приймається фізичними або юридичними особами як засіб обміну, і яке може передаватися, зберігатися та торгуватися в електронному вигляді²⁹.

Криптовалюта — це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн як облікові одиниці поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду).³⁰ Рішенням у справі Європейського суду «Хедквіст проти Швеції» від 22.10.2015р., встановлено, що операції з біткойнами та іншими віртуальними валютами на території Євросоюзу не повинні оподатковуватися ПДВ.

Грошові активи, цінні папери, корпоративні права не вважаються нематеріальними активами і відображаються в інших розділах декларації (п. 44 Роз'яснень НАЗК №3).

Гонорари (лат. honorarium) — винагорода за послугу. У міжнародних договорах під гонораром можуть розуміти будь-які виплати за роботи/послуги (наприклад, директорський гонорар, гонорар за користування патентом, брокерський, дилерський, агентський гонорар тощо). Як правило, розрізняють гонорари двох видів : 1) авторська винагорода (авторський гонорар) — винагорода, що виплачується автору за створення літературних, мистецьких, наукових та інших творів; винагорода, яка виплачується автору (або його спадкоємцям) за використання твору науки, літератури чи мистецтва; 2) адвокатський гонорар — форма винагороди адвоката за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту³¹.

18. Дивіденди та визначають дивіденди як частину прибутку, одержувану учасником від діяльності господарського товариства (ст. 116 ЦКУ, ст. 10 Закону України «Про господарські товариства»). Згідно зі ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства» дивідендами є частина чистого прибутку акціонерного товариства, що виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу.

²⁹ Концепція державної політики у сфері віртуальних активів URL: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=dbfc2a7e-47f9-4fce-9110-66ed61c0ae17&title=ProjektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenianiaKontseptsiiDerzhavnoiPolitikiUSferiVirtualnikhAktiviv>

³⁰ Законопроект №7183 від 06.10.2017 «Про обіг криптовалюти в Україні» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684

³¹ Вікіпедія. Офіційна сторінка. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%80>

Проценти — це дохід, який сплачується (нараховується) позичальником на користь кредитора як плата за використання залучених на визначений або невизначений строк коштів або майна. До процентів включаються: а) платіж за використання коштів або товарів (робіт, послуг), отриманих у кредит; б) платіж за використання коштів, залучених у депозит; в) платіж за придбання товарів у розстрочку; г) платіж за користування майном згідно з договорами фінансового лізингу (оренди) (без урахування частини лізингового платежу, що надається в рахунок компенсації частини вартості об'єкта фінансового лізингу); ґ) винагорода (дохід) орендодавця як частина орендного платежу за договором оренди житла з викупом, сплачена фізичною особою платнику податку, на користь якого відступлено право на отримання таких платежів.(ст. 14 ПКУ)

Роялті— будь-який платіж, отриманий як винагорода за користування або за надання права на користування будь-яким авторським та суміжним правом на літературні твори, твори мистецтва або науки, включаючи комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео— або аудіокасети, кінематографічні фільми або плівки для радіо— чи телевізійного мовлення, передачі (програми) організацій мовлення, будь-яким патентом, зареєстрованим знаком на товари і послуги чи торгівельною маркою, дизайном, секретним кресленням, моделлю, формулою, процесом, правом на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау) (ПКУ).

Страховими виплатами є грошові суми, які згідно із статтею 21 цього Закону Фонд соціального страхування від нещасних випадків виплачує застрахованому чи особам, які мають на це право, у разі настання страхового випадку (Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»).

Благодійна допомога. Виходячи з позицій Закону України «Про благодійну роботу та благодійну діяльність» під благодійною допомогою слід розуміти 1) благодійну пожертву — безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, 2) благодійний грант — цільова допомога у формі валютних цінностей, яка має бути використана бенефіціаром протягом строку, визначеного благодійником. Також цей пункт охоплює меценатську допомогу добровільну безкорисливу матеріальну, фінансову, організаційну, консультаційну та/або іншу підтримку меценатами, спрямовану на розвиток культури, мистецтва, науки, освіти охорону та популяризацію культурної спадщини.

Пенсія — це державна виплата, адже призначається і виплачується державним органом (територіальним органом Пенсійного фонду) з внесків громадян та/або з Державного бюджету України. Види пенсій: 1) пенсія за віком 2) пенсія у зв'язку з втратою годувальника; 3) за вислугу років 4) пенсія по інвалідності.

Доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав — доходи отримані від вчинення дій яких такий платник податків у порядку, передбаченому законом, втрачає право власності на майно, що належить такому платникові податків, або право користування, зокрема, природними ресурсами, що у визначеному законодавством порядку надані йому в користування

Подарунки — подарунки, які були отримані у звітному періоді, декларуються незалежно від наявності станом на останній день звітного періоду. Вартість подарунків у іншій формі, ніж грошова, відображається станом на дату їх отримання суб'єктом декларування або членом його сім'ї. Відповідно до статті 1 Закону, подарунок — це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової. Доходи декларуються незалежно від їх розміру.

Якщо рухоме майно є одночасно подарунком, воно декларується як у розділі «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)» (у разі перевищення встановленого порогу декларування), так і в розділі «Доходи, у тому числі подарунки».

У разі, якщо цінне рухоме майно (крім грошей) є одночасно подарунком і перевищує встановлений законом порог декларування у 100 МЗП, воно декларується як у розділі «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)», так і в розділі «Доходи, у тому числі подарунки». Аналогічний підхід застосовується і щодо будь-якого іншого майна, яке одночасно є подарунком (рішення Національного агентства від 30.09.2016 року № 57). При цьому розмір мінімальної заробітної плати визначається станом на 1 січня звітного року, у цілях вирахування розміру МЗП, під звітним роком розуміється рік, який охоплений декларацією. Наприклад, для щорічної декларації, що подається в 2020 році, застосовується розмір МЗП станом на 1 січня 2020 року (2102 грн); (Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції 11 серпня 2016 р. № 3).

У розділі «Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)» такий об'єкт зазначається, лише якщо він перебуває у суб'єкта декларування або члена його сім'ї на праві володіння, користування чи власності станом на останній день звітного періоду, тоді як у розділі «Доходи, у тому числі подарунки» таке майно зазначається, якщо воно було отримане як подарунок упродовж звітного періоду, незалежно від того, чи залишилося воно у володінні, користуванні чи власності суб'єкта декларування (члена сім'ї) станом на останній день звітного періоду.

Якщо отриманий у звітному періоді подарунок у вигляді цінного рухомого майна, транспортного засобу, нерухомого майна, цінних паперів, грошових активів чи інших об'єктів декларування перебуває у володінні, користуванні чи власності (спільній власності) суб'єкта декларування або члена його сім'ї станом на останній день звітного періоду, такий подарунок має бути також відображений у відповідному розділі декларації («Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)», «Цінне рухоме майно — транспортні засоби», «Об'єкти нерухомості», «Цінні папери», «Грошові активи» тощо). Якщо ж відповідне майно, яке є одночасно подарунком, не належить суб'єкту декларування або члену його сім'ї станом на останній день звітного періоду, воно зазначається лише у розділі «Доходи, у тому числі подарунки».

Заробітна плата — винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу (Закон України «Про оплату праці»).

Подарунки вважаються доходом незалежно від того, у якій формі вони отримуються — у формі грошових коштів або в іншій формі.

Винятком є доходи у вигляді подарунків. Подарунки у формі грошових коштів зазначаються в декларації, якщо розмір таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) сукупно протягом року, перевищує 5 МЗП, встановлених на 1 січня звітного року. Подарунок у формі, іншій ніж грошові кошти (наприклад, рухоме майно, транспортні засоби, нерухомість тощо), зазначається, якщо вартість одного подарунку перевищує 5 МЗП, встановлених на 1 січня звітного року. Якщо отриманий у звітному періоді подарунок у вигляді цінного рухомого майна, транспортного засобу, нерухомого майна, цінних паперів, грошових активів чи інших об'єктів декларування знаходиться у володінні, користуванні чи власності (спільній власності) суб'єкта декларування або члена його сім'ї станом на останній день звітного періоду, то такий подарунок повинен бути також відображений у відповідному розділі декларації («Цінне рухоме майно (крім транспортних засобів)», «Цінне рухоме майно — транспортні засоби», «Об'єкти нерухомості», «Цінні папери», «Грошові активи» тощо). Якщо ж відповідне майно, яке є одночасно подарунком, не належить суб'єкту декларування або члену його сім'ї станом на останній день звітного періоду, то воно зазначається лише в розділі «Доходи, у тому числі подарунки».

19. Під грошовими активами розуміються: готівкові кошти; кошти, розміщені на банківських рахунках (незалежно від типу рахунків та дати їх відкриття); внески до кредитних спі-

лок; внески до інших небанківських фінансових установ, у тому числі до інститутів спільного інвестування (у декларації необхідно зазначити тип такої установи).

Відповідно до Закону України «Про інститути спільного інвестування» такими інститутами є корпоративні та пайові фонди; кошти, які суб'єкт декларування та члени його сім'ї позичили одне одному або які вони позичили третім особам (тобто кошти, стосовно яких суб'єкт декларування або член його сім'ї є позикодавцем); активи у дорогоцінних (банківських) металах, які зберігаються в банківській установі або в іншому місці; — інші активи (у декларації необхідно зазначити, які саме активи).

Сукупний розмір грошових активів суб'єкта декларування та члена (членів) його сім'ї в цілях визначення того, чи перевищують вони зазначений поріг декларування, вираховується окремо щодо суб'єкта декларування та кожного з членів його сім'ї.

П. 8-1 передбачає внесення інформації щодо банківських та інших фінансових установ, у тому числі за кордоном, в яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки (незалежно від типу рахунку, а також рахунки, відкриті третіми особами на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї) або зберігаються кошти, інше майно. Обов'язковому декларуванню підлягає інформація щодо типу та номеру рахунку, даних про банківську або іншу фінансову установу, осіб, які мають право розпоряджатися таким рахунком або мають доступ до індивідуального банківського сейфу, осіб, які відкрили рахунок на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї.

Розділ «Декларування фінансових зобов'язань» передбачає декларувати: — отримані кредити, позики; — інші кошти, які були позичені суб'єкту декларування або члену його сім'ї іншими особами, зокрема поворотна безвідсоткова фінансова допомога, отримана і не повернена у звітному періоді суб'єктом декларування або членом його сім'ї; — зобов'язання за договором лізингу; — зобов'язання за договором страхування; — зобов'язання за договором недержавного пенсійного забезпечення; — несплачені податкові зобов'язання; — інші зобов'язання (у декларації необхідно зазначити, які саме).

У розділі «Фінансові зобов'язання» відображаються фінансові зобов'язання декларанта та членів його сім'ї зазначатимуться лише у разі, якщо розмір зобов'язання перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року. Не потрібно зазначати загальний розмір фінансового зобов'язання, якщо його розмір не перевищує цю суму. В складі фінансових зобов'язань не зазначатимуться кошти, позичені іншим особам. Фінансовими зобов'язаннями у цілях декларування розуміються: отримані кредити, позики;

інші кошти, які були позичені суб'єкту декларування або члену його сім'ї іншими особами (зокрема, поворотна безвідсоткова фінансова допомога, отримана і не повернена у звітному періоді суб'єктом декларування або членом його сім'ї); зобов'язання за договором лізингу; зобов'язання за договором страхування; зобов'язання за договором недержавного пенсійного забезпечення; несплачені податкові зобов'язання; інші зобов'язання). Кошти, які були фактично отримані за кредитом (позикою) у звітному періоді слід зазначити у розділі декларації «Доходи, у тому числі подарунки» в якості «Іншого доходу» та/або у розділі «Грошові активи» у разі перевищення встановленого в ньому порогу декларування. у розділі «Фінансові зобов'язання» зазначаються ті фінансові зобов'язання, які є дійсними станом на останній день звітного періоду, навіть якщо таке зобов'язання виникло до початку звітного періоду.

20. Видатки та всі правочини, вчинені у звітному періоді. Інформація подається для заповнення у тому разі, якщо розмір одного виду видатку (вартість правочину) перевищує 50 ПМ Згідно статті 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23.11.2018

№2629-VIII, який набирає чинності 01.01.2019, у 2020 році прожитковий мінімум для працездатних осіб встановлений у розмірі:

з 1 січня 2020 року — 2102 гривні (50 ПМ — 105100 грн)
з 1 липня 2020 року – 2197 гривень (50 ПМ — 109850 грн)
з 1 грудня 2020 року – 2270 гривень (50 ПМ — 113500 грн)

Згідно з абз. 2 п. 55 Роз'яснень НАЗК для зазначення відомостей у цьому розділі декларації не має значення, чи перебуває відповідний предмет правочину у власності чи на іншому праві у суб'єкта декларування станом на останній день звітного періоду. Зазначається інформація про правочини та видатки, здійснені упродовж звітного періоду, навіть якщо вони стосувалися того самого об'єкта. Інформація вказується лише щодо суб'єкта декларування.

«Інші правочини» включає інформацію про правочин, який спричинив відповідний видаток.

Наприклад, у разі придбання земельної ділянки вартістю більше 50 ПМ, такий видаток зазначається у розділі «Видатки». Якщо правочин, вчинений суб'єктом декларування, не спричинив видатку, то такий правочин зазначається у розділі «Інші правочини».

Наприклад, якщо у звітному періоді суб'єкту декларування був подарований об'єкт нерухомості вартістю більше 50 ПМ (відповідно, суб'єкт декларування набув право власності на цей об'єкт внаслідок правочину), то така інформація зазначається в розділі 14 у позиції «Інші правочини».

Роз'яснення НАЗК вказують, що у випадках, коли правочин вже зазначений у розділі «видатки», його не слід дублювати у розділі «Інші правочини». Автор з цим не може погодитись повністю. Наприклад, якщо було продано автомобіль вартістю 150000 грн., виник видаток — 35 припинення права власності на рухоме майно (якщо йти по тексту розділу 14 е-декларації). Однак одночасно виник дохід у сумі 150000 грн. (він може не оподатковуватись ПДФО, однак — це дохід, який перевищує 50 ПМ). Тому автор схиляється до позиції правників, які рекомендують показувати відповідну операцію як у позиції «Видатки», так і у позиції «Інші правочини», але порізно.

21. Посада чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом. Відповідно до ст. 46 Закону № 1700 у декларації зазначаються, зокрема, відомості про місце роботи (проходження служби) суб'єкта декларування, обійману посаду (п. 1 ч. 1 ст. 46 Закону № 1700), а також про посаду чи роботу, що виконується або виконувалася суб'єктом декларування за сумісництвом у звітному періоді (п. 11 ч. 1 ст. 46 Закону № 1700). Проблемними у зв'язку із цим є ситуації, коли основне місце роботи суб'єкта декларування не пов'язане з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування або коли як основне місце роботи особи, так і робота (посада) за сумісництвом пов'язані з виконанням зазначених функцій. Це стосується, наприклад, депутатів місцевих рад, які не працюють у раді на постійній основі, членів наглядових рад державних чи комунальних підприємств, для яких ця робота не є основною, тощо.

Сумісництвом є виконання працівником, крім основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому самому або іншому підприємстві, в установі, організації.

Суміщення професій чи посад — це виконання працівником поряд з основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткової роботи за іншою професією чи посадою на тому самому підприємстві, в установі, організації протягом установленої законодавством тривалості робочого дня.

Сумісництвом вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час у того ж або в іншого роботодавця за наймом (п. 1. Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ, організацій, затвердженого наказом Мінпраці, Мін'юсту, Мінфіну від 28.06.1993 р. № 43).

Зовнішнє сумісництво — це робота виконується на іншому підприємстві чи в суб'єкта підприємництва (не за основним місцем роботи). Трудова книжка зберігається на підприємстві за основним місцем роботи працівника.

Внутрішнє сумісництво – робота виконується на тому самому підприємстві. При цьому працівник працює як основний працівник і як сумісник, але роботу за сумісництвом здійснює у вільний від основної роботи час. Трудова книжка зберігається на тому самому підприємстві.

Перелік робіт, які не є сумісництвом затверджений в додатку до Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ, організацій від 28.06.93 р. № 43³².

Серед робіт, які не вважаються сумісництвом, для працівників освіти найбільш характерними є: педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більш як 240 годин на рік; керівництво аспірантами в науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах, що здійснюється науковцями та висококваліфікованими спеціалістами, які не перебувають у штаті цих установ та навчальних закладів, з оплатою їхньої праці в розрахунку 50 годин на рік за кожного аспіранта; завідування кафедрою висококваліфікованими спеціалістами, у тому числі тими, що займають керівні посади в навчальних закладах і науково-дослідних установах з оплатою в розрахунку 100 годин за навчальний рік; робота за договорами провідних наукових, науково-педагогічних і практичних працівників з короткострокового навчання кадрів на підприємствах і в організаціях.

Виконання цих видів робіт допускається в робочий час з дозволу керівника навчального закладу, установи без утримання заробітної плати.

Не вважається сумісництвом також: виконання обов'язків, за які встановлена доплата до посадового окладу (ставки заробітної плати) у відсотках або в гривнях; інша робота, яка виконується у випадках, коли за основною роботою працівник працює неповний робочий день і відповідно до цього отримує неповний посадовий оклад (ставку заробітної плати), якщо оплата його праці по основній та іншій роботах не перевищує повного посадового окладу (ставки заробітної плати) за основним місцем роботи.

Тривалість роботи за сумісництвом не може перевищувати чотирьох годин на день і повного робочого дня у вихідний день. Загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати половини місячної норми робочого часу (п.2 постанови Кабінету Міністрів України від 03.04.1993 р. N 245)³³.

Керівникам державних установ та закладів освіти, їхнім заступникам, керівникам структурних підрозділів цих установ та закладів (відділів, лабораторій, секторів, частин тощо) та їхнім заступникам не дозволяється працювати за сумісництвом за винятком наукової, викладацької, медичної і творчої діяльності.

Обсяг викладацької роботи, виконуваної на умовах сумісництва, тобто за межами основного робочого часу, не може перевищувати для керівників навчальних закладів чотирьох годин на день і повного робочого дня у вихідний день. Загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати також половини місячної норми робочого часу, тобто як це встановлено для всіх працівників, що працюють за сумісництвом. Такою роботою для зазначених працівників в системі освіти може бути робота у позашкільних навчальних закладах, професійних, вищих навчальних закладах, закладах післядипломної освіти тощо.

³² Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій. Наказ Міністерства праці, Міністерства юстиції та Міністерства фінансів України від 28.06.1993 р. № 43. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93>

³³ Постанова Кабінету Міністрів України «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій» від 03.04.1993 р. № 245. — Редакція від 11.03.2015. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/245-93-%D0%BF>

Тривалість роботи за сумісництвом не може перевищувати чотирьох годин на день і повного робочого дня у вихідний день. Загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати половини місячної норми робочого часу. Звертаємо увагу, що відповідні норми встановлені для підприємств держсектору, але нерідко використовуються і недержавними підприємствами (п. 2 постанови КМУ від 03.04.1993 р. № 245 «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій»).

Як зазначається в Роз'ясненні щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю (Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції 11 серпня 2016 р. № 3) до об'єднань (організацій), членство у яких (членство в органах яких) слід відображати в декларації, належать: 1) об'єднання, на які поширюється дія Закону України «Про громадські об'єднання», а саме громадські організації та громадські спілки, які мають статус юридичної особи; 2) громадські організації роботодавців та їх об'єднання, на які поширюється дія Закону України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності»; 3) благодійні організації, які утворюються та діють відповідно до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»; 4) саморегульвні об'єднання, а саме некомерційні об'єднання фізичних та юридичних осіб, які здійснюють професійну діяльність на певному ринку чи у певній сфері діяльності.

У декларації не зазначається членство (членство в органах) в таких організаціях (об'єднаннях): — політичні партії; 40 — релігійні організації; — професійні спілки; — об'єднання співвласників багатоквартирного будинку; — асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання; — об'єднання юридичних осіб приватного права, які не є громадськими об'єднаннями; — органи суддівського, прокурорського самоврядування.

22. Відомості, зазначені у частині першій цієї статті, подаються незалежно від того, знаходиться об'єкт декларування на території України чи за її межами (чи одержано прибутки на території іншої країни).

Дані про об'єкт декларування, що перебував у володінні або користуванні суб'єкта декларування або членів його сім'ї, зазначаються в декларації, якщо такий об'єкт перебував у володінні або користуванні станом на останній день звітного періоду або протягом не менше половини днів протягом звітного періоду, тобто не менше 183 днів.

23. Відомості про об'єкти декларування, передбачені пунктами 2-8 частини першої цієї статті, що є об'єктами права власності третьої особи, якщо суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує чи має право на отримання доходу від такого об'єкта або може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти щодо такого об'єкта дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ним.

У цій частині ідеться про необхідність декларувати майно, що на праві власності суб'єкту не належить, проте останній або член його сім'ї має право отримувати та отримує доходи від такого роду майна.

Як свідчить п. 14 Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю такі об'єкти нерухомості повинні мати характерні ознаки, до яких належить :

1) суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує чи має право на отримання доходу від такого об'єкта;

2) суб'єкт декларування або член його сім'ї може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти щодо такого об'єкта дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ним.

Що стосується ситуації, коли суб'єкт декларування або член його сім'ї отримує (або має право отримати) дохід від майна, власником якого є третя особа, то вона можлива за таких умов:

1) суб'єкт декларування або член його сім'ї є безпосереднім отримувачем доходу (можливого доходу) від майна, власником якого є третя особа;

2) суб'єкт декларування або член його сім'ї мають право розпоряджатись у повному обсязі, на власний розсуд доходом (можливим доходом) від майна, власником якого є третя особа.

Приклад: третя особа здає в оренду об'єкт нерухомості із зазначенням суб'єкта декларування (члена його сім'ї) як отримувача орендної плати (доходу) від користування цим об'єктом.

Крім того, слід декларувати також майно, щодо якого він чи член його сім'ї може вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ним. Такі дії можуть вчинятися як безпосередньо, так і через інших фізичних чи юридичних осіб.

Приклади: третя особа придбала транспортний засіб за кошти суб'єкта декларування. При цьому, хоча транспортний засіб і перебуває у власності третьої особи, але суб'єкт декларування має можливість користуватися ним на власний розсуд або вказати третій особі продати його у будь-який момент

Відомості щодо об'єктів права власності третьої особи, від яких отримується дохід (є право на отримання доходу) або щодо яких суб'єкт декларування або член його сім'ї може вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження, не зазначаються в декларації суб'єктом декларування у таких випадках:

1) об'єкт права власності третьої особи (в тому числі члена сім'ї суб'єкта декларування) перебуває у спільній (частковій або сумісній) власності із суб'єктом декларування або членом його сім'ї і вже задекларований як такий.

2) вартість об'єкта менша порогу декларування, встановленого у пунктах 3, 7 та 8 частини першої статті 46 Закону для відповідних типів майна (не перевищує загальної суми п'яти мінімальних заробітних плат для встановлених на 1 січня звітного року та 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року для решти видів майна зазначеного у відповідних пунктах ст. 46);

3) об'єкт належить на праві власності юридичній особі, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) якої є суб'єкт декларування або член його сім'ї, та головним призначенням такого об'єкта є використання у господарській діяльності такої юридичної особи (промислове обладнання, спеціальна техніка тощо) і ця юридична особа вже задекларована як така у відповідному розділі декларації згідно з пунктом 5-1 частини першої статті 46 Закону;

4) суб'єкт декларування не є службовою особою, яка займає відповідальне та особливо відповідальне становище, та не займає посаду, пов'язану з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 Закону.

Відомості, передбачені цією частиною, не зазначаються в декларації, якщо відповідні об'єкти належать на праві власності юридичній особі, зазначеній у пункті 5-1 частини першої цієї статті, та їх головним призначенням є використання у господарській діяльності такої юридичної особи (промислове обладнання, спеціальна техніка тощо).

Положення цієї частини застосовується лише до

1) службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище

Під службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище розуміють (Примітка ст. 50 ЗУ «Про запобігання корупції»)

2) до осіб, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків (див. Рішення НАЗК від 17.06.2016 № 2)

24. Інформація щодо видатків та всіх правочинів, вчинених у звітному періоді, на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, у тому числі спільної власності, на нерухоме або рухоме майно, нематеріальні та

інші активи, а також виникають фінансові зобов'язання не зазначаються у деклараціях осіб, які претендують на зайняття посади особи, уповноваженої на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, а також у деклараціях, що подаються відповідно до абзаців другого і третього частини третьої цієї статті.

25. Відображення доходів і видатків суб'єктів декларування здійснюється у грошовій одиниці України.

Вартість майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, передбачених частиною першою цієї статті, зазначається у грошовій одиниці України на момент їх набуття у власність або останньої грошової оцінки.

Момент набуття у власність виникає з моменту передавання майна, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 334 ЦК).

Грошова оцінка здійснюється відповідно до положень Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440³⁴, використовується для проведення оцінки майна та майнових прав суб'єктами оціночної діяльності, а також особами, які відповідно до законодавства здійснюють рецензування звітів про оцінку майна.

Національний стандарт №2 «Оцінка нерухомого майна», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. № 1442³⁵, застосовується для проведення оцінки нерухомого майна (нерухомості) суб'єктами оціночної діяльності, а також особами, які відповідно до законодавства здійснюють рецензування звітів про оцінку майна та проводять державну експертизу звітів з експертної грошової оцінки земельних ділянок державної та комунальної власності у разі їхнього продажу.

Вартість майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, що перебувають у володінні чи користуванні суб'єкта декларування, зазначається у випадку, якщо вона відома суб'єкту декларування або повинна була стати відомою внаслідок вчинення відповідного правочину. в цьому випадку до уваги беруться укладені правочини затверджені в установленому порядку.

26. Доходи/видатки, одержані/здійснені в іноземній валюті, з метою відображення у декларації перераховуються в грошовій одиниці України за валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діяв на дату одержання доходів/здійснення видатків. Щодо доходів/видатків, одержаних/здійснених за кордоном, зазначається держава, в якій їх було одержано/здійснено.

27. Суб'єкт декларування не несе відповідальності за ненадання інформації членом сім'ї. Зазначення в декларації завідомо недостовірних відомостей може тягнути за собою дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Адміністративна відповідальність передбачена статтею 1726 Кодексу України про адміністративні правопорушення за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 250 МЗП.

Статтею 3661 Кримінального кодексу України передбачено кримінальну відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації. При цьому відповідальність за цією статтею за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 МЗП.

³⁴ Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»// Офіційний вісник України від 26.09.2003 р., № 37, Стор. 64, Ст. 1995.

³⁵ Національний стандарт №2 «Оцінка нерухомого майна» // Офіційний вісник України від 19.11.2004 р., № 44, стор. 31, Ст. 2885.

Суб'єкт декларування не може бути притягнений до відповідальності за подання в декларації недостовірних відомостей, які були надані йому членом сім'ї, якщо суб'єкту декларування не було відомо про недостовірність таких відомостей на момент подання декларації, оскільки ключовим індикатором у цьому випадку виступає саме наявність свідомого відношення суб'єкта до подання завідомо недостовірної інформації.

Відповідно до ч. 1 ст. 50 Закону НАЗК проводить повну перевірку декларації, а також самостійно проводить повну перевірку інформації, яка підлягає відображенню в декларації, щодо членів сім'ї суб'єкта декларування у випадку, якщо член сім'ї суб'єкта декларування відмовився надати будь-які відомості для заповнення декларації. Порядок проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затверджений рішенням НАЗК від 10.02.2017 р. № 56.

У цілях Розділу VII цього Закону членами сім'ї суб'єкта декларування визнаються 1) особи, які є його подружжям, 2) діти, 3) особи, що спільно проживали із суб'єктом декларування станом на останній день звітного періоду; 4) особи, які сукупно протягом не менше 183 днів протягом року проживали із суб'єктом декларування, що передре року подання декларації.

Стаття 47. Облік та оприлюднення декларацій

1. Подані декларації включаються до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що формується та ведеться Національним агентством у визначеному ним порядку.

{Абзац перший частини першої статті 47 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

Національне агентство забезпечує відкритий цілодобовий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства надається шляхом можливості перегляду, копіювання та роздруковування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання.

Зазначені у декларації відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, унікального номера запису в Єдиному державному демографічному реєстрі, місця проживання, дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт), номера рахунку в банківській чи іншій фінансовій установі, є інформацією з обмеженим доступом та не підлягають відображенню у відкритому доступі.

{Абзац четвертий частини першої статті 47 із змінами, внесеними згідно із Законами № 597-VIII від 14.07.2015, № 524-IX від 04.03.2020}

2. Інформація про особу в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігається упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави або місцевого самоврядування, а також упродовж п'яти років після припинення виконання нею зазначених функцій, крім останньої декларації, поданої особою, яка зберігається безстроково.

1. Ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб (далі — Реєстр), уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, здійснюється на основі

Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування (Рішення НАЗК від 10 червня 2016 року № 3). Утримувачем Реєстру є НАЗК як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування — це електронна он-лайн автоматизована система, що покликана здійснювати формування, ведення та оприлюднення (надання) декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, через систему ідентифікації суб'єкта декларування електронних систем дистанційної ідентифікації, що використовують бази клієнтських даних банків (BankID).

Реєстр складається з двох частин, що відображені у, так званих, повних даних Реєстру (всі дані, внесені до Реєстру відповідно до законодавства його користувачами); публічній частині Реєстру (частина даних Реєстру, розміщена на веб-сайті Реєстру, яка складається з декларацій та повідомлень про суттєві зміни в майновому стані суб'єктів декларування з вилученою з них конфіденційною інформацією).

В загальному до Реєстру подають такі електронні документи 1) декларації, що подаються відповідно до статті 45 Закону України «Про запобігання корупції»; 2) повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, передбачені частиною другою статті 52 Закону України «Про запобігання корупції»; 3) виправлені декларації, що подаються відповідно до частини четвертої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції».

Суб'єкти декларування подають зазначені документи через мережу Інтернет з використанням програмних засобів Реєстру у власному персональному електронному кабінеті після реєстрації в Реєстрі.

Суб'єкти декларування подають декларації відповідно до ст. 45 антикорупційного Закону з додержанням таких вимог:

щорічна декларація (охоплює попередній рік) суб'єкта декларування подається у період з 00 годин 00 хвилин 01 січня до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року, наступного за звітним роком. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року;

декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність (охоплює період, який не був охоплений раніше поданими деклараціями), пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подається не пізніше дня такого припинення. Якщо припинення зазначених функцій відбулося з ініціативи роботодавця, декларація подається не пізніше двадцяти робочих днів з дня, коли суб'єкт декларування дізнався чи повинен був дізнатися про таке припинення;

декларація суб'єкта декларування, який припинив діяльність (охоплює попередній рік, тобто рік, у якому особа звільнилася), пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подається до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року, наступного за звітним роком, у якому було припинено таку діяльність. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року;

декларація суб'єкта декларування, який є особою, що претендує на зайняття посади у разі, якщо посада належить до переліку суб'єктів декларування або до переліку посад з підвищеним корупційним ризиком, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону, подається до призначення або обрання особи на посаду. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому особа

подала заяву на зайняття посади (участь у конкурсі), якщо інше не передбачено законодавством, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року;

декларація представників громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних комісій, громадських рад, рад громадського контролю, що утворені при державних органах та беруть участь у підготовці рішень з кадрових питань, підготовці, моніторингу, оцінці виконання антикорупційних програм, і при цьому не є посадовими особи юридичних осіб публічного права, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у разі входження до складу конкурсної комісії, утвореної відповідно до Законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідної громадської ради, ради громадського контролю, утвореної при державних органах, — протягом десяти календарних днів після входження (включення, залучення, обрання, призначення) до складу відповідно конкурсної комісії, Громадської ради доброчесності, громадської ради, ради громадського контролю;

декларація осіб, зазначених в абзацах четвертому, п'ятому пункту 5 частини першої статті 3 Закону, подають в установленому Законом порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у разі зайняття посади керівника або входження (обрання, призначення) до складу вищого органу управління, інших органів управління відповідного громадського об'єднання, іншого непідприємницького товариства — протягом десяти календарних днів після зайняття посади керівника або входження (обрання, призначення) до складу вищого органу управління, інших органів управління громадського об'єднання, іншого непідприємницького товариства;

декларація військовослужбовців, які не мали можливості до 01 квітня за місцем військової служби подати декларацію осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у зв'язку з виконанням завдань в інтересах оборони України під час дії особливого періоду, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, у тому числі на території проведення антитерористичної операції, направленням до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу, подають таку декларацію за звітний рік протягом 90 календарних днів із дня прибуття до місця проходження військової служби чи дня закінчення проходження військової служби, визначеного частиною другою статті 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

2. Облік декларацій здійснюється з моменту подання декларацій до Реєстру, що відбувається шляхом реєстрації через систему Реєстру з використанням особистого ключа та посиленого сертифіката відкритого ключа електронного цифрового підпису (далі — ЕЦП).

На сайті НАЗК міститься повний перелік акредитованих центрів сертифікації ключів (далі — АЦСК), які «годяться» для електронного підпису декларації. Станом на 01 лютого 2017 року (такою є остання актуалізована дата на сайті НАЗК на момент написання цієї статті) для доступу до Реєстру, за адресою: <https://portal.nazk.gov.ua> передбачено можливість використання посилених сертифікатів відкритого ключа, виданих такими АЦСК:

Контактну інформацію зазначених АЦСК розміщено в електронному реєстрі суб'єктів, які надають послуги, пов'язані з ЕЦП, за адресою: <http://czo.gov.ua/ca-registry>.

У відкритому доступі не підлягають відображенню відомості щодо:

1) реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України. Якщо фізична особа не є громадянином України, то у такому ви-

падку не підлягає відображенню її ідентифікаційний номер (або податковий номер чи номер соціального страхування, якщо ідентифікаційний номер не застосовується);

2) місця проживання (крім області, району, населеного пункту, де проживає відповідна особа). Якщо місце проживання не збігається з місцем реєстрації, то — 348 — у такому випадку у вільному доступі не відображається також й інформація про місце офіційної реєстрації суб'єкта декларування та членів його сім'ї.

3) дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації;

4) місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт). До таких об'єктів, зокрема, відноситься цінне нерухоме майно (квартири, житлові будинки, земельні ділянки та ін.), а також об'єкти незавершеного будівництва.

Обмеження висвітлення певної інформації в декларації стосується саме тому, що в декларації вищих посадових осіб держави, які підлягають опублікуванню, містяться також і відомості про членів сім'ї, неодноразово поставало питання про необхідність надання згоди членів сім'ї декларанта на опублікування відомостей щодо них.

У зв'язку з цим Конституційний Суд України у своєму Рішенні у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 окремо роз'яснив, що збирання, зберігання, використання та поширення державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами конфіденційної інформації про особу без її згоди є втручанням в її особисте та сімейне життя, яке допускається винятково у визначених законом випадках і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Конституційний Суд України надав висновки щодо того, що перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обтяження. Публічний характер як самих органів — суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб вимагає оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади та підтримку її авторитету в суспільстві (Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України).

Так, досвід Литви демонструє, що дані декларацій осіб, які зобов'язані подавати декларацію на підставі Закону № VIII-371 «Про погодження громадських і приватних інтересів на державній службі» (за винятком осіб, дані яких на підставі порядку, встановленого законами, є засекреченими і (або) які проводять розвідку, контррозвідку або кримінальну розвідку (оперативну діяльність), і їх подружжя, співмешканців, партнерів) є публічними та розміщуються на веб-сайті Головної комісії зі службової етики. Не можуть бути публічно оголошені зазначені в декларації особистий код, номер посвідчення державного соціального страхування, особливі дані особи, а також дані, публічне розміщення яких заборонено законами. Не публікують дані фізичної особи, яка є другою стороною угоди, коли укладають побутову угоду.

В Іспанії доступ до Реєстру майна і активів надається наступним установам: конгресу і сенату, парламентським слідчим комісіям, судовим органам попереднього слідства або вирішення спорів, Державній прокуратурі, коли доступ до даних реєстру необхідні для проведення їх слідчих заходів³⁶.

³⁶ Asset Declarations for Public Officials: A Tool to Prevent Corruption URL: <http://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/47489446.pdf>

3. Національне агентство забезпечує відкритий цілодобовий доступ до публічної частини Реєстру. Такий доступ передбачає можливість пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування інформації, отримання (завантаження) документів у різних найпоширеніших форматах даних, зокрема у форматах JSON, XML, PDF, HTML тощо.

Декларація суб'єкта декларування, який припинив діяльність, фактично і є «останньою декларацією» пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подається до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року, наступного за звітним роком, у якому було припинено таку діяльність. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року.

Частина 2 коментованої статті передбачає, що інформація про особу в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігається упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави або місцевого самоврядування, а також упродовж п'яти років після припинення виконання нею зазначених функцій, крім останньої декларації, поданої особою, яка зберігається безстроково.

Стаття 48. Контроль та перевірка декларацій

1. Національне агентство проводить щодо декларацій, поданих суб'єктами декларування, такі види контролю:

- 1) щодо своєчасності подання;**
- 2) щодо правильності та повноти заповнення;**
- 3) логічний та арифметичний контроль.**

2. Національне агентство проводить повну перевірку декларацій відповідно до цього Закону.

3. Порядок проведення передбачених цієї статтею видів контролю, а також повної перевірки декларацій визначається Національним агентством.

4. Проведення контролю та перевірки декларацій, а також рішення, прийняті за їхніми результатами, не перешкоджають проведенню досудового розслідування та судового провадження у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

{Статтю 48 доповнено частиною четвертою згідно із Законом № 263-IX від 31.10.2019}

1. Відповідно до Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (Рішення НАЗК 10.02.2017 № 56) контроль щодо своєчасності подання декларацій здійснюється у випадках надходження повідомлень від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також юридичних осіб публічного права, які у встановленому Національним агентством порядку перевіряють факт подання декларацій суб'єктами декларування, які в них працюють (працювали) та інформації, що надходить до Національного агентства від осіб, які надають допомогу щодо запобігання і протидії корупції (викривачів), стосовно можливого факту неподання або несвоечасного подання декларації суб'єктом декларування. За вищезазначених підстав НАЗК здійснює перевірку шляхом пошуку даних у Реєстрі.

За наявності таких підстав як : 1) інформації, що оприлюднюється у засобах масової інформації, у мережі Інтернет та вказує на можливий факт неподання або несвоечасного подання декларації суб'єктом декларування; 2) самостійного виявлення Національним агентством факту неподання або несвоечасного подання декларації суб'єктом декларування відповідно до даних Реєстру; 2) інформації, що надходить до Національного агентства від правоохоронних органів; 3) інформації, що надходить до Національного агентства від громадських об'єднань, їх членів або уповноважених представників Національне агентство письмово повідомляє про це суб'єкта декларування, керівника державного органу, органу влади Автономної Республіки

Крим, органу місцевого самоврядування, їх апарату, юридичної особи публічного права, вищому органу управління відповідного громадського об'єднання, іншого невідприємницького товариства, в якому працює (здійснює діяльність) суб'єкт декларування, та спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції у визначеному Національним агентством порядку.

2. Своєчасність передбачає подання декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, у встановлені законодавством строки подання зазначеної декларації. Зважаючи на положення норм законодавства, варто виокремити наступні терміни подання декларації, осіб уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування, в залежності від суб'єкта подання декларації та виду декларації (більш детально див. коментар ст. 47):

щорічна декларація подається до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року наступного за звітним роком;

декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність подається не пізніше дня припинення діяльності на посаді особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або на посаді особи, що прирівнюється до такої;

декларація суб'єкта декларування, який припинив діяльність подається до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року, наступного за звітним роком, у якому було припинено таку діяльність.

декларація суб'єкта декларування, який є особою, що претендує на зайняття посади у разі, якщо посада належить до переліку суб'єктів декларування або до переліку посад з підвищеним корупційним ризиком, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону, подається до моменту призначення або обрання особи на посаду;

декларація представників громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних комісій, громадських рад, рад громадського контролю, що утворені при державних органах та беруть участь у підготовці рішень з кадрових питань, підготовці, моніторингу, оцінці виконання антикорупційних програм, і при цьому не є посадовими особами юридичних осіб публічного права, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, подають декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у разі входження до складу конкурсної комісії, утвореної відповідно до Законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідної громадської ради, ради громадського контролю, утвореної при державних органах, — протягом десяти календарних днів після входження (включення, залучення, обрання, призначення) до складу відповідно конкурсної комісії, Громадської ради доброчесності, громадської ради, ради громадського контролю;

декларація осіб, зазначених в абзацах четвертому, п'ятому пункту 5 частини першої статті 3 Закону³⁷, подають в установленому Законом порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у разі зайняття посади керівника або входження (обрання, призначення) до складу вищого органу управління, інших органів управління відповідного громадського об'єднання, іншого невідприємницького товариства — протягом десяти календарних днів після зайняття посади керівника або входження (обрання, призначення) до складу вищого органу управління, інших органів управління громадського об'єднання, іншого невідприємницького товариства;

декларація військовослужбовців, які не мали можливості до 01 квітня за місцем військової служби подати декларацію осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік у зв'язку з виконанням завдань в інтересах оборони

³⁷ в абзацах четвертому, п'ятому пункту 5 частини першої статті 3 Закону

України під час дії особливого періоду, безпосередньою участю у веденні воєнних (бойових) дій, у тому числі на території проведення антитерористичної операції, направленням до інших держав для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національних контингентів або національного персоналу, подають таку декларацію за звітний рік протягом 90 календарних днів із дня прибуття до місця проходження військової служби чи дня закінчення проходження військової служби, визначеного частиною другою статті 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

3. За наявності ознак адміністративного правопорушення уповноважена особа Національного агентства складає протокол про адміністративне правопорушення у встановленому законодавством порядку, який за рішенням Національного агентства направляється до суду.

4. Контроль щодо правильності та повноти заповнення декларацій проводиться автоматично засобами програмного забезпечення Реєстру під час подання декларації відповідно до форми декларації, затвердженої рішенням Національного агентства від 10 червня 2016 року № 3 (Додаток 1), зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 15 липня 2016 року за № 960/29090 та Технічних вимог до полів форми декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Форми повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, затверджених рішенням Національного агентства від 10 червня 2016 року № 4.

Логічний та арифметичний контроль декларації, що проводиться автоматично за допомогою ІТС ЛАК ЄДРДО³⁸, здійснюється згідно із затвердженими Національним агентством правилами (далі — Правила логічного та арифметичного контролю) та їхніми ваговими коефіцієнтами і містить такі складові:

1) контроль відомостей декларації (Складник -1) — аналіз та порівняння складових інформації, що зазначена в декларації, а також порівняння відомостей, що зазначені в декларації, з відомостями в інших деклараціях цього суб'єкта декларування з метою її ранжування за сумою вагових коефіцієнтів від найвищого до найнижчого, що здійснюється після подання декларації;

2) контроль відповідності відомостей декларації відомостям реєстрів та баз даних (Складник-2) — порівняння відомостей, що зазначені в декларації, з відомостями з реєстрів та баз даних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, які можуть містити інформацію про окремі об'єкти декларування (далі — відповідні бази даних), з метою встановлення ступеня невідповідності відомостей декларації відомостям відповідних баз даних, що здійснюється після подання декларації. ІТС ЛАК ЄДРДО за результатами Складової-1 здійснює ранжування декларацій за значенням суми вагових коефіцієнтів від найвищого ступеня до найнижчого, то Складова-2 застосовується ІТС ЛАК ЄДРДО до декларації, значення суми вагових коефіцієнтів якої дорівнює або перевищує 2000, а також до декларації, яка проходить повну перевірку.

Рейтинг ризику декларації розраховується за такою формулою:

$$R = S1 + S2,$$

R — рейтинг ризику декларації

S1 — значення відповідності декларації правилам логічного та арифметичного контролю декларацій, що визначається відповідно до Розділу II Правил логічного та арифметичного контролю;

S2 — значення відповідності декларації правилам автоматизованої перевірки декларацій.

³⁸ інформаційно-телекомунікаційної системи проведення логічного і арифметичного контролю декларацій — далі ІТС ЛАК ЄДРДО

При цьому:

$$S2 = \sum_{i=1}^N P2_i \times K2_i$$

N — загальна кількість правил автоматизованої перевірки декларацій, що використовуються для визначення $S2$;

$P2_i$ — відповідь, отримана в результаті застосування до декларації i -го правила автоматизованої перевірки декларацій ($P2_i$ дорівнює 1 у випадку відповіді «Так»; $P2_i$ дорівнює 0 у випадку відповіді «Ні»);

$K2_i$ — ваговий коефіцієнт i -го правила автоматизованої перевірки декларацій (від 10 до 100).

5. Повна перевірка — це спосіб здійснення контролю НАЗК за достовірністю задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, наявності конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення, що може здійснюватися у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності.

Обов'язковій повній перевірці підлягають декларації службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується Національним агентством.

Метою повної перевірки є 1) з'ясування достовірності задекларованих відомостей; 2) з'ясування точності оцінки задекларованих активів; 3) перевірка на наявність конфлікту інтересів; 4) перевірка на наявність ознак незаконного збагачення (більш детально див. коментар до ст. 50)

Повна перевірка декларації за цим Порядком здійснюється упродовж 60 календарних днів з дня прийняття Рішення про проведення перевірки.

Порядок проведення передбачених цієї статтею видів контролю, а також повної перевірки декларації визначається Національним агентством.

Стаття 49. Встановлення своєчасності подання декларацій

Частину першу статті 49 виключено на підставі Закону № 1022-VIII від 15.03.2016.

2. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, а також юридичні особи публічного права зобов'язані перевіряти факт подання суб'єктами декларування, які в них працюють (працювали або входять чи входили до складу утвореної в органі конкурсної комісії, до складу Громадської ради доброчесності відповідно до цього Закону декларацій та повідомляти Національне агентство про випадки неподання чи несвочасного подання таких декларацій у визначеному ним порядку.

{Абзац перший частини другої статті 49 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1975-VIII від 23.03.2017, № 140-IX від 02.10.2019.}

Національне агентство перевіряє факт подання відповідно до цього Закону декларацій особами, зазначеними у пункті 5 частини першої статті 3 цього Закону.

{Частину другу статті 49 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017.}

{Частина друга статті 49 в редакції Закону № 1022-VIII від 15.03.2016.}

3. Якщо за результатами контролю встановлено, що суб'єкт декларування не подав декларацію, Національне агентство письмово повідомляє такого суб'єкта про факт неподання декларації, і суб'єкт декларування повинен протягом десяти днів з дня отримання такого повідомлення подати декларацію в порядку, визначеному частиною першою статті 45 цього Закону.

Одночасно Національне агентство письмово повідомляє про факт неподання декларації спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, а також керівнику державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, їх апарату, юридичної особи публічного права, вищому органу управління відповідного громадського об'єднання, іншого невідприємницького товариства про факт неподання декларації відповідним суб'єктом декларування.

{Абзац другий частини третьої статті 49 в редакції Закону № 1975-VIII від 23.03.2017.}

1. Стаття 49 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) визначає загальні положення здійснення НАЗК одного з видів контролю за деклараціями, поданими суб'єктами декларування. Станом на листопад 2019 року в дану статтю трьома законами було внесено відповідні зміни: 1) скасований, передбачений ч. 1 законодавчий обов'язок щодо здійснення зазначеного контролю протягом п'ятнадцяти робочих днів (наразі НАЗК самостійно визначає термін здійснення контролю щодо різних видів декларацій); 2) скасований, передбачений ч. 2 законодавчий обов'язок щодо інформування відповідними органами НАЗК упродовж семи робочих днів про припинення працюючими у них суб'єктами декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (наразі НАЗК визначає інший термін — 3 дні, а також розширений перелік суб'єктів декларування за рахунок працюючих та осіб, які входять чи входили до складу утвореної в органі конкурсної комісії, до складу Громадської ради доброчесності); 3) спочатку встановлення обов'язку НАЗК перевіряти подання декларацій осіб (які отримують кошти, майно в рамках реалізації в Україні програм (проектів) технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції (як безпосередньо, так і через третіх осіб або будь-яким іншим способом, передбаченим відповідною програмою (проектом); систематично, протягом року, виконують роботи, надають послуги щодо імплементації стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингу антикорупційної політики в Україні, підготовки пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, — якщо фінансування (оплата) таких робіт, послуг здійснюється безпосередньо або через третіх осіб за рахунок технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції; є керівниками або входять до складу вищого органу управління, інших органів управління громадських об'єднань, інших невідприємницьких товариств, що здійснюють діяльність, пов'язану із запобіганням, протидією корупції, імплементацією стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингом антикорупційної політики в Україні, підготовкою пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, та/або беруть участь, залучаються до здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням, протидією корупції), зазначених у п. 5 ч. 1 ст. 3 цього Закону та його скасування (п. 5 ч. 1 ст. 3 виключено на підставі Закону № 140-IX від 02.10.2019, згідно з Рішенням Конституційного Суду № 3-р/2019 від 06.06.2019).

2. Частина 2 статті 49 Закону встановлює наступні обов'язки державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права: 1) перевіряти факт подання декларацій суб'єктами декларування, які в них працюють (працювали або входять чи входили до складу утвореної в органі конкурсної комісії, до складу Громадської ради доброчесності); 2) повідомляти НАЗК про випадки неподання чи несвоєчасного її подання.

Процедура здійснення такої перевірки затверджена рішенням НАЗК від 06.09.2016 №19 «Порядок перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій» (далі — Порядок).

Перевірка факту подання декларацій та повідомлення НАЗК про випадки неподання чи несвоєчасного подання декларацій покладаються на уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції відповідного органу, або інший структурний підрозділ такого органу, визначений керівником органу (п. 3 Порядку). Керівник відповідного органу, визначає порядок взаємодії відповідального підрозділу (особи) з іншими підрозділами з метою обліку суб'єктів декларування, у яких виник обов'язок подати декларації відповідно до вимог Закону.

Відповідальний підрозділ (особа) відповідного органу, а також НАЗК у випадках, визначених Законом, перевіряє факт подання декларацій у такі строки (п. 4 Порядку):

1) для щорічних декларацій — 10 робочих днів з граничної дати подання таких декларацій;

2) для декларацій суб'єктів декларування, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування — 5 робочих днів з дня такого припинення (з дня видачі трудової книжки суб'єкту декларування). Якщо ж припинення зазначеної діяльності відбулося з ініціативи керівника органу, в якому працював суб'єкт декларування — 5 робочих днів після спливання строку у 20 робочих днів з дня, коли суб'єкт декларування дізнався чи повинен був дізнатися про таке припинення;

3) для декларацій суб'єктів декларування, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, — 10 робочих днів з граничної дати подання таких декларацій наступного за звітним року, у якому було припинено таку діяльність.

4) для декларацій суб'єктів декларування, які є особами, що претендують на зайняття посад, зазначених у п. 1, підп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, та осіб, зазначених у п. 4 ч. 1 ст. 3 Закону, — до призначення або обрання особи на посаду;

5) для декларацій осіб, зазначених у підп. «в» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, у разі входження (включення, залучення, обрання, призначення) до складу конкурсної комісії, утвореної відповідно до законів «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону «Про судоустрій і статус суддів», відповідної громадської ради, ради громадського контролю, утвореної при державних органах, — протягом 10 календарних днів з граничної дати подання таких декларацій, визначеної в абзаці другому ч. 3 ст. 45 Закону;

б) для декларацій осіб, зазначених в абз. 4 п. 5 ч. 1 ст. 3 Закону, у разі зайняття посади керівника або входження (обрання, призначення) до складу вищого органу управління, інших органів управління відповідного громадського об'єднання, іншого непідприємницького товариства — протягом 10 календарних днів з граничної дати подання таких декларацій, визначеної в абз. 3 ч. 3 ст. 45 Закону.

Відповідальний підрозділ (особа) органу, в якому працюють (працювали) суб'єкти декларування, перевіряє факт подання декларацій шляхом пошуку та перегляду інформації в публічній частині Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті НАЗК (п. 5 Порядку).

3. У випадку встановлення факту неподання чи несвоєчасного подання декларацій суб'єктами декларування відповідно до вимог Закону відповідальний підрозділ (особа) органу, в якому працюють (працювали) суб'єкти декларування, повідомляє про це НАЗК упродовж 3 робочих днів з дня виявлення такого факту. Повідомлення НАЗК про факт неподання чи несвоєчасного подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (додаток 1 Порядку), надсилається засобами поштового зв'язку (рекомендованим листом з повідомленням про вручення). Зазначене повідомлення надсилається відповідним органом окремо за кожним фактом такого неподання чи несвоєчасного подання (п. 6 Порядку).

4. У випадку встановлення факту неподання декларації суб'єктом декларування відповідно до вимог Закону НАЗК письмово повідомляє такого суб'єкта про факт неподання декларації, і суб'єкт декларування повинен протягом 10 днів з дня отримання такого повідомлення подати декларацію. Повідомлення суб'єкту декларування надсилається засобами поштового зв'язку (рекомендованим листом із повідомленням про вручення) за адресами, що зазначені в поданих таким суб'єктом деклараціях, повідомленнях відповідних органів, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (у разі їх надходження) відповідно до законодавства, або вручається суб'єкту декларування особисто під підпис (п. 7 Порядку).

5. У разі встановлення факту неподання декларації суб'єктом декларування НАЗК письмово повідомляє про це керівника відповідного органу, вищому органу управління відповідного громадського об'єднання, іншого невідприємницького товариства та спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Повідомлення про факт неподання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, надсилається за формою, встановленою в додатку 2 Порядку до Національного антикорупційного бюро України, детективи якого здійснюють досудове розслідування злочину, передбаченого ст. 366-1 КК України відповідно до ч. 5 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України (п. 8 Порядку).

6. Настання юридичної відповідальності за неподання відповідним суб'єктом зазначеної декларації залежить від реальних життєвих обставин та психічного ставлення (умислу або необережності) до процесу декларування.

При наявності доведених поважних причин (наприклад, у зв'язку із хворобою, перебуванням особи на лікуванні, внаслідок стихійного лиха (повені, пожежі, землетрусу), технічних збоїв офіційного веб-сайту НАЗК, витребуванням відомостей, необхідних для внесення в декларацію, перебуванням (триманням) під вартою тощо.) несвоєчасне подання декларації не тягне юридичної відповідальності.

Несвоєчасне подання без поважних причин (наприклад, виниклі проблеми з Інтернетом, проблеми з електронною поштою, заклопотаність робочими та домашніми питаннями) декларації особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є адміністративним правопорушенням, передбаченим ч. 1 ст. 172-6 КАП, що тягне за собою накладення штрафу від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Кримінальна відповідальність за ст. 366-1 КК України настає, зокрема за умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації (карається штрафом від 2500 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від 150 до 240 годин, або позбавленням волі на строк до 2 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років).

Стаття 50. Повна перевірка декларацій

1. Повна перевірка декларації полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірці на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів і може здійснюватися у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності.

{Абзац перший частини першої статті 50 в редакції Закону № 1022-VIII від 15.03.2016; із змінами, внесеними згідно із Законом № 524-IX від 04.03.2020}

Обов'язковій повній перевірці підлягають декларації службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується Національним агентством.

Обов'язковій повній перевірці також підлягають декларації, подані іншими суб'єктами декларування, у разі виявлення у них невідповідностей за результатами логічного та арифметичного контролю.

Національне агентство проводить повну перевірку декларації, а також самостійно проводить повну перевірку інформації, яка підлягає відображенню в декларації, щодо членів сім'ї суб'єкта декларування у випадках, передбачених частиною сьомою статті 46 цього Закону.

{Абзац четвертий частини першої статті 50 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1022-VIII від 15.03.2016}

Національне агентство проводить перевірку декларації на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, із засобів масової інформації та інших джерел, про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей.

{Частина першу статті 50 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом № 1022-VIII від 15.03.2016}

Національне агентство визначає порядок відбору декларацій для проведення обов'язкової повної перевірки та черговість такої перевірки на підставі оцінки ризиків, а також порядок автоматизованого розподілу обов'язків з проведення повної перевірки між уповноваженими особами Національного агентства.

{Частина першу статті 50 доповнено абзацом шостим згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

2. Е разі встановлення за результатами повної перевірки декларації відображення у декларації недостовірних відомостей Національне агентство письмово повідомляє про це керівника відповідного державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, їх апарату, юридичної особи публічного права, в якому працює відповідний суб'єкт декларування, та спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.

3. У разі виявлення за результатами повної перевірки декларації ознак необґрунтованості активів Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом із відповідними доказами. У разі ненадання суб'єктом декларування у зазначені строки письмових пояснень і доказів чи надання не в повному обсязі Національне агентство інформує про це Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.

{Статтю 50 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 263-IX від 31.10.2019}

Примітка. Під службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, в цій статті розуміються Президент України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник або заступник міністра, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голова Фонду державного майна України, його перший заступник або заступник, член Центральної виборчої комісії, член, інспектор Вищої ради правосуддя, член, інспектор Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, народний депутат України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений із захисту державної мови, члени Національної комісії зі стандартів державної мови, Директор Національного антикорупційного бюро України, його перший заступник та заступник, Голова Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступники, Генеральний прокурор, його перший

заступник та заступник, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, член Ради Національного банку України, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник, Керівник Офісу Президента України, його перший заступник та заступник, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник, радник або помічник Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, особи, посади яких належать до посад державної служби категорії «А» або «Б», та особи, посади яких частиною першою статті 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої — третьої категорій, а також судді, прокурори і слідчі, керівники, заступники керівників державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, їх апаратів та самостійних структурних підрозділів, керівники, заступники керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення, військові посадові особи вищого офіцерського складу.

{Примітка до статті 50 із змінами, внесеними згідно із Законами № 889-VIII від 10.12.2015, № 1798-VIII від 21.12.2016, № 2704-VIII від 25.04.2019, № 140-IX від 02.10.2019}

1. Повна перевірка здійснюється обов'язково щодо 1) декларацій службових осіб, які займають відповідальне або особливо відповідальне становище, суб'єктом декларування, який займає посаду, пов'язану з високим рівнем корупційних ризиків; 2) у поданій декларації виявлено невідповідності за результатами логічного та арифметичного контролю; 3) подана суб'єктом декларування декларація містить поле (поля), у якому (яких) суб'єкт декларування обрав позначку «Член сім'ї не надав інформацію»; 4) від фізичних чи юридичних осіб, із засобів масової інформації та інших джерел інформацію про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей (така інформація має стосуватися конкретного суб'єкта декларування та містити фактичні дані, що можуть бути перевірені); 5) встановило невідповідність рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам за результатами моніторингу способу життя такого суб'єкта декларування³⁹.

Складовими предмета повної перевірки декларації є: з'ясування достовірності задекларованих відомостей; з'ясування точності оцінки задекларованих активів; перевірка на наявність конфлікту інтересів; перевірка на наявність ознак незаконного збагачення.

Початком здійснення повної перевірки декларації є наступний за днем прийняття рішення про проведення перевірки робочий день. Про початок проведення повної перевірки уповноважена особа Національного агентства не пізніше наступного робочого дня з дати прийняття рішення повідомляє суб'єкта декларування за допомогою програмних засобів Реєстру.

Повна перевірка здійснюється щодо інформації, внесеної до декларації, на підставі аналізу відомостей, отриманих з реєстрів, баз даних, інших інформаційно-телекомунікаційних систем державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також відомостей з реєстрів, баз даних іноземних держав, інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, із засобів масової інформації та інших джерел, про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей.

³⁹ Рішенням НАЗК від 10.02.2017 р. №56 «Про затвердження Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»

Повна перевірка декларації за цим Порядком здійснюється упродовж 60 календарних днів з дня прийняття Рішення про проведення перевірки.

У разі необхідності строки проведення повної перевірки декларації можуть бути продовжені, але не більше ніж на сукупний строк у 30 календарних днів.

Перевірка на наявність конфлікту інтересів під час повної перевірки декларації полягає у встановленні на підставі даних, зазначених у декларації, дотримання суб'єктом декларування обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності та обов'язку щодо передачі в управління належних суб'єкту декларування підприємств та/або корпоративних прав, передбачених статтями 25, 36 Закону.

Ознаки можливого незаконного збагачення під час повної перевірки декларації встановлюються відповідно до статті 368² Кримінального кодексу України.

2. НАЗК визначає порядок відбору декларацій для проведення обов'язкової повної перевірки та черговість такої перевірки на підставі оцінки ризиків декларації, тобто через ступінь невідповідності відомостей е-декларації відомостям відповідних баз даних, за наявності якого повна перевірка всіх відомостей, що відображені в декларації, є доцільною та обґрунтованою. Оцінка ризику декларації здійснюється через перевірку 1) відповідності/правильності заповнення розділів декларації суб'єктами декларування; 2) порівняння інформації, зазначеної у різних розділах декларації, між собою; 3) порівняння відомостей декларації з відомостями, що відображені в попередній декларації суб'єкта; 4) кількості задекларованих активів кожного виду.

3. Інформування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про подання у декларації завідомо недостовірних відомостей здійснюється з урахуванням положень ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України.

Якщо за результатами повної перевірки декларації було виявлено ознаки адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, уповноважена особа Національного агентства складає протокол про таке правопорушення. Керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації НАЗК вносить припис.

За умови виявлення ознак кримінального корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, НАЗК затверджує обґрунтований висновок та надсилає його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції. Таким чином, висновок НАЗК за результати повної перевірки є підставою внесення інформації до ЄРДР за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених статтями 3661 та 3682 Кримінального кодексу України

Стаття 51. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування

1. Національне агентство здійснює вибірковий моніторинг способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається відповідно до цього Закону.

2. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування здійснюється Національним агентством на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

3. Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування визначається Національним агентством.

Моніторинг способу життя здійснюється із додержанням законодавства про захист персональних даних та не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи.

4. Встановлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам є підставою для здійснення повної перевірки його декларації. у разі встановлення невідповідності рівня життя Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом.

У разі виявлення за результатами моніторингу способу життя ознак корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, Національне агентство інформує про них спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.

1. Моніторинг способу життя здійснюється з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Спосіб життя включає типові форми поведінки суб'єкта декларування та членів його сім'ї, що відображають рівень їх життя і включають володіння, користування або розпорядження ними майном, майновими правами, грошовими активами тощо, зокрема, набуття у власність чи користування нерухомого майна, цінного рухомого майна, у тому числі транспортних засобів, а також видатки для придбання робіт чи послуг, фінансові зобов'язання⁴⁰.

Підставми здійснення вибіркового моніторингу є 1) інформація, отримана від фізичних та юридичних осіб, а також 2) із засобів масової інформації 3) інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

Відповідно до міжнародної практики перевірка способу життя є «стратегією розслідування, спеціально розробленою антикорупційними органами для визначення існування доходів, отриманих незрозумілим шляхом» державними чиновниками. в свою чергу, під доходами, отриманими незрозумілим шляхом слід розуміти майно та / або гроші, що є непропорційними зарплаті державного службовця та іншому законному доходу⁴¹.

Моніторингу способу життя передбачає збирання даних з 1) інформаційних баз даних, реєстрів державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових, службових осіб, громадян та їх об'єднань стосовно суб'єктів декларування; 2) відповідей на письмові запити тощо, та порівнює їх з відомостями, зазначеними суб'єктом декларування у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з метою з'ясування відповідності рівня життя суб'єкта декларування із задекларованими ним майном та доходами.

За результатами здійснення моніторингу способу життя НАЗК надає право суб'єкту декларування подати письмові пояснення протягом десяти робочих днів з дня отримання такого повідомлення від НАЗК про виявлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам.

2. Стаття 10 Закону України «Про захист персональних даних» передбачає, що використання персональних даних здійснюється за згодою суб'єкта персональних даних чи відповідно до закону⁴².

Збирання та розповсюдження персональної інформації про осіб, які не є суб'єктами декларування, без отримання від них відповідної згоди забороняється. Не належать до інформації

⁴⁰ Проект Порядку здійснення моніторингу способу життя особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування URL: http://javoriv-rda.gov.ua/wp-content/uploads/2016/12/ostatocna_redakciya_poryadku.pdf

⁴¹ What is a lifestyle check? <https://www.philstar.com/headlines/2017/10/11/1747748/what-lifestyle-check>

⁴² Закон України «Про захист персональних даних» від 1.06.2010 року №2297-VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.

ції з обмеженим доступом : декларації про доходи осіб та членів їхніх сімей, які претендують на зайняття чи займають виборну посаду в органах влади або обіймають посаду державного службовця⁴³; персональні дані фізичної особи, яка претендує зайняти чи займає виборну посаду (у представницьких органах) або посаду державного службовця першої категорії, за винятком інформації, що належить до інформації з обмеженим доступом⁴⁷

3. Алгоритим дій НАЗК при виявленні корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення:

1.) у випадку встановлення ознак адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією (ст. ст. 172-4 — 172-9 КУпАП (в частині правопорушень, вчинених службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище) — складає адміністративний протокол та направляє до суду.

2.) у разі встановлення ознак адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, які не належать до підвідомчості НАЗК — відповідні матеріали направляються протягом трьох робочих днів з дня складення Висновку до уповноваженого органу відповідно до ст. 255 КУпАП.

3.) у разі встановлення ознак корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення, яке не належить до його підслідності, — складений висновок направляє органам Національної поліції, Національному антикорупційному бюро, органам прокуратури або Державному бюро розслідувань у порядку встановленому ст. 216 КПК.

4.) у разі виявлення порушень вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, — виносить припис.

Встановлення у Висновку невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам є підставою для здійснення повної перевірки його декларації.

Стаття 52. Додаткові заходи здійснення фінансового контролю

1. У разі відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента відповідний суб'єкт декларування зобов'язаний у десятиденний строк письмово повідомити про це Національне агентство у встановленому ним порядку, із зазначенням номера рахунка і місцезнаходження банку-нерезидента.

2. У разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку зобов'язаний повідомити про це Національне агентство. Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Положення частини другої цієї статті застосовуються до суб'єктів декларування, які є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 50 цього Закону.

{Частина другу статті 52 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

{Частина друга статті 52 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1774-VIII від 06.12.2016, № 140-IX від 02.10.2019 — зміни вводяться в дію з 01.01.2020 р.}

⁴³Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI / Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

3. Порядок інформування Національного агентства про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, а також про суттєві зміни у майновому стані визначаються Національним агентством.

1. Ця стаття поширюється лише на осіб, які є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, а також членів сім'ї таких осіб.

У цій статті під членами сім'ї слід розуміти 1) особи, які перебувають у шлюбі із суб'єктом, зазначеним у ч. 1 ст. 3 цього Закону, та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття — незалежно від спільного проживання із суб'єктом; 2) будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у ч. 1 ст. 3 цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у т.ч. особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі; 3) особи, які не є подружжям або дітьми, вважаються особи, що спільно проживали із суб'єктом декларування станом на останній день звітного періоду або сукупно протягом не менше 183 днів протягом року, що передує року подання декларації.

У повідомленні про суттєві майнові зміни суб'єкт декларування вносить, крім особистих реєстраційних даних, також повинен вказати повне найменування установи банку-нерезидента (англійською мовою), у якій відкрито рахунок, SWIFT BIC-код установи банку-нерезидента (SWIFT— BIC — це спеціальний код, який служить для ідентифікації банку в системі) або код банку за іншою міжнародною платіжною системою, повну адресу місцезнаходження установи банку-нерезидента (англійською мовою).

У значенні цієї статті:

валютний рахунок — будь-який рахунок суб'єкта декларування або члена його сім'ї, відкритий в установі банку-нерезидента в будь-якій валюті;

установа банку-нерезидента — юридична особа — нерезидент будь-якої організаційно-правової форми, яка є банком, її відокремлені підрозділи (філії, відділення), що створені і діють відповідно до законодавства іноземної держави та з місцезнаходженням за межами України⁴⁴.

Відповідно до Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента відповідний суб'єкт декларування зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство у десятиденний строк з дня, коли суб'єкт декларування чи член його сім'ї відкрив зазначений валютний рахунок, або з дня, коли суб'єкту декларування стало відомо або повинно було стати відомо про відкриття зазначеного валютного рахунка членом його сім'ї.

Одне повідомлення про відкриття валютного рахунку суб'єктом декларування або членом його сім'ї надсилається за умови, коли відкрито декілька рахунків в один день в одній установі банку-нерезидента, якщо валютні рахунки відкриті в один день як суб'єктом декларування, так і членом його сім'ї, або якщо валютні рахунки відкриті в різних установах банку-нерезидента, подаються окремі повідомлення стосовно кожної особи чи кожної установи банку-нерезидента.

У разі відмови члена сім'ї надати інформацію суб'єкт декларування надає усю відому інформацію про такий валютний рахунок і установу банку-нерезидента

Суттєва зміна у майновому стані передбачає отримання доходу, придбання майна або здійснення видатку на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року, що становить суму, яка перевищує суму (ПМ×50 грн).

⁴⁴ Порядок інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента: Рішення НАЗК від 06 вересня 2016 року № 20 URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/18.pdf>

При тлумаченні норми слід звернути увагу на те, що декларується саме отримання доходу, придбання майна та здійснення видатку.

Відповідно до статті 334 Цивільного кодексу України право власності у розумінні «придбання майна» виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом. Переданням майна вважається вручення його набувачеві або перевізникові, організації зв'язку тощо для відправлення, пересилання набувачеві майна, відчуженого без зобов'язання доставки.

Якщо доходи/видатки, одержані/здійснені в іноземній валюті, то останні повинні бути перераховані в грошовій одиниці України за валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діяв на дату одержання доходів / здійснення видатків.

Вартість майна, що було придбано суб'єктом декларування, зазначається у грошовій одиниці України відповідно до останньої грошової оцінки майна або — якщо така оцінка не проводилася чи її результати не відомі суб'єкту декларування — на момент набуття майна у власність (як зазначено в документі, на підставі якого було набуто право власності)⁴⁵.

2. Порядок інформування Національного агентства про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, а також про суттєві зміни у майновому стані визначені у Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента: Рішення НАЗК від 06 вересня 2016 року № 20 Національним агентством.

Відповідно до Рішення НАЗК від 10.06.2016 № 3 «Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»⁴⁶ суб'єкти декларування письмово повідомляють НАЗК про суттєві зміни у своєму майновому стані шляхом подання відповідного електронного повідомлення до Реєстру через власний персональний електронний кабінет у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна. Таке електронне повідомлення подається шляхом заповнення відповідної електронної форми.

Варто зауважити, що виправлені повідомлення про суттєві зміни у майновому стані суб'єкта декларування до Реєстру не подаються.

Стаття 52-1. Особливості здійснення заходів фінансового контролю стосовно окремих категорій осіб

1. Стосовно осіб, зазначених у підпунктах «в», «г», «д», «е», «з», «и» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону, які за посадами, що вони займають, належать до кадрового складу розвідувальних органів України та/або займають посади, перебування на яких пов'язане з державною таємницею у зв'язку з безпосереднім здійсненням такими особами оперативного-розшукової, контророзвідувальної, розвідувальної діяльності, а також осіб, які претендують на зайняття таких посад, та осіб, які припинили діяльність, заходи, передбачені розділом VII цього Закону, організовуються і здійснюються у спосіб, що унеможливує розкриття належності таких осіб до відповідних державних органів чи військових формувань, у порядку, що визначається Національним агентством.

Члени сім'ї осіб, зазначених в абзаці першому частини першої цієї статті, які є суб'єктами декларування відповідно до цього Закону, з метою збереження державної

⁴⁵ Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю: Рішення НАЗК 11 серпня 2016 року N 3 URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/1.Rozyasnennya-shhodo-zastosuvannya-okremykh-polozhen-Zakonu-Ukrayiny-Pro-zapobigannya-koruptsiyi-stosovno-zahodiv-finansovogo-kontrolyu-.pdf>

⁴⁶ Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Рішення НАЗК від 10.06.2016 № 3: URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0959-16>

таємниці зазначають дані про таких осіб в обсягах, формі та за змістом, що унеможливають розкриття їх належності до зазначених органів.

Ця стаття не поширюється на посадових осіб, які призначаються та звільняються з посад актами Президента України та Верховної Ради України, що не становлять державної таємниці. Такі особи подають декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в загальному порядку відповідно до розділу VII цього Закону.

{Розділ VII доповнено статтею 52-1 згідно із Законом № 597-VIII від 14.07.2015; в редакції Закону № 140-IX від 02.10.2019}

1. Розвідувальні органи України — спеціально уповноважені законом органи на здійснення розвідувальної діяльності. Розвідувальний орган України може функціонувати як самостійний державний орган, так і у складі центрального органу виконавчої влади⁴⁷

До розвідувальних органів України належать Служба зовнішньої розвідки України, розвідувальний орган Міністерства оборони України, розвідувальний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону (ст. 6 Закону України «Про розвідувальні органи»).

До першої категорії осіб належать представники кадрового складу розвідувальних органів — це військовослужбовців і службовці, які за посадами, що вони займають у цих органах, підпорядкованих їм навчальних закладах та науково-дослідних установах, виконують функціональні обов'язки, безпосередньо пов'язані з розвідувальною діяльністю. Для правильного нормативного тлумачення варто звернутися до тлумачення поняття «розвідувальна діяльність» як діяльність, яка здійснюється спеціальними засобами і методами з метою забезпечення визначених законом органів державної влади розвідувальною інформацією, сприяння реалізації та захисту національних інтересів, протидії за межами України, у тому числі у кіберпросторі, зовнішнім загрозам національній безпеці України⁴⁸.

До другої категорії осіб, на яких поширюється дія цього закону, належать особи, які перебувають на посадах, що пов'язані зі здійсненням оперативно-розшукової, контррозвідувальної, розвідувальної діяльності.

Оперативно-розшукова діяльність — це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів⁴⁹.

Контррозвідувальна діяльність — спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки, яка здійснюється з використанням системи контррозвідувальних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів, спрямованих на попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, розвідувальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на інтереси України⁵⁰.

Розвідувальна діяльність — діяльність, яка здійснюється спеціальними засобами і методами з метою забезпечення визначених законом органів державної влади розвідувальною ін-

⁴⁷ Про розвідувальні органи України: Закон України від 22.03.2001 № 2331-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2331-14>

⁴⁸ Про розвідувальну діяльність: Закон України від 22.03.2001 № 2331-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>

⁴⁹ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

⁵⁰ Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 № 374-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

формацією, сприяння реалізації та захисту національних інтересів, протидії за межами України, у тому числі у кіберпросторі, зовнішнім загрозам національній безпеці України⁵¹

Третьою категорією є особи, які претендують на посади, пов'язані з виконанням зазначених видів діяльності.

Четверта — представляє осіб, які припинили таку діяльність.

До цих осіб застосовується особливий вид фінансового контролю Національним агентством. Ці ж правила поширюються також на членів сім'ї цих осіб.

2. Законодавчого переліку посадових осіб, які призначаються та звільняються з посад актами Президента України та Верховної Ради України немає. Так, Конституцією України (ст.106) визначено, що Президент України призначає двох міністрів — закордонних справ та оборони, вище командування ЗСУ, половину складу Ради Нацбанку та Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, а також третину складу Конституційного Суду України.

Призначає глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях. Призначає персональний склад Ради національної безпеки і оборони України, призначає Секретаря РНБО та голову Служби зовнішньої розвідки

Вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду Верховній Раді свої кандидатури на голову Служби безпеки та генпрокурора, проте остаточно їх затверджують народні депутати. Крім того, Президент призначає керівників ОДА та райдержадміністрацій.

2. Верховна рада України (ст. 85) призначає на посади та звільняє з посад Голови та інших членів Рахункової палати; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови Національного банку України за поданням Президента України; половину складу Ради Національного банку України; половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; членів Центральної виборчої комісії за поданням Президента України, третину складу Конституційного Суду України, керівника апарату Верховної Ради України;

⁵¹ Про розвідувальну діяльність: Закон України від 22.03.2001 № 2331-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>

Розділ VIII

ЗАХИСТ ВИКРИВАЧІВ

Стаття 53. Державний захист викривачів

1. Викривачі, їх близькі особи перебувають під захистом держави.

2. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

3. Для захисту прав та представництва своїх інтересів викривач може користуватися всіма видами правової допомоги, передбаченої Законом України «Про безоплатну правову допомогу», або залучити адвоката самостійно.

Національне агентство в разі звернення викривача:

1) здійснює представництво в суді інтересів викривача у випадках, якщо викривач неспроможний самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження, а представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси викривача, не здійснюють або неналежним чином здійснюють його захист;

2) має право бути присутнім на засіданнях судів усіх інстанцій, у тому числі на закритих судових засіданнях, за умови згоди викривача, в інтересах якого судовий розгляд оголошено закритим;

3) має право звертатися до суду з позовом (заявою) про захист прав і свобод викривачів, брати участь у судовому розгляді справ, провадження в яких відкрито за його позовами (заявами, клопотаннями (поданнями));

4) має право вступати у справи, провадження в яких відкрито за позовами (заявами, клопотаннями (поданнями) викривачів, на будь-якій стадії їх судового розгляду;

5) має право ініціювати незалежно від участі Національного агентства у судовому провадженні перегляд судових рішень у порядку, встановленому законом.

4. Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство, інші спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права та юридичні особи, зазначені у частині другій статті 62 цього Закону, зобов'язані створити захищені анонімні канали зв'язку (канали онлайн-зв'язку, анонімні гарячі лінії, електронні поштові скриньки та інше), через які викривач може здійснити повідомлення, гарантовано зберігаючи свою анонімність. Вимоги до захисту таких каналів зв'язку визначає Національне агентство.

5. Повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону може бути здійснене працівником відповідного органу без зазначення авторства (анонімно).

Вимоги до анонімних повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону та порядок їх розгляду визначаються цим Законом.

Анонімне повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону підлягає розгляду, якщо наведена у ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

Анонімне повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону підлягає перевірці у строк не більше 15 днів від дня його отримання. Якщо у вказаний строк перевірити інформацію, що міститься в повідомленні, неможливо, керівник відповідного органу або його заступник продовжують строк розгляду повідомлення до 30 днів від дня його отримання.

У разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону керівник відповідного органу вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції.

6. Посадові і службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадові особи органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання повідомлення про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів, юридичних осіб, зазначених у частині другій статті 62 цього Закону, зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно, протягом 24 годин, письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

7. Національне агентство здійснює постійний моніторинг виконання закону у сфері захисту викривачів, проводить щорічний аналіз та перегляд державної політики у цій сфері.

Примітка. Близькими особами викривача є особи, зазначені в абзаці четвертому частини першої статті 1 цього Закону.

{Стаття 53 викладена в редакції відповідно до Закону № 98-IX. 140-IX від 17 жовтня 2019 року}

1. Термін «викривач» (аналог англ. «whistleblower») став широко застосовуватися з початку 1970-х років за ініціативи громадського активіста Ральфа Нейдера, використовуючи слова «донощик» («snitch»), «інформатор» («informer»). Крім того, осіб, які розкрили факти корупції, називають викривальники, свистуни, щури, стукачі. Поширеність тієї чи іншої назви в суспільстві залежить від наявності поваги до викривачів. Правове визнання правових гарантій для захисту викривачів свідчить про рівень моральної зрілості суспільства.¹

¹ Правовий захист викривачів / За заг. редакцією Неестеренко О. В., Шостко О. Ю. — Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2016. — 94 с. URL: https://initziativa11.org/wp-content/uploads/2017/02/03_vlppk_Whistleblower-book_color_ukr_light-site.pdf

Викривачі — “сміливці”, які з ризиком для власної кар’єри, репутації, іноді навіть для життя, викривають зловживання і корупційні діяння². Варто зазначити, що визначення «викривач» відповідає рекомендаціям Ради Європи CM/Rec(2014)7 державам-членам про захист інформаторів та Міжнародним принципам законодавства про викривачів міжнародної експертної організації Transparency International.³

Викривачем є особа, яка переконана в достовірності інформації, що базується на фактах, які підтверджено документально, про порушення вимог Закону іншою особою. Проте, якщо інформація недостовірною, особа повинна буде довести, що на момент поширення у неї не було підстав сумніватись у її достовірності. Якщо повідомлення викривача є невмотивованим, орган або посадова особа може повідомити заявникові про відмову у задоволенні його повідомлення.

Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 р. у ст. 33 наголошує на добросовісності та обґрунтованості повідомлень про корупцію. Добросовісність спрямовано на припинення чи запобігання правопорушенню, відвернення шкоди здоров’ю чи безпеці громадян, доквітлю, притягнення винуватих осіб до відповідальності. Добросовісність відсутня, коли мотивом повідомлення є досягнення особистих цілей, неприязні стосунки, помста.

2 Інститут захисту викривачів є важливою гарантією їх активності у викритті корупційних правопорушень. Міжнародні стандарти захисту викривачів містяться в низці міжнародно-правових актів: ст. 33 Конвенції ООН проти корупції, ст. 22 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, ст. 9 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією.⁴

Відповідно до Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р. та Цивільної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією кожна держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно і обґрунтовано повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов’язані з корупцією.

Важливість захисту прав викривачів підтверджено Європейським судом з прав людини в низці своїх рішень: *Guja v. Moldova*, заява №14277/04, рішення Великої палати від 12.02.2008; *Kudeshkina v. Russia*, заява №29492/05, рішення від 29.02.2009; *Heinisch v. Germany*, заява №28274/08, рішення від 21.07.2011. При цьому суд встановив, що на викривачів, які діють добросовісно, поширюється захист передбачений ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод⁵ (тобто, кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу одержувати та передавати інформацію без втручання органів державної влади).

3. До викривачів або їх близьких осіб можуть бути застосовані заходи захисту правоохоронними органами за наявності усних чи письмових погроз, виявлених в ході проведення негласних слідчих й розшукових дій та оперативно-розшукової інформації про підготовку посягання на них. Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ передбачено правові та організаційно-технічні та інші заходи, спрямовані на захист життя, житла, здоров’я та майна

² ШевченкоТ. Хто так і викривачі і від чого їх потрібно захищати? URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/tshevchenko/5796495e29782/>

³ Законопроект про захист викривачів рекомендовано до включення до порядку денного парламенту. Центр демократії та верховенства права оф. веб-сайт.(22 черв. 2017 р.) URL: <https://cedem.org.ua/news/zakonoprojekt-pro-zahyst-vykrivachiv-rekomendovano-do-vklyuchennya-do-poryadku-dennogo-parlamentu/>

⁴ Шостко О.Ю. Правовий захист викривачів корупційних правопорушень. Юридичний науковий електронний журнал. № 3/2017. С. 146-150. URL:<https://initiativa11.org/wp-content/uploads/2017/07/44.pdf>

⁵ Законопроект про захист викривачів рекомендовано до включення до порядку денного парламенту. Центр демократії та верховенства права оф. веб-сайт.(22 черв. 2017 р.) URL: <https://cedem.org.ua/news/zakonoprojekt-pro-zahyst-vykrivachiv-rekomendovano-do-vklyuchennya-do-poryadku-dennogo-parlamentu/>

викривачів від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя. До правових заходів відносять:

- забезпечення конфіденційності відомостей про особу;
- закритий судовий розгляд.

До організаційно-технічних заходів відносять:

- особисту охорону, охорону житла і майна;
- видачу спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;
- за письмовою згодою — використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
- за клопотанням чи згодою — заміну документів та зміна зовнішності;
- за клопотанням чи згодою — зміну місця роботи або навчання з компенсацією різниці у зарплаті;
- за клопотанням чи згодою — переселення в інше місце проживання;
- поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення.

Приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки викривачів або їх близьких осіб (ч. 2 ст. 20 Закону «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві») є:

- заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича;
- звернення керівника відповідного державного органу;
- отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Здійснення заходів безпеки покладається за підслідністю на органи служби безпеки, Державного бюро розслідувань, органи внутрішніх справ, органи Національної поліції або Національне антикорупційне бюро України, у складі структур яких з цією метою створюються спеціальні підрозділи.

4. Гарантії захисту трудових прав викривачів або члена його сім'ї полягають в забороні звільнення або зміни умов праці керівником або роботодавцем.

При цьому слід враховувати, що відповідно до статті 235 Кодексу законів про працю України:

— у разі звільнення без законної підстави або незаконного переведення на іншу роботу, у тому числі у зв'язку з повідомленням про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою, працівник повинен бути поновлений на попередній роботі органом, який розглядає трудовий спір (частина перша цієї статті);

— у разі наявності підстав для поновлення на роботі працівника, який був звільнений у зв'язку із здійсненим ним або членом його сім'ї повідомленням про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою, та за його відмови від такого поновлення орган, який розглядає трудовий спір, приймає рішення про виплату йому компенсації у розмірі шестимісячного середнього заробітку (частина четверта цієї статті).⁶

Гарантії захисту в адміністративному процесі. Національне агентство з питань запобігання корупції (надалі — НАЗК) може бути залучене як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою (ч. 3 ст. 49 Кодексу адміністративного судочинства України).

⁶ Захист викривачів. Оф. веб-сайт НАЗК URL: <https://nazk.gov.ua/zahyst-vykryvachiv>

В адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача (ч. 2 ст. 77 Кодексу адміністративного судочинства України).

Гарантії захисту у цивільному процесі. НАЗК може бути залучене як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою (ч. 2 ст.53 Цивільного процесуального кодексу України).

У справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою обов'язок доказування правомірності прийнятих при цьому рішень, вчинених дій покладається на відповідача (ч. 3 ст. 81 Цивільного процесуального кодексу України).

Гарантії захисту особи, яка оприлюднює інформацію. Посадові та службові особи не підлягають юридичній відповідальності, незважаючи на порушення своїх обов'язків, за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіклію, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіклію (ч. 1 ст. 11 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Вчинення роботодавцем дій, спрямованих на порушення трудових прав працівника за повідомлення останнім про факти корупційних правопорушень за своїм змістом не є корупційним правопорушенням, а за наявності ознак складу злочину, має кваліфікуватися за ст. 172Кримінального кодексу “Грубе порушення законодавства про працю”.

5. Інформація про особу викривача, крім випадків, встановлених законом, не розголошується без його згоди третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування розкритої ним інформації. Розголошення інформації про особу викривача тягне за собою адміністративну відповідальність, передбачену 172-8 КУпАП “Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень” у вигляді накладення штрафу (*від 100 до 150 неоподат. мінімумів доходів громадян*). Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»⁸.

Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність (ст. 222 КПК України)⁹.

Можливість залучення НАЗК до судових проваджень на стороні викривача передбачена ч. 3 ст. 49 Кодексу адміністративного судочинства України та ч. 2 ст. 53 Цивільного процесуального кодексу України.

⁷ Захист викривачів. Оф. веб-сайт НАЗК URL: <https://nazk.gov.ua/zahyst-vykryvachiv>

⁸ . Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 груд. 1984 р.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт.2012 р. № 4651-VIURL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

6. Закон надає широкі повноваження НАЗК спрямованих на запобігання вчиненню корупційних злочинів на стадіях виявлення фактів корупції шляхом роз'яснення, здійснення співпраці із викривачами, вжиття заходів щодо їх правового захисту¹⁰. Зокрема, за письмовими запитами одержувати інформацію від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

Повідомлення надходять через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку. з метою прийому телефонних дзвінків від осіб у НАЗК діє спеціальна телефонна лінія із встановленою формою повідомлення із зазначенням реквізитів:

— інформація про заявника (прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, найменування юридичної особи, контактний номер телефону, реквізити для листування (поштова адреса та/або адреса електронної пошти);

— детальна інформація про факти порушень вимог Закону, що стали підставою для повідомлення на спеціальну телефонну лінію;

— інформація про те, чи звертався заявник з аналогічним повідомленням до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

У разі неможливості встановити суть правопорушення, відповідальна особа пропонує заявнику звернутися до НАЗК письмово або направити повідомлення через офіційний веб-сайт або захищену електронну пошту¹¹.

7. Викривачі можуть подавати як ідентифіковані так і анонімні повідомлення. Ідентифіковане викриття — це повідомлення особи про правопорушення від свого реального імені або передача в будь-якій іншій формі, в якій може бути визначено авторство. При анонімному службовому повідомленні особа не надає жодної інформації про себе або може використовувати вигадане ім'я¹².

Анонімне повідомлення — повідомлення про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» здійснене працівником відповідного органу без зазначення авторства.¹³

Повідомлення може бути як письмовим так і усним. Усні повідомлення надходять через спеціальні телефонні лінії. Письмові відповідно: поштою; від викривача особисто до канцелярії, у скриньку для кореспонденції органу або на особистому прийомі; через веб-сайт органу; засобами електронного зв'язку.

Анонімне повідомлення підлягає розгляду за умови, якщо у ньому вказані:

— дані, які дозволяють ідентифікувати конкретну особу, яка вчинила порушення;

— конкретні відомості про факти і обставини вчинення порушення.

В органах державної влади, а також в юридичних особах приватного та публічного права має бути визначена особа, уповноважена приймати повідомлення про порушення Закону, розглядати їх, а також вирішувати питання про реагування на такі повідомлення у межах процедури, передбаченої законодавством. у ході розгляду повідомлень про порушення Закону доцільно використовувати Методичні рекомендації щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами, затв. рішенням НАЗК від 6 липня 2017 р. №286.

¹⁰ Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / В. С. Ковальський, О. І. Миколенко, Є. Л. Стрельцов, О. І. Клименко. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 380 с. URL: https://yuricom.com/wp-content/uploads/woocomerce_uploads/2018/12/Корупцiя_книга_Ок_оконч-1.pdf

¹¹ Порядок обробки повідомлень про корупцію та повідомлень про порушення вимог Закону України «Про політичні партії в Україні», що надходять до Національного агентства з питань запобігання корупції. Ріш НАЗК від 27 жовт. 2017 р. № 1024 URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0060-18>

¹² Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. — К.: Ваіте, 2018. — 472 с. — С.371. file:///D:/%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0/Downloads/1523446135commentary_corruption_2018%20(1).pdf

¹³ Порядок обробки повідомлень про корупцію та повідомлень про порушення вимог Закону України «Про політичні партії в Україні», що надходять до Національного агентства з питань запобігання корупції. Ріш НАЗК від 27 жовт. 2017 р. № 1024 URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0060-18>

Стаття 53-1. Забезпечення умов для повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону

1. Держава заохочує викривачів та сприяє їм у повідомленні про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону усно та письмово, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку, шляхом звернення до засобів масової інформації, журналістів, громадських об'єднань, професійних спілок.

2. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права та юридичні особи, зазначені в частині другій статті 62 цього Закону, забезпечують викривачам умови для здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону шляхом:

1) впровадження механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону;

2) надання працівникам та особам, які проходять у них службу або навчання або виконують певну роботу, методичної допомоги та консультацій щодо здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону;

3) визначення внутрішніх процедур і механізмів прийняття та розгляду повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, перевірки та належного реагування на такі повідомлення;

4) обов'язкового створення та забезпечення функціонування внутрішніх та регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону.

Стаття 53-2. Порядок здійснення перевірки за повідомленням викривача

1. Викривач самостійно визначає, які канали використовувати для повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, а саме: внутрішні, регулярні або зовнішні канали.

2. Повідомлення має містити фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень цього Закону, які можуть бути перевірені.

3. Повідомлення про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень цього Закону через регулярні або внутрішні канали повідомлення такої інформації підлягає попередній перевірці у строк не більш як десяти робочих днів.

За результатами попередньої перевірки службова особа, відповідальна за її проведення, приймає одне з таких рішень:

призначити проведення внутрішньої (службової) перевірки або розслідування інформації у разі підтвердження фактів, викладених у повідомленні, або необхідності подальшого з'ясування їх достовірності;

передати матеріали до органу досудового розслідування у разі встановлення ознак кримінального правопорушення або до інших органів, уповноважених реагувати на ви-

явлені правопорушення в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України;

закрити провадження у разі невідповідності фактів, викладених у повідомленні.

Викривачу надається детальна письмова інформація про результати попередньої перевірки за його повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону у триденний строк з дня завершення відповідної перевірки.

У разі якщо отримана інформація про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону не належить до компетенції органу або юридичної особи, до якого (якої) вона надійшла, викривач повідомляється про це у триденний строк без проведення попередньої перевірки із роз'ясненням щодо компетенції органів або юридичних осіб, уповноважених на проведення перевірки або розслідування відповідної інформації.

У разі якщо отримана інформація стосується дій або бездіяльності керівника відповідного органу або юридичної особи, до якого (якої) надійшла інформація, така інформація без проведення попередньої перевірки у триденний строк надсилається до Національного агентства, що визначає порядок подальшого розгляду такої інформації.

Внутрішня (службова) перевірка або розслідування за повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону проводиться у строк не більше 30 днів з дня завершення попередньої перевірки. Якщо у зазначений строк перевірити повідомлену інформацію неможливо, керівник відповідного органу або юридичної особи чи його заступник подовжують строк перевірки або розслідування інформації до 45 днів, про що повідомляється викривач.

Проведення внутрішньої (службової) перевірки або розслідування не може бути одіозним, якщо інформація, якою або близьких осіб якої стосується повідомлена інформація.

За результатами внутрішньої (службової) перевірки службова особа, відповідальна за її проведення, приймає одне з таких рішень:

передати матеріали до органу досудового розслідування у разі встановлення ознак кримінального правопорушення або до інших органів, уповноважених реагувати на виявлені правопорушення;

у межах компетенції про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства, інформацію стосовно яких повідомлено, про усунення виявлених порушень, причин та умов вчинення правопорушення, спричинених ними наслідків, а також про здійснення заходів щодо відновлення прав і законних інтересів осіб та відшкодування збитків, шкоди, завданої фізичним та юридичним особам внаслідок допущених порушень.

Матеріали попередньої та внутрішньої (службової) перевірок або розслідувань повідомленої інформації про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень цього Закону зберігаються відповідним органом або юридичною особою протягом трьох років з дня отримання такої інформації.

Інформація про кримінальне правопорушення, одержана органами досудового розслідування, розглядається в порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України.

Інформація про адміністративне правопорушення, одержана органами, уповноважені особи яких мають право складати протоколи про відповідні адміністративні правопорушення, розглядається в порядку, визначеному законом.

Розгляд анонімних повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону здійснюється в порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції».

4. Для повідомлення інформації з обмеженим доступом (крім інформації, яка містить державну таємницю, порядок повідомлення якої визначений законом) викривач може використовувати зовнішні канали повідомлення інформації у разі якщо:

1) повідомлення інформації через внутрішні та регулярні канали не дало ефективних результатів у встановленні для її перевірки або розслідування строк (відмовлено у проведенні перевірки або розслідування повідомленої інформації; виявлені порушення не привели до притягнення чи початку процедури притягнення винних осіб до відповідальності, відновлення порушених прав і свобод осіб, відшкодування завданої шкоди; не вжито заходів щодо припинення діянь або бездіяльності, інформацію про які повідомлено; не вжито заходів щодо запобігання шкоді чи загрозам, інформацію про які повідомлено тощо);

2) внутрішні канали не будуть ефективними, оскільки інформація про шкоду або загрозу суспільним інтересам, що розкривається, належить до інформації, яка згідно із Законом України «Про інформацію» вважається предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати таку інформацію переважає над потенційною шкодою від її поширення;

3) викривача, його близьких осіб звільнено з роботи (посади), піддано дисциплінарному стягненню, вчинено щодо них інші негативні заходи впливу чи заходи дискримінації у зв'язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону;

4) відсутні внутрішні або регулярні канали повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, через які може бути повідомлена відповідна інформація;

5) є реальна загроза знищення документів або доказів, що стосуються поширюваної інформації.

Стаття 53-3. Права та гарантії захисту викривача

1. Права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону.

2. Викривач має право:

1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені цим Законом;

2) подавати докази на підтвердження своєї заяви;

3) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав повідомлення, підтвердження його прийняття і реєстрації;

4) давати пояснення, свідчення або відмовитися їх давати;

5) на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача;

6) на конфіденційність;

7) повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону без зазначення відомостей про себе (анонімно);

8) у разі загрози життю і здоров'ю на забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів;

9) на відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача, витрат на судовий збір;

10) на винагороду у визначених законом випадках;

11) на отримання психологічної допомоги;

12) на звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках;

13) отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування за фактом повідомлення ним інформації.

3. Права та гарантії захисту викривачів поширюються на близьких осіб викривача.

Стаття 53-4. Захист трудових прав викривача

1. Викривачу, його близьким особам не може бути відмовлено у прийнятті на роботу, їх не може бути звільнено чи примушено до звільнення, притягнуто до дисциплінарної відповідальності чи піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, зменшення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону.

До негативних заходів також належать формально правомірні рішення і дії керівника або роботодавця, які носять вибіркового характеру, зокрема, не застосовуються до інших працівників у подібних ситуаціях та/або не застосовувалися до працівника у подібних ситуаціях раніше.

2. У разі відсторонення працівника, який є викривачем, від виконання трудових обов'язків не з його вини оплата праці на період відсторонення здійснюється в розмірі середньої заробітної плати працівника за останній рік.

3. Викривачу, його близьким особам не може бути відмовлено в укладенні чи продовженні договору, трудового договору (контракту), наданні адміністративних та інших послуг у зв'язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону. Забороняється створювати перешкоди викривачу, його близьким особам у подальшому здійсненні ними їх трудової, професійної, господарської, громадської, наукової або іншої діяльності, проходженні ними служби чи навчання, а також вживати будь-яких дискримінаційних заходів у зв'язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону.

4. Викривачу, його близьким особам, права яких порушені всупереч положенням частин першої — третьої цієї статті, гарантується поновлення їх порушених прав.

5. Викривач, його близькі особи, звільнені з роботи у зв'язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, підлягають негайному поновленню на попередній роботі (посаді), а також їм виплачується середній заробіток за час вимушеного прогулу, але не більш як за один рік. Якщо заява про поновлення викривача, його близької особи на роботі (посаді) розглядається більше одного року не з їхньої вини, їм виплачується середній заробіток за весь час вимушеного прогулу.

6. Викривач, його близькі особи, переведені на іншу постійну нижчеоплачувану роботу (посаду) у зв'язку з повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, підлягають негайному поновленню на попередній роботі (посаді), а також їм виплачується різниця в заробітку за час виконання нижчеоплачуваної роботи, але не більш як за один рік. Якщо заява про поновлення викривача, його близької особи на роботі розглядається більше одного року не з їхньої вини, їм виплачується середній заробіток за весь час вимушеного прогулу.

7. У разі наявності підстав для поновлення на роботі працівника, звільненого у зв'язку із здійсненням ним, його близькою особою повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, та за його відмови від такого поновлення йому виплачується грошова компенсація у розмірі шестимісячного середнього заробітку, а в разі неможливості поновлення — у розмірі дворічного середнього заробітку.

Стаття 53-5. Право викривача на конфіденційність та анонімність

1. Заборонено розкривати інформацію про особу викривача, його близьких осіб або інші дані, які можуть ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, третім особам, які не залучаються до розгляду, перевірки та/або розслідування повідомлених ним фактів, а також особам, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені ним факти, крім випадків, установлених законом.

2. У разі якщо законом дозволяється без згоди викривача ухвалення обгрунтованого рішення про розголошення інформації про викривача або інформації, яка може ідентифікувати особу викривача, викривач повинен бути повідомлений про це не пізніше ніж за 18 робочих днів до дня розкриття відповідної інформації шляхом вручення йому повідомлення про ухвалення відповідного рішення під розписку. У повідомленні про розкриття інформації про особу викривача має бути вказано коло осіб, яким буде розголошена інформація, а також підстави такого розголошення.

3. За незаконне розкриття відомостей про викривача настає відповідальність, передбачена законом.

Стаття 53-6. Право викривача на отримання інформації

1. Викривач має право отримувати інформацію про стан та результати розгляду, перевірки та/або розслідування у зв'язку із здійсненим ним повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону.

2. Інформація, передбачена частиною першою цієї статті, надається викривачу за його заявою органом, юридичною особою, посадовою або службовою особою, відповідальною за розгляд, проведення перевірки та/або розслідування у зв'язку із здійсненим викривачем повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, не пізніше п'яти днів після отримання заяви, а також за кінцевими результатами розгляду, перевірки та/або розслідування.

Стаття 53-7. Винагорода викривачу

1. Право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину.

2. Розмір винагороди становить 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або розміру завданих державі збитків від злочину після ухвалення обвинувального вироку суду. Розмір винагороди не може перевищувати трьох тисяч мінімальних заробітних плат, установлених на час вчинення злочину.

3. У випадках повідомлення декількома викривачами різної інформації про один і той самий корупційний злочин, у тому числі інформації, що доповнює відповідні факти, розмір винагороди розподіляється у рівних частинах між такими викривачами.

Стаття 53-8. Юридична відповідальність викривача

1. Викривач не несе юридичної відповідальності за повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, поширення зазначеної у повідомленні інформації, незважаючи на можливе порушення таким повідомленням своїх службових, цивільних, трудових чи інших обов'язків або зобов'язань.

2. Повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону не може розглядатися як порушення умов конфіденційності, передбачених цивільним, трудовим або іншим договором (контрактом).

3. Викривач звільняється від цивільно-правової відповідальності за майнову та/або моральну шкоду, завдану внаслідок здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, крім випадку здійснення завідомо неправдивого повідомлення. У разі неумисного повідомлення викривачем недостовірної інформації вона підлягає спростуванню у порядку, визначеному Цивільним кодексом України.

Стаття 53-9. Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері захисту викривачів

1. До повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері захисту викривачів належать:

1) організація роботи внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, отримання та організація розгляду повідомленої через такі канали інформації;

2) співпраця з викривачами, забезпечення дотримання їхніх прав та гарантій захисту, передбачених законом;

3) надання працівникам відповідного органу чи юридичної особи або особам, які проходять у них службу чи навчання, чи виконують певну роботу, методичної допомоги та консультацій щодо повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону та захисту викривачів, проведення внутрішніх навчань з цих питань.

2. На виконання повноважень у сфері захисту викривачів уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції мають право:

1) витребувати від інших структурних підрозділів відповідного органу чи юридичної особи документи, у тому числі ті, що містять інформацію з обмеженим доступом (крім державної таємниці), та робити чи отримувати їх копії;

2) викликати та опитувати осіб, дій або бездіяльності яких стосуються повідомлені викривачем факти, у тому числі керівника, заступників керівника органу, установи, організації;

3) звертатися до Національного агентства щодо порушених прав викривача, його близьких осіб;

4) вносити подання керівнику відповідного органу чи юридичної особи про притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності за порушення цього Закону;

5) виконувати інші визначені законом повноваження, спрямовані на всебічний розгляд повідомлень викривачів та захист їхніх прав та свобод.

Керівники та заступники керівників відповідних підрозділів чи відповідальні посадові особи, до повноважень яких належить організація роботи внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, отримання та організація розгляду повідомленої через них інформації, співпраця з викривачами, підзвітні і відповідальні у своїй діяльності лише перед керівником відповідного органу чи юридичної особи.

Керівник уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції має визначити окрему особу, відповідальну за реалізацію повноважень із захисту викривачів

{Розділ VIII викладений в редакції відповідно до Закону № 98-IX. 140-IX від 17 жовтня 2019 року}

ІНШІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ і ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Стаття 54. Заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування

1. Державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування забороняється одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

2. Незаконне одержання від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошових коштів або іншого майна, нематеріальних активів, майнових переваг, пільг чи послуг за наявності підстав тягне за собою відповідальність відповідних посадових осіб державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

1. Ст. 6 Конституція України визначає, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. При цьому органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Поняття «органів державної влади» охоплює міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим, державні органи, що здійснюють регулювання діяльності суб'єктів природних монополій регулювання ринку цінних паперів, державні органи приватизації, місцеві органи виконавчої влади (Закон України від 18.02.1992 № 2132-ХІІ «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності»).

2. На відміну від органів державної влади, що представляють державу Україну, у ст. 140 Конституції України визначається місце та сутність органів місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради. Виступаючи органами, яким делеговані державно-владні повноваження органи державної влади та органи місцевого самоврядування не мають права приймати пільги, переваги та майно.

3. Бюджетні установи мають право отримувати благодійні внески, гранти та дарунки. Утім, стосується це лише бюджетних установ, визначених Порядком отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування, затвердженим постановою КМУ від 04.08.2000 № 1222. На органи державної влади дія Порядку не поширюється. Водночас Мін'юст у листі від 15.02.2018 р. № 5512/100-2-18/7.3.1 констатує, що у разі отримання благодійної допомоги, форми якої будуть характеризуватися такими правовими ознаками як :

1) безкорисливість, що свідчить про надання допомоги на благо інших без будь-якої вигоди;

2) добровільність – діяльність, яка здійснюється за вільним волевиявленням благодійника, без будь-якого примусу та втручання з боку суб'єктів владних повноважень;

3) цільова спрямованість – наявність конкретної мети, в межах напрямків і порядку, встановлених Законами України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про Державний бюджет України на 2019 рік», БКУ, тоді до зазначених дій не може бути застосована заборона, передбачена ст. 54 Закону № 1700.

Процедуру передачі особами, зазначеними у пунктах 1 і 2 частини першої статті 3 Закону № 1700-VII, дарунків, отриманих ними як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям, у яких уповноважені особи працюють або які представляють, визначено Порядком передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1195.

4. Суб'єкта декларування можна притягнути до відповідальності за вчинення корупційних злочинів визначених у примітці до статті 45 Кримінального кодексу України визначено, що корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 даного Кодексу у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2.

Адміністративна відповідальність настає за вчинення правопорушень, передбачених Розділом 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», а саме статтями: 172 -4, 172 -5, 172 -6, 172-7, 172— 8, 172— 9, 172 -9-1, 172— 9-2.

Стаття 55. Антикорупційна експертиза

1. З метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення проводиться антикорупційна експертиза.

2. Обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією.

Міністерство юстиції України визначає порядок і методологію проведення ним антикорупційної експертизи, а також порядок оприлюднення її результатів.

3. Обов'язковій антикорупційній експертизі, яка проводиться Міністерством юстиції України, підлягають усі проекти нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Кабінету Міністрів України.

4. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів здійснюється Міністерством юстиції України згідно із затвердженим ним щорічним планом. Вказана експертиза здійснюється щодо законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України у таких сферах:

- 1) прав та свобод людини і громадянина;**
- 2) повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;**
- 3) надання адміністративних послуг;**
- 4) розподілу та витрачання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів;**
- 5) конкурсних (тендерних) процедур.**

Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів державних органів, нормативно-правові акти яких підлягають державній реєстрації, здійснюється під час такої реєстрації.

5. Національне агентство може проводити за власною ініціативою у встановленому ним порядку антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України.

Для проведення Національним агентством антикорупційної експертизи Кабінет Міністрів України надсилає йому проекти усіх відповідних нормативно-правових актів.

Національне агентство інформує відповідний комітет Верховної Ради України або Кабінет Міністрів України про проведення антикорупційної експертизи відповідного проекту нормативно-правового акта, що є підставою для зупинення процедури його розгляду або прийняття, але на строк не більше десяти днів.

Громадська рада при Національному агентстві залучається до проведення ним антикорупційної експертизи.

6. Результати антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів у разі виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, підлягають обов'язковому оприлюдненню на офіційному веб-сайті органу, який проводив відповідну експертизу.

7. За ініціативою фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб може проводитися громадська антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів.

Проведення громадської антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів, проектів нормативно-правових актів, а також оприлюднення її результатів здійснюються за рахунок відповідних фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб або інших джерел, не заборонених законодавством.

8. Результати антикорупційної експертизи, в тому числі громадської, підлягають обов'язковому розгляду суб'єктом видання (прийняття) відповідного акта, його правонаступником або суб'єктом, до якого перейшли відповідні нормотворчі повноваження у даній сфері.

9. Національне агентство здійснює періодичний перегляд законодавства на наявність у ньому корупціогенних норм та надає Міністерству юстиції України пропозиції щодо включення їх до плану проведення антикорупційної експертизи, передбаченого частиною четвертою цієї статті. До проведення зазначеного моніторингу Національне агентство може залучати громадські об'єднання, наукові установи, в тому числі на умовах державного замовлення на підставі відкритого конкурсу.

1. У сучасних теоретичних моделях корупції, на яких базуються виконані в останні роки дослідження корупції в країнах з перехідною економікою, стан законодавства визнається важливим чинником корупційної поведінки. Так, неякісне законодавство провокує корупційні дії осіб, уповноважених на виконання функцій держави, або ж полегшує реалізацію їхніх корисливих інтересів усупереч суспільним, зловживаючи при цьому повноваженнями. Як свідчить аналіз нормативно-правових актів України, правове регулювання в Україні здійснюється певною мірою хаотично і безсистемно, що створює передумови для "конструювання" посадовцями вигідних для себе владних повноважень або створення можливостей діяти на власний розсуд. Навіть якщо правове регулювання здійснюється, як може здатися на перший погляд, на належному рівні, воно досить часто містить істотні прогалини, що дозволяє деяким посадовцям зловживати відсутністю повного і однозначного визначення меж їхніх повноважень.

З прийняттям Закону України "Про запобігання корупції" створено законодавчі передумови для запровадження та здійснення антикорупційної експертизи.

Із положень ч. 1 ст. 55 цього Закону випливає, що антикорупційній експертизі може підлягати чинний нормативно-правовий акт чи проект будь-якого нормативно-правового акту.

Проте законодавець виділяє ті проекти, які обов'язково підлягають експертизі (ч. 2, 3 ст. 55 цього Закону), ті, антикорупційну експертизу яких за власною ініціативою може проводити Національне агентство з питань запобігання корупції, і ті, антикорупційна експертиза яких проводиться за ініціативою фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб (ч. 7 ст. 55 цього Закону).

Основне завдання антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів полягає у виявленні в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення.

Антикорупційна експертиза – це спеціальне дослідження, під час якого уповноважені законодавством України особи здійснюють діяльність із виявлення у чинних нормативно-правових актів, проектах таких актів положень, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень (корупціогенні чинники), та розроблюють рекомендації щодо їх усунення.

Антикорупційна експертиза вперше була законодавчо закріплена у ст. 13 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009. у цій статті зазначалося, що з метою виявлення у проектах нормативно-правових актів норм, що можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення спеціально уповноважений орган (особа) з питань антикорупційної політики проводить антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів.

Антикорупційна експертиза проводиться за методологією, визначеною Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 29.12.2018 № 3223 «Про забезпечення реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції повноважень щодо проведення антикорупційної експертизи».

Основною метою антикорупційної експертизи, яка проводиться Національним агентством, є виявлення корупціогенних факторів у положеннях проектів НПА та розроблення рекомендацій стосовно їх усунення. Завданнями антикорупційної експертизи проектів НПА є:

- 1) відбір для проведення антикорупційної експертизи проектів НПА, за сферою правового регулювання (змістом) та з урахуванням потенційної наявності/відсутності корупціогенних факторів;
- 2) виявлення в проектах НПА корупціогенних факторів;
- 3) визначення можливості усунення (мінімізації) корупціогенних факторів на основі оцінки ступеню їх корупціогенності;
- 4) підготовка рекомендацій щодо способів усунення (мінімізації) корупціогенних факторів у проекті НПА;
- 5) підготовка рекомендацій практичного характеру щодо усунення (мінімізації) корупціогенних факторів у діяльності суб'єкта затвердження (ухвалення, прийняття) проекту НПА та/або суб'єктів правовідносин, які пропонується ним врегулювати.

Висновки обов'язкової антикорупційної експертизи, що проводиться Міністерством юстиції України, чи громадської антикорупційної експертизи проектів НПА чи НПА можуть враховуватись працівниками апарату Національного агентства при проведенні ними антикорупційної експертизи.

Проведення антикорупційної експертизи здійснюється на основі таких принципів:

- незалежність та неупередженість працівника апарату Національного агентства, який проводить антикорупційну експертизу;
- повнота та всебічність антикорупційної експертизи.

2. Антикорупційну експертизу проводять фахівці Департаменту з питань правосуддя та національної безпеки Міністерства юстиції України, а також Комітет Верховної Ради Украї-

ни, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією. Чинне законодавство передбачає можливість проведення антикорупційної експертизи НАЗК (ч. 7 ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції»).

Антикорупційна експертиза може проводитись щодо таких нормативно-правових актів або їх проектів:

— законів, які регулюють найважливіші суспільні відносини, визначають суб'єктивні права, встановлюють юридичні обов'язки та відповідальність за порушення загальнообов'язкових правил поведінки суб'єктів таких відносин;

— нормативно-правових актів Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що встановлюють порядок (процедури) реалізації органами державної влади окремих владних повноважень, пов'язаних із забезпеченням реалізації прав і виконанням обов'язків фізичних та юридичних осіб;

— нормативно-правових актів місцевих органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, що встановлюють порядок виконання окремих державних функцій або надання державних послуг;

— інших нормативно-правових актів, які встановлюють юридичні процедури, що забезпечують реалізацію суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків фізичних і юридичних осіб.

Порядок проведення антикорупційної експертизи регламентовано наказом Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 (із змінами і доповненнями). Цей вид дослідження здійснюється відповідно до методології проведення антикорупційної експертизи, визначеною законодавством.

Антикорупційна експертиза є комплексною діяльністю, що включає такі етапи: перший – загальна оцінка проекту нормативно-правового акта (або чинного документа); другий – антикорупційна оцінка положень проекту нормативно-правового акта (або чинного документа); третій – підготовка висновку та розроблення рекомендацій щодо усунення корупціогенних чинників, які зазначаються у висновку фахівця.

Антикорупційна експертиза складається із таких етапів:

- 1) проведення первинної оцінки проекту НПА за сферою правового регулювання тощо;
- 2) встановлення потенційної наявності корупціогенних факторів;
- 3) проведення антикорупційної експертизи;
- 4) здійснення системного аналізу проекту НПА із застосуванням індикаторів корупціогенності;
- 5) ідентифікація корупціогенних факторів та оцінка ступеню їх корупціогенності;
- 6) підготовка Висновку антикорупційної експертизи.

У ч. 4 ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції» конкретизовано, що антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів здійснюється щодо законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України у таких сферах:

- 1) прав та свобод людини і громадянина;
- 2) повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 3) надання адміністративних послуг;
- 4) розподілу та витрачання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів;
- 5) конкурсних (тендерних) процедур.

У процесі антикорупційної експертизи виявляють і оцінюють такі основні корупціогенні чинники:

— невинуватене встановлення чи надмірне розширення дискреційних повноважень органів публічної влади, службових осіб;

— встановлення (закріплення) надмірних (невиправдано завищених) вимог до фізичних та юридичних осіб, які реалізують суб'єктивні права і виконують юридичні обов'язки у взаємодії з органами публічної влади;

— відсутність або нечіткість адміністративних процедур;

— відсутність або помилки при конкурсних (аукціонних, тендерних) процедурах;

— нечітке визначення функцій, обов'язків, прав і відповідальності службових осіб;

— невиправдані цілі та пріоритети, що характеризуються потребою системного підходу й оцінки норм проекту нормативно-правового акту, а в цілому, з точки зору поставленої мети та пріоритетів для визначення прийняття проекту нормативно-правового акту на підставі закону та відповідності реальній потребі у регулюванні;

— наявність прогалин у нормативно-правовому регулюванні.

Проводячи антикорупційну експертизу, визначають ступінь внутрішньої узгодженості й доступності для розуміння, аналізують дотримання процедури підготовки проекту нормативно-правового акту.

У разі виявлення під час проведення антикорупційної експертизи юридично-технічних помилок проекту нормативно-правового акту, звертають увагу на ступінь їх застосування, оскільки сукупно вони можуть бути елементами, що створюють корупціогенні чинники. До таких помилок належать:

1) юридичні колізії нормативних приписів, що містяться в одному нормативно-правовому акті або в різних нормативно-правових актах, у тому числі невідповідність змісту нормативних приписів положенням нормативно-правового акту більшої юридичної сили (наприклад, під час виявлення колізій необхідно досконало проаналізувати не тільки проект нормативно-правового акту, а й нормативні акти різних рівнів за подібними відносинами та галузями, виявити, чи існують законодавчо встановлені правила вибору пріоритетної норми, наскільки вони відповідають дійсності. Якщо таких правил немає, фахівець готує висновок про наявність корупціогенного чинника);

2) видання проекту нормативно-правового акту органом чи службовою особою з перевищенням своєї компетенції;

3) порушення установленної процедури прийняття, підписання, опублікування і набрання чинності проекту нормативно-правового акту;

4) порушення встановленої форми проекту нормативно-правового акту;

5) порушення вимог нормопроектувальної техніки під час підготовки проекту нормативно-правового акту;

6) технічні помилки в тексті, пропущення слів, розділових знаків тощо.

Здійснюючи антикорупційну експертизу, також аналізують системність урегулювання відносин, визначають, наскільки врегульовано чинним законодавством предмет регулювання, визначений у проекті нормативно-правового акту.

Виявляючи наявність у проекті нормативно-правового акту корупціогенних чинників, враховується, що ознаки більшості чинників взаємопов'язані між собою. Таким чином, одна і та сама ознака корупціогенності (конкретний нормативний припис) може свідчити про наявність у проекті нормативно-правового акту різних корупціогенних чинників.

Наприклад, нормативний припис, що надає службовій особі право витребувати у фізичних та юридичних осіб додаткові матеріали та інформацію на свій розсуд, без конкретизації мети, строків і підстав для прийняття такого рішення, залежно від змісту проекту нормативно-правового акту може бути ознакою безпідставного встановлення дискреційних повноважень та недосконалої адміністративних процедур. у такому разі оцінення нормативного припису здійснюється відносно до кожного корупціогенного чинника, до якого він може бути віднесений.

3. Порядок проведення антикорупційної експертизи визначений наказом Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 «Деякі питання проведення антикорупційної експертизи».

Порядок визначає механізм проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів з метою запобігання вчиненню корупційних правопорушень через наявність у законодавстві корупціогенних факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень.

Завданнями антикорупційної експертизи є:

1) проведення комплексного дослідження нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів з метою виявлення корупціогенних факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень;

2) підготовка обґрунтованих висновків щодо наявності або відсутності у нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів корупціогенних норм, надання пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення.

Узагальнені результати проведення антикорупційної експертизи включаються до щорічного звіту про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції.

4. Антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів здійснюється щодо законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України у таких сферах:

1) прав та свобод людини і громадянина;

2) повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

3) надання адміністративних послуг;

4) розподілу та витрачання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів;

5) конкурсних (тендерних) процедур.

Антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів проводиться згідно зі щорічним планом, що затверджується Міністерством юстиції України до 31 грудня.

План проведення антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів на відповідний рік складається структурним підрозділом, до повноважень якого віднесено проведення антикорупційної експертизи, на підставі пропозицій, обґрунтованих необхідністю проведення антикорупційної експертизи, які подаються структурними підрозділами апарату Міністерства юстиції та формується з урахуванням пропозицій, що надійшли від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та громадян.

У разі надходження додаткових пропозицій, обґрунтованих необхідністю проведення антикорупційної експертизи, затверджений щорічний план підлягає відповідному коригуванню.

Результати антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів протягом десяти календарних днів оприлюднюються на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України. Результати антикорупційної експертизи нормативно-правового акта зазначаються у висновку про державну реєстрацію, доопрацювання, відмову в державній реєстрації відповідного акта.

5. Антикорупційна експертиза проводиться за методологією проведення антикорупційної експертизи, яка визначена наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5 «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи». Методологією визначаються типові види, критерії та способи оцінки, а також способи виявлення та усунення корупціогенних факторів у нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів. Під корупціогенним фактором розуміється це здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії

з іншими нормами сприяти вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Під час проведення експертизи здійснюються виявлення та оцінка таких корупціогенних факторів:

1) нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг;

3) відсутність або нечіткість адміністративних процедур;

4) відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур.

6. Усунення виявлених корупціогенних факторів може здійснюватись шляхом:

1) конкретизації положень нормативно-правового акту або його проекту;

2) включення до нормативно-правового акту (проекту) відсильних норм, що передбачають необхідність використання положень інших нормативно-правових актів;

3) відображення в нормативно-правовому акті (проекті) розгорнутих (повних) процедур.

Для здійснення антикорупційної експертизи можуть залучатися в установленому порядку фахівці державних органів, інших підприємств, установ, організацій, а також експерти міжнародних організацій, представників громадських об'єднань (за їх згодою).

У висновку антикорупційної експертизи чинного нормативно-правового акту зазначається:

1) назва, реквізити та найменування органу, що прийняв такий нормативно-правовий документ;

2) підстава для проведення антикорупційної експертизи (як правило, це пункт плану проведення Міністерством юстиції України антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів на відповідний рік);

3) перелік нормативно-правових актів, використаних під час експертизи;

4) висновок щодо наявності або відсутності у нормативно-правовому акті корупціогенних факторів. При цьому наводяться конкретні положення нормативно-правового акта, які містять корупціогенний фактор, з обов'язковим обґрунтуванням таких висновків або зазначається про відсутність в акті таких чинників;

5) рекомендації щодо усунення корупціогенних факторів;

6) найменування структурного підрозділу Міністерства юстиції, що проводив експертизу.

6. При деякій подібності антикорупційної експертизи до судової експертизи (проведення останньої регламентовано Законом України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-VII (із змінами і доповненнями)), антикорупційна – не є видом судових експертиз. Судова експертиза проводиться за необхідності вирішення певних питань за допомогою спеціальних знань у галузях науки, техніки, ремесла. Частина 1 ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України містить пряму заборону проведення експертизи для з'ясування питань права. Сутністю ж антикорупційної експертизи є аналіз норм права, вивчення і порівняння низки чинних нормативно-правових актів. Тобто антикорупційна експертиза полягає у юридичному аналізі положень проекту нормативного документу (чинного нормативно-правового акту), у результаті якого фахівець готує висновок, що ураховується під час прийняття рішення щодо можливості схвалення (видання) цього акту.

7. Крім проведення антикорупційної експертизи, що здійснюється Міністерством юстиції України та НАЗК, коментований закон визнає право фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб проводитися громадська антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів. Перелік конкретних суб'єктів ініціативи проведення громадської антикорупційної експертизи не є визначеним, тобто з кло-

потанням про проведення такої експертизи може звернутися будь-яка фізична особа, будь-яке громадське об'єднання або юридична особа.

Перш за все це стосується діяльності громадських рад, які діють майже при всіх органах виконавчої влади. Громадські ради мають таке право, передбачене Постановою Кабінету Міністрів України “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” від 3 листопада 2010 року № 996, проте механізмів сприяння проведенню антикорупційної громадської експертизи проектів нормативно-правових актів законодавством поки не визначено.

Громадські ради відповідно до Постанови КМУ № 996 є тим часовим консультатив-но-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органу, сприяння врахуванню органом громадської думки під час формування та реалізації державної політики.

Чинне законодавство покладає відповідні зобов'язання на органи виконавчої влади щодо надання проектів нормативно-правових актів громадським радам для здійснення антикорупційної експертизи, врахування пропозицій за результатами експертизи громадських рад, оприлюднення результатів врахування, обґрунтування відхилення пропозиції тощо.

Важливою особливістю громадської антикорупційної експертизи є визначення в абзаці 2 ч. 7 ст. 55 Закону конкретних джерел її фінансування – це кошти відповідних фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб або інших джерел, не заборонених законодавством.

Стаття 56. Спеціальна перевірка

1. Стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, перелік яких затверджується Національним агентством, проводиться спеціальна перевірка, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто.

Спеціальна перевірка не проводиться щодо:

1) кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України, кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та на посади сільських, селищних, міських голів, старост;

{Абзац третьої частини першої статті 56 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1848-VIII від 09.02.2017}

2) громадян, які призиваються на військову службу за призовом осіб офіцерського складу та на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або залучаються до виконання обов'язків за посадами, передбаченими штатами воєнного часу;

3) претендентів, які перебувають на посадах в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування та призначаються в порядку переведення чи просування по службі на посади в межах того ж органу або призначаються в порядку переведення на посади в інших державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування;

4) претендентів, які перебувають на посадах в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, що припиняються, та призначаються в порядку переведення на роботу до інших органів, до яких переходять повноваження та функції органів, що припиняються;

5) осіб при розгляді питання про включення їх до списку народних засідателів або присяжних.

У разі якщо призначення, обрання чи затвердження на посади здійснюється місцевою радою, спеціальна перевірка проводиться у встановленому цим Законом порядку стосовно призначених, обраних чи затверджених на відповідні посади осіб.

У разі якщо призначення особи на посаду прокурора відбувається відповідно до розділу II «Прикінцеві і перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури», спеціальна перевірка проводиться у встановленому цим Законом порядку стосовно призначеної особи на посаду прокурора. у разі якщо така особа не пройде спеціальної перевірки або не надасть згоди на проведення спеціальної перевірки, вона підлягає негайному звільненню з посади особою, уповноваженою законом приймати рішення про звільнення прокурора.

{Частина першу статті 56 доповнено абзацом дев'ятим згідно із Законом № 113-IX від 19.09.2019}

2. Організація проведення спеціальної перевірки покладається на керівника (заступника керівника) державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або їх апарату, на зайняття посади в якому претендує особа, крім випадків, установлених законом. Для забезпечення організації проведення спеціальної перевірки керівник відповідного державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або їх апарату може визначити відповідальний структурний підрозділ.

Особливості організації проведення спеціальної перевірки щодо кандидатів на посаду судді визначаються Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Щодо кандидатів на посади члена Вищої ради правосуддя, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, обрання яких здійснюється з'їздом суддів України, з'їздом адвокатів України, всеукраїнською конференцією прокурорів, з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, організація проведення спеціальної перевірки покладається на секретаріат Вищої ради правосуддя, секретаріат Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідно.

{Частина другу статті 56 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 1798-VIII від 21.12.2016}

Щодо кандидатів на зайняття інших посад, призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, організація проведення спеціальної перевірки покладається відповідно на Главу Адміністрації Президента України, Керівника Апарату Верховної Ради України, Міністра Кабінету Міністрів України або їх заступників.

Організація проведення спеціальної перевірки у новостворених державних органах покладається на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби, до моменту утворення у такому новоствореному органі відповідального за це структурного підрозділу.

3. Спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в частині першій цієї статті, зокрема щодо:

1) наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної відповідальності, в тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її зняття, погашення;

2) факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за пов'язані з корупцією правопорушення;

3) достовірності відомостей, зазначених у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- 4) наявності в особи корпоративних прав;
- 5) стану здоров'я (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я), освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання;
- 6) відношення особи до військового обов'язку;
- 7) наявності в особи допуску до державної таємниці, якщо такий допуск необхідний згідно з кваліфікаційними вимогами до певної посади;
- 8) поширення на особу заборони займати відповідну посаду, передбаченої положеннями Закону України «Про очищення влади».

Кандидат на посаду, стосовно якого спеціальна перевірка вже проводилася, при призначенні в порядку переведення на посаду до іншого державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування повідомляє про це відповідний орган, який в установленому порядку запитує інформацію щодо її результатів.

Примітка. Посадами, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, є посади Президента України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, першого заступника або заступника міністра, члена Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, його першого заступника або заступника, члена Центральної виборчої комісії, члена Вищої ради правосуддя, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, народного депутата України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Уповноваженого із захисту державної мови, члена Національної комісії зі стандартів державної мови, Директора Національного антикорупційного бюро України, Генерального прокурора, його першого заступника та заступника, Голови Національного банку України, його першого заступника та заступника, члена Ради Національного банку України, Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, його першого заступника та заступника, Постійного Представника Президента України в Автономній Республіці Крим, його першого заступника та заступника, радника або помічника Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, посади, які належать до посад державної служби категорії «А» або «Б», та посади, які частиною першою статті 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої — третьої категорій, а також посади суддів, прокурорів і слідчих, керівників, заступників керівників державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, їх апаратів та самостійних структурних підрозділів, керівників, заступників керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення, а також посади, що підлягають заміщенню вищим офіцерським складом військовослужбовців.

{Примітка до статті 56 із змінами, внесеними згідно із Законами № 889-VIII від 10.12.2015, № 1540-VIII від 22.09.2016, № 1798-VIII від 21.12.2016, № 2704-VIII від 25.04.2019}

1. Спеціальна перевірка є комплексом обов'язкових організаційно-правових заходів, спрямованих на підвищення якості відбору кандидатів на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, шляхом комплексного вивчення інформації про особу, яка бажає обіймати ці посади. Спеціальна перевірка проводиться відносно категорій осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища (перелік визначається у примітці до статті 56 цього Закону). в абзаці другому частини 1 статті 56 Закону надається вичерпний перелік посад, щодо яких не проводиться спеціальна перевірка, зокрема щодо:

1) кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України, кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та на посади сільських, селищних, міських голів, старост;

2) громадян, які призиваються на військову службу за призовом осіб офіцерського складу та на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або залучаються до виконання обов'язків за посадами, передбаченими штатами воєнного часу;

3) претендентів, які перебувають на посадах в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування та призначаються в порядку переведення чи просування по службі на посади в межах того ж органу або призначаються в порядку переведення на посади в інших державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування;

4) претендентів, які перебувають на посадах в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, що припиняються, та призначаються в порядку переведення на роботу до інших органів, до яких переходять повноваження та функції органів, що припиняються;

5) осіб при розгляді питання про включення їх до списку народних засідателів або присяжних.

2. Про те не проведення спеціальної перевірки вказаних вище осіб ще не означає відсутність їх перевірки. Просто така перевірка здійснюється в інших, спрощених формах, які визначені законодавством про вибори Президента України, про вибори народних депутатів України, законодавством про військову службу та мобілізацію, законодавством про судоустрій і статус судів та процесуальне законодавство тощо.

3. Організація проведення спеціальної перевірки покладається на керівника (заступника керівника) державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або їх апарату, на зайняття посади в якому претендує особа, крім випадків, передбачених Порядком проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком. Для забезпечення організації проведення спеціальної перевірки керівник відповідного державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або їх апарату може визначити відповідальний структурний підрозділ. Організація проведення спеціальної перевірки щодо претендентів на зайняття посад, призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, покладається відповідно на Главу Адміністрації Президента України, Керівника Апарату Верховної Ради України, Міністра Кабінету Міністрів України або їх заступників.

Організація проведення спеціальної перевірки у новоутворених державних органах до моменту утворення у таких органах відповідального структурного підрозділу покладається на Національне агентство України з питань державної служби.

Особливості організації проведення спеціальної перевірки щодо кандидатів на посаду судді визначаються Законом України «Про судоустрій і статус судів».

Законом України «Про Вищу раду правосуддя» передбачено, що для участі у процедурі обрання (призначення) членів Вищої ради правосуддя кандидат на посаду члена Вищої ради правосуддя серед інших документів подає згоду на проведення спеціальної перевірки. Секретаріат Вищої ради правосуддя забезпечує проведення спеціальної перевірки стосовно кандидатів для обрання членами Вищої ради правосуддя відповідними з'їздами або конференцією. Секретаріат Вищої ради правосуддя передає органу, який скликає відповідний з'їзд або конференцію, висновок про результати спеціальної перевірки, а також висновок про відповідність кандидата та його документів вимогам, встановленим вказаним вище Законом.

4. Об'єктом спеціальної перевірки є відомості про особу, перелік яких визначено в частині 3 статті 56 Закону, що коментується. Інші відомості, як правило, не підлягають збиранню і перевірці. Разом з тим, перед переліком стоїть слово «зокрема», що вказує про те, що цей перелік не є вичерпним. Наприклад, об'єктами перевірки можуть бути також відомості про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, про зміну нею громадянства у минулому, достовірності відомостей, які особа подала в декларації родинних зв'язків, тощо.

Важливим компонентом спеціальної перевірки є встановлення наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної відповідальності, в тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її зняття, погашення.

5. Особа, яка претендує на посади уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та щодо якої здійснюється спеціальна перевірка, до призначення або обрання на посаду зобов'язана подавати в установленому законом порядку декларацію за минулий рік, причому з достовірними відомостями, передбачено у частинах 1 і 4 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції». Рішенням НАЗК «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» намічено початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій. Порядок проведення такого контролю також затверджено рішенням вказаного агентства.

6. Претенденти на посади, стосовно яких спеціальна перевірка вже проводилася, під час призначення в порядку переведення на посаду до іншого державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування письмово повідомляють про це відповідному органу із зазначенням найменування органу, яким організовано проведення такої перевірки. Керівник (заступник керівника) державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або їх апарату, на зайняття посади в якому претендує особа, не пізніше наступного робочого дня після одержання повідомлення від претендента на посаду надсилає запит про надання копії довідки про результати спеціальної перевірки до органу, де проводилася така перевірка. Копія зазначеної довідки надається відповідним державним органом, органом влади Автономної Республіки Крим, органом місцевого самоврядування протягом п'яти робочих днів з дня одержання запиту. Питання про призначення претендента на посаду розглядається після отримання копії такої довідки.

Стаття 57. Порядок проведення спеціальної перевірки

1. Спеціальна перевірка проводиться за письмовою згодою особи, яка претендує на зайняття посади, у строк, що не перевищує двадцяти п'яти календарних днів з дня надання згоди на проведення спеціальної перевірки.

У разі ненадання особою такої згоди питання щодо призначення її на посаду не розглядається.

Порядок проведення спеціальної перевірки та форма згоди на проведення спеціальної перевірки затверджуються Кабінетом Міністрів України.

2. Для проведення спеціальної перевірки особа, яка претендує на зайняття посади, подає до відповідного органу:

- 1) письмову згоду на проведення спеціальної перевірки;
- 2) автобіографію;
- 3) копію паспорта громадянина України;
- 4) копії документів про освіту, вчені звання та наукові ступені;
- 5) медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України щодо перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я;
- 6) копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);
- 7) довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

Особа, яка претендує на зайняття посади, також подає до Національного агентства в порядку, визначеному частиною першою статті 45 цього Закону, декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Особи, зазначені в абзаці сьомому частини першої статті 56 цього Закону, подають передбачені цією частиною статті документи для проведення спеціальної перевірки протягом трьох робочих днів з дня відповідного обрання або затвердження.

3. Після одержання письмової згоди особи, яка претендує на зайняття посади, на проведення спеціальної перевірки орган, на посаду в якому претендує особа, не пізніше наступного дня надсилає до відповідних державних органів, до компетенції яких належить проведення спеціальної перевірки відомостей, передбачених у частині третій статті 56, або до їх територіальних органів (за наявності) запит про перевірку відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття відповідної посади, за формою, яку затверджує Кабінет Міністрів України.

Запит підписує керівник органу, на посаду в якому претендує особа, а в разі його відсутності — особа, яка виконує обов'язки керівника, або один з його заступників відповідно до розподілу функціональних обов'язків.

До запиту додаються копії документів, зазначених у частині другій цієї статті.

Щодо кандидатів на зайняття посад (крім посади судді), призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, такий запит надсилається до відповідних державних органів (їх територіальних органів) відповідно Главою Адміністрації Президента України, Керівником Апарату Верховної Ради України, Міністром Кабінету Міністрів України (їх заступниками або іншою визначеною ними посадовою особою) через центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби.

4. Спеціальна перевірка проводиться:

1) Національною поліцією і Державною судовою адміністрацією України — щодо відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності, наявність судимості, її зняття, погашення;

{Пункт 1 частини четвертої статті 57 із змінами, внесеними згідно із Законом № 766-VIII від 10.11.2015}

2) Міністерством юстиції України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку — щодо наявності в особи корпоративних прав;

3) Національним агентством — щодо наявності у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, відомостей про кандидата, а також щодо достовірності відомостей, зазначених особою у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік;

4) центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, відповідним органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації — щодо відомостей про стан здоров'я кандидата (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я);

5) центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти, відповідним органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації, центральним органом виконавчої влади, якому підпорядкований навчальний заклад, керівником навчального закладу — щодо освіти, наявності у кандидата наукового ступеня, вченого звання;

6) Службою безпеки України — щодо наявності в особи допуску до державної таємниці, а також щодо відношення особи до військового обов'язку (в частині персонально-якісного обліку військовозобов'язаних Служби безпеки України);

7) Міністерством оборони України, військовими комісаріатами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя — щодо відношення особи до військового обов'язку (за винятком випадків персонально-якісного обліку військовозобов'язаних Служби безпеки України).

До проведення спеціальної перевірки можуть бути залучені інші центральні органи виконавчої влади або спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції з метою перевірки відомостей про особу, зазначених у цій статті, або достовірності документів, передбачених цією статтею.

1. Початковим моментом, з якого починається термін проведення спеціальної перевірки, є наступний день після написання письмової згоди особою, яка претендує на зайняття посади. Вказана заява подається разом із заявою про призначення особи на посаду, у разі конкурсного добору згода подається протягом трьох днів з дати одержання кандидатом повідомлення про результати конкурсу, у разі ненадання згоди претендента на посаду спеціальна перевірка не проводиться і питання про призначення на відповідну посаду не розглядається. Спеціальна перевірка проводиться у строк, що не перевищує 25 календарних днів з дати надання згоди на її проведення. На сьогодні відсутній порядок продовження вказаного строку, так само як відсутні санкції за його порушення (утім, це не виключає можливості дисциплінарної відповідальності відповідних суб'єктів за недбале ставлення до служби, що проявилось в порушенні строків проведення спеціальної перевірки, особливо у випадках, коли це порушення мало грубий та/або систематичний характер).

2. У Додатку 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 171 «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» затверджується форма Згоди на проведення спеціальної перевірки. Також вказаною постановою затверджується Запит про перевірку відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття посади, яка передбачає зайняття відповідального або особливо відповідального становища, або посади з підвищеним корупційним ризиком, і Довідка про результати спеціальної перевірки.

Положення щодо проведення спеціальної перевірки також містяться в інших нормативно-правових актах, в тому числі у Порядку розгляду питань, пов'язаних з підготовкою і внесенням подань щодо осіб, призначення на посаду та звільнення з посади яких здійснюється Верховною Радою України, Президентом України або Кабінетом Міністрів України чи по-

годжується з Кабінетом Міністрів України; Положенні про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу; Положенні про Національне агентство України з питань державної служби .

3. Склад документів, який необхідний для проведення спеціальної перевірки особа, яка претендує на зайняття посади, подає до відповідного органу, включає:

1) письмову згоду на проведення спеціальної перевірки – у згоді зазначається прізвище, ім'я та по батькові, дата і місце народження, адреса місця реєстрації та фактично проживання, реєстраційний номер облікової картки платника податків, вказується посада, на яку претендує особа, та державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим чи органу місцевого самоврядування, згода на проведення спеціальної перевірки відомостей щодо особи, у тому числі відомостей, поданих особисто, дата та підпис. у разі відсутності реєстраційного номера облікової картки платника податків додається копія сторінки паспорта з відміткою про наявність права здійснювати будь-які платежі за серією та номером паспорта (для осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку у паспорті);

2) автобіографію – форма автобіографії законодавством не встановлюється. Як правило, її пишуть у довільній формі, від руки, але подати надруковану автобіографію також не заборонено. у автобіографії зазначається прізвище, ім'я, по батькові, дата і місце народження, місце проживання; прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання батьків; у хронологічній послідовності з якого часу почав (-ла) працювати, ким де, коли; повідомлення про адреси всіх підприємств і установ, де працював (-ла), причини зміни місця роботи; коли призивався на службу в Збройні Сили, де і на якій посаді проходив службу; сімейний стан, коли одружився (-лася); прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, місце народження дружини (чоловіка), дівоче прізвище дружини; інші близькі родичі, які проживають спільно з особою: батько, мати, рідні брати і сестри дружини (чоловіка), діти, рік і місце їх народження, місце їх роботи (якщо батьки пенсіонери, повідомляється місце останньої роботи і посаду) і адреса проживання; чи була особа та її чоловік (дружина) за кордоном; чи був хтось з родичів особи або родичів чоловіка (дружини) в іноземному громадянстві; чи притягувалася особа, чи її чоловік (дружина) до кримінальної чи адміністративної відповідальності; дата заповнення біографії та підпис особи, яка її написала.

На практиці нерідко використовують форму Особової картки державного службовця та Інструкцію щодо її заповнення, затверджені наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05 серпня 2016 р. № 156. Ці документи досить інформативні, і передбачають подання більшої частини інформації, яка може мати значення для проходження та просування по службі;

3) копію паспорта громадянина України – під копією паспорта громадянина України слід розуміти світлокопії (ксерокопії) всіх його сторінок;

4) копії документів про освіту, вчені звання та наукові ступені – під документами про освіту слід розуміти відповідні атестати, сертифікати, дипломи й інші документи, що видаються закладами освіти, зокрема, документом про загальну освіту можуть бути: свідоцтво про базову загальну середню освіту та атестат про повну загальну середню освіту, а також інші документи виді атестатів та сертифікатів; документом про закінчення закладу вищої освіти може бути диплом молодшого бакалавра, диплом бакалавра; диплом спеціаліста, диплом магістра та інші дипломи. До документів про вчене звання належать – диплом доцента, диплом старшого наукового співробітника, диплом старшого дослідника, диплом професора. До документів про науковий ступень належать – диплом кандидата наук, диплом доктора філософії, диплом доктора мистецтва, диплом доктора наук;

5) медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України щодо перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я – медичну довідку про проходження обов'язкових попереднього та періодичного психіатричних оглядів, форма якої затверджена наказом МОЗ України від 17 січня 2002 р. № 12 та сертифікат про проходження профілактичного наркологічного огляду, форма якого затверджена наказом МОЗ України від 28 листопада 1997 р. № 339;

б) копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних) – копії: військового квитка особи рядового, сержантського і старшинського складу; посвідчення офіцера і генерала; посвідчення прапорщика (мічмана);

7) довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності) – у довідці, зразок якої визначений Порядком організації та забезпечення режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 року № 939, зазначається: прізвище, ім'я, по батькові, коли та яким документом надано право доступу до відомостей, які становлять державну таємницю, за якою формою, до якого терміну дійсна довідка, прізвище, ім'я, по батькові та підпис керівника режимно-секретного органу, який видав довідку, та печатка цього органу.

4. Особа, яка претендує на посади уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та щодо якої здійснюється спеціальна перевірка, зобов'язана подати до Національного агентства в порядку, визначеному частиною першою статті 45 цього Закону, декларацію за минулий рік, яка заповнюється на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції декларацію за формою, що визначається вказаним вище агентством.

У разі якщо призначення, обрання чи затвердження на посади здійснюється місцевою радою, спеціальна перевірка проводиться у встановленому цим Законом порядку стосовно призначених, обраних чи затверджених на відповідні посади осіб. Вказані особи повинні подати передбачені цією частиною статті документи для проведення спеціальної перевірки протягом трьох робочих днів з дня відповідного обрання або затвердження.

5. Після одержання письмової згоди особи, яка претендує на зайняття посади, на проведення спеціальної перевірки орган, на посаду в якому претендує особа, не пізніше наступного дня надсилає до відповідних державних органів, до компетенції яких належить проведення спеціальної перевірки відомостей, передбачених у частині третій статті 56, або до їх територіальних органів (за наявності) запит по перевірку відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття відповідної посади. у Додатку 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 171 «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» визначено зразок Форми запиту про перевірку відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття посади, яка передбачає зайняття відповідального або особливо. Запит підписує керівник органу, на посаду в якому претендує особа, а в разі його відсутності – особа, яка виконує обов'язки керівника, або один з його заступників відповідно до розподілу функціональних обов'язків.

До запиту додаються копії документів, зазначених у частині другій цієї статті: письмової згоди на проведення спеціальної перевірки; автобіографії; паспорта громадянина України; документів про освіту, вчені звання та наукові ступені; довідки про проходження обов'язкових попереднього та періодичного психіатричних оглядів; сертифікату про проходження

профілактичного наркологічного огляду; військового квитка особи рядового, сержантського і старшинського складу, посвідчення офіцера і генерала, посвідчення прапорщика (мічмана) (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

6. Перевірка відомостей щодо претендента на посаду під час проведення спеціальної перевірки проводиться:

1) Державною судовою адміністрацією України, територіальними управліннями державної судової адміністрації в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та м. Севастополі — щодо наявності в Єдиному державному реєстрі судових рішень відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності. Надсилається запит встановленої форми з такими додатками: копія згоди на проведення спеціальної перевірки; копія паспорта громадянина України; копія автобіографії претендента на посаду.

Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та порядок доступу до судових рішень регламентується законами України «Про доступ до судових рішень», «Про судоустрій і статус суддів», рішенням Вищої ради правосуддя від 19 квітня 2018 р. № 1200/0/15-18 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень» та іншими нормативно-правовими актами.

2) Національною поліцією, головними управліннями Національної поліції в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та м. Севастополі – щодо наявності судимості, її знаття, погашення. Надсилається запит встановленої форми з такими додатками: копія згоди на проведення спеціальної перевірки; копія паспорта громадянина України; копія автобіографії претендента на посаду.

3) Міністерством юстиції України, головними територіальними управліннями юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та м. Севастополі – щодо наявності в особі корпоративних прав. Надсилається запит встановленої форми з такими додатками: копія згоди на проведення спеціальної перевірки; копія паспорта громадянина України; копія автобіографії претендента на посаду.

4) Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку – щодо наявності в особі корпоративних прав. Варто зазначити, що згідно з частиною другою статті 39 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» інформація про власників значних пакетів (10 відсотків і більше) акцій подається Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку та емітентові цінних паперів особою, яка веде облік права власності на акції емітента у депозитарній системі України, у строки, порядку та за формою, що встановлені Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Територіальні органи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку не мають доступу до інформації про власників значних пакетів (10 відсотків і більше) акцій. Надсилається запит встановленої форми з такими додатками: копія згоди на проведення спеціальної перевірки; копія паспорта громадянина України; копія автобіографії претендента на посаду.

5) Міністерством юстиції України, головними територіальними управліннями юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та м. Севастополі – щодо наявності в Єдиному державному реєстрі осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади», відомостей про претендента на посаду. Надсилається запит встановленої форми з такими додатками: копія згоди на проведення спеціальної перевірки; копія паспорта України; копія автобіографії претендента; запит про видачу витягу з Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади»; копія заяви про проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади» (якщо кандидат раніше проходив перевірку відповідно до Закону України «Про очищення влади», то замість заяви надається копія довідки про результати перевірки.).

6) Національним агентством з питань запобігання корупції – щодо наявності у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, відомостей про кандидата, а також щодо достовірності відомостей, зазначених особою у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік. Надсилається запит встановленої форми з такими додатками: копія згоди на проведення спеціальної перевірки; копія паспорта громадянина України; копія автобіографії претендента на посаду; запит про видачу витягу з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Також повинна бути наявна електронна декларація на сайті Національного агентства з питань запобігання корупції із зазначенням точної назви посади, на яку претендує особа, яка охоплює рік, що передує року проведення спеціальної перевірки.

7) Міністерством охорони здоров'я України, відповідними органами виконавчої влади Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації – щодо відомостей про стан здоров'я кандидата (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я). Надсилається запит встановленої форми з такими додатками: копія згоди на проведення спеціальної перевірки; копія паспорта громадянина України; копія автобіографії претендента; копія медичної довідки про проходження обов'язкових попереднього та періодичного психіатричних оглядів; копія сертифікату про проходження профілактичного наркологічного огляду.

8) Міністерством освіти і науки України, відповідними органами виконавчої влади Автономної Республіки Крим, структурними підрозділами обласної, Київської та Севастопольської міської держадміністрації, центральними органами виконавчої влади, яким підпорядкований навчальний заклад, керівниками навчальних закладів – щодо освіти, наявності у претендента на посаду наукового ступеня, вченого звання. Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 10 вересня 2012 р. № 986 «Про Порядок проведення спеціальної перевірки відомостей щодо освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання у осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» затверджено Порядок проведення спеціальної перевірки відомостей щодо освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання у осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також визначено Перелік органів, уповноважених здійснювати спеціальну перевірку відомостей щодо освіти, наукових ступенів, вчених звань.

9) Службою безпеки України, управліннями Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та м. Севастополі – щодо наявності в особи допуску до державної таємниці, а також щодо відношення особи до військового обов'язку (в частині персонально-якісного обліку військовозобов'язаних Служби безпеки України). Запит надсилається, якщо кандидат перебуває на військовому обліку в Службі безпеки України та якщо має довідку про надання допуску до державної таємниці з такими додатками: копія згоди на проведення спеціальної перевірки; копія паспорта громадянина України; копія автобіографії претендента; копія військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); копія військового квитка особи рядового, сержантського і старшинського складу, посвідчення офіцера і генерала, посвідчення прапорщика (мічмана), якщо кандидат перебуває на військовому обліку в СБУ; копія довідки про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

10) Міністерством оборони України, військовими комісаріатами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя – щодо відношення особи до військового обов'язку (за винятком випадків персонально-якісного обліку військовозобов'язаних Служби без-

пеки України). Надсилається запит встановленої форми з такими додатками: копія згоди на проведення спеціальної перевірки; копія автобіографії претендента; копія військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); копія військового квитка особи рядового, сержантського і старшинського складу, посвідчення офіцера і генерала, посвідчення прапорщика (мічмана) (у разі його наявності). Вказаний Запит надсилається також щодо жінок та осіб, які заявляють, що не є військовозобов'язаними (для перевірки зазначеної інформації).

7. Спеціальна перевірка проводиться у разі надходження до уповноваженого органу від органу державної влади або органу місцевого самоврядування запиту щодо перевірки наявності у кандидата освіти, наукового ступеня, вченого звання.

До запиту додаються копії: письмової згоди кандидата на проведення спеціальної перевірки; автобіографії; паспорта; документів про освіту державного зразка (у тому числі виданих навчальними закладами інших держав, визнаних в Україні в установленому порядку), вчені звання, наукові ступені (з відповідними додатками); документ, що підтверджує зміну прізвища особи (за наявності). у разі відсутності одного з вищезазначених документів або оформлення неналежним чином запиту уповноважений орган залишає без розгляду документи, надані для проведення спеціальної перевірки, про що у триденний строк листом повідомляється відповідний орган, що направив запит, із зазначенням причин залишення документів без розгляду.

Спеціальної перевірка проводиться протягом семи днів з дати надходження до уповноваженого органу належно оформленого запиту та доданих до нього документів. Спеціальна перевірка відомостей про наявність освіти, наукового ступеня, вченого звання здійснюється з використанням даних Єдиної державної електронної бази з питань освіти та/або інформації, наданої навчальними закладами, державними архівними та науковими установами. Інформація про результати спеціальної перевірки підписується керівником уповноваженого органу або заступником керівника відповідно до розподілу функціональних обов'язків. Уповноважений орган, що здійснює спеціальну перевірку, у разі надходження від кандидатів зауважень стосовно результатів спеціальної перевірки надає їм письмову відповідь протягом десяти днів з дати надходження зауважень. Інформація про результати спеціальної перевірки та документи щодо її проведення є конфіденційними, якщо вони не містять відомостей, що становлять державну таємницю.

До проведення спеціальної перевірки можуть бути залучені інші центральні органи виконавчої влади або спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції з метою перевірки відомостей про особу, зазначених у цій статті, або достовірності документів, передбачених цією статтею.

Стаття 58. Результати проведення спеціальної перевірки

1. Інформація про результати спеціальної перевірки, підписана керівником органу, що проводив перевірку, а в разі його відсутності – особою, яка виконує його обов'язки, або заступником керівника органу відповідно до розподілу функціональних обов'язків, подається до органу, який надіслав відповідний запит, у семиденний строк з дати надходження запиту.

Під час проведення спеціальної перевірки між органами (підрозділами), які її проводять, можуть здійснюватися взаємодія та обмін відомостями щодо особи, зокрема щодо осіб, які претендують на зайняття посад, перебування на яких становить державну таємницю. Такі взаємодія й обмін здійснюються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

2. Рішення про призначення (обрання) або про відмову у призначенні (обранні) на посаду, пов'язану із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, приймається після проведення спеціальної перевірки.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки факту розбіжностей у поданих претендентом на посаду автобіографії та/або декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік посадовою особою (органом), яка (який) організовує проведення спеціальної перевірки, надається можливість претенденту на посаду протягом п'яти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом та/або виправити таку розбіжність.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки відомостей про претендента на посаду, які не відповідають встановленим законодавством вимогам для зайняття посади, посадова особа (орган), яка (який) здійснює призначення (обрання) на цю посаду, відмовляє претенденту у призначенні (обранні) на посаду.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки та розгляду вищезначених пояснень претендента на посаду факту подання ним підроблених документів або неправдивих відомостей посадова особа (орган), яка (який) здійснює призначення (обрання) на цю посаду, повідомляє протягом трьох робочих днів про виявлений факт правоохоронні органи та відмовляє претенденту у призначенні (обранні) на посаду.

Особа, щодо якої за результатами спеціальної перевірки встановлено обставини, які є підставою для відмови у призначенні (обранні) на посаду, вважається такою, що не пройшла спеціальну перевірку.

Повноваження особи, зазначеної в абзаці восьмому частини першої статті 56 цього Закону, достроково припиняються без припинення повноважень депутата ради, а відповідна особа звільняється з відповідної посади без прийняття рішення відповідної ради у випадку, якщо вона не пройшла спеціальну перевірку або не надала у встановлений цим Законом строк згоди на проведення спеціальної перевірки.

Рішення про відмову у призначенні (обранні) на посаду за результатами спеціальної перевірки може бути оскаржено до суду.

3. Орган, на посаду в якому претендує особа, на підставі одержаної інформації готує довідку про результати спеціальної перевірки за формою, затвердженою Кабінетом Міністрів України. Щодо кандидатів на зайняття посад (крім посади судді), призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, таку довідку готує відповідний структурний підрозділ Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України або Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Особи, щодо яких проведена спеціальна перевірка, мають право на ознайомлення з довідкою про результати спеціальної перевірки та в разі незгоди з результатами перевірки можуть подати відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування свої зауваження у письмовій формі. Ці зауваження підлягають розгляду у семиденний строк з дня їх надходження.

Інформація про результати спеціальної перевірки та документи щодо її проведення є конфіденційними, якщо вони не містять відомостей, що становлять державну таємницю.

Документи, що були подані особою, яка претендувала на зайняття посади, для проведення спеціальної перевірки, у разі призначення (обрання) її на посаду передаються для зберігання в особовій справі, а в разі відмови у призначенні (обранні) на посаду повертаються цій особі під розписку, крім випадків, коли встановлено неправдивість цих документів, та інших випадків, передбачених законом.

Довідка про результати спеціальної перевірки додається до документів, поданих особою, або до особової справи, якщо прийнято рішення про її призначення (обрання) на посаду.

1. Коментована стаття встановлює порядок використання результатів перевірки. Претендент на посаду, щодо якого за результатами спеціальної перевірки встановлено обставини, які є підставою для відмови у призначенні (обранні) на посаду, вважається таким, що не пройшов спеціальної перевірки. Повноваження особи, призначення, обрання чи затвердження на посади здійснюється місцевою радою, достроково припиняються без припинення повноважень депутата ради, а відповідна особа звільняється з відповідної посади без прийняття рішення відповідної ради у випадку, якщо вона не пройшла спеціальну перевірку або не надала у встановлений цим Законом строк згоди на проведення спеціальної перевірки.

2. Результати спеціальної перевірки оформляються органом, на посаду в якому претендує особа, або Національним агентством України з питань державної служби у новоутворених державних органах, у вигляді Довідки про результати спеціальної перевірки, за формою, яка визначена у додатку 3 до Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 171 .

Довідку про результати спеціальної перевірки підписує керівник органу, який проводить перевірку, а в разі його відсутності — особа, яка виконує обов'язки керівника, або його заступник відповідно до розподілу функціональних обов'язків.

Щодо кандидатів на зайняття посад (крім посади судді), призначення (обрання) на які здійснюється Президентом України, Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, таку довідку готує відповідний структурний підрозділ Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України або Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Щодо кандидатів на посаду судді, таку довідку готує відповідний структурний підрозділ Вищої кваліфікаційної комісія суддів України.

3. Претенденти на посади, щодо яких проведена спеціальна перевірка, мають право на ознайомлення з довідкою про результати такої перевірки та в разі незгоди з її результатами можуть подати відповідному органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування свої зауваження у письмовій формі. Зауваження у семиденний строк з дня їх надходження підлягають розгляду керівником відповідного органу або його заступником відповідно до розподілу функціональних обов'язків, за результатами якого особі надається письмова відповідь. Рішення про відмову у призначенні (обранні) на посаду за результатами спеціальної перевірки може бути оскаржено до суду в порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України.

Інформація про результати спеціальної перевірки та документи щодо її проведення є конфіденційними, якщо вони не містять відомостей, що становлять державну таємницю. Довідка про результати спеціальної перевірки додається до документів, поданих претендентом на посаду, або особової справи, якщо прийнято рішення про його призначення (обрання) на посаду.

4. Довідка про результати проведення спеціальної перевірки щодо претендентів на посади у новоутворених державних органах передається Національним агентством України з питань державної служби до відповідального структурного підрозділу таких органів після його утворення, а до утворення підрозділу її копія – суб'єктові призначення. Документи, що подані претендентом на посаду для проведення спеціальної перевірки, у разі призначення (обрання) його на посаду передаються для зберігання в особовій справі, а в разі відмови у призначенні (обранні) на посаду повертаються претендентові на посаду під розписку. Ці документи він може особисто отримати у посадової особи (органу), яка (який) організовує проведення спеціальної перевірки.

У разі встановлення під час проведення спеціальної перевірки неправдивості поданих претендентом на посаду документів та в інших випадках, передбачених законом, такі документи не підлягають поверненню.

Інформація про результати спеціальної перевірки та документи щодо її проведення є конфіденційними, якщо вони не містять відомостей, що становлять державну таємницю.

Стаття 59. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

1. Відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, що формується та ведеться Національним агентством. Відомості про осіб, які входять до особового складу органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, належність яких до вказаних органів становить державну таємницю, та яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, вносяться до розділу з обмеженим доступом Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, порядок його формування та ведення затверджуються Національним агентством.

Відомості про фізичних осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження з Державної судової адміністрації України до Національного агентства електронної копії рішення суду, яке набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру судових рішень.

Відомості про накладення дисциплінарного стягнення за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження до Національного агентства від кадрової служби державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, а також підприємства, установи та організації завіреної в установленому порядку паперової копії наказу про накладення дисциплінарного стягнення.

2. Інформація з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, про внесення відомостей про особу до зазначеного реєстру або про відсутність відомостей про таку особу подається:

на запит державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з метою проведення спеціальної перевірки відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

на запит правоохоронних органів у разі необхідності отримання такої інформації в рамках кримінального або адміністративного провадження або на запит прокурора в рамках здійснення нагляду за додержанням вимог і застосуванням законів;

у разі звернення фізичної особи (уповноваженої нею особи) або уповноваженого представника юридичної особи щодо отримання відомостей про себе або юридичну особу, яку він представляє.

3. Національне агентство забезпечує оприлюднення на своєму офіційному веб-сайті відомостей з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, протягом трьох робочих днів після їх внесення до реєстру.

Відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про фізичну особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення:

1) прізвище, ім'я, по батькові;

2) місце роботи, посада на час вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

3) склад корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

4) вид покарання (стягнення);

5) спосіб вчинення дисциплінарного корупційного проступку;

6) вид дисциплінарного стягнення.

Відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про юридичну особу, до якої застосовано заходи кримінально-правового характеру:

1) назва;

2) юридична адреса, код в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців;

3) склад корупційного правопорушення, у зв'язку з вчиненням якого застосовано заходи кримінально-правового характеру;

4) вид застосованих заходів кримінально-правового характеру.

Зазначені відомості не належать до конфіденційної інформації про особу та не можуть бути обмежені в доступі.

1. Постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 171 «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, і внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» на Міністерство юстиції України було покладено повноваження щодо продовження забезпечення ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та надання інформації з нього.

1 лютого 2019 року на підставі спільного наказу від 16 січня 2019 року № 140/5/4/19 «Про передачу нематеріального активу – бази даних» між Міністерством юстиції України та Національним агентством з питань запобігання корупції був підписаний Акт приймання-передачі нематеріального активу – бази даних «Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення». Положення про Реєстр затверджене рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції № 166 від 09.02.2018 року (далі – Положення).

Відповідно до даного рішення держателем та адміністратором Реєстру є Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), що відповідає змісту п. 9 ч. 1 ст. 11, п. 3 ч. 4 ст. 57 та ч. 1 ст. 59 Закону України «Про запобігання корупції».

Зареєстрований користувач може отримати довідку стосовно себе на основі персональних даних, що містяться в електронному цифровому підписі. Підставою для внесення відомостей до Реєстру є:

1) для фізичних осіб – електронна копія рішення суду, яке набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру судових рішень або засвідчена в установленому порядку паперова копія розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення;

2) для юридичних осіб – електронна копія рішення суду, яке набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру судових рішень.

До Реєстру вносяться такі відомості про особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності останнього);
- 2) число, місяць, рік народження;
- 3) місце народження;
- 4) паспортні дані (серія (за наявності) та номер паспорта, ким і коли виданий);
- 5) реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності);
- 6) місце проживання (для іноземців, осіб без громадянства — місце проживання за межами України);
- 7) місце роботи, посада на час вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- 8) стаття (частина статті) Кримінального кодексу України або Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідно до якої особу притягнуто до відповідальності;
- 9) склад корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;
- 10) дата набрання законної сили судовим рішенням про притягнення особи до відповідальності за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення;
- 11) дата, номер судового рішення, номер судової справи, найменування суду, який ухвалив (постановив) судове рішення про притягнення особи до відповідальності за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення;
- 12) вид покарання (стягнення), суть задоволення позовних вимог;
- 13) підстава та дата зняття, погашення судимості;
- 14) реквізити розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення;
- 15) спосіб вчинення дисциплінарного проступку;
- 16) вид дисциплінарного стягнення;
- 17) підстава та дата зняття дисциплінарного стягнення.

Підставою для вилучення з Реєстру відомостей про юридичну особу, до якої застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, є ухвала суду про звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру за визначеними у статті 96-5 Кримінального кодексу України обставинами.

У разі виявлення фізичною або юридичною особою стосовно себе помилок у відомостях, що містяться у Реєстрі, такі особи письмово звертаються до Реєстратора, який вживає заходів щодо перевірки інформації та у разі підтвердження факту помилки здійснює заходи щодо її усунення, про що письмово повідомляє цю фізичну або юридичну особу.

Реєстратор зобов'язаний протягом тридцяти робочих днів з дня внесення до Реєстру відомостей про фізичну особу, яка вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, повідомити таку особу про її права, визначені Законом України «Про захист персональних даних».

Відомості з Реєстру надаються у вигляді витягу з Реєстру та інформаційної довідки.

Стаття 60. Вимоги щодо прозорості та доступу до інформації

1. Особам, зазначеним у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, а також особам, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, забороняється:

{Абзац перший частини першої статті 60 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1975-VIII від 23.03.2017}

1) відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;

2) надавати несвочасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону.

{Частина перша статті 60 із змінами, внесеними згідно із Законом № 140-IX від 02.10.2019}

2. Не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом інформація про:

1) розміри, види благодійної та іншої допомоги, що надається фізичним та юридичним особам чи одержується від них особами, зазначеними в пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, або державними органами, органами місцевого самоврядування;

{Пункт 1 частини другої статті 60 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1975-VIII від 23.03.2017, № 140-IX від 02.10.2019}

2) розміри, види оплати праці, матеріальної допомоги та будь-яких інших виплат з бюджету або за рахунок технічної або іншої допомоги в рамках реалізації в Україні програм (проектів) у сфері запобігання, протидії корупції особам, зазначеним у пункті 1, пунктах «а» і «в» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, а також одержані цими особами за правочинами, які підлягають обов'язковій державній реєстрації, а також подарунки, які регулюються цим Законом;

{Пункт 2 частини другої статті 60 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1975-VIII від 23.03.2017, № 140-IX від 02.10.2019}

3) передачу в управління належних особам підприємств та корпоративних прав, що здійснюється в порядку, передбаченому цим Законом;

4) конфлікт інтересів осіб, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, та заходи з його врегулювання.

1. Доступ до інформації є однією з складових права на інформацію, яке закріплене ст. 34 Конституції України: «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

Міжнародні нормативно-правові акти також визначають «право на інформацію». Так, ст. 19 Загальної декларації прав людини визначає, що «кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися свої переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів».

Досвід правового регулювання інформаційних відносин у зарубіжних країнах та міждержавному рівні свідчить про те, що основний акцент робиться на регламентації доступу до інформації про діяльність держави та її органів, а також до інформації, що перебуває в їх володінні

Порядок надання інформації фізичним та юридичним особам регулюється різними нормативно-правовими актами, а саме Законами України:

– «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII;

– «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2001 р. № 2939-VI;

- «Про звернення громадян» від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР;
- «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 р. № 3262-IV;
- «Про державну таємницю» від 21.01.1994 № 3855-ХІІ.

Крім того, розроблені та прийняті відомчі нормативно-правові акти, які регулюють порядок доступу фізичних та юридичних осіб до публічної інформації, наприклад:

- Інструкція про порядок забезпечення доступу до публічної інформації в органах прокуратури України, затверджена Наказом Генеральної прокуратури України від 18.04.2018 № 75;
- Інструкція про забезпечення доступу до публічної інформації в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, затверджена Наказом Міністерства оборони України від 13.06.2017 № 319;
- Інструкція про забезпечення доступу до публічної інформації у ДСНС України, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 24.11.2015 № 1477 тощо.

Так, право на доступ до публічної інформації гарантується:

- 1) обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом;
- 2) визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє;
- 3) максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації;
- 4) доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством;
- 5) здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації;
- 6) юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію» інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

2. Не допускаються збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. Кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом.

3. За рівнем доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом.

Інформацією з обмеженим доступом є: 1) конфіденційна інформація; 2) таємна інформація; 3) службова інформація.

Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населен-

ня, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо він правомірне оприлюднив її раніше. При цьому інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо немає законних підстав для обмеження у доступі до такої інформації, які існували раніше.

4. Не може бути обмежено доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно. При дотриманні вимог, передбачених частиною другою цієї статті, зазначене положення не поширюється на випадки, коли оприлюднення або надання такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобігання злочину.

До інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості:

1) про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;

2) про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей;

3) про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

4) про факти порушення прав і свобод людини, включаючи інформацію, що міститься в архівних документах колишніх радянських органів державної безпеки, пов'язаних з політичними репресіями, Голодомором 1932-1933 років в Україні та іншими злочинами, вчиненими представниками комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;

5) про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

5-1) щодо діяльності державних та комунальних унітарних підприємств, господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі або територіальній громаді, а також господарських товариств, 50 і більше відсотків акцій (часток) яких належать господарському товариству, частка держави або територіальної громади в якому становить 100 відсотків, що підлягають обов'язковому оприлюдненню відповідно до закону;

б) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Також не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», крім відомостей, зазначених в абзаці четвертому частини першої статті 47 вказаного Закону.

Обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої необмежений.

Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом.

Розділ X

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Стаття 61. Загальні засади запобігання корупції у діяльності юридичної особи

1. Юридичні особи забезпечують розробку та вжиття заходів, які є необхідними та обґрунтованими для запобігання і протидії корупції у діяльності юридичної особи.

2. Керівник, засновники (учасники) юридичної особи забезпечують регулярну оцінку корупційних ризиків у її діяльності і здійснюють відповідні антикорупційні заходи. Для виявлення та усунення корупційних ризиків у діяльності юридичної особи можуть залучатися незалежні експерти, зокрема для проведення аудиту.

3. Посадові та службові особи юридичних осіб, інші особи, які виконують роботу та перебувають з юридичними особами у трудових відносинах, зобов'язані:

1) не вчиняти та не брати участі у вчиненні корупційних правопорушень, пов'язаних з діяльністю юридичної особи;

2) утримуватися від поведінки, яка може бути розціненою як готовність вчинити корупційне правопорушення, пов'язане з діяльністю юридичної особи;

3) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи;

4) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про випадки вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень іншими працівниками юридичної особи або іншими особами;

5) невідкладно інформувати посадову особу, відповідальну за запобігання корупції у діяльності юридичної особи, керівника юридичної особи або засновників (учасників) юридичної особи про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів.

1. Відповідно до ст. 80 ЦК України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Відповідно до ст. 91 ЦК України, вона наділяється цивільною правосдатністю і дієздатністю, тобто має такі ж цивільні права та обов'язки як і фізична особа, крім тих, які, за своєю природою, можуть належати лише людині.

В залежності від порядку створення юридичні особи поділяються на юридичних осіб приватного права (створюється на підставі установчих документів відповідно до ст. 87, ч. 2 ст. 81 ЦК України) та юридичних осіб публічного права (згідно ч. 3 ст. 81 ЦК України створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади АР Крим або органу місцевого самоврядування).

Поділ юридичних осіб на юридичних осіб публічного та приватного права, насамперед, має визначити саме для держави та територіальних громад, яку функцію — публічну чи приватну — виконує створена ними юридична особа.¹ Відповідний поділ зумовлений тим, що

¹ Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : монографія / І. М. Кучеренко. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. — С. 13-14.

держава та територіальні громади створюють не тільки юридичних осіб, які виконують публічні функції, а й підприємницьких юридичних осіб.

Водночас такий критерій поділу законодавцем юридичних осіб науковцями небезпідставно піддано критиці, з огляду на існування й інших ознак такого роду юридичних осіб.

До ознак юридичних осіб публічного права в цивілістиці відносять порядок створення і мету діяльності юридичної особи, яка полягає в реалізації завдань і функцій держави чи територіальної громади, які покладені на них законодавчими актами. Окремі автори до відмінних ознак юридичних осіб публічного права відносять природу акту, необхідного для виникнення юридичної особи (закон, адміністративно-правовий акт) і публічний характер цілей, для яких юридична особа створюється, наявність у неї владних повноважень. Юридичні особи приватного права створюються на підставі приватно правового акту для досягнення приватних цілей².

Інші автори зазначають, що юридичні особи публічного права створюються безпосередньо законом або адміністративним актом як носії публічних завдань, їх організація регулюється приписами законів публічних інтересів, і вони загалом виконують відповідні публічні функції. Вони створюються розпорядчим способом державними органами та органами місцевого самоврядування або організаціями, які віднесені до публічних за іншими підставами, визначеними в законі чи іншому нормативно-правовому акті і порядок їх створення, організаційно-правові форми, правове становище не є предметом цивільно-правового регулювання, а отже, визначається публічними законами.³

Таким чином, одними з основних ознак юридичних осіб публічного права є реалізація публічних інтересів держави чи територіальної громади, які покладені на них Конституцією України, законодавчими актами та можливість брати участь у цивільних правовідносинах, суть яких серед іншого полягає у покладенні цивільної відповідальності на державу й органи місцевого самоврядування (зокрема деліктної відповідальності при здійсненні ними публічних функцій відповідно до ст. ст. 1173, 1174, 1175, 1176 ЦК України).

Законодавцем наголошується, що заходи із запобігання корупції юридичних осіб мають бути необхідними та обґрунтованими. Насамперед мається на увазі обов'язковість врахування специфіку діяльності юридичної особи. Відповідні заходи повинні розроблятися за результатами комплексного аналізу потенційних корупційних ризиків в діяльності юридичної особи. у її посадових та інших юридично пов'язаних з нею осіб не повинно виникати сумнівів щодо необхідності та обґрунтування запровадження антикорупційних заходів. Загалом доречно було вживати поняття заходи з протидії корупції, розуміючи, що запобігання має більш вузьке значення, є значною мірою тотожним за змістом попередженню, профілактиці та є однією з форм протидії.

Під тезою законодавця забезпечують розробку та вжиття заходів розуміється: обов'язкова (ст. ст. 19 та 62 Закону) чи бажана (в залежності від волі керівників, засновників чи учасників) наявність антикорупційної програми; зобов'язання керівників, засновників (учасників) юридичної особи здійснювати регулярну оцінку корупційних ризиків (у тому числі призначивши уповноважену особу, відповідальну за антикорупційну програму), припиняти корупційні правопорушення та вживати заходів для усунення їх наслідків, а їх посадових й службових осіб, інших осіб, які виконують роботу та перебувають з ними у трудових відносинах дотримуватись вимог, передбачених ч. 3 ст. 61 Закону; при наявності ознак правопо-

² Чигир В. Ф. Физические и юридические лица как субъекты гражданского права / В. Ф. Чигир. — Мн. : Амалфея, 2000. — С. 87.

³ Кузнецова Н. С. Концептуальні засади інституту юридичної особи в новому цивільному законодавстві / Н. С. Кузнецова // Матер. VIII регіональної наук.-практ. конф. «Проблеми VIII регіональної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні». — Л., 2002. — С. 215-216.

рушення негайно повідомити спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції (ст. 1 Закону)про його вчинення.

2. Серед низки функцій, які виконує керівництво юридичної особи, здійснюючи управління нею, виділяємо визначену ч. 2 ст. 61 цього Закону — регуляторну оцінку корупційних ризиків у її діяльності. Її порядок та періодичність здійснення визначено підрозділом 2 Розділу I Типової антикорупційної програми юридичної особи, затвердженої рішенням НАЗК від 2 березня 2017 р. № 75 (див. у коментарях ст. 62 Закону). Пунктом п. 9 вказаного акту визначено, що юридична особа не рідше, ніж один раз на три роки, повинна проходити зовнішню оцінку корупційних ризиків, яку провадять організації, що надають аудиторські, юридичні, консалтингові послуги, або незалежні експерти. Слід врахувати, що аудит може бути добровільним (за ініціативи уповноважених осіб суб'єктів господарювання) та обов'язковим (законодавчо передбачений, ч. 5 ст. 3 Закону України «Про аудиторську діяльність»).

3. Законодавцем не визначено поняття незалежні експерти. Загалом, відповідно до ч. 2 ст. 61 цього Закону, ними є будь-які особи, які мають відповідний рівень кваліфікації за виключенням осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ст. 3 Закону). Водночас, вказані особи повинні мати відповідні знання, стаж роботи та бути непов'язаними з юридичною особою, його керівництвом, засновниками (учасниками), щоб проводити об'єктивну оцінку корупційних ризиків у діяльності юридичної особи.

У ст. 3 цього Закону визначені посадові (службові) особи юридичних осіб, а також інші особи, уповноважені на юридично значущі дії від імені юридичних осіб. Інші особи, які виконують роботу та перебувають з юридичними особами у трудових відносинах — всі її працівники, які в її інтересах виконують роботу на підставі трудового договору (контракту) з нею (детальніше у КЗпП України, зокрема ст.ст. 21 та 24 КЗпП України). На вказану категорію осіб, окрім обмежень, передбачених ч. 3 ст. 61 Закону, поширюються обмеження, передбачені ст. 22 Закону, оскільки вона поширюється на всіх осіб, перелічених у його ч. 1 ст. 3 Закону.

Під діяльністю юридичної особи розуміємо будь-яку діяльність юридичної особи, у т.ч. ліцензійну, яка здійснюється на підставі дозволу на певні види діяльності, згідно ч. 3 ст. 91 ЦК України.

Відповідно, під корупційними правопорушеннями, пов'язаними з діяльністю юридичної особи, доречно розглядати всі корупційні правопорушення (додатково див. коментар ст. 1 Закону), які можуть бути вчинені із використанням наявних у конкретної особи повноважень, які у свою чергу створюють відповідні можливості, у тому числі й для корупційних проявів, під час діяльності юридичної особи. у разі вчинення посадовою (уповноваженою, фізичною) особою юридичної особи корупційних правопорушень, які не пов'язані з наявністю у неї наявних повноважень в юридичній особі, відсутності причинно-наслідкового (правового зв'язку) між її корупційною діяльністю та функціонуванням конкретної юридичної особи, відповідні правопорушення не можуть визначатись пов'язаними з діяльністю юридичної особи.

Чинний Кримінальний кодекс України містить окремий Розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», де серед іншого передбачено перелік підстав для застосування до них заходів кримінально-правового характеру, перелік юридичних осіб, до яких застосовуються відповідні заходи, їх види, підстави для звільнення юридичних осіб від застосування заходів кримінально-правового характеру та загальні правила застосування до останніх відповідних заходів⁴.

Вимога законодавця щодо обов'язку посадових та службових осіб юридичної особи утримуватися від поведінки, яка може бути розціненою як готовність вчинити корупційне

⁴ Закон України від 23.05.2013 № 314-VII, з врахуванням змін, внесених Законом України від 15.04.2014 № 1207-VII.

правопорушення, зазначена у п. 2 ч. 3 ст. 61 Закону, немає чіткого визначення у Законі. Водночас, є ряд положень, які дають загальне розуміння з цього питання, визначених у Розділі IV «Норми професійної етики працівників юридичної особи» Типової антикорупційної програми, де зокрема наголошується, що їх працівники зобов'язані: неухильно дотримуватися етичних норм поведінки; діяти об'єктивно, незважаючи на особисті інтереси; відповідально виконувати власні функціональні обов'язки; не допускати зловживань та неефективного використання ресурсів юридичної особи; не розголошувати конфіденційну інформацію; утримуватись від виконання рішень свого керівництва, якщо вони загрожують законом правам, свободам фізичних і юридичних осіб або суперечать законодавству⁵

У разі ж прийняття пропозиції або обіцянки щодо неправомірної вигоди, згідно з ст. 368 КК України, це може визнаватись закінченим злочином.

Положення п. 3-5 ч.3 ст. 61 Закону наголошується на невідкладності, яке має лише підзаконне унормування. Так, невідкладно тлумачиться як проміжок часу, визначений/встановлений з моменту настання підстав для здійснення відповідних дій, які є пріоритетними і здійснюються першочергово, але не пізніше наступного робочого дня або встановленого часу наступного робочого дня немає свого законодавчого визначення (пп. 14 п. 4 Постанови НБУ «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 26.06.2015 року № 417). Водночас, зважаючи на наявність, згідно абзацу 2 п. 2 Типової антикорупційної програми юридичної особи, у керівника юридичної особи обов'язку щодо забезпечення цілодобової роботи каналів зв'язку для інформування про випадки підбурення до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи, вчинення відповідних правопорушень іншими її працівниками чи іншими особами, невідкладність передбачає обов'язок поінформувати уповноважену особу (керівника, засновника) юридичної особи невідкладно, відразу після отримання відповідного змісту даних(п. п. 3, 4 та 5 ч. 3 ст. 61 Закону).

Зокрема, згідно п.п.3-5 ч. 3 ст. 61 Закону, про: факти підбурювання до вчинення корупційного правопорушення, пов'язаного з діяльністю юридичної особи; вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень іншими працівниками юридичної особи (тобто її посадові та службові особи, інші її працівники) або іншими особами (будь-які інші фізичні та юридичні особи), розуміючи під підбурюванням, керуючись положенням ч. 4 ст. 27 КК України, умовляння, підкуп, погрозу, примус чи іншим шляхом схилення до вчинення правопорушення, у тому числі злочинного; виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів (поняття яких розкрито у п. п. 8 та 12 ст. 1 цього Закону), в залежності від наявності впливу на прийняття рішень в даний час. Питання вирішення конфлікту інтересів в діяльності юридичної особи регламентовано Розділом XI Типової антикорупційної програми юридичної особи, а загальні умови забезпечення конфіденційності відповідного змісту інформувальних регламентуються Розділом IX вказаного нормативного акту⁶.

⁵ Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.03.2017 № 75 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17>.

⁶ Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.03.2017 № 75 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17>.

Стаття 62. Антикорупційна програма юридичної особи

1. Антикорупційною програмою юридичної особи є комплекс правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності юридичної особи.

2. В обов'язковому порядку антикорупційна програма затверджується керівниками:

1) державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень;

2) юридичних осіб, які є учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень.

{Пункт 2 частини другої статті 62 із змінами, внесеними згідно із Законами № 198-VIII від 12.02.2015, № 679-VIII від 15.09.2015, № 140-IX від 02.10.2019}

3. Антикорупційна програма затверджується після її обговорення з працівниками юридичної особи. Текст антикорупційної програми повинен перебувати у постійному відкритому доступі для працівників юридичної особи.

4. Положення щодо обов'язковості дотримання антикорупційної програми включаються до трудових договорів, правил внутрішнього розпорядку юридичної особи, а також можуть включатися до договорів, які укладаються юридичною особою.

{Частина четверта статті 62 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

5. В юридичних особах, зазначених у частині другій цієї статті, для реалізації антикорупційної програми призначається особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми (далі — Уповноважений), правовий статус якої визначається цим Законом.

{Частина п'ята статті 62 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

1. Відповідно до розділу I Типової антикорупційної програми⁷ та ст.ст.62-63 Закону антикорупційна програма юридичної особи є системо утворюючим документом, який містить комплекс антикорупційних заходів й правил щодо виявлення, протидії і запобігання корупції. (див. коментар ст. 61 Закону). Вважається за доцільне використовувати загальне поняття протидії корупції, зважаючи на його більш широкий зміст, який включає й проведення заходів із її виявлення та запобігання.

Відповідна антикорупційна програма повинна бути розроблена із урахуванням загальних умов та особливостей діяльності конкретної юридичної особи та спрямована на забезпечення ефективної реалізації антикорупційних заходів під час її діяльності. Слід чітко визначити, які найсуттєвіші зовнішні та внутрішні факторів діяльності юридичної особи, що впливають на досягнення позитивних результатів при реалізації нею антикорупційних заходів (розмір, структура юридичної особи; її місцезнаходження, галузь, де працює або планує функціонувати; загальний масштаб та складність системи її діяльності; її контрагентів; її відносини з органами державної влади та місцевого самоврядування тощо). Грунтовний аналіз вказаних чинників забезпечить оптимальне використання наявних ресурсів юридичної особи для успішної реалізації юридичною особою антикорупційних заходів. Заходами вищезазначених антикорупційних програм можуть бути: періодична оцінка корупційних ризиків у діяльності

⁷ Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.03.2017 № 75 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17>.

юридичної особи; антикорупційні стандарти і процедури діяльності юридичної особи (п. 1 Розділу III Типової антикорупційної програми). Керуючись загальними положеннями щодо типових корупційних ризиків в діяльності державних службовців, визначених у відповідному роз'ясненні Міністерства юстиції України від 12.04.2011 року⁸

2. Коментована стаття визначає види юридичних осіб, які повинні обов'язково розробити та затвердити антикорупційну програму. Відповідно до ст. 83 ЦК України організаційно-правовими формами юридичних осіб є товариства, установи та інші форми, визначені законом. в свою чергу в ст. ст. 87-90 ЦК України та ст. ст. 55-58 ГК України містять загальні положення щодо порядку їх створення.

Діяльність суб'єктів господарювання державного і комунального секторів регламентовано ч. 3 ст. 167, ч. 3 ст. 169 ЦК, Розділом II ГК України, Законом України «Про управління об'єктами державної власності». Додатково вказаних суб'єктів ч. 11 ст. 22 та ч. 6 ст. 24 ГК України зобов'язано запроваджувати антикорупційні програми у порядку, визначеному законом. Функціонування господарських товариств додатково визначена ст. ст. 113-162 ЦК України, ст. ст. 79-97 ГК України та Законом «Про господарські товариства».

Законом серед іншого регламентується й відповідного змісті питання діяльності юридичних осіб — нерезидентів, поширюючи вимогу щодо застосування антикорупційних програм. Відповідно до п. 14.1.122 ПК України нерезидентами є: іноземні компанії, організації, утворені відповідно до законодавства інших держав, їх зареєстровані (акредитовані або легалізовані) відповідно до законодавства України філії, представництва та інші відокремлені підрозділи з місцезнаходженням на території України; дипломатичні представництва, консульські установи, та інші офіційні представництва інших держав і міжнародних організацій в Україні; фізичні особи, які не є резидентами України.

Зважаючи на втрату чинності Закону України «Про здійснення державних закупівель» на підставі Закону «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 року, положення п. 2 ч. 2 ст. 62 Закону слід розглядати саме через вказаний законодавчий акт. Адже п. 10 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про публічні закупівлі» встановлює, що замовник приймає рішення про відмову учаснику в участі у процедурі закупівлі та зобов'язаний відхилити тендерну пропозицію учасника, якщо юридична особа, яка є учасником, не має антикорупційної програми, коли вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг) або робіт дорівнює чи перевищує 20 млн. грн. Положення п. 35 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі» учасником процедури закупівлі визначає фізичну особу, у т.ч. фізичну особу-підприємця, юридичну особу (*резидента або нерезидента*), яка подала тендерну пропозицію або взяла участь у переговорах у разі застосування переговорної процедури закупівлі.

Положення п. п. 1 та 2 ч. 2 ст. 62 Закону визначають чіткий перелік юридичних осіб, які в обов'язковому порядку повинні мати антикорупційні програми: у кожному державному, комунальному підприємстві, господарському товаристві, де державна або комунальна частка перевищує п'ятдесят відсотків, середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень; юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі, які регламентуються Законом України «Про здійснення державних закупівель» (зважаючи на втрату ним чинності застосовуємо положення Закону України «Про публічні закупівлі»), якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує двадцять мільйонів гривень.

⁸ Корупційні ризики в діяльності державних службовців: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 12.04.2011 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-11>.

3. Антикорупційна програма може бути затверджена керівником (директором), засновником (учасником) виключно після обговорення її положень керівництвом та усіма працівниками юридичної особи. Її керівництво, у випадках передбачених ч. 2 ст. 62 Закону, відповідно до ч. 5 ст. 62 Закону, призначає Уповноваженого за реалізації антикорупційної програми (додатково див. ст. 64 Закону) та забезпечує постійний і безперешкодний доступ до її тексту.

Загальні вимоги до змісту антикорупційної програми юридичної особи регламентовані ст. 63 Закону (див. коментар). Водночас, реалізація положення ч. 4 ст. 62 Закону щодо включення положень антикорупційних програм до трудових договорів (контрактів), правил внутрішнього розпорядку осіб, які працюють в юридичній особі, має здійснюватися з урахуванням ст.ст. 24, 142 Кодексу законів про працю України та інших нормативних актів, які регламентують трудові відносини в юридичній особі.

Питання щодо контролю за виконанням антикорупційних програм у юридичних особах, перелічених у п. п. 1 та 2 ч. 2 ст. 62 Закону, законодавчо не передбачено. Водночас, слід враховувати, що згідно з правами й повноваженнями, визначеними ст. ст. 11 та 12 Закону, працівники Національного агентства з питань запобігання корупції можуть здійснювати загальний контроль за їх виконанням, координувати в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності Уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції, погоджувати антикорупційні програми державних органів та місцевого самоврядування, розробку типової антикорупційної програми юридичної особи (п.п. 11 та 12 ч. 1 ст. 11 Закону) тощо. у пунктах 1-2, 7-10, 12 ч. 1 та ч. 2 ст. 12 Закону визначені права зазначеного державного органу, успішна реалізація яких дозволяє відповідним чином протидіяти корупційним проявам в юридичних особах, визначених пунктами 1 та 2 ч. 2 ст. 62 Закону.

Стаття 63. Вимоги до антикорупційної програми юридичної особи

1. Антикорупційна програма юридичних осіб, зазначених у частині другій статті 62 цього Закону, може містити, зокрема, такі положення:

{Абзац перший частини першої статті 63 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

- 1) сферу застосування та коло осіб, на які поширюються її положення;
- 2) вичерпний перелік та опис антикорупційних заходів, стандартів, процедур та порядок їх виконання (застосування), зокрема порядок проведення періодичної оцінки корупційних ризиків у діяльності юридичної особи;
- 3) норми професійної етики працівників юридичної особи;
- 4) права і обов'язки працівників та засновників (учасників) юридичної особи у зв'язку із запобіганням і протидією корупції у діяльності юридичної особи;
- 5) права і обов'язки Уповноваженого як посадової особи, відповідальної за запобігання корупції, та підпорядкованих йому працівників (у разі їх наявності);
- 6) порядок регулярного звітування Уповноваженого перед засновниками (учасниками) юридичної особи;
- 7) порядок здійснення належного нагляду, контролю та моніторингу за дотриманням антикорупційної програми у діяльності юридичної особи, а також оцінки результатів здійснення передбачених нею заходів;
- 8) умови конфіденційності інформування Уповноваженого працівниками про факти підбурення їх до вчинення корупційного правопорушення або про вчинені іншими працівниками чи особами корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень;
- 9) процедури захисту працівників, які повідомили інформацію про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення;

10) процедуру інформування Уповноваженого працівниками про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів, а також порядок врегулювання виявленого конфлікту інтересів;

11) порядок проведення індивідуального консультування Уповноваженим працівників юридичної особи з питань застосування антикорупційних стандартів та процедур;

12) порядок проведення періодичного підвищення кваліфікації працівників у сфері запобігання і протидії корупції;

13) застосування заходів дисциплінарної відповідальності до працівників, які порушують положення антикорупційної програми;

14) порядок вжиття заходів реагування щодо виявлених фактів корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, зокрема, інформування уповноважених державних органів, проведення внутрішніх розслідувань;

15) порядок внесення змін до антикорупційної програми.

1. З метою створення та запровадження в Україні мінімальних стандартів для юридичних осіб, дотримання яких є обов'язковим для відповідності їхньої діяльності антикорупційним принципам, НАЗК затвердило Типову антикорупційну програму Юридичної особи. Цей документ є дорожньою картою та інструментом впровадження та реалізації заходів запобігання корупції і являє собою комплекс правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності Юридичної особи.

2. Типова антикорупційна програма передбачає вжиття заходів, які є необхідними та достатніми для запобігання, виявлення і протидії корупції у діяльності Юридичної особи. Насамперед, до таких заходів належить періодична оцінка корупційних ризиків у діяльності Юридичної особи, а саме: внутрішня (яка проводиться щонайменше один раз на рік) та зовнішня оцінка корупційних ризиків (яку проводять організації, що надають аудиторські, юридичні чи консалтингові послуги, або незалежні експерти).

Внутрішня оцінка корупційних ризиків — недоліків організації роботи керівництвом, недоброчесності працівників, конфлікту інтересів тощо, — спрямована на забезпечення ефективності діяльності Юридичної особи, а також попередження та усунення причин та умов, що сприяють виникненню цих ризиків. Зовнішня оцінка здійснюється періодично, а її ефективність забезпечується незалежністю та компетентністю організацій та установ, що її здійснюють.

Антикорупційні стандарти та процедури в діяльності Юридичної особи мають суттєве організаційно-змістовне значення. Зокрема такі стандарти, як вимога обов'язкового дотримання Антикорупційної програми, обмеження щодо підтримки Юридичною особою політичних партій, здійснення благодійної діяльності, дотримання норм професійної етики та обмеження стосовно подарунків характеризують організаційну парадигму діяльності Юридичної особи.

3. Норми професійної етики працівників Юридичної особи мають враховувати морально-психологічну атмосферу професійної діяльності, відповідність принципів і чинників поведінки працівників соціальним очікуванням. Перелік етичних вимог та поведінкових ознак працівників Юридичної особи виступає складовими моделі особистості як системного критерію відповідального та громадянського ставлення до дотримання інтересів держави і суспільства.

Засади щодо морально-психологічних орієнтирів поведінки працівника Юридичної особи містяться в положеннях Розділу VI («Правила етичної поведінки») Закону, Правилах етичної поведінки працівників апарату Міністерства юстиції України та його територіальних органів згідно наказу Міністерства юстиції від 21.09.2017 № 2952/5 та Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158.

Низка етичних особливостей, з необхідністю притаманних особистості працівника Юридичної особи, закономірно визначає поведінкові стандарти якісного і неупередженого виконання службових обов'язків. Водночас вони слугують критеріями оцінки придатності особистості до професійної діяльності і сформованості антикорупційної стійкості. Найсуттєвішими з них є: висока культура спілкування, толерантне та шанобливе ставлення до громадян, керівників та співробітників під час виконання службових обов'язків; сумлінність та компетентність; схильність до постійного професійного удосконалення та саморозвитку; креативність та адекватність у прийнятті рішень. Перелік зазначених морально-психологічних якостей не може бути вичерпним в зв'язку із нормативно-регламентними, функціональними, суспільно-статусними диференціаціями Юридичних осіб, що дозволяє формувати власні системи етичних норм поведінки посадовців та інших працівників Юридичної особи, за умови їх відповідності загальним цілям прогресивного розвитку держави і суспільства.

4. Права і обов'язки працівників та засновників (учасників) юридичної особи у зв'язку із запобіганням і протидією корупції у діяльності юридичної особи визначено Розділом V Типової антикорупційної програми.

Засновники (учасники), керівник, працівники та інші особи, що діють від імені юридичної особи, мають право:

- надавати пропозиції щодо удосконалення Антикорупційної програми;
- звертатися до Уповноваженого за консультаціями щодо виконання Антикорупційної програми та роз'ясненням щодо її положень.

Засновники (учасники), керівник, працівники юридичної особи у зв'язку із запобіганням та протидією корупції у діяльності юридичної особи зобов'язані:

- дотримуватися відповідних вимог Закону, Антикорупційної програми та пов'язаних з нею внутрішніх документів, а також забезпечувати практичну реалізацію Антикорупційної програми;
- виконувати свої безпосередні обов'язки з урахуванням інтересів юридичної особи;
- невідкладно інформувати Уповноваженого, керівника або засновника (учасників) юридичної особи про випадків порушень вимог Антикорупційної програми (або про випадки підбурювання до таких дій), вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень іншими працівниками юридичної особи або іншими фізичними або юридичними особами, з якими юридична особа перебуває або планує перебувати у ділових відносинах;
- невідкладно інформувати в порядку, визначеному Антикорупційною програмою, про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів;
- утримуватися від поведінки, яка може бути розцінена як готовність вчинити корупційне правопорушення, пов'язане з діяльністю юридичної особи;
- не вчиняти та не брати участі у вчиненні корупційних правопорушень, пов'язаних з діяльністю юридичної особи.

5. Вітчизняна наука визначає психологічну безпеку як систему організаційно-правових, фізичних і спеціальних психологічних заходів, що дозволяють підтримувати високий рівень працездатності й психологічної надійності персоналу при реалізації посадових функцій.

Забезпечення психологічної безпеки працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язки з організації роботи щодо запобігання та протидії проявам корупції, представлено комплексом заходів, спрямованих на зниження рівня професійно-корупційного ризику до реально можливого мінімуму, який дозволяє, за умов ефективного вирішення службових задач, гарантувати персоналу збереження належного рівня психологічної надійності, нормального психічного стану та працездатності.

6. Права і обов'язки Уповноваженого як посадової особи, відповідальної за запобігання корупції, та підпорядкованих йому працівників (у разі наявності) детально відображені у ст. 64 Закону та коментарі до неї, а також у Розділі VI Типової антикорупційної програми.

До головних завдань Уповноваженого віднесено підготовку, забезпечення реалізації та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання, протидії і виявлення корупції в юридичної особи.

Уповноважений для виконання покладених на нього завдань зобов'язаний:

- розробляти та проводити заходи щодо запобігання корупційним правопорушенням, а також здійснює контроль за їх проведенням;
- надавати структурним підрозділам, працівникам та засновникам (учасникам) юридичної особи консультації щодо виконання Антикорупційної програми та роз'яснення її положень;
- вживати заходів для виявлення конфлікту інтересів та сприяти його усуненню, контролювати дотримання вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів, а також виявляти сприятливі для вчинення корупційних правопорушень ризики в діяльності посадових або службових осіб підприємства, вносити керівнику пропозиції з метою усунення таких ризиків;
- надавати допомогу в заповненні декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- інформувати у встановленому порядку керівника підприємства, а також правоохоронні органи відповідно до їх компетенції у разі виявлення фактів, що можуть свідчити про вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень посадовими або службовими особами підприємства;
- вести облік працівників підприємства, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- взаємодіяти з підрозділами з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції;
- розглядати в межах повноважень повідомлення щодо причетності працівників підприємства до вчинення корупційних правопорушень;
- повідомляти у письмовій формі спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції про факти, що можуть свідчити вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень посадовими особами підприємства.

Відповідно до покладених завдань Уповноважений має право:

- отримувати від інших структурних підрозділів юридичної особи інформацію і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;
- отримувати від працівників та засновників (учасників) юридичної особи усні та письмові пояснення з питань, які виникають під час проведення службових розслідувань (перевірок);
- ініціювати перед засновниками (учасниками) або керівником юридичної особи питання щодо надсилання запитів до державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності з метою отримання від них відповідної інформації та матеріалів, необхідних для виконання покладених на нього завдань.

7. Порядок регулярного звітування Уповноваженого перед засновником (учасниками) юридичної особи передбачено Розділом VII Типової антикорупційної програми.

Уповноважений зобов'язаний не рідше ніж один раз на рік в строки та у порядку, визначеному засновниками (учасниками) або керівником, на підставі отриманих від всіх структурних підрозділів юридичної особи даних, готувати звіт про результати виконання Антикорупційної програми.

Звіт повинен включати інформацію щодо:

- 1) стану виконання заходів, визначених Антикорупційною програмою;
- 2) результатів впровадження заходів, визначених Антикорупційною програмою;
- 3) виявлення порушень вимог Закону, Антикорупційної програми та заходів, вжитих для усунення таких порушень;
- 4) кількості та результатів проведених перевірок та внутрішніх розслідувань;

5) фактів перешкоджання належному виконанню Уповноваженим своїх функцій, встановлення для нього необґрунтованих обмежень, випадків втручання у його діяльність з боку третіх осіб;
6) наявних пропозицій і рекомендацій.

Інформація щодо стану виконання заходів, визначених Антикорупційною програмою та результатів їх впровадження, розміщуються у загальному відкритому доступі у паперовій та/або електронній формі, а також на веб-сайті юридичної особи (у разі його наявності).

Юридична особа, зважаючи на специфіку своєї діяльності, може визначити додаткову інформацію, яка має бути відображена у звіті.

8. Оцінка і перегляд програми можуть проводитися тільки в зв'язку зі Звітом. Оцінювати слід також результати перевірок, розслідувань або іншої важливої інформації, отриманої Уповноваженим або керівником чи іншими працівниками юридичної особи. Наприклад, оцінка результатів перевірки може містити низку відповідей на питання щодо ефективності конкретних процесів, таких як: розробка (до визначеного в програмі строку) заходів щодо мінімізації того чи іншого ризику; практика застосування кодексу етики чи інших антикорупційних заходів, визначених у програмі; дотримання законодавчих обмежень благодійних внесків або фінансування політичних партій тощо.

У той же час, оцінка Звіту, на відміну від оцінок результатів перевірок, є комплексним дослідженням, а тому вимагає застосування загальних критеріїв для оцінки заходів, визначених у програмі. у міжнародній практиці згадуються такі критерії як: ефективність — допомагає оцінити, які з антикорупційних заходів, закріплених в програмі, і якою мірою сприяли досягненню конкретних цілей (наприклад, мінімізації корупційних ризиків з діловими партнерами); економічність — дозволяє оцінити адекватність витрат на реалізацію антикорупційних заходів; стійкість — допомагає спрогнозувати, якою мірою антикорупційні заходи і їх результати допоможуть звести до мінімуму корупційні ризики в довгостроковій перспективі. Основні елементи антикорупційної програми можуть бути оцінені і на підставі інших критеріїв, визначених юридичною особою.

9. Зміни в програмі можуть бути також пов'язані з ліквідацією (скороченням) посад або структурних підрозділів в самій юридичній особі. Зменшення кількості ділових партнерів, а відтак і корупційних ризиків, може також зумовити необхідність виключення з антикорупційної програми відповідних положень. Водночас прямо протилежних заходів може вимагати вихід юридичної особи на новий ринок і збільшення кількості ділових партнерів.

Слід також звертати увагу на те, що деякі фактори можуть бути не очевидні. Наприклад, останнім часом прийнято цілу низку змін до законодавства про доступ до раніше закритої інформації, якою володіють державні органи. Застосування положень законодавства може призвести до неможливості надання юридичною особою гарантій нерозкриття певної інформації в договорах зі своїми діловими партнерами.

10. Працівникам юридичної особи гарантується конфіденційність їх повідомлень засновникам (учасникам), керівнику або Уповноваженому про виявлені ознаки порушень Антикорупційної програми, корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень в діяльності інших працівників юридичної особи та повідомлень про факти підбурення працівників Юридичної особи до вчинення корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень.

Повідомлення про виявлені ознаки порушень Антикорупційної програми, а також повідомлення про факти підбурення працівників юридичної особи до вчинення корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень можуть бути здійснені в усній чи письмовій формі, за допомогою каналів зв'язку (це можуть бути спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку тощо). Повідомлення також можуть здійснюватися працівниками та посадовими особами ділових партнерів юридичної особи.

Керівник забезпечує цілодобову роботу вказаних каналів зв'язку та їхній захист від зовнішнього втручання і витоку інформації.

Повідомлення працівників юридичної особи про виявлення ознак вчинення корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень можуть бути анонімними.

Анонімне повідомлення про виявлення ознак вчинення корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень може бути розглянуто лише у випадку, коли наведена у ньому інформація стосується конкретного працівника Юридичної особи або ділових партнерів юридичної особи та містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

11. Захист працівників, що повідомляють про порушення антикорупційних стандартів, має починатися ще з механізму повідомлення про факти корупції. Юридичній особі слід забезпечувати, щоб канали для подібних повідомлень були конфіденційними, могли передбачати анонімність заявника. Крім того, бажаним є забезпечити і конфіденційність самого факту відвідування працівниками юридичної особи Уповноваженого.

Уповноважений для полегшення комунікації із викривачами може розробляти типові шаблони письмових повідомлень та форму електронного повідомлення із зазначенням:

- 1) питань, які дозволять ідентифікувати особу, інформація про діяльність або бездіяльність якої надається у повідомленні;
- 2) обставин, які підтверджують повідомлення;
- 3) способів зворотного зв'язку з особою для з'ясування додаткової інформації, не порушуючи при цьому умов конфіденційності.

Заходи для захисту викривача пропонується визначати засновниками (учасниками) або керівником спільно з Уповноваженим і впроваджувати за умови письмової згоди працівника. Перелік зазначених заходів та порядок їх застосування може бути передбачений або в антикорупційній програмі, або в окремому документі.

При цьому такими заходами можуть бути:

- 1) можливість викривача скористатися захищеним каналом передачі інформації, а також право залишитися анонімним;
- 2) не примушення викривача викладати наявну в нього інформацію у письмовій формі;
- 3) гарантування викривачу, що він не буде названий під час процедур притягнення винної особи до дисциплінарної відповідальності;
- 4) у разі надходження погроз або протиправних дій з боку недоброчесних колег — юридична особа повинна надати за свій рахунок юридичну допомогу, зокрема, забезпечити адвокатом у разі необхідності;
- 5) надання викривачу позачергової відпустки на час проведення службової перевірки чи службового розслідування щодо його повідомлення;
- 6) переведення викривача за його згодою на іншу рівноцінну посаду (якщо є така можливість), або надання викривачу за його згодою робочого місця в іншому приміщенні юридичної особи (якщо є така можливість).

12. Інформування Уповноваженого працівниками про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів, а також порядок врегулювання виявленого конфлікту інтересів має відбуватися відповідно до постанови КМУ «Питання запобігання та виявлення корупції» від 04 вересня 2013 року № 706 (далі — Постанова № 706), якою у свою чергу затверджено Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції (далі — Типове положення). Пункт 4 Типового положення визначає основні завдання уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи): здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів та здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства.

Відповідно до пункту 5 Типового положення уповноважений підрозділ відповідно до повноважень на нього завдань має такі повноваження: вживає заходів до виявлення конфлікту інтересів та сприяє його усуненню, контролює дотримання вимог законодавства щодо вре-

гулювання конфлікту інтересів, а також виявляє сприятливі для вчинення корупційних правопорушень ризики в діяльності посадових і службових осіб державного органу, організації, вносить їх керівникам пропозиції щодо усунення таких ризиків.

13. Процедура інформування Уповноваженого працівниками про виникнення реально-го, потенційного конфлікту інтересів, а також порядок врегулювання виявленого конфлікту інтересів передбачено Розділом XI Типової антикорупційної програми юридичної особи затвердженої рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02 березня 2017 року № 75 (далі — Типова антикорупційна програма). Відповідно до частини 1 Розділу XI Типової антикорупційної програми працівники юридичної особи зобов'язані не пізніше наступного робочого дня з дати, коли дізналися чи повинні були дізнатися про наявність у них реального чи потенційного конфлікту інтересів, письмово повідомляти про це свого безпосереднього керівника, не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів та вжити заходів щодо врегулювання реального або потенційного конфлікту інтересів. у разі виникнення реального або потенційного конфлікту інтересів у керівника юридичної особи він письмово повідомляє про це Уповноваженого та засновників (учасників). у разі виникнення реального або потенційного конфлікту інтересів у Уповноваженого він письмово повідомляє про це керівника. Особи, які підпадають під дію п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, зобов'язані дотримуватись вимог щодо запобігання і врегулювання конфлікту інтересів, передбачених статтями 28-36 Закону України «Про запобігання корупції».

14. Відповідно до вимог антикорупційного законодавства Антикорупційна програма юридичної особи є комплексом правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції у діяльності Юридичної особи; вона може містити положення щодо порядку проведення індивідуального консультування Уповноваженим працівників юридичної особи з питань застосування антикорупційних стандартів та процедур.

Відповідно до частини 3 Розділу III Типової Антикорупційної програми основними антикорупційними стандартами і процедурами Юридичної особи є:

- 1) ознайомлення нових працівників із змістом Антикорупційної програми, проведення навчальних заходів з питань запобігання і протидії корупції;
- 2) антикорупційна перевірка ділових партнерів;
- 3) положення щодо обов'язкового дотримання Антикорупційної програми;
- 4) критерії обрання ділових партнерів Юридичної особи;
- 5) обмеження щодо підтримки Юридичною особою політичних партій, здійснення благодійної діяльності;
- 6) механізм повідомлення про виявлення ознак порушення Антикорупційної програми, ознак вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, а також конфіденційність таких повідомлень та захист викривачів;
- 7) здійснення Уповноваженим та працівниками функцій щодо запобігання корупції;
- 8) процедура розгляду повідомлень викривачів, включаючи внутрішнє розслідування і накладення дисциплінарних стягнень;
- 9) норми професійної етики та обов'язки і заборони для працівників;
- 10) механізми запобігання і врегулювання конфлікту інтересів;
- 11) обмеження щодо подарунків;
- 12) нагляд і контроль за дотриманням вимог Антикорупційної програми.

Згідно Типової Антикорупційної програми юридичної особи Юридична особа може визначити додаткові антикорупційні стандарти і процедури, опис яких повинен міститися в Антикорупційній програмі.

Розділ XII Типової Антикорупційної програми визначає порядок проведення індивідуального консультування Уповноваженим працівників Юридичної особи з питань засто-

сування антикорупційних стандартів та процедур. Згідно якого при наявності питань щодо тлумачення окремих положень антикорупційної програми засновники (учасники), керівник, працівники Юридичної особи можуть звернутися до Уповноваженого за отриманням усного чи письмового роз'яснення. Суть звернення щодо надання роз'яснення чи консультації викладається безпосередньо Уповноваженому (у визначені Уповноваженим дні та години особистого прийому) або шляхом направлення на його ім'я службової записки чи надіслання на його електронну адресу письмового звернення у довільній формі.

Строки розгляду звернень працівників, керівників, засновників (учасників) Юридичної особи визначаються в Антикорупційній програмі юридичної особи.

15. Відповідно до частини 1 Розділу XIII Типової Антикорупційної програми — підвищення кваліфікації працівників Юридичної особи у сфері запобігання та виявлення корупції здійснюється з метою надання базових знань з питань антикорупційного законодавства, підвищення рівня виконання вимог Антикорупційної програми, формування антикорупційної культури, а також виховання нетерпимості до корупції. Крім того підвищення кваліфікації сприяє подоланню правового нігілізму та підвищенню правової культури працівників.

Порядок проведення періодичного підвищення кваліфікації працівників у сфері запобігання і протидії корупції визначено Розділом XIII Типової Антикорупційної програми.

Уповноважений зобов'язаний готувати тематичний план-графік підвищення кваліфікації на кожне півріччя із затвердженням керівника Юридичної особи.

Підвищення кваліфікації повинно передбачати як заходи для всіх працівників Юридичної особи, так і окремі заходи для керівника (засновників, учасників) Юридичної особи.

Тематика та форма заходів (семінари, лекції, практикуми, тренінги, вебінари тощо) із підвищення кваліфікації визначаються Уповноваженим з урахуванням:

- 1) пропозицій керівника, засновників (учасників), керівників структурних підрозділів;
- 2) результатів оцінки впровадження заходів Антикорупційної програми;
- 3) результатів періодичної оцінки корупційних ризиків у діяльності Юридичної особи;
- 4) результатів внутрішніх розслідувань;
- 5) звіту Уповноваженого перед засновниками (учасниками).

16. Застосування заходів дисциплінарної відповідальності до працівників, які порушують положення антикорупційної програми визначено Розділом XIV Типової Антикорупційної програми юридичної особи. Дисциплінарні стягнення накладаються керівником на працівників Юридичної особи відповідно до норм законодавства про працю.

Відповідно до статті 147 Кодексу законів про працю України дисциплінарні стягнення застосовуються органом, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) даного працівника.

Відповідно до статті 148 Кодексу законів про працю України дисциплінарне стягнення застосовується власником або уповноваженим ним органом безпосередньо за виявленням проступку, але не пізніше одного місяця з дня його виявлення, не рахуючи часу звільнення працівника від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або перебування його у відпустці. Дисциплінарне стягнення не може бути накладене пізніше шести місяців з дня вчинення проступку.

Відповідно до статті 149 Кодексу законів про працю України передбачено порядок застосування дисциплінарних стягнень. За кожне порушення трудової дисципліни може бути застосовано лише одне дисциплінарне стягнення. При обранні виду стягнення власник або уповноважений ним орган повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого проступку і заподіяну ним шкоду, обставини, за яких вчинено проступок, і попередню роботу працівника. Стягнення оголошується в наказі (розпорядженні) і повідомляється працівникові під розписку.

Відповідно до статті 59 Коментованого закону та Розділу VI Типової антикорупційної програми юридичної особи відомості про накладення дисциплінарного стягнення за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Внутрішнє розслідування проводиться з метою спростування чи підтвердження інформації про ймовірне порушення Антикорупційної програми або корупційне чи пов'язане з корупцією правопорушення. За результатами внутрішнього розслідування, якщо є підстави, застосовується дисциплінарне стягнення до винних осіб. Вживаються заходи щодо запобігання подібним діям у майбутньому.

У разі виявлення ознак корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, за вчинення якого передбачено адміністративну або кримінальну відповідальність, негайно інформувати про це спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Матеріали проведених внутрішніх розслідувань зберігаються в архіві Уповноваженого не менше 5 років.

У разі якщо за результатами внутрішнього розслідування на Уповноваженого накладається дисциплінарне стягнення, про це письмово повідомляється Національне агентство з питань запобігання корупції у дводенний строк з дати його накладення.

17. Розділом XV Типової Антикорупційної програми Юридичної особи передбачено порядок внесення змін до антикорупційної програми з метою її вдосконалення. Законодавець перелічує підстави у зв'язку з якими може бути переглянутий зміст Антикорупційної програми. Ініціювати внесення змін до Антикорупційної програми можуть Уповноважений, а також засновники (учасники), керівник, працівники Юридичної особи. Пропозиції щодо внесення змін до Антикорупційної програми подаються Уповноваженому. Уповноважений надає керівнику узагальнення пропозицій щодо внесення змін до Антикорупційної програми, які надійшли, та надає свої рекомендації щодо їх врахування або відхилення.

Внесення змін до Антикорупційної програми допускається лише після винесення їх на обговорення трудового колективу. у разі схвалення пропозицій, відповідні зміни затверджуються наказом.

Внесення змін передбачається не частіше, ніж раз на рік. Але не виключено випадки, коли засновники (учасники) або Уповноважений наполягають на терміновому внесенні певних змін до Антикорупційної програми. в такому разі керівник, не пізніше ніж 10 днів з дати надходження таких пропозицій, ініціює проведення відповідного обговорення.

Зміни до Антикорупційної програми не повинні суперечити нормам та вимогам, передбаченими Законом та Типовою антикорупційною програмою юридичної особи.

Стаття 64. Правовий статус Уповноваженого

1. Уповноважений є посадовою особою юридичної особи, що призначається відповідно до законодавства про працю керівником юридичної особи або її учасниками (засновниками) у порядку, передбаченому ухваленою антикорупційною програмою.

2. Уповноваженим може бути фізична особа, яка здатна за своїми діловими та моральними якостями, професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні обов'язки.

{Частина друга статті 64 в редакції Закону № 198-VIII від 12.02.2015}

3. Не може бути призначена на посаду Уповноваженого особа, яка:

1) має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість;

2) за рішенням суду визнана недієздатною чи дієздатність якої обмежена;

3) звільнена з посад у державних органах, органах влади Автономної Республіки

Крим, органах місцевого самоврядування за порушення присяги або у зв'язку з вчи-

ненням корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією,— протягом трьох років з дня такого звільнення.

4. Несумісною з діяльністю Уповноваженого є робота на посадах, зазначених у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, а також будь-яка інша діяльність, яка створює реальний чи потенційний конфлікт інтересів з діяльністю юридичної особи.

{Абзац перший частини четвертої статті 64 із змінами, внесеними згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

У разі виникнення обставин несумісності Уповноважений у дводенний строк з дня виникнення таких обставин зобов'язаний повідомити про це керівника юридичної особи з одночасним поданням заяви про розірвання трудового договору за власною ініціативою.

5. Уповноважений може бути звільнений з посади достроково в разі:

1) розірвання трудового договору за ініціативи Уповноваженого;

2) розірвання трудового договору з ініціативи керівника юридичної особи або її засновників (учасників). Особа, яка працює на посаді Уповноваженого в юридичній особі, зазначеній у частині другій статті 62 цього Закону, може бути звільнена за умови надання згоди Національним агентством;

3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що створюється за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим;

5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього;

6) смерті.

6. Про звільнення особи з посади Уповноваженого керівник юридичної особи письмово повідомляє Національне агентство протягом двох робочих днів та забезпечує невідкладне подання нової кандидатури на вказану посаду.

1. Коментована стаття передбачає в складі юридичних осіб наявність посадової особи — Уповноваженого, відповідальної за реалізацію Антикорупційної програми.

Посада Уповноваженого має бути передбачена саме штатним розписом Юридичної особи яка приймає Антикорупційну програму. Діяльність Уповноваженого не може здійснюватися на підставі цивільно-правового договору або за сумісництвом.

Головними завданнями Уповноваженого є підготовка, забезпечення реалізації та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання, протидії і виявлення корупції в Юридичній особі.

Правовий статус Уповноваженого визначається Законом і Антикорупційною програмою. Забороняється покладення на Уповноваженого обов'язків, що не належать або виходять за межі його повноважень, визначених Законом і Антикорупційною програмою, чи обмежують виконання ним повноважень.

Свої права і обов'язки Уповноважений реалізує безпосередньо. Виконання Уповноваженим своїх функцій в Юридичній особі є незалежним. Втручання у діяльність Уповноваженого з боку працівників, засновників (учасників), керівника, ділових партнерів Юридичної особи, а також інших осіб забороняється (п. 7-9 розділу XVI Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.03.2017 № 75 «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи»).

Уповноважений безпосередньо не приймає участі у складанні Антикорупційної програми, адже призначається згідно розробленого порядку, передбаченого вже ухваленою Анти-

корупційною програмою. Водночас, відповідно до п. 3 розділу XVI Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.03.2017 № 75 «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи» Уповноважений може виступати ініціатором внесення змін до Антикорупційної програми. Окрім цього, раз на рік Уповноважений має надавати керівнику узагальнення пропозицій для внесення змін до Антикорупційної програми, які надійшли, зі своїми рекомендаціями щодо їх врахування або відхилення.

Обов'язкова наявність порядку призначення Уповноваженого в Антикорупційній програмі впливає зі змісту ч.1. ст.64 Закону, хоча такий порядок прямо не передбачений положеннями, рекомендованими ст. 63 Закону для Антикорупційної програми. Можливість включення порядку призначення Уповноваженого на посаду викладено законодавцем у рекомендованих положеннях, передбачених п.2. ч.1 ст. 63 Закону, відповідно до яких Антикорупційна програма може містити «вичерпний перелік та опис антикорупційних процедур та порядок їх виконання (застосування)... у діяльності юридичної особи».

Порядок призначення Уповноваженого має бути передбачений ухваленою Антикорупційною програмою Юридичної особи. Сама ж процедура щодо порядку призначення Уповноваженого не прописана, а ні Законі, ані в Рішенні Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.03.2017 № 75 «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи». Тобто, таке призначення Уповноваженого є індивідуальним для кожної Юридичної особи.

Водночас, Закон не надає конкретного переліку Юридичних осіб, у штаті яких має бути виокремлена посада Уповноваженого, хоча ч.2 ст. 62 Закону передбачає такі види Юридичних осіб, в яких обов'язково має бути затверджена Антикорупційна програма (а отже і має виконувати свої функції Уповноважений), це:

державні, комунальні підприємства, господарські товариства (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень;

юридичні особи, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про здійснення державних закупівель», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень.

2. Закон та Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.03.2017 № 75 «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи» не висувують конкретного вимог до особи Уповноваженого. Закріплено лише те, що така особа має володіти відповідними діловими та моральними якостями, професійним рівнем та станом здоров'я, які б дозволяли виконувати обов'язки Уповноваженого.

Більш конкретні вимоги до особи Уповноваженого мають встановлюватись або керівником Юридичної особи або її учасниками (засновниками) відповідно до законодавства про працю.

3. В законі встановлено виключний перелік умов, за яких особа не може бути призначена Уповноваженим. Зокрема це особа, яка:

1) має непогашену чи не зняту в установленому законом порядку судимість.

(Примітки: Особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості (ст. 88 Кримінального кодексу України, далі — КК України).

Погашення судимості — це автоматичне її припинення при дотриманні передбачених ст. 89 КК України умов. Під зняттям судимості розуміється припинення судимості рішенням суду. Умови зняття судимості передбачені ст. 91 КК України).

2) за рішенням суду визнана недієздатною чи дієздатність якої обмежена.

(Примітки: Згідно ст. 30 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) під цивільною дієздатністю фізичної особи слід розуміти її здатність своїми діями набувати для себе цивіль-

них прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними (ст. 39 ЦК України).

3) Звільнена з посад у державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування за порушення присяги або у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, — протягом трьох років з дня такого звільнення.

(Примітки: Текст присяги державного службовця закріплений ст. 36 Закону України «Про державну службу». Припинення державної служби за порушення Присяги є найсуворішою санкцією відповідальності державного службовця, який вчинив діяння, несумісне з посадою.

У своїй постанові від 4 червня 2013 року №21-171a13 колегія суддів палати в адміністративних справах Верховного Суду України зазначила, що звільнення за порушення присяги може мати місце лише тоді, коли державний службовець скоїв проступок, який підриває довіру до нього як до носія влади, що призводить до приниження державного органу.

Передумовою звільнення державного службовця за вчинення правопорушення, пов'язаного зі здійсненням службової діяльності, з підстави припинення державної служби за порушення присяги мають бути порушення, встановлені внаслідок ретельного службового розслідування, порядок проведення якого регулюється відповідними Інструкціями.

При вирішенні питання щодо застосування норм діючого законодавства при звільненні державного службовця за порушення присяги в першу чергу необхідно застосовувати норми спеціального законодавства і лише потім — загальні норми, передбачені Законом України «Про державну службу».

4) Уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (посади перелічені у п.1. ч.1 ст.3 Закону) або якщо діяльність такої особи створює реальний чи потенційний конфлікт інтересів з діяльністю юридичної особи. Щодо посад, перелічених у п.1. ч.1 ст.3 Закону див. ст. 3 Закону і коментар до неї. Щодо понять «реальний конфлікт інтересів» та «потенційний конфлікт інтересів» див. ст. 1 Закону і коментар до неї.

Закон виокремлює шість випадків, при настанні яких Уповноважений може бути звільнений з посади достроково. Слід звернути увагу, що настання такого випадку, відповідно до тексту статті, не зобов'язує а лише передбачає можливість звільнення з цієї посади. у випадках, передбачених п. 3-6 ч.5 ст.64 Закону обставини, що виключають належне виконання робочих обов'язків настають незалежно від волевиявлення сторін, у зв'язку з чим некоректним є закріплення альтернативного вибору.

1) Розірвання трудового договору за ініціативи Уповноваженого.

Розірвання трудового договору за ініціативи працівника або з ініціативи керівника юридичної особи або її засновників (учасників) відповідно до ст. 36КЗпП вважаються підставами для припинення трудового договору.

Працівник має право розірвати трудовий договір, укладений на невизначений строк, попередивши про це власника або уповноважений ним орган письмово за два тижні (ст. 36КЗпП), власник або уповноважений ним орган повинен розірвати трудовий договір у строк, про який просить працівник.

Строковий трудовий договір має бути розірваний достроково на вимогу працівника в разі його хвороби або інвалідності, які перешкоджають виконанню роботи за договором, порушення власником або уповноваженим ним органом законодавства про працю, колективного або трудового договору та у випадках, передбачених для розірвання трудового договору, укладеного на невизначений строк, з ініціативи працівника.

2) Розірвання трудового договору з ініціативи керівника юридичної особи або її засновників (учасників).

Статтею 40 КЗпП визначено низку випадків, за якими трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом.

Закон висуває додаткові вимоги до звільнення особи, яка працює на посаді Уповноваженого в Юридичній особі, зазначеній у частині другій статті 62 цього Закону, якщо таке звільнення відбувається з ініціативи керівника Юридичної особи або її засновників (учасників). Таке звільнення може відбутись за умови надання згоди Національним агентством. Порядок надання такої згоди затверджено рішенням НАЗК від 7 жовтня 2016 р. №74 «Про затвердження Порядку надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми»;

3) Неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я відповідно до висновку медичної комісії, що створюється за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Ці обставини встановлюються відповідно до положень законів: «Основи законодавства України з охорони здоров'я» (ст. 69), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні» і Положення про медико-соціальну експертизу, затв. постановою КМ від 3 грудня 2009 р. №1317 «Питання медико-соціальної експертизи»;

4) набрання законної сили рішенням суду про визнання його недієздатним або обмеження його цивільної дієздатності, визнання його безвісно відсутнім чи оголошення його померлим.

Цим пунктом законодавець визначає можливість дострокового звільнення з посади Уповноваженого з набранням законної сили рішенням суду про визнання особи недієздатним (ст.ст. 39–40 ЦК України) або обмеження його цивільної дієздатності (ст. 36 ЦК), визнання його безвісно відсутнім (ст. 43 ЦК) чи оголошення його померлим (ст. 46 ЦК України). Зазначені справи розглядаються у межах цивільного судочинства і є справами пов'язаними із підтвердженням наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердженням наявності чи відсутності неоспорюваних прав (ч. 1 ст. 234 ЦПК України).

5) набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього. Залежно від стадій кримінального судочинства обвинувальний вирок суду набирає законної сили за різних обставин. у випадку винесення вироку судом першої інстанції – набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги (ст. 395 КПК України), у разі, якщо таку скаргу не було подано (ч. 1 ст. 532 КПК України). Виключенням є випадки передбачені ст. 394 КПК.

У разі подання апеляційної скарги судове рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції, тобто з моменту його проголошення (ч.ч 2,4 ст. 532 КПК).

б) смерті.

4. Керівник Юридичної особи зобов'язаний письмово повідомити Національне агентство про звільнення особи з посади Уповноваженого протягом двох робочих днів та забезпечити невідкладне подання нової кандидатури на вказану посаду.

Строк повідомлення в два робочі дні починає віраховуватись з дня прийняття відповідного наказу або розпорядження (п. 7 рішення НАЗК від 7 жовтня 2016 р. №74 «Про затвердження Порядку надання згоди Національним агентством з питань запобігання корупції на звільнення особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми»).

Чинне законодавство не визначає термін, протягом якого керівнику Юридичної особи потрібно подати нову кандидатуру Уповноваженого, застосовуючи лише абстрактний термін «невідкладно».

Розділ XI

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ АБО ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА УСУНЕННЯ ЇХ НАСЛІДКІВ

Стаття 65. Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

1. За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

У разі вчинення від імені та в інтересах юридичної особи її уповноваженою особою злочину самостійно або у співучасті до юридичної особи у випадках, визначених Кримінальним кодексом України, застосовуються заходи кримінально-правового характеру.

2. Особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, стосовно якої набрало законної сили рішення суду про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, підлягає звільненню з посади в установленому законом порядку.

{Частина другу статті 65 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 263-IX від 31.10.2019}

3. З метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або невиконанню вимог цього Закону в інший спосіб, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. Обмеження щодо заборони особі, звільненій з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, встановлюється виключно за вмотивованим рішенням суду, якщо інше не передбачено законом.

5. Особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею злочину у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом.

Особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо інше не передбачено [Конституцією](#) і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому вона працює, до закінчення розгляду справи судом.

У разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням.

1. За вчинення особами, зазначеними в ч. 1 ст. 3 цього Закону, корупційних правопорушень може наставати кримінальна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальності, тоді як за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією — кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальності.

Щодо кримінальної відповідальності, то вона може наставати як за вчинення кримінального корупційного правопорушення, так і кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією. Про їх поняття, ознаки та характеристики див. коментар до ст. 1 цього Закону.

Кримінальна відповідальність передбачає офіційну оцінку відповідними державними органами поведінки особи як кримінально протиправної (злочинної). Згідно з пунктами 1.1 та 1.2 Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням МВС України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої ст. 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду, а притягнення до кримінальної відповідальності як стадія кримінального переслідування починається з моменту пред'явлення особі обвинувачення у вчиненні злочину¹. Закінчується кримінальна відповідальність з моменту припинення відбування покарання. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України.

Особливості корупції, як кримінально-правового поняття полягають у наступному:

— по-перше, воно не зосереджується на одному предметі — неправомірній вигоді. Предметом корупційних правопорушень, які визначені КК України, можуть бути: чуже майно (ст. 191); бюджетні кошти, що включаються до державного і місцевих бюджетів незалежно від джерела їх формування у відповідних розмірах (ст. 210); вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, радіоактивні матеріали (ст. 262); наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги (ст. 308); прекурсори (ст. 312); обладнання, призначене для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 313); снотворний мак і коноплі, а також психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори, призначені для виробництва чи виготовлення цих засобів чи речовин (ст. 320); документи, штампи, печатки (ст. 357); зброя, бойові припаси, вибухові речовини, інші бойові речовини, засоби пересування, військова та спеціальна техніка, інше військове майно (ст. 410);

— по-друге, воно зазначає окремі прояви корупційних діянь (наприклад, «одержання», «прийняття», «прийняття обіцянки/пропозиції», «обіцянка/пропозиція» та «надання»). Однак, КК України, з огляду на перелік корупційних кримінальних правопорушень (злочинів), відомі й деякі інші форми, що можуть бути пов'язані як з «неправомірною вигодою», але про які поняття «корупція» не згадує. Це, зокрема, «прохання надати неправомірну вигоду», «заволодіння» або «нецільове використання» щодо відповідних предметів корупційних кримінальних правопорушень. Буквально поняття «корупція» може знайти своє відображення лише в окремих нормах КК України про відповідальність за корупційні кримінальні право-

¹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) / м. Київ, 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99>.

порушення — ст.ст. 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2. Звісно ж, що така ситуація є неприйнятною.

У будь-якому випадку поняття «корупція» має містити положення щодо реалізації адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності, а не тільки кримінальної.

Застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, про які йдеться в абз. 2 ч. 1 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції», передбачено розділом XIV-1 Загальної частини КК України (ст.ст. 96-3 — 96-11), у нормах цього розділу КК України зазначено про: підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру (ст. 96-3); юридичних осіб, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру (ст. 96-4); підстави для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру (ст. 96-5); види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб (ст. 96-6), зокрема штраф (ст. 96-7), конфіскацію майна (ст. 96-8) та ліквідацію (ст. 96-9); загальні правила застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру (ст. 96-10); застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за сукупністю кримінальних правопорушень (ст. 96-11).

Зокрема, підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є:

1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених у ст.ст. 209 і 306, частинах першій і другій ст. 368-3, частинах першій і другій ст. 368-4, ст.ст. 369 і 369-2 цього Кодексу;

2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених у ст. ст. 209 і 306, частинах першій і другій ст. 368-3, частинах першій і другій ст. 368-4, ст. ст. 369 і 369-2 цього Кодексу;

3) вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених у ст. ст. 258–258-5 цього Кодексу;

4) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою — четвертою ст. 159-1, ст. ст. 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 цього Кодексу.

Згідно примітки до ст. 96-3 КК України під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи.

Кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою — четвертою ст. 159-1, ст.ст. 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою ст. 368-3, частинами першою і другою ст. 368-4, ст.ст. 369, 369-2, 436, 437, 438, 442, 444, 447 цього Кодексу, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності.

Заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої ст. 96-3 КК України, можуть бути застосовані судом до підприємства, установи чи організації, крім державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, організацій, створених ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій.

Заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених п.п. 3 і 4 ч. 1 ст. 96-3 КК України, можуть бути застосовані судом до суб'єктів приватного та публічного права

резидентів та нерезидентів України, включаючи підприємства, установи чи організації, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, фонди, а також міжнародні організації, інші юридичні особи, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права.

Якщо держава або суб'єкт державної власності володіє часткою більше 25 відсотків в юридичній особі або юридична особа знаходиться під ефективним контролем держави чи суб'єкта державної власності, то дана юридична особа несе цивільну відповідальність у повному обсязі за неправомірно отриману вигоду та шкоду, заподіяну кримінальним правопорушенням, що вчинений державою, суб'єктами державної власності або державного управління.

Юридична особа звільняється від застосування до неї заходів кримінально-правового характеру, якщо з дня вчинення її уповноваженою особою будь-якого кримінального правопорушення, зазначеного у ст. 96-3 КК України, і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки: 1) три роки — у разі вчинення кримінального проступку; 2) п'ять років — у разі вчинення нетяжкого злочину; 3) десять років — у разі вчинення тяжкого злочину; 4) п'ятнадцять років — у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

Перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру зупиняється, якщо її уповноважена особа, яка вчинила будь-яке кримінальне правопорушення, зазначене у ст. 96-3 КК України, переховується від органів досудового слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та її місцезнаходження невідоме. у таких випадках перебіг давності відновлюється з дня встановлення місцезнаходження цієї уповноваженої особи.

Перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру переривається, якщо до закінчення передбачених у частинах першій та другій цієї статті строків її уповноважена особа повторно вчинила будь-яке кримінальне правопорушення, зазначене у ст. 96-3 КК України.

Обчислення давності в цьому разі починається з дня вчинення уповноваженою особою юридичної особи будь-якого кримінального правопорушення, зазначеного у ст. 96-3 КК України. При цьому строки давності обчислюються окремо за кожне кримінальне правопорушення.

До юридичних осіб судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру: 1) штраф; 2) конфіскація майна; 3) ліквідація.

До юридичних осіб штраф та ліквідація можуть застосовуватися лише як основні заходи кримінально-правового характеру, а конфіскація майна — лише як додатковий. При застосуванні заходів кримінально-правового характеру юридична особа зобов'язана відшкодувати нанесені збитки та шкоду в повному обсязі, а також розмір отриманої неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою.

Штраф — це грошова сума, що сплачується юридичною особою на підставі судового рішення. Суд застосовує штраф виходячи з двократного розміру незаконно одержаної неправомірної вигоди. у разі коли неправомірну вигоду не було одержано, або її розмір неможливо обчислити, суд, залежно від ступеня тяжкості кримінального правопорушення, вчиненого уповноваженою особою юридичної особи, застосовує штраф у таких розмірах:

за кримінальний проступок — від п'яти до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за нетяжкий злочин — від десяти до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за тяжкий злочин — від двадцяти до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за особливо тяжкий злочин — від п'ятдесяти до сімдесяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

З урахуванням майнового стану юридичної особи суд може застосувати штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком до трьох років.

Конфіскація майна полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави майна юридичної особи і застосовується судом у разі ліквідації юридичної особи згідно з КК України.

Ліквідація юридичної особи застосовується судом у разі вчинення її уповноваженою особою будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 109, 110, 113, 146, 147, 160, 260, 262, 258–258-5, 436, 436-1, 437, 438, 442, 444, 447 КК України.

При застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру судом враховуються ступінь тяжкості вчиненого її уповноваженою особою кримінального правопорушення, ступінь здійснення кримінально протиправного наміру, розмір завданої шкоди, характер та розмір неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою, вжиті юридичною особою заходи для запобігання кримінального правопорушення.

За сукупністю кримінальних правопорушень у межах одного провадження суд, застосувавши до юридичної особи заходи кримінально-правового характеру за кожне кримінальне правопорушення окремо, визначає остаточний основний захід шляхом поглинення менш суворого заходу більш суворим.

При застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру за кримінальне правопорушення за наявності невиконаного заходу за попереднім вирок (вироками) суду кожне з них виконується самостійно, крім випадків застосування судом ліквідації юридичної особи згідно з КК України.

2. У разі вчинення дисциплінарного проступку державний службовець може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності, за яке до нього може бути застосовано один з таких видів дисциплінарного стягнення (ч. 1 ст. 65 та ч. 1 ст. 66 ЗУ «Про держслужбу»): зауваження; догана; попередження про неповну службу відповідність; звільнення з посади державної служб

3. Порядок проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (Постанова КМУ від 13 червня 2000 р. № 950) визначає, що до зазначеною категорії осіб може бути проведено службове розслідування:

у разі невиконання або неналежного виконання ними службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, що призвело до людських жертв або заподіяло значну матеріальну чи моральну шкоду громадянину, державі, підприємству, установі, організації чи об'єднанню громадян;

у разі недодержання посадовими особами місцевого самоврядування законодавства про службу в органах місцевого самоврядування, антикорупційного законодавства;

на вимогу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або особи, яка для цілей Закону прирівнюється до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з метою зняття безпідставних, на її думку, звинувачень або підозри;

з метою виявлення причин та умов, що призвели до вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи невиконання вимог Закону в інший спосіб, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства з питань запобігання корупції (далі — Національне агентство) за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, стосовно якої пропону-

ється проведення службового розслідування, а у разі його відсутності — особи, яка виконує його обов'язки.

4. Пункт 4 Положення про Головне управління державної служби України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.09.2007 N 1180 повідомляє щодо відсторонення державного службовця від виконання службових обов'язків, яке реалізується за допомогою кількох процедур (вони різняться як підставами, так і порядком відсторонення) а саме: 1) відсторонення від виконання повноважень за посадою відповідно до Закону України «Про державну службу»; 2) відсторонення від роботи відповідно до Кодексу законів про працю України (далі — КЗпП); 3) відсторонення від посади як обвинуваченого відповідно до Кримінального процесуального кодексу України

Відсторонення від виконання службових обов'язків відповідно до ЗУ «Про державну службу» є складовою службового розслідування.

Відповідно до ст. 22 підставою для відсторонення державного службовця є невиконання службових обов'язків, що призвело до людських жертв або заподіяло значної матеріальної чи моральної шкоди громадянину, державі, підприємству, установі, організації чи об'єднанню громадян.

Тривалість відсторонення від виконання повноважень за посадою не має перевищувати часу службового розслідування. Рішення про відсторонення державного службовця від виконання повноважень за посадою приймається керівником державного органу, в якому працює цей службовець.

Положення Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування (постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2000 р. N 950) роз'яснює, що службове розслідування проводиться у строк до двох місяців відповідно та має наступні підстави для відсторонення державного службовця від виконання службових обов'язків: 1) невиконання або неналежне виконання службових обов'язків, перевищення держслужбовцем своїх повноважень, що призвело до людських жертв або заподіяло значної матеріальної чи моральної шкоди громадянину, державі, підприємству, установі, організації чи об'єднанню громадян; 2) недодержання законодавства про державну службу, про боротьбу з корупцією, порушення етики поведінки; 3) вимога самого держслужбовця зняти з нього безпідставні, на його думку, звинувачення або підозру. Перелік підстав відсторонення не є вичерпним.

Метою відсторонення державного службовця є запобігання : 1) продовженню держслужбовцем можливої протизаконної діяльності на посаді; 2) його впливу на хід службового розслідування.

Відповідно до ст. 46 КЗпП відсторонення працівників від роботи власником або уповноваженим ним органом відбувається за таких підстав: появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони, в інших випадках, передбачених законодавством.

5. Кримінальний процесуальний кодекс передбачає відсторонення в порядку застосування ст. 154 КПК, відповідно до якої відсторонення від посади може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину — щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу. До службових осіб правоохоронних органів відсторонення від посади застосовується незалежно від тяжкості злочину. Відсторонення від посади здійснюється на строк не більше двох місяців².

² Кримінальний процесуальний кодекс України: затверджений Законом УРСР від 28 грудня 1960 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>

В свою чергу, відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України, вирішується Президентом України на підставі клопотання прокурора в порядку, встановленому законодавством. Відсторонення судді від посади здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора України в порядку, встановленому законодавством.

Спеціальними умовами відсторонення від посади є: наявність в особи процесуального статусу підозрюваного, обвинуваченого; перебування його на посаді.

Процедурний порядок відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження.

Вмотивоване рішення суду відповідно до ст. 132 КПК передбачає, що слідчий, прокурор повинен довести, що існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою до його застосування; потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться у відповідному клопотанні слідчого, прокурора; може бути виконане завдання, задля виконання якого слідчий, прокурор звертається із таким клопотанням

6. В абзаці третьому ч. 5 коментованої статті регламентовано умови відшкодування середнього заробітку особі, відстороненій від виконання службових повноважень у зв'язку із складенням стосовно неї протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, а саме: 1) особа не отримувала заробітну плату внаслідок вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням; 2) провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, закрито у зв'язку з відсутністю: а) події; б) складу адміністративного правопорушення.

При визначенні розміру відшкодування слід керуватися Порядком обчислення середньої заробітної плати, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 р. № 100.

Так, середньомісячна заробітна плата обчислюється виходячи з виплат за останні 2 календарні місяці роботи, що передують події, з якою пов'язана відповідна виплата. Працівникам, які пропрацювали на підприємстві, в установі, організації менше двох календарних місяців, середня заробітна плата обчислюється виходячи з виплат за фактично відпрацьований час.

Якщо протягом останніх двох календарних місяців працівник не працював, середня заробітна плата обчислюється виходячи з виплат за попередні два місяці роботи. у разі, коли і протягом цих місяців працівник не відпрацював жодного робочого дня, розрахунки проводяться, виходячи з установлених йому в трудовому договорі тарифної ставки, посадового (місячного) окладу.

Працівникам плаваючого складу суден флоту рибної промисловості і працівникам, зайнятим на підприємствах із сезонним характером виробництва, з урахуванням значного коливання протягом року заробітної плати, в інших випадках збереження середньої заробітної плати вона може обчислюватись виходячи з виплат за 12 календарних місяців.

Час, протягом якого працівники згідно з чинним законодавством або з інших поважних причин не працювали і за ними не зберігався заробіток або зберігався частково, виключається з розрахункового періоду.

При зміні структури заробітної плати з одночасним підвищенням посадових окладів працівникам органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до актів законодавства період до зміни структури заробітної плати виключається з розрахункового періоду.

У випадку, коли зміна структури заробітної плати з одночасним підвищенням посадових окладів працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування відбулася у період, протягом якого за працівником зберігається середня заробітна плата, а також коли заробітна плата у розрахунковому періоді не зберігається, обчислення середньої заробітної

плати провадиться з урахуванням виплат, передбачених працівникові згідно з умовами оплати праці, що встановлені після підвищення посадових окладів.

Для працівників з відрядною оплатою праці у разі відсутності оперативних даних для розрахунку заробітку за останній місяць розрахункового періоду він може замінюватись іншим місяцем, що безпосередньо передує розрахунковому періоду.

При обчисленні середньої заробітної плати у всіх випадках її збереження включаються:

- основна заробітна плата;
- доплати і надбавки (за надурочну роботу та роботу в нічний час; суміщення професій і посад; розширення зон обслуговування або виконання підвищених обсягів робіт робітниками-погодинниками; високі досягнення в праці (високу професійну майстерність); умови праці; інтенсивність праці; керівництво бригадою, вислугу років та інші);
- виробничі премії та премії за економію конкретних видів палива, електроенергії і теплової енергії. Премії включаються в заробіток того місяця, на який вони припадають згідно з розрахунковою відомістю на заробітну плату. Премії, які виплачуються за квартал і більш тривалий проміжок часу, при обчисленні середньої заробітної плати за останні два календарні місяці, включаються в заробіток в частині, що відповідає кількості місяців у розрахунковому періоді. у разі коли число робочих днів у розрахунковому періоді відпрацьовано не повністю, премії, винагороди та інші заохочувальні виплати під час обчислення середньої заробітної плати за останні два календарні місяці враховуються пропорційно часу, відпрацьованому в розрахунковому періоді.;
- винагорода за підсумками річної роботи та вислугу років тощо. Одноразова винагорода за підсумками роботи за рік і за вислугу років включається до середнього заробітку шляхом додавання до заробітку кожного місяця розрахункового періоду $1/12$ винагороди, нарахованої в поточному році за попередній календарний рік.

Усі виплати включаються в розрахунок середньої заробітної плати в тому розмірі, в якому вони нараховані, без виключення сум відрахування на податки, стягнення аліментів тощо, за винятком відрахувань із заробітної плати осіб, засуджених за вироком суду до виправних робіт без позбавлення волі.

При обчисленні середньої заробітної плати у всіх випадках її збереження згідно з чинним законодавством, не враховуються:

- виплати за виконання окремих доручень (одноразового характеру), що не входять в обов'язки працівника (за винятком доплат за суміщення професій і посад, розширення зон обслуговування або виконання додаткових обсягів робіт та виконання обов'язків тимчасово відсутніх працівників, а також різниці в посадових окладах, що виплачується працівникам, які виконують обов'язки тимчасово відсутнього керівника підприємства або його структурного підрозділу і не є штатними заступниками);
- одноразові виплати (компенсація за невикористану відпустку, матеріальна допомога, допомога працівникам, які виходять на пенсію, вихідна допомога тощо);
- компенсаційні виплати на відрядження і переведення (добові, оплата за проїзд, витрати на наймання житла, підйомні, надбавки, що виплачуються замість добових);
- премії за винаходи та раціоналізаторські пропозиції, за сприяння впровадженню винаходів і раціоналізаторських пропозицій, за впровадження нової техніки і технології, за збирання і здавання брухту чорних, кольорових і дорогоцінних металів, збирання і здавання на відновлення відпрацьованих деталей машин, автомобільних шин, введення в дію виробничих потужностей та об'єктів будівництва (за винятком цих премій працівникам будівельних організацій, що виплачуються у складі премій за результати господарської діяльності);
- грошові і речові винагороди за призові місця на змаганнях, оглядах, конкурсах тощо;
- пенсії, державна допомога, соціальні та компенсаційні виплати;

- літературний гонорар штатним працівникам газет і журналів, що сплачується за авторським договором;
 - вартість безплатно виданого спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, мила, змивних і знешкоджувальних засобів, молока та лікувально-профілактичного харчування;
 - дотації на обіди, проїзд, вартість оплачених підприємством путівок до санаторіїв і будинків відпочинку;
 - виплати, пов'язані з ювілейними датами, днем народження, за довголітню і бездоганну трудову діяльність, активну громадську роботу тощо;
 - вартість безплатно наданих деяким категоріям працівників комунальних послуг, житла, палива та сума коштів на їх відшкодування;
 - заробітна плата на роботі за сумісництвом (за винятком працівників, для яких включення її до середнього заробітку передбачено чинним законодавством);
 - суми відшкодування шкоди, завданої працівникові каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
 - доходи (дивіденди, проценти), нараховані за акціями трудового колективу і вкладями членів трудового колективу в майно підприємства;
 - компенсація працівникам втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням термінів її виплати;
 - виплати за час, протягом якого зберігається середній заробіток працівника (за час виконання державних і громадських обов'язків, щорічної і додаткової відпусток, відрядження тощо);
 - допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю.
- Нарахування виплат у всіх випадках збереження середньої заробітної плати провадиться виходячи з розміру середньоденної (годинної) заробітної плати.

Стаття 66. Відшкодування збитків, шкоди, завданих державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення

1. Збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила відповідне правопорушення, в установленому законом порядку

1. Відшкодування збитків або шкоди, завданих державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення відбувається у порядку, в межах та у спосіб, передбачені щодо кримінального злочину, адміністративного правопорушення, цивільно-правового делікту або дисциплінарного проступку.

Для виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, створено Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА), що є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, уповноваженим на формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, що можуть бути арештовані у кримінальному провадженні, а також управління активами, які арештовані у кримінальному провадженні. АРМА за змістом, обсягом функцій і правовим статусом не має аналогів у системі органів державної влади в Україні. Воно створено за аналогом установ з повернення та управління активами, які успішно функціонують у державах-членах ЄС відповідно до рішення Ради Європейського Союзу № 2007/845/ЖНА від 06.12.2007 та інших актів права ЄС.

2. Коментована стаття оперує двома правовими поняттями — «збитки» та «шкода». Такі поняття іноді отождожуються та використовуються як синоніми. Проте, з точки зору цивільного законодавства, такий підхід є юридично неточним, оскільки дані поняття мають дещо різний зміст. Шкодою вважається сукупність несприятливих для особи, якій вона завдана, особистих

немайнових, а також майнових наслідків, що виникли у разі порушення її суб'єктивних цивільних прав. Шкода може бути майновою та моральною. Одним із способів відшкодування майнової шкоди є збитки. На вимогу особи, якій завдано шкоди, та відповідно до обставин справи майнова шкода може бути відшкодована і в інший спосіб, зокрема, шкода, завдана майну, може відшкодовуватися в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, полагодження пошкодженої речі тощо). Отже, поняття шкоди є ширшим за обсягом, ніж поняття збитків.

3. Відповідно до ст. 16 ЦК України відшкодування збитків є одним із способів захисту цивільних прав та інтересів. Підставою виникнення права на відшкодування збитків державі є завдання шкоди її майну (ст. 11 ЦК України).

Відповідно до ст. 22 ЦК України збитками є:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі. Так, зокрема, суд може зменшити розмір відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, залежно від її матеріального становища, крім випадків, коли шкоди завдано вчиненням злочину (ч. 4 ст. 1193 ЦК України).

Якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодовуватися особі, право якої порушено, не може бути меншим від доходів, одержаних особою, яка порушила право.

Майнова шкода, завдана державі, відшкодовується грішми, проте вона може бути відшкодована і в інший спосіб, встановлений рішенням суду.

Що ж стосується моральної шкоди, то виходячи зі змісту ст. 23 ЦК України, держава не може виступати суб'єктом правом вимоги.

4. Умовами притягнення до цивільно-правової відповідальності особи, яка вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, є: протиправність її діяння, завдання шкоди майну держави, причинний зв'язок між протиправним діянням та шкодою, наявність вини заподіювача шкоди.

Стаття 67. Незаконні акти та правочини

1. Нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) з порушенням вимог цього Закону, підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, зокрема Національного агентства, органу місцевого самоврядування.

Орган або посадова особа надсилає до Національного агентства протягом трьох робочих днів копію прийнятого рішення про скасування або одержаного для виконання рішення суду про визнання незаконними відповідних актів або рішень.

2. Правочин, укладений внаслідок порушення вимог цього Закону, може бути визнаним недійсним.

1. Коментована стаття передбачає порядок реалізації висновків антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та рішень, в результаті якої виявлено наявність певних корупціогенних ознак. Такі ознаки мають різний рівень концентрації, а саме як корупціогенний фактор (здатність нормативно-правової конструкції, окремого нормативного припису чи їх

сукупності самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією), як індикатор корупціогенності (властивість нормативно-правового припису, що може свідчити про наявність в нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акту корупціогенного фактору), корупційних ризиків (сфери відносин, що можуть бути найбільше піддані корупційному впливові), корупційних практик (конкретних ситуацій, у яких реалізуються корупційні контакти, корупційні зв'язки). Встановлення ролі і впливу конкретної ознаки корупції в реальному вимірі здійснюється з урахуванням рекомендацій Міністерства юстиції .

2. Організацію виявлення порушень коментованого Закону забезпечує Департамент організації роботи із запобігання та виявлення корупції НАЗК . Найбільш поширені корупційні ризики встановлені Департаментом при перевірках нормативно-правових актів і оспорюваних рішень є правові відносини, предметом регулювання яких можуть бути акти і рішення, у тому числі індивідуального характеру, щодо: — визначення прав, свобод, обов'язків людини і громадянина та способів їх реалізації; — управління об'єктами державної або комунальної власності, їх відчуження; — питань митної справи, податкової та фінансової політики; — установа процедури аукціонів, тендерів стосовно відчуження чи закупівлі товарів, робіт і послуг; — використання бюджетних коштів; — питань інвестиційної та інноваційної діяльності; — надання пільг і переваг окремим суб'єктам господарювання; — установа повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, зокрема щодо самостійного визначення порядку (механізму, процедури) вирішення проблемних питань; — делегування повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування підприємствам та організаціям незалежно від форми власності; — надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами; — виконання контрольно-наглядових функцій органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами.

Перевірки, проведені НАЗК щодо виявлення у 2017 році ознак корупції в різних сферах відносин та державних інституцій вказують на значне поширення корупційних факторів, корупційних практик, загалом порушень коментованого Закону.

3. Коментована стаття визначає два способи скасування рішення органу місцевого самоврядування: добровільне скасування уповноваженою особою або ж визнання такого рішення незаконним в судовому порядку. Відповідно до п. 5 рішення Конституційного Суду України від 16.04.2009 органи місцевого самоврядування не можуть скасовувати свої попередні рішення, вносити до них зміни, якщо відповідно до приписів цих рішень виникли правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, і суб'єкти цих правовідносин заперечують проти їх зміни чи припинення . Закон не містить переліку обставин, які б враховувалися судом при вирішенні справи про скасування рішень суб'єктів владних повноважень, прийнятих з порушенням його вимог, як можливості для відмови у задоволенні позову.

Судові органи визнають правомірними акти перевірки НАБУ щодо порушень коментованого Закону та відмінюють рішення юридичних осіб, прийняті з порушенням його вимог , визнають недійсними правочини, прийняті з порушенням вимог коментованого Закону . Проте, незважаючи на імперативну норму ст. 67 Закону, яка визначає, що рішення, видані з порушенням вимог Закону, підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, зокрема Національного агентства, органу місцевого самоврядування, суди приходять до хибного висновку про те, що порушення норм вищевказаного Закону при прийнятті рішення органом місцевого самоврядування не є безу-

мовною підставою для визнання незаконним такого рішення та для автоматичного його скасування, а підлягає відповідній оцінці зі сторони суду. Привертає увагу позиція Верховного Суду щодо скасування нормативно-правових актів, рішень, виданих (прийнятих) з порушенням вимог антикорупційного законодавства, висловлена у Постанові Верховного Суду від 31 жовтня 2018 року у справі № 810/2500/16.

Системний аналіз коментованої норми Закону дає підстави стверджувати, що рішення суб'єкта владних повноважень, які прийняті з порушенням його вимог, підлягають обов'язковому скасуванню іншим суб'єктом владних повноважень, котрий наділений таким правом; якщо такого суб'єкта владних повноважень не існує або він не виконує згаданий обов'язок, то рішення підлягає обов'язковому скасуванню за позовом прокурора чи інших суб'єктів. Привертає увагу також пілотне рішення КАС ВС з цього приводу, зазначене у коментарі до ст. 1 Закону.

4. Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 16 ЦК України одним із способів захисту цивільних прав та інтересів судом є визнання правочину недійсним.

Суд вирішує питання про недійсність правочину у випадку, коли одна із його сторін або інша заінтересована особа заперечує дійсність правочину на підставах, встановлених законом, а саме — якщо стороною (сторонами) в момент вчинення правочину недодержані вимоги, встановлені частинами 1–3, 5, бст. 203ЦК України. Зокрема, зміст правочину не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам.

Коментована норма визначає як підставу визнання правочину недійсним порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції».

Так, згідно із п. 1 ч. 1 ст. 26 цього Закону особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється протягом року з дня припинення відповідної діяльності вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами — підприємцями, якщо особи, зазначені в абз. 1 ч. 1 ст. 26 цього Закону, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб — підприємців.

Якщо ж виявлено, що на порушення наведеної норми вчинено правочин у сфері підприємницької діяльності, Національне агентство з питань запобігання корупції звертається до суду з вимогою про визнання правочину недійсним (ч. 2 ст. 26 Закону України «Про запобігання корупції»).

Також правочин може бути визнаний судом недійсним і в інших випадках, якщо він вчинений з використанням особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 указанного Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

5. Правочин, визнаний судом недійсним, є недійсним з моменту його вчинення. Якщо за недійсним правочином права та обов'язки передбачалися лише на майбутнє, можливість настання їх у майбутньому припиняється (ст. 236 ЦК України).

Загальні правові наслідки недійсності правочину регламентовані у статтях 216, 217 ЦК України. Крім того, у ЦК України передбачено спеціальні правові наслідки для окремих видів недійсних правочинів, а також особливі умови їх застосування.

Стаття 68. Відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення

1. Фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

2. Збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку. Держава, Автономна Республіка Крим, орган місцевого самоврядування, які відшкодували збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, мають право зворотної вимоги (регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди).

1. Принцип відповідальності держави перед людиною за свою діяльність закріплено в ст. 3 Конституції України. Відповідно до ст. 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Коментована стаття передбачає особливості відшкодування шкоди та поновлення порушених прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Шкодою вважається сукупність несприятливих для особи, якій вона завдана, особистих немайнових, а також майнових наслідків, що виникли у разі порушення її суб'єктивних цивільних прав. Шкода може бути майновою та моральною.

Способами відшкодування майнової шкоди можуть бути: 1) відшкодування збитків; 2) відшкодування шкоди в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, полагодження пошкодженої речі тощо).

Відповідно до ст. 22 ЦК України збитками є:

- 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);
- 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Розмір збитків, що підлягають відшкодуванню потерпілому, визначається відповідно до реальної вартості втраченого майна на момент розгляду справи або виконання робіт, необхідних для відновлення пошкодженої речі. Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі.

Якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодовуватися особі, право якої порушено, не може бути меншим від доходів, одержаних особою, яка порушила право.

Крім майнової шкоди, особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Відповідно до ст. 23 ЦК України моральна шкода полягає:

1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;

3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Моральна шкода відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

2. Відшкодування шкоди, завданої фізичним та юридичним особам внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються за рахунок коштів з Державного бюджету України. Умови та порядки відшкодування встановлюється законом.

На сьогоднішній день відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, що мав би передбачати такий порядок. Однак у разі порушення прав фізичних та юридичних осіб внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, можна за аналогією закону, відповідно до ст. 8 ЦК України, застосувати до цих відносин норми, що встановлюють порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.

Також за аналогією закону можна визначити види витрат, що підлягають відшкодуванню. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» потерпілому відшкодовуються: 1) заробіток та інші грошові доходи, які він втратив внаслідок незаконних дій; 2) конфісковане або звернене в доход держави майно (в тому числі гроші, грошові вклади і відсотки по них, цінні папери та відсотки по них, частка у статутному фонді господарського товариства, учасником якого був громадянин, та прибуток, який він не отримав відповідно до цієї частки, інші цінності), а також майно, на яке накладено арешт; 3) штрафи, стягнуті на виконання вироку суду, судові витрати та інші витрати, сплачені громадянином; 4) суми, сплачені громадянином у зв'язку з поданням йому юридичної допомоги; 5) моральна шкода.

3. На сьогоднішній день є чимало судових рішень із задоволення правомірних вимог потерпілого від неправомірних дій правоохоронних органів, в тому числі з обґрунтуванням застосування положень Європейської конвенції та прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

4. Крім відшкодування збитків та моральної шкоди потерпілий має право на поновлення службових, пенсійних, житлових, інших особистих і майнових прав.

Стаття 69. Вилучення незаконно набутих та необґрунтованих активів

1. Активи, набуті внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають конфіскації або спеціальній конфіскації за рішенням суду в установленому законом порядку.

2. Активи, щодо яких судом на підставі поданих доказів не встановлено, що вони або грошові кошти, необхідні для їх придбання, були набуті за рахунок законних доходів, є необґрунтованими і підлягають стягненню в дохід держави за рішенням суду в установленому законом порядку.

{Стаття 69 в редакції Закону № 263-IX від 31.10.2019}

Щодо конфіскації у провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень, то КК України передбачає : 1) конфіскацію майна (ст. 59) та 2) спеціальної конфіскації (статті 96-1 та 96-2).

Кримінально-правова конфіскація з'явилася у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України 18 квітня 2013 р. Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» № 222-VII.

Конфіскацію слід розглядати в двох аспектах:

1) (конфіскація) як вид покарання — примусове безоплатне вилучення у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого, що встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього Кодексу (ч. 1 ст. 59 ККУ України)

2) (спеціальна конфіскація) примусове безоплатне вилучення за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна за умови вчинення злочину у випадках, передбачених в Особливій частині КК України, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченого частиною першою статті 150, статтею 154, частинами другою і третьою статті 159-1, частиною першою статті 190, статтею 192, частиною першою статей 204, 209-1, 210, частинами першою і другою статей 212, 212-1, частиною першою статей 222, 229, 239-1, 239-2, частиною другою статті 244, частиною першою статей 248, 249, частинами першою і другою статті 300, частиною першою статей 301, 302, 310, 311, 313, 318, 319, 362, статтею 363, частиною першою статей 363-1, 364-1, 365-2 цього Кодексу. (ст. 96-1 КК України).

Кримінальним Кодексом України передбачено такі види конфіскації, як: конфіскація майна як додаткове покарання (стаття 52, 56 КК); конфіскація безпосередньо визначеного у санкціях статей Особливої частини КК майна (статті 176, 177, 201, 203-1, 204, 209, 216, 229, 240, 244, 246, 248, 249, 300, 301, 305, 306, 334, 361-362, 363-1 КК); спеціальна конфіскація (статті з 96-1 по 96-2 КК); конфіскація майна як захід кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (примусове безоплатне вилучення у власність держави майна юридичної особи, яка застосовується судом у разі ліквідації юридичної особи згідно КК ст. 364-1 365-2 КК України).

Відповідно ж до ст. 96-2 КК України, підставами спеціальної конфіскації є те, що відповідне майно: 1) одержане внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від такого майна; 2) призначалося (використовувалося) для схилення особи до вчинення злочину, фінансування та/або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення; 3) було предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю); 4) було підшукане, виготовлене, пристосоване або використане як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання.

Спеціальна конфіскація може застосовуватися у випадках, якщо є 1) обвинувальний вирок суду; 2) ухвала суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) ухвала суду про застосування примусових заходів медичного характеру; 4) ухвала суду про застосування примусових заходів виховного характеру.

У разі якщо гроші, цінності та інше майно, зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 96-2 КК України, були повністю або частково перетворені в інше майно, спеціальній конфіскації підлягає повністю або частково перетворене майно. Якщо конфіскація грошей, цінностей та іншого майна, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 96-2 КК України, на момент прийняття судом рішення про спеціальну конфіскацію неможлива внаслідок їх використання або неможливості виділення з набутого законним шляхом майна, або відчуження, або з інших причин, суд виносить рішення про конфіскацію грошової суми, що відповідає вартості такого майна.

Спеціальна конфіскація застосовується також у разі, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, або неосудністю, або звільняється від кримінальної відповідальності чи покарання з підстав, передбачених КК України, крім звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Гроші, цінності, в тому числі кошти, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, інше майно, зазначені в цій статті, підлягають спеціальній конфіскації у третьої особи, якщо вона набула таке майно від підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка переслідується за вчинення суспільно небезпечного діяння у віці, з якого не настає кримінальна відповідальність, або в стані неосудності, чи іншої особи безоплатно, за ринкову ціну або за ціну вищу чи нижчу ринкової вартості, і знала або повинна була і могла знати, що таке майно відповідає будь-якій із ознак, зазначених у пунктах 1—4 ч. 1 ст. 96-2 КК України.

Вищезазначені відомості щодо третьої особи повинні бути встановлені в судовому порядку на підставі достатності доказів. Спеціальна конфіскація не може бути застосована до майна, яке перебуває у власності добросовісного набувача. Спеціальна конфіскація не застосовується до грошей, цінностей та іншого майна, зазначених у цій статті, які згідно із законом підлягають поверненню власнику (законному володільцю) або призначені для відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Проте існують виключення щодо можливості конфіскації певного виду майна. Відповідно до додатку Закону України 02.06.2016 № 1404-VIII «Про виконавче провадження» стягнення за виконавчими документами не може бути звернено на таке майно, що належить боржникові — фізичній особі на праві власності або є його часткою у спільній власності, необхідне для боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні (крім майна та речей, що належать до предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, дорогоцінних металів та дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення в сировині, необробленому та обробленому вигляді (виробах))³.

Окремі виключення щодо спеціальної конфіскації містяться також у Кримінальному Кодексі України. Так, спеціальна конфіскація не може бути застосована до майна, яке перебуває у власності добросовісного набувача та не застосовується до грошей, цінностей та іншого майна, зазначених у цій статті, які згідно із законом підлягають поверненню власнику (законному володільцю) або призначені для відшкодування шкоди, завданої злочинцем.

Під час застосування спеціальної конфіскації насамперед має бути вирішене питання про повернення грошей, цінностей та іншого майна власнику (законному володільцю) та/або про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Застосування спеціальної

³ Про виконавче провадження: Закону України 02.06.2016 № 1404-VIII. — Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 30, ст.542

конфіскації здійснюється тільки після доведення в судовому порядку стороною обвинувачення, що власник (законний володілець) грошей, цінностей та іншого майна знав про їх незаконне походження та/або використання. у разі відсутності у винної особи майна, на яке може бути звернене стягнення, крім майна, яке підлягає спеціальній конфіскації, збитки, завдані потерпілому, цивільному позивачу, відшкодовуються за рахунок коштів від реалізації конфіскованого майна, а частина, що залишилася, переходить у власність держави.

Крім застосування конфіскації за кримінальні корупційні правопорушення, також застосовується конфіскація в розрізі застосування адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, застосовують адміністративно-правову конфіскацію (24, 29 КУпАП) щодо предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення. Різновидами такої конфіскації є передбачена окремими нормами глави 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» конфіскація: отриманого доходу (статті 172-4, 172-6); подарунка (ст. 172-5); грошей, одержаних внаслідок адміністративного правопорушення (ст. 172-9-1)

Міжнародно-правовий аспект конфіскації

Директива ЄС 2014/42/EU про замороження і конфіскацію засобів здійснення злочинів і доходів, набутих у злочинний спосіб (стосується корупції, відмивання грошей і деяких інших серйозних фінансових злочинів, контрабанди наркотиків та торгівлі людьми, тероризму, сексуальних злочинів проти дітей тощо) передбачає здійснення розширеної конфіскації, конфіскації без судового рішення, проведення конфіскації майна третіх сторін, а також замороження активів без постанови суду⁴.

Європейський судна підставі міжнародного права, Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2005 року, Рекомендації Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF) і двох відповідних Конвенцій Ради Європи 1990 і 2005 років щодо конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом (ETS № 141 і ETS № 198), зауважує, що існують загальноєвропейські і навіть всесвітні правові стандарти, які заохочують,

по-перше, конфіскацію майна, пов'язаного з тяжкими кримінальними правопорушеннями, такими як корупція, відмивання грошей, правопорушення, пов'язані з наркотиками, і т. д., без наявності попереднього засудження;

по-друге, обов'язок надати підтвердження законного походження майна, яке презюмується набутих незаконним шляхом, може бути обґрунтовано перекладено на відповідачів під час такого некримінального провадження щодо конфіскації, зокрема цивільного провадження *in rem* (щодо майна);

по-третє, конфіскаційні заходи може бути застосовано не лише по відношенню до безпосередніх доходів від злочину, але також щодо майна, зокрема прибутків та інших непрямих надходжень, одержаних через приховування або перетворення прямих доходів від вчинення злочину, або злиття їх з іншим, ймовірно законним, майном. Нарешті, конфіскаційні заходи може бути застосовані не лише щодо осіб, які безпосередньо підозрюються у скоєнні кримінальних правопорушень, але також будь-яких третіх осіб, які мають право власності без необхідних документів на підтвердження добросовісності, з метою приховування їхньої протизаконної діяльності для накопичення зазначених статків»⁵.

⁴ Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union :переклад українською мовою [Електронний ресурс].— Режим доступу : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ClneoyDNU4IJ:old.minjust.gov.ua/file/52171+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>

⁵ Справа «Гогітідзе та ін. проти Грузії» (Gogitidze an dOthersv. Georgia), пункт 105.

Відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 національні органи отримали свободу застосовувати в межах Конвенції, конфіскацію не лише до осіб, яких безпосередньо звинувачують у скоєнні правопорушень, але також членів їхніх сімей та інших близьких родичів, якщо вважалося, що вони володіли або розпоряджались майном, здобутим незаконним шляхом неформально від імені підозрюваних правопорушників або іншим чином не мали документів, які підтверджують їхній добросовісний статус (справи «Раймондо проти Італії» (Raimondo v. Italy); «Аркурі та ін. проти Італії» (Arcuri v. Italy) (dec.) № 52024/99, ЄСПЛ 2001-VII; «Морабіто та ін. проти Італії» (Morabito and Others v. Italy) (dec.) № 58572/00, ЄСПЛ 7 липня 2005 року; «Батлер проти Сполученого Королівства» (Butler v. the United Kingdom) (dec.) № 41661/98 від 27 червня 2002 року; «Уебб проти Сполученого Королівства» (Webb v. the United Kingdom) (dec.) № 56054/00 від 10 лютого 2004 року і «Саккочча проти Австрії» (Saccoccia v. Austria) № 69917/01 від 18 грудня 2008 року.

Підставами застосування конфіскації міжнародні стандарти («Гогітідзе та інші проти Грузії» (Gogitidze and Others v. Georgia) від 12 травня 2015 р.) визначають такі причини:

1) у зв'язку з серйозними кримінальними злочинами (корупція, відмивання коштів, оборот наркотичних засобів) без попереднього кримінального обвинувачення; 2) переведення тягарю доведення законності походження майна на відповідачів цих некримінальних проваджень про конфіскацію, зокрема цивільних проваджень *in rem*; 3) конфіскацію майна і доходів, отриманих шляхом конвертації або перетворення цінностей, отриманих злочинним шляхом, або змішаного з іншим майном, що має законне походження; 4) застосування конфіскації до будь-яких осіб, які володіють майном без необхідної добросовісності.

ЄСПЛ у своїй практиці (рішення «Бакланов проти Росії» від 9 червня 2005 р., «Фрізен проти Росії» від 24 березня 2005 р. допускає конфіскацію майна без вироку лише щодо власності, яка належить членам родини винного (незалежно від того, чи його було засуджено). Наприклад, у справі «Silickiene v. Lithuania»⁶ (рішення від 10 квітня 2012 р.).

У справі «Silickiene v. Lithuania», узагальнивши досвід держав-членів Ради Європи (Болгарії, Естонії, Німеччини, Грузії, Молдови, Нідерландів, Російської Федерації, Швейцарії та Сполученого Королівства), ЄСПЛ вказав, що за наявності таких обставин, як: 1) знання про незаконне походження майна; 2) неможливість пояснити походження майна; 3) залежно від виду злочину (тяжкості злочину); 4) з'ясування, чи не є третя сторона фіктивним власником,— може бути застосовано конфіскацію щодо власності, яка належить членам родини винного, незалежно від засудження винного.

Однак рішення ЄСПЛ в аналогічних справах можуть відрізнятися у зв'язку з відмінностями у внутрішньому праві держав-відповідачів, що вважається допустимим.

Практика ЄСПЛ свідчить про те, що допустимим конфіскацію майна, що належало членам родини винного (незалежно від його засудження) за таких обставин: 1) знання про незаконне походження майна; 2) неможливість пояснити походження майна; 3) вид злочину (тяжкість злочину); 4) з'ясування, чи не є третя сторона фіктивним власником (рішення від 10 квітня 2012 р. у справі «Силицькіє проти Литви»). ЄСПЛ звертає увагу на те, що постановою про конфіскацію не є встановленням вини за злочин (п.п. 53, 54 рішення). у п.п. 63, 65, 67 рішення ЄСПЛ зауважив, що конфіскація переслідує законну мету у загальних інтересах і ґрунтується на доказах придбання конфіскованих активів за рахунок реінвестування незаконних доходів злочинної організації.

⁶ SILICKIENE V LITHUANIA: ECHR 10 APR 2012 URL: <https://swarb.co.uk/silickiene-v-lithuania-echr-10-apr-2012/>

Розділ XII

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Стаття 70. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції

1. Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.

2. Міжнародна правова допомога та інші види міжнародного співробітництва у справах про корупційні правопорушення здійснюються компетентними органами відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надає Верховною Радою України.

1. Згідно Конституції України 1996 року, «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ч. 1. ст. 9).

Міжнародний договір, відповідно до ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори» 2004 року, — це укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Відповідно до статті 19 Закону України «Про міжнародні договори» 2004 року, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Визнання пріоритету міжнародного законодавства над національним відповідає практиці іноземних демократичних держав і сприяє розвитку міжнародного співробітництва компетентних органів у сфері запобігання та протидії корупції.

Засади реалізації заходів міжнародного співробітництва компетентних органів держав у сфері запобігання та протидії корупції визначені у Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 року, Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року, Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року, Конвенції ООН проти корупції 2003 року та ін. Учасниками перелічених міжнародних договорів є широке коло держав, адже більшість із них укладена у межах діяльності Організації Об'єднаних Націй (ООН), а також Ради Європи, що відкриває широкі можливості для співробітництва.

Перспективні стратегічні напрями у боротьбі з корупцією визначає Угода про асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 року (ст. 22 та ін.).

2. Вчинення корупційних правопорушень, й зокрема — корупційних злочинів, у багатьох випадках характеризується міжнародними зв'язками й забезпечити їх ефективне розслідуван-

ня без застосування заходів міжнародного співробітництва — неможливо. Необхідним є проведення процесуальних дій у порядку міжнародної правової допомоги, здійснення екстрадиції (видачі) підозрюваної особи, перейняття кримінального провадження. Вказані заходи міжнародного співробітництва держав реалізуються як на підставі вказаних вище багатосторонніх міжнародних договорів з питань протидії корупції, так і багатосторонніх міжнародних договорів з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Це Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року, Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року, Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків 1970 року, Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року, Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 року та ін.

3. Особливе значення у сфері запобігання та протидії корупції має врахування практики Європейського суду з прав людини. Рішення Європейського суду з прав людини мають прецедентний характер, а суди та інші правозастосовні суб'єкти застосовують при розгляді справ Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та практику Суду як джерело права (ст. 17 Закону України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» 2006 року та ін.).

4. Вирішення важливих завдань у сфері запобігання і протидії корупції здійснюється із залученням міжнародних організацій, що діють на світовому та регіональному рівнях.

Мова йде про ООН, що створена 1945 року і нині налічує 193 держав-членів. Генеральна Асамблея ООН є ініціатором розробки міжнародних і національних програм боротьби з найбільш небезпечними і поширеними злочинами міжнародного характеру, у тому числі корупційними. у системі органів ООН функціонує низка інститутів, що сприяють вирішенню завдань боротьби зі корупційною злочинністю.

На регіональному рівні боротьбу з корупцією координують установи, створені в межах Ради Європи, яка об'єднує 47 держав-членів у європейському просторі.

5. Вирішенню важливих завдань запобігання і протидії корупції сприяє міжнародна правоохоронна організація Інтерпол та спеціалізований орган Європейського Союзу — Європол.

Інтерпол — це міжнародна, міждержавна організація, до якої входить 194 країни світу. Структура Інтерполу передбачає функціонування в кожній державі-члені Національного центрального бюро (НЦБ) Інтерполу. в Україні вповноваженим представником Інтерполу є Робочий апарат Укрбюро Інтерполу, представлений Департаментом міжнародного поліцейського співробітництва, який є структурним підрозділом апарату Національної поліції України.

Європол — це спеціалізований орган Європейського Союзу, що координує дії поліції та інших компетентних органів держав Європейського Союзу, здійснює збирання, аналіз і обмін інформацією про злочини та осіб, причетних до їх вчинення, виконує інші завдання. Компетенція Європолу поширюється на боротьбу з організованою злочинністю, іншими формами тяжких злочинів, у тому числі мова йде про різні форми вчинення корупційних правопорушень, які зачіпають дві або більше держави-члени у такий спосіб, що потребує співробітництва держав, зважаючи на масштаб, значущість та наслідки таких злочинів.

Європол поширює свою діяльність на територію держав-членів Європейського Союзу. Прогресивним кроком нашої держави є укладення Угоди про оперативне та стратегічне співробітництво між Україною та Європейським поліцейським офісом 2016 року, ратифікованої Законом України 2017 року.

6. Згідно ст. 542 КПК України, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків.

Найбільш поширеною формою міжнародного співробітництва, у тому числі у справах про корупційні правопорушення, є міжнародна правова допомога, що полягає у проведенні компетентними органами однієї держави процесуальних дій, вчинення яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою (п. 1 ч. 1 ст. 568 КПК України).

Міжнародна правова допомога, як й інші види (форми) міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, реалізується між уповноваженими (центральними) та компетентними органами держав. Дані органи визначаються кожною державою відповідно до власного законодавства та особливостей організації системи правоохоронних органів.

Уповноважений (центральный) орган — це орган, який уповноважений від імені держави розглянути запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи і вжити заходів з метою його виконання, або направити до іншої держави запит компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги (п. 6 ст. 541 КПК України).

Компетентний орган — це орган, який здійснює кримінальне провадження, і який звертається із запитом згідно з розділом IX КПК України або який забезпечує виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги (п. 7 ст. 541 КПК України).

Згідно ст. 545 КПК України, центральними органами України з вирішення питань міжнародної правової допомоги є:

на стадії досудового розслідування:

1) Генеральна прокуратура України при зверненні із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розгляду відповідних запитів іноземних компетентних органів, крім досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, яке у таких випадках здійснює функції центрального органу України.

2) Національне антикорупційне бюро України — розглядає запити іноземних компетентних органів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро.

на стадії судового провадження:

1) Міністерство юстиції України — при зверненні із запитом судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розгляду відповідних запитів судів іноземних держав.

Компетентними органами, які уповноважені на виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, відповідно до положень міжнародних договорів та законів України, можуть виступати: 1) органи досудового розслідування, а саме слідчі підрозділи: органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань; 2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

У межах своїх повноважень, з питань запобігання і протидії корупції, участь у міжнародному співробітництві приймає Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державна служба фінансового моніторингу України, інші державні та правоохоронні органи.

Стаття 71. Міжнародні договори України у сфері запобігання і протидії корупції

1. У разі якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством про запобігання і протидію корупції, застосовуються правила міжнародних договорів.

1. Законом України «Про міжнародні договори України» (ст. 19) деталізовано принцип, згідно з яким чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства країни, застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства, а якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору¹

Крім того, аргументом на підтвердження примату міжнародного права над національним свідчать також міжнародні норми

Так, положення ст. 26, 27 Віденської конвенції «Про право міжнародних договорів» 1969 року свідчать проте, що «кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен сумлінно виконуватись» (*pacta sunt servanda*) та що його «учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору»². Відображенням цієї норми є ст. 18 Конституції України, яка декларує, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права».

В той же час п. 22 ст. 92 Конституції України чітко передбачає, що виключно законами встановлюються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них³.

Тому, якщо ми говоримо про застосування міжнародних договорів у сфері боротьби з корупцією, то при вирішенні спорів при притягненні до кримінальної чи адміністративної відповідальності перевага надається нормам вітчизняного законодавства на одному рівні із нормами вітчизняного законодавства відіграють також міжнародні ратифіковані ВРУ. Незважаючи на положення ЗУ «Про міжнародні договори» та інших актів наведених вище, пріоритет використання міжнародних стандартів у боротьбі з корупцією має допоміжний характер. Так, міжнародні норми, що передбачають ознаки складу злочину, застосовуються судами України, коли у нормі законодавчого акту прямо встановлена необхідність застосування міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надана ВРУ.

Ключовим міжнародним договором у сфері боротьби з корупцією є конвенція ООН проти корупції. Крім того, до ключових міжнародних договорів у сфері боротьби з корупцією належать Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO), Багатостороння угода Статут від 05.05.1998 Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року (ратифікована 18.10.2006, набрала чинності з 01.03.2010); Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 2003 року (ратифікований 18.10.2006, набрав чинності з 01.03.2010); Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року (ратифікована 04.02.2004, набрала чинності 21.05.2004); Конвенція

¹ Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV // ВВР. — 2004. — № 50. — Ст. 540.

² Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року // Сайт Верховної Ради України — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_118/page2

³ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141

Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року (підписана 31.10.2003, ратифікована 18.10.2006, набрала чинності 01.04.2010); Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року (ратифікована 16.01.2008, набрала чинності 01.02.2008); Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму 2005 року (підписана 16.05.2005, ратифікована 17.11.2010, набрала чинності 01.06.2011); Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, Конвенція про боротьбу з корупцією серед посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав — членів Європейського Союзу від 25 червня 1997 року, Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (Додаток до Резолюції 51/59 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 12 грудня 1996 року), Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16 грудня 1996 року, Про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією (Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи від 6 листопада 1997 року),

Попередження злочинності та кримінальне правосуддя в контексті розвитку: реалізація та перспективи міжнародного співробітництва,

Практичні заходи боротьби з корупцією (Резолюція VIII Конгресу Організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинності, Гавана, 7 вересня 1990 року), Стамбульський план дій боротьби з корупцією для Азербайджану, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизької Республіки, Російської Федерації, Таджикистану й України. Узагальнені рекомендації для України, Дохійська декларація про внесення питань запобігання злочинності та кримінального правосуддя в ширший порядок денний Організації Об'єднаних Націй з метою розв'язання соціальних й економічних проблем і сприяння забезпеченню верховенства права на національному та міжнародному рівнях, а також участі громадськості

Також існують міжнародні двосторонні договори України, серед яких Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах 1992 року; Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах 1993 року; Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року; Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах 1993 року; Договір між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах 1995 року; Договір між Україною та Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах 1995 року; Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах 1995 року; Договір між Україною та Монголією про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах 1995 року; Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах 1996 року; Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1998 року; Договір між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію 1998 року; Договір між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних та кримінальних справах 2000 року; Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 2002 року;

Договір між Україною та Республікою Індія про взаємну правову допомогу в кримінальних справах 2002 року; Договір між Україною та Республікою Індія про видачу правопорушників 2002 року; Договір між Україною та Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних та кримінальних справах 2003 року; Угода між Україною та Гонконгом, Спеціальним Адміністративним районом Китайської Народної Республіки, про взаємну

правову допомогу у кримінальних справах 2003 року; Договір між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах 2003 року; Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників 2003 року; Договір між Україною та Республікою Панама про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 2003 року

Стаття 72. Міжнародний обмін інформацією у сфері запобігання і протидії корупції

1. Компетентні органи України можуть надавати відповідним органам іноземних держав та одержувати від них інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, з питань запобігання і протидії корупції з додержанням вимог законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

2. Надання органам іноземних держав інформації з питань, пов'язаних із запобіганням і протидією корупції, можливе лише в разі, якщо ці органи та відповідний компетентний орган України можуть установити такий режим доступу до інформації, який унеможливило розкриття інформації для інших цілей чи її розголошення у будь-який спосіб, у тому числі шляхом несанкціонованого доступу.

1. Важливі завдання міжнародного співробітництва з питань запобігання та протидії корупції вирішуються під час обміну інформацією. Така інформація може стосуватися: відомостей про кримінальні правопорушення (вчинених чи тих, що готуються); фізичних та юридичних осіб, причетних до кримінального правопорушення, а також потерпілих; осіб ймовірних злочинців та організованих злочинних угруповань, у складі яких вони діяли; предметів, які є предметом посягання, чи інакше пов'язані з подією кримінального правопорушення; слідів, речових доказів, які можуть сприяти з'ясуванню обставин кримінального правопорушення тощо.

Інформація, якої обмінюються компетентні органи під час міжнародного співробітництва, повинна бути своєчасною, взаємною, детальною та якомога точнішою. Така інформація повинна надаватися у належній формі, визначеній міжнародними договорами та законодавством держав. Зокрема, мова йде про вимоги до запиту про міжнародне співробітництво та відповіді на нього.

Якщо вести мову про процесуальні форми обміну інформацією, то, найчастіше, даний обмін реалізується у межах міжнародної правової допомоги, й отримані таким шляхом дані (протоколи різних процесуальних дій, довідки, результати перевірки за базами даними), використовуються у доказуванні, що здійснюється компетентними органами запитуючої держави під час розслідування корупційного правопорушення.

Непроцесуальний обмін інформацією відбувається між окремими представниками компетентних органів держав. Така взаємодія може виражатися у різних формах — від консультування співробітників підрозділів — до надання інформації довідкового характеру. Отримана таким чином інформація має орієнтувальний характер, сприяє прийняттю подальших рішень.

Обмін інформацією у сфері запобігання і протидії корупції може здійснюватися із залученням Інтерполу чи Європолу.

Наприклад, за допомогою Інтерполу можна отримати відомості, які будуть стосуватися: особи підозрюваних (обвинувачених), їх зв'язків, місця перебування або проживання за кордоном; способу та обставин вчинення злочину; протиправної діяльності організованих злочинних угруповань; юридичних осіб, розташованих за кордоном, які причетні до протиправної діяльності; основних напрямів діяльності юридичних осіб, розмірів їх статутного

капіталу, відомостей про їх керівників, засновників; аналітичної, наукової, статистичної та довідкової інформації з необхідних питань та ін. Перевагою залучення Інтерполу є можливість обмінюватися інформацією у системі 24/7, що забезпечує якісний та конфіденційний цілодобовий безпосередній доступ до інформаційних ресурсів Генерального секретаріату Інтерполу, дозволяє здійснювати обмін інформацією між НЦБ Інтерполу різних держав.

Ефективний обмін інформацією у сфері запобігання і протидії корупції на регіональному рівні забезпечує Європол. Система інформаційного обміну надає можливість державам-членам Європолу обмінюватися між собою, а також з Європолом та третіми державами у захищеному режимі інформацією, необхідною для проведення слідчих та оперативних заходів. Європол тісно співпрацює з Інтерполом, а також з іншими міжнародними організаціями.

За змістом Угоди про оперативне та стратегічне співробітництво між Україною та Європейським поліцейським офісом 2016 року, ратифікованої Законом України 2017 року регламентовано співробітництво у формі обміну інформацією та спеціальними знаннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, надання консультацій та підтримки в окремих розслідуваннях та ін. Укладення Угоди створює передумови для посилення ефективності взаємодії компетентних органів України із Європолом у запобіганні та протидії корупційним правопорушенням.

2. Слід враховувати можливість відмови у виконанні запиту про міжнародну правову допомогу у формі обміну інформацією, якщо може бути заподіяна шкода суверенітету, безпеці держави чи іншим її важливим інтересам, або коли запитувана інформація відноситься до відомостей, що складають державну таємницю та з інших причин, визначених міжнародними договорами, національним законодавством держав.

Згідно зі ст. 546 КПК України, якщо внаслідок виконання в Україні запиту про міжнародну правову допомогу отримані відомості, які згідно із законом віднесені до державної таємниці, вони можуть бути передані запитуючій стороні виключно через уповноважений (центральний) орган України, за умови, що ці відомості не завдадуть шкоди інтересам України або іншої держави, що надала їх Україні, лише за наявності договору про взаємний захист інформації та згідно з передбаченими ним вимогами і правилами.

На прохання запитуючої сторони уповноважений (центральний) орган України має право вжити додаткових заходів для забезпечення конфіденційності факту отримання запиту про міжнародну правову допомогу, його змісту та відомостей, отриманих у результаті його виконання. За необхідності погоджуються умови та терміни збереження конфіденційних відомостей, отриманих у результаті виконання запиту (ст. 556 КПК України).

Засади міжнародного обміну інформацією у сфері запобігання та протидії корупції регламентуються за змістом низки міжнародних договорів України.

Наприклад, згідно Конвенції ООН проти корупції 2003 року, кожна Держава-учасниця вживає заходів для співробітництва між її державними органами та окремими уповноваженими особами. Таке співробітництво може включати: надання таким відповідальним органам з власної ініціативи інформації, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що був вчинений будь-який зі злочинів, визначених Конвенцією; надання таким відповідальним органам, на відповідний запит, усієї необхідної інформації (ст. 38).

Також Конвенція ООН проти корупції 2003 року регламентує засади забезпечення державної таємниці за умов міжнародного співробітництва, а також особливості отримання інформації за умов банківської таємниці (ст. 40).

Відповідно до ст. 46 Конвенції ООН проти корупції 2003 року, під час розслідування, кримінального переслідування та судового розгляду справ про корупційні правопорушення, держави надають одна одній якнайширшу взаємну правову допомогу. Серед заходів, які застосо-

вуються, визначаються такі як: надання інформації, речових доказів та висновків експертів; надання оригіналів або засвідчених копій відповідних документів та матеріалів, у тому числі урядових, банківських, фінансових, корпоративних або комерційних документів; виявлення та відстеження доходів від кримінальної діяльності, майна, засобів вчинення злочинів або інших предметів з метою доказування та ін.

Положення окресленого змісту наводяться у низці міжнародних договорів та знайшли своє відображення у національному законодавстві України.

Стаття 73. Заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпорядження вилученими коштами та іншим майном, одержаними внаслідок корупційних правопорушень

1. Україна здійснює заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпоряджається цими коштами та іншим майном відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

1. У вітчизняному законодавстві відсутнє поняття «повернення активів». Корупційні правопорушення, перебуваючи в безпосередньому зв'язку з транснаціональною злочинністю, відмиванням коштів, формує єдиний конгломерат злочинних відносин, створюючи причинно-наслідкові зв'язки між одним видом злочинів з іншим. Тому повернення активів, отриманих від корупційних злочинів, слід розглядати як частину транснаціональної злочинності.

Корупційними злочинами відповідно до примітки ст. 45 Кримінального кодексу України слід вважати юридичні склади, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 ККУ.

Повернення коштів вперше згадується у міжнародно-правових актах – Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (Закон України про ратифікацію 17 грудня 1997 року №738/97-ВР), Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (Закон України про ратифікацію 17 листопада 2010 року №2698-VI).

Так, повернення активів, одержаних злочинним шляхом, — це розшук та виявлення доходів, одержаних злочинним шляхом, та іншого майна, пов'язаного з кримінальними правопорушеннями, яке може стати об'єктом арешту або конфіскації за судовим рішенням під час кримінального, або, якщо це можливо за законодавством країни-члена ЄС, цивільного провадження⁴

2. Вітчизняне законодавство встановило кримінальний процесуальний порядок повернення активів, що передбачає на підставі запиту про міжнародну правову допомогу відповідні органи України проводять передбачені КПК процесуальні дії, а також інші передбачені спеціальним законом дії з метою виявлення та арешту майна, грошей і цінностей, отриманих злочинним шляхом, а також майна, яке належить підозрюванам, обвинуваченим або засудженим особам (ст. 568 КПК).

Повернення активів включає 1) виявлення активів 2) розшук активів; 3) арешт 4) спеціальна конфіскація та 5) управління активами. Порядок спеціальної конфіскації активів закріплений у Законі України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді

⁴ Council Decision 2007/845/JHA, 2007, O. J. L 332/103. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32007D0845&from=EN> (Last assessed: 03.06.2018).

Європейської комісії про виконання Україною плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України щодо удосконалення процедури арешту майна і інституту спеціальної конфіскації», де вказано, що спецконфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна за умови вчинення умисного злочину або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною ККУ....

До органів, які виконують ключову роль у вилученні та поверненні активів належать: Генеральна прокуратура України; Національне антикорупційне бюро України; Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Державна служба фінансового моніторингу.

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі — Національне агентство), є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та/або з управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано у кримінальному провадженні (Рішення Ради Європейського Союзу від 06.12.2007 р. № 2007/845/ІНА)⁵.

Постановою КМУ також було створена Міжвідомча комісія з питань повернення у власність держави коштів та майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, яка є тимчасовим дорадчим органом Кабінету Міністрів України⁶.

3. З метою виявлення та розшуку активів в Україні можуть використовуватися, серед іншого, такі бази даних чи державні реєстри:

Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та Єдиний реєстр громадських формувань (містить інформацію про зареєстрованих в Україні юридичних осіб та приватних підприємців, інформацію про структуру власності юридичних осіб, у тому числі про бенефіціарних власників (контролерів) таких осіб тощо);

Державний реєстр речових прав на нерухоме майно та Державний земельний кадастр (містять інформацію про земельні ділянки та інші об'єкти нерухомості, їхніх власників);

Єдиний державний реєстр Міністерства внутрішніх справ стосовно транспортних засобів (містить інформацію про зареєстровані транспортні засоби та їхніх власників);

Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (містить інформацію про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язані, приватні інтереси усіх публічних службовців, у тому числі про бенефіціарну власність на активи).

⁵ Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 1, ст.2

⁶ Про утворення міжвідомчої комісії з питань повернення у власність держави коштів та майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень: Постанова КМУ від 17 липня 2014 р. № 322URL<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2014-%D0%BF>

Розділ XIII

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію через шість місяців з дня набрання ним чинності.

2. До початку роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єкти декларування подають декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції». Зазначені декларації підлягають оприлюдненню в порядку, встановленому Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції».

Про початок роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, приймається рішення Національного агентства з питань запобігання корупції.

{Абзац другий пункту 2 розділу XIII із змінами, внесеними згідно із Законами № 928-VIII від 25.12.2015, № 1022-VIII від 15.03.2016}

У 2016 році службові особи, які на день початку роботи зазначеної системи займають згідно зі статтею 50 цього Закону відповідальне та особливо відповідальне становище, зобов'язані подати щорічні декларації за минулий рік у порядку, встановленому цим Законом, протягом 60 календарних днів після початку роботи системи.

{Пункт 2 розділу XIII доповнено абзацом третім згідно із Законом № 1022-VIII від 15.03.2016}

{Пункт 2 розділу XIII в редакції Закону № 198-VIII від 12.02.2015}

2.1. Встановити, що декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які відповідно до статті 45 цього Закону подаються за минулий рік до 1 квітня, у 2020 році суб'єкти декларування подають до 1 червня.

Суб'єкти декларування, які у період до 1 червня 2020 року не мали можливості подати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбачену абзацом першим частини другої статті 45 цього Закону, або повідомлення про суттєві зміни у майновому стані відповідно до статті 52 цього Закону у зв'язку із встановленням на території їх проживання карантинно-обмежувальних заходів, звільняються від відповідальності за несвоєчасне подання такої декларації чи повідомлення у зазначений період.

{Розділ XIII доповнено пунктом 2-1 згідно із Законом № 530-IX від 17.03.2020}

2.2. Встановити, що заборона, передбачена статтею 54 цього Закону, не поширюється на кошти та/або товари, за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України, які добровільно перераховані (передані) центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та/або іншим центральним органам виконавчої влади, які реалізують державну політику у сферах санітарного та епідемічного благополуччя населення, контролю якості та безпеки лікарських засобів, протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним захворюванням, та/або структурним підрозділам з питань охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, протягом дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» у зв'язку із поширенням на території України коронавірусної хвороби (COVID-19).

{Розділ XIII «Прикінцеві положення» доповнено пунктом 2-2 згідно із Законом № 540-IX від 30.03.2020}

3. До приведення у відповідність із цим Законом законодавчі та інші нормативно-правові акти застосовуються у частині, що не суперечить цьому Закону.

4. Визнати такими, що втратили чинність:

1) Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 40, ст. 404; 2013 р., № 2, ст. 4, № 33, ст. 435; 2014 р., № 10, ст. 119, № 11, ст. 132, № 12, ст. 178, ст. 183, № 20-21, ст. 712, № 22, ст. 816, № 28, ст. 937, № 29, ст. 942; із змінами, внесеними Законом України від 12 серпня 2014 року № 1634-VII), крім положень щодо фінансового контролю, які втрачають чинність з початком роботи системи подання та оприлюднення відповідно до цього Закону декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

{Підпункт 1 пункту 4 розділу XIII в редакції Закону № 198-VIII від 12.02.2015}

2) Закон України «Про правила етичної поведінки» (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., № 14, ст. 94).

5. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у Кодексі законів про працю України (Відомості Верховної Ради УРСР, 1971 р., додаток до № 50, ст. 375):

а) у частині першій статті 36:

пункт 7-1 викласти в такій редакції:

«7-1) укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення»;

б) у пункті 4 частини першої статті 41 слова «Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» замінити словами «Закону України «Про запобігання корупції», а слово «безпосередньому» замінити словом «прямому»;

в) у статті 235:

частину першу після слів «на іншу роботу» доповнити словами «у тому числі у зв'язку з повідомленням про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою»; після частини третьої доповнити новою частиною такого змісту:

«У разі наявності підстав для поновлення на роботі працівника, який був звільнений у зв'язку із здійсненням ним або членом його сім'ї повідомленням про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою, та за його відмови від такого поновлення орган, який розглядає трудовий спір, приймає рішення про виплату йому компенсації у розмірі шестимісячного середнього заробітку».

У зв'язку з цим частини четверту і п'яту вважати відповідно частинами п'ятою і шостою;

2) у Кодексі України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122):

а) частину першу статті 21 після слів «адміністративне правопорушення» доповнити словами «крім посадової особи»;

б) пункт 5 частини першої статті 24 доповнити абзацом другим такого змісту:

«позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю»;

в) частину першу статті 25 після слів «додаткові адміністративні стягнення» доповнити словами «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю тільки як додаткове»;

г) у статті 30:

назву доповнити словами «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю»;

доповнити частинами п'ятою та шостою такого змісту:

«Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю признається судом на строк від шести місяців до одного року, незалежно від того, чи передбачене воно в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, коли з урахуванням характеру адміністративного правопорушення, вчиненого за посадою, особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю признається судом строком на один рік, коли його спеціально передбачено в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу»;

г) назву глави 13-А викласти в такій редакції:

«Глава 13-А

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ»;

д) статті 172-4-172-8 викласти в такій редакції:

Стаття 172-4. Порухнення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

Порухнення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю тягне за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від підприємницької діяльності чи винагороди від роботи за сумісництвом.

Порухнення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), тягне за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від такої діяльності.

Дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порухнення, тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятисот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», за винятком депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

Стаття 172-5. Порухнення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

Порухнення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка.

Тасама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порухнення, передбачене частиною першою цієї статті, тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Стаття 172-6. Порушення вимог фінансового контролю

Несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, тягнуть за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Стаття 172-7. Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

Неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, тягнуть за собою накладення штрафу від чотирьохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Примітка. 1. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

2. У цій статті під реальним конфліктом інтересів слід розуміти суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання вказаних повноважень.

Стаття 172-8. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень

Незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, тягне за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Примітка. Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»;

е) у статті 172-9:

в абзаці другому слова «від п'ятдесяти до ста двадцяти п'яти» замінити словами «від ста двадцяти п'яти до двохсот п'ятдесяти»;

доповнити частиною другою такого змісту:

«Та сама дія, вчинена повторно протягом року після застосування заходів адміністративно-го стягнення, тягне за собою накладення штрафу від двохсот п'ятдесяти до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

є) доповнити статтею 188-46 такого змісту:

«Стаття 188-46. Невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції

Невиконання законних вимог (приписів) Національного агентства з питань запобігання корупції щодо усунення порушень законодавства про запобігання і протидію корупції, ненадання інформації, документів, а також порушення встановлених законодавством строків їх надання, надання завідомо недостовірної інформації або не у повному обсязі тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

ж) статтю 221 після цифр «188-45» доповнити цифрами «188-46»;

з) пункт 1 частини першої статті 255 доповнити абзацом такого змісту:

«Національного агентства з питань запобігання корупції (стаття 188-46)»;

3) Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) доповнити статтею 366-1 такого змісту:

«Стаття 366-1. Декларування недостовірної інформації

Подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації карається позбавленням волі на строк до двох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»;

4) у Господарському кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 18-22, ст. 144):

а) статтю 22 доповнити частиною одинадцятою такого змісту:

«1. Суб'єкт господарювання державного сектора економіки запроваджує антикорупційну програму у порядку, визначеному законом»;

б) статтю 24 доповнити частиною шостою такого змісту:

«6. Суб'єкт господарювання комунального сектора економіки запроваджує антикорупційну програму у порядку, визначеному законом»;

5) у Цивільному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., №№ 40-42, ст. 492):

а) частину другу статті 35 доповнити абзацом другим такого змісту:

«Національне агентство з питань запобігання корупції може бути залучено як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою»;

б) абзац третій частини першої статті 60 викласти в такій редакції:

«У справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою обов'язок доказування правомірності прийнятих при цьому рішень, вчинених дій покладається на відповідача»;

б) частину другу статті 53 Кодексу адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., №№ 35-37, ст. 446) доповнити абзацом другим такого змісту:

«Національне агентство з питань запобігання корупції може бути залучено як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою»;

7) У Кримінальному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., №№ 9-13, ст. 88):

а) частину першу статті 155 доповнити словами «а про відсторонення від посади члена Національного агентства з питань запобігання корупції — Генеральний прокурор України або його заступник»;

б) частину першу статті 158 після слова «Прокурор» доповнити словами «а щодо члена Національного агентства з питань запобігання корупції Генеральний прокурор України або його заступник»;

в) частину першу статті 480 доповнити пунктом 9 такого змісту:

«9) члена Національного агентства з питань запобігання корупції»;

г) пункт 2 частини першої статті 481 після слів «заступникам Генерального прокурора України» доповнити словами «члену Національного агентства з питань запобігання корупції»;

8) У Законі України «Про державну службу» (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 52, ст. 490; 2011 р., № 41, ст. 416; 2013 р., № 14, ст. 89; 2014 р., № 11, ст. 132):

{Зміни до Закону (крім змін до статті 37) втратили чинність на підставі Закону № 889-VIII від 10.12.2015}

з) У частині дванадцятій статті 37 слова «відповідальності за вчинення адміністративного корупційного правопорушення, пов'язаного з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» замінити словами «адміністративної відповідальності за вчинене правопорушення, пов'язане з корупцією»;

{Підпункт 9 пункту 5 розділу XIII втратив чинність на підставі Закону № 2136-VIII від 13.07.2017}

10) У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170 із наступними змінами):

а) у статті 55:

частину третю доповнити словами «входить до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації)»;

абзаци перший — четвертий частини п'ятої замінити одним абзацом такого змісту:

«Повноваження голови районної, обласної, районної у місті ради також вважаються достроково припиненими без припинення повноважень депутата ради в разі звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови ради».

У зв'язку з цим абзац п'ятий вважати абзацом другим;

б) абзаци перший — четвертий частини четвертої статті 56 замінити одним абзацом такого змісту:

«4. Повноваження заступника голови районної у місті, районної ради, першого заступника, заступника голови обласної ради також вважаються достроково припиненими без припинення повноважень депутата відповідної ради в разі звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень заступника (першого заступника) голови ради»;

в) доповнити статтею 59-1 такого змісту:

«Стаття 59-1. Конфлікт інтересів

1. Сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень відповідною радою за умови самостійного публічного оголошення про це під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання.

2. Здійснення контролю за дотриманням вимог частини першої цієї статті, надання зазначеним у ній особам консультацій та роз'яснень щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, поводження з майном, що може бути неправомірною вигодою та подарунками, покладатися на постійну комісію, визначену відповідною радою.

Примітка. Терміни «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «неправомірна вигода», «подарунок» вживаються у значенні, наведеному в Законі України «Про запобігання корупції»;

г) у статті 79:

у частині першій:

пункт 3-1 викласти в такій редакції:

«3-1) набрання законної сили рішенням суду про притягнення його до відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, яким накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування»;

пункт 4 виключити;

у частині сьомій:

у пункті 1 слова «частині першій» замінити словами та цифрами «пунктах 1, 2, 5, 6 частини першої»;

після пункту 1 доповнити новим пунктом такого змісту:

«2) з підстав, зазначених у пунктах 3, 3-1 частини першої цієї статті, — з дня, наступного за днем одержання радою або її виконавчим комітетом копії відповідного рішення суду без прийняття рішення відповідної ради».

У зв'язку з цим пункти 2 та 3 вважати відповідно пунктами 3 та 4;

11) У Законі України «Про вибори Президента України» (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 20-21, ст. 291; 2011 р., № 23, ст. 160; 2013 р., № 14, ст. 89, № 38, ст. 501; 2014 р., № 4, ст. 61, № 16, ст. 582):

а) у частині другій статті 48 та пункті 5 частини першої статті 51 слова «про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» замінити словами «особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»;

б) у статті 50:

частину першу викласти в такій редакції:

«1. Декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за рік, що передує року початку виборчого процесу, подається кандидатом на пост Президента України (на паперових носіях та в електронному вигляді) за формою, визначеною відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»;

у частині другій слова «Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, за дорученням» замінити словами «Національне агентство з питань запобігання корупції за зверненням»;

у частині третій слова «про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» замінити словами «особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»;

12) у частині першій статті 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 5-6, ст. 30 із наступними змінами):

підпункт «в» пункту 4 виключити;

доповнити пунктом 8 такого змісту:

«8) За рішенням суду Національному агентству з питань запобігання корупції стосовно наявності та стану рахунків, операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи, фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»;

13) У Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 33, ст. 175; 2010 р., № 4, ст. 18; 2013 р., № 14, ст. 89, № 23, ст. 218; 2014 р., № 11, ст. 132):

а) частини третю та четверту статті 5 замінити однією частиною такого змісту:

«Стосовно осіб, які обрані (затверджені) відповідною радою на посади, зазначені в абзаці третьому статті 3 цього Закону, а також стосовно осіб, які претендують на зайняття зазначених в абзаці четвертому статті 3 цього Закону посад в органах місцевого самоврядування, за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції»;

б) у статті 12:

пункт 4 частини першої виключити;

у частині другій слова «Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» замінити словами «Законом України «Про запобігання корупції»;

в) статтю 12-1 викласти в такій редакції:

«Стаття 12-1. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

Посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані дотримуватися правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»;

г) статтю 13 викласти в такій редакції:

«Стаття 13. Фінансовий контроль

Посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції»;

р) абзац четвертий частини першої та частину другу статті 20 виключити;

14) пункт 7 частини першої статті 5 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 40, ст. 290; 2013 р., № 14, ст. 89; 2014 р., № 11, ст. 132) викласти в такій редакції:

«7) Набрання законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до позбавлення волі, або набрання законної сили рішенням суду, яким його притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, та застосовано покарання або накладено стягнення у виді позбавлення права займати посади або

займатися діяльністю, що пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування»;

15) У Регламенті Верховної Ради України, затвердженому Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 14-17, ст. 133 із наступними змінами):

а) главу 5 доповнити статтею 31-1 такого змісту:

«Стаття 31-1. Обмеження щодо участі в обговоренні питань на пленарному засіданні Верховної Ради у зв'язку з конфліктом інтересів

1. Народний депутат бере участь на пленарних засіданнях в обговоренні питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання Верховної Ради, на якому розглядається відповідне питання»;

б) статтю 37 доповнити частиною шостою такого змісту:

«6. Народний депутат бере участь у голосуванні з питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання Верховної Ради, на якому розглядається відповідне питання»;

в) частину другу статті 85 доповнити абзацом другим такого змісту:

«Не може бути обраний до складу тимчасової спеціальної комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для підготовки і попереднього розгляду яких утворюється відповідна комісія. Народний депутат, кандидатура якого запропонована депутатською фракцією (депутатською групою) до складу тимчасової спеціальної комісії, зобов'язаний повідомити Верховну Раду про неможливість брати участь у роботі тимчасової спеціальної комісії за наявності зазначеної підстави»;

г) частину третю статті 87 доповнити абзацами шостим та сьомим такого змісту:

«5) Матиме у разі обрання інший реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для розслідування яких створюється відповідна комісія.

Не може бути обраний до складу тимчасової слідчої комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для розслідування яких утворюється вказана комісія»;

г) у статті 173:

частину четверту викласти в такій редакції:

«4. Кандидат на посаду спеціального прокурора чи спеціального слідчого подає до Верховної Ради особову картку, декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за попередній рік»;

частину шосту доповнити абзацом другим такого змісту:

«Не може бути обраною до складу спеціальної тимчасової слідчої комісії особа, у якій в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів у зв'язку з проведенням розслідування, для проведення якого утворюється відповідна комісія. Особа, кандидатура якої запропонована депутатською фракцією (депутатською групою) до складу спеціальної тимчасової слідчої комісії, зобов'язана повідомити відповідний комітет та Верховну Раду про неможливість брати участь у роботі спеціальної тимчасової слідчої комісії за наявності зазначеної підстави»;

16) У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 41-45, ст. 529; 2013 р., № 14, ст. 89, № 38, ст. 501; 2014 р., № 11, ст. 132, № 23, ст. 870):

а) у частині четвертій статті 54:

у пункті 6 слова «Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» замінити словами «Законом України «Про запобігання корупції»;

пункт 7 викласти в такій редакції:

«7) Подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції»;

б) статтю 56 доповнити частиною другою такого змісту:

«2. Для розроблення проекту Кодексу суддівської етики, змін до нього, консультування суддів, суддів у відставці, щодо вирішення проблемних питань і надання рекомендацій щодо етичної поведінки суддів, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у їх діяльності, запобігання одержанню неправомірної вигоди чи заборонених законом подарунків, поведження з ними діє комісія з питань суддівської етики.

Комісію з питань суддівської етики утворює і положення про неї затверджує Рада суддів України. Комісія з питань суддівської етики діє на громадських засадах. Її діяльність забезпечує апарат Ради суддів України»;

в) у частині першій статті 67:

пункт 8 виключити;

після абзацу одинадцятого доповнити новим абзацом такого змісту:

«Кандидат на посаду судді також подає до Національного агентства з питань запобігання корупції в порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції», декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

У зв'язку з цим абзаци дванадцятий та тринадцятий вважати відповідно абзацами тринадцятим та чотирнадцятим;

г) у пункті 7 частини четвертої статті 75 слова «Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» замінити словами «Законом України «Про запобігання корупції»;

г) пункт 6 частини першої статті 83 викласти в такій редакції:

«б) несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому Законом України «Про запобігання корупції»;

д) у статті 127:

пункт 6-1 частини п'ятої викласти в такій редакції:

«6-1) Здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів Конституційного Суду України та суддів судів загальної юрисдикції, Голови та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України та його заступників, приймає рішення про врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності вказаних осіб (крім випадків, коли конфлікт інтересів має бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законодавством)»;

після частини п'ятої доповнити новою частиною такого змісту:

«6. У разі виникнення у суддів Конституційного Суду України та суддів судів загальної юрисдикції (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законодавством), Голови та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України реального чи потенційного конфлікту інтересів вони зобов'язані не пізніше наступного робочого дня з моменту виникнення у письмовій формі повідомити про це Раду суддів України».

У зв'язку з цим частини шосту — дев'яту вважати відповідно частинами сьомою — десятою;

{Підпункт 17 пункту 5 розділу XIII втратив чинність на підставі Закону № 595-VIII від 14.07.2015}

18) Частину шосту статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 32, ст. 314; 2013 р., № 14, ст. 89; 2014 р., № 11, ст. 132) викласти в такій редакції:

«6. Не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданій від-

повідно до Закону України «Про запобігання корупції», крім відомостей, зазначених в абзаци четвертому частини першої статті 47 вказаного Закону»;

19) Статтю 19 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 38, ст. 385; 2014 р., № 13, ст. 223) доповнити частиною шостою та приміткою такого змісту:

«6. У разі виникнення у керівника центрального органу виконавчої влади реального чи потенційного конфлікту інтересів він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це міністра, який спрямовує та координує відповідний центральний орган виконавчої влади, крім керівника центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, який зобов'язаний поінформувати у вказаному випадку Кабінет Міністрів України.

За результатами розгляду зазначеної інформації міністр, який спрямовує та координує відповідний центральний орган виконавчої влади, а у випадках виникнення конфлікту інтересів у керівника центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом — Кабінет Міністрів України приймає рішення про здійснення заходів із врегулювання конфлікту інтересів відповідного керівника центрального органу виконавчої влади та здійснює контроль за їх реалізацією.

Примітка. Терміни «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів» вживаються у значенні, наведеному в Законі України «Про запобігання корупції»;

20) У Законі України «Про вибори народних депутатів України» (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 10-11, ст. 73; 2014 р., № 22, ст. 794):

а) у пункті 7 частини першої статті 54, пункті 5 частини першої та пункті 3 частини другої статті 55, частині одинадцятій статті 107 слова «про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» замінити словами «особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»;

б) частину першу статті 57 викласти в такій редакції:

«1. Декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за рік, що передує року початку виборчого процесу, подається кандидатом у депутати за формою, визначеною відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»;

21) у Законі України «Про Кабінет Міністрів України» (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 13, ст. 222, № 22, ст. 816):

а) у частині четвертій статті 7 слова «Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» замінити словами «Законом України «Про запобігання корупції»;

б) доповнити статтею 45-1 такого змісту:

Стаття 45-1. Конфлікт інтересів

1. Член Кабінету Міністрів України не повинен використовувати своє посадове становище в приватних інтересах.

2. У разі виникнення у члена Кабінету Міністрів України реального чи потенційного конфлікту інтересів він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це Кабінет Міністрів України.

3. Член Кабінету Міністрів України не може брати участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень, виконувати інші повноваження у питаннях, щодо яких у нього наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів.

4. У разі неможливості врегулювання конфлікту інтересів члена Кабінету Міністрів України у спосіб, передбачений частиною третьою цієї статті, та неусунення ним конфлікту інтересів самостійно Прем'єр-міністр України звертається до Верховної Ради України з поданням про звільнення з посади вказаного члена Кабінету Міністрів України (стосовно Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України таке подання вноситься за згодою Президента України).

Примітка. Терміни «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «приватний інтерес» вживаються у значенні, наведеному в Законі України «Про запобігання корупції» {Підпункт 22 пункту 5 розділу XIII втратив чинність на підставі Закону № 922-VIII від 25.12.2015}

{Додатково див. пункт 6 розділу II Закону № 1975-VIII від 23.03.2017}

6. Кабінету Міністрів України:

1) У тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом забезпечити прийняття Положення про конкурс з відбору кандидатів на посади членів Національного агентства з питань запобігання корупції та Регламент роботи відповідної конкурсної комісії;

2) У шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом внести на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом;

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом, крім передбачених підпунктом 1 цього пункту;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення у відповідність із цим Законом нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;

створити Національне агентство з питань запобігання корупції;

3) Забезпечити проведення конкурсу з відбору кандидатів на посади членів Національного агентства з питань запобігання корупції в порядку, визначеному статтею 5 цього Закону, до введення в дію цього Закону.

{Пункт 6 розділу XIII доповнено підпунктом 3 згідно із Законом № 198-VIII від 12.02.2015}

1. Прикінцеві положення містять три основні нормативно-правові блоки. У першому вказується часові параметри приведення законодавства сфери протидії корупції з набиранням чинності — з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію через шість місяців з дня набрання коментованим законом чинності. Закон «Про запобігання корупції» № 1700-VII був прийнятий Верховною Радою України 14 жовтня 2014 р. та вступив у дію 26 квітня 2015 р.

У Законі України «Про запобігання корупції» внесені зміни Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» які вступають в силу з 1 листопада 2019 року.

Відповідно зміни до коментованого закону, внесені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» набувають чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім змін до статей 46, 52 Закону України «Про запобігання корупції», які вводяться в дію з 1 січня 2020 року.

2. Другий блок пов'язаний з встановленням порядку подання та оприлюднення декларацій особами, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. В цих положеннях також вказані умови початку роботи системи подання та оприлюднення декларацій цими особами, яку має розробити Національне агентство з питань запобігання корупції, яку дотепер вже розроблено і уведено в дію.

3. Третій блок у якому вказується, що до приведення у відповідність із цим Законом законодавчі та інші нормативно-правові акти застосовуються у частині, що не суперечать цьому Закону. В зв'язку з чим визначається перелік законодавчих актів України, що втратили свою чинність, а також – законодавчі акти, до яких цим Законом внесені відповідні зміни. Це свідчить про необхідність ретельної перевірки при застосуванні положень цього Закону та положень законів, які втратили чинність або в них внесені відповідні зміни. Слід враховувати й те, що згадані нормативно-правові акти належать до різних галузей українського законодавства.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ВИДАННЯ

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції»

За редакцією
Державного секретаря МВС України

О. В. Тахтая

Науковий редактор

В. С. Ковальський
С. С. Чернявський

Комп'ютерна верстка *Ілля Харченко*

Підписано до друку 09.12.2019. Формат 70х100/16

Ум. друк. арк. 23,50. Обл.-вид. арк. 27,0.

Тираж 1000 прим. (перший завод – 300 прим.). Зам.

Оригінал-макет виготовлено комп'ютерним центром ТОВ «Юрінком Інтер»
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції – серія ДК № 3954 від 13.01.2011)
04209, м. Київ-209, вул. Героїв Дніпра, 31-б, тел. 411-64-03, 411-69-08.

Віддруковано з готових діапозитивів в друкарні Видавничий дім «АртЕК»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції – серія ДК № 4779 від 15.10.2014